Garantipension
och
Bosättningstillägg

för personer födda år 1937 eller tidigare

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2015

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

Ett betänkande av Ö-garpsutredningen
SOU 1999:17

Garantipension
och
Bosättningstillägg

för personer födda år 1937 eller tidigare

Ett betänkande av Ö-garpsutredningen
SOU 1999:17

Ref KB
Occ 500

Statens offentliga utredningar
1999:17
Socialdepartementet

Garantipension

och

Bosättningstillägg

för personer födda år 1937 eller tidigare

Betänkande av Ö-garpsutredningen
Stockholm 1999

SOU och Ds som ingår i 1999 års nummerserie kan köpas från Fakta Info Direkt. För remissutsändningar av SOU och Ds som ingår i 1999 års nummerserie svarar Fakta Info Direkt på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fakta Info Direkt, Kundservice
Box 6430, 113 82 Stockholm
Tel: 08-587 671 00, Fax: 08-587 671 71
E-post order@faktainfo.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29

ISBN 91-7610-921-6
ISSN 0375-250X

Elanders Gotab, Stockholm 1999

Till statsrådet Maj-Inger Klingvall

Genom beslut den 18 december 1997 bemyndigade regeringen statsrådet Maj-Inger Klingvall att utse en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till konstruktion av övergångsvis garantipension för de ålderspensionärer som inte kommer att omfattas av regelsystemet för garantipension inom den reformerade ålderspensioneringen; Utredningen (S 1997:24) om utformningen av garantipension för ålderspensionärer födda år 1937 eller tidigare. Med stöd av regeringens bemyndigande förordnades den 9 februari 1998 f.d. kanslichefen Siv Helmer till särskild utredare.

Den 26 februari 1998 förordnades som sakkunniga i utredningen dåvarande departementssekreteraren i Socialdepartementet, numera avdelningsdirektören Gudrun Ehnsson, Riksförsäkringsverket, hovrättsassessorn, numera kanslirådet Marianne Jenryd, Socialdepartementet, kammarrättsassessorn Ulf Rehnberg, Finansdepartementet, dåvarande kanslirådet numera departementsrådet Urban Hansson-Brusewitz, Finansdepartementet och departementssekreteraren Joakim Sonnegård, Statsrådsberedningen. Genom beslut den 26 augusti 1998 entledigades Urban Hansson-Brusewitz.

Som experter förordnades den 26 februari 1998 f.d. byråchefen Einar Edvardsson, Pensionärernas Riksorganisation, fil.mag. Maj Sparrman, Sveriges Pensionärsförbund, departementssekreteraren Bo Torpare, Socialdepartementet, byrådirektören Beryl Lindroth, Riksförsäkringsverket, avdelningsdirektören Leif Larsson, Riksskatteverket och avdelningsdirektören Ingemar Svensson, Riksförsäkringsverket.

Som sekreterare förordnades den 19 mars 1998 hovrättsassessorn Kristina Andersson och ekonomen Eeva Seppälä.

Utredningen, som har antagit namnet Ö-garpsutredningen, får härmed överlämna betänkandet SOU 1999:17, Garantipension och bosättningstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare.

Utredningsuppdraget är i och med detta avslutat.

Stockholm i februari 1999

Siv Helmer

/*Kristina Andersson*
Eeva Seppälä

1 Innehållsförteckning

Förord 3

Sammanfattning 9

Författningsförslag 17

Bakgrund

1 Inledning 53
1.1 Utredningens uppdrag 53
1.2 Uppläggning av arbetet 55

2 Tidigare riksdagsbeslut och utredningsförslag m.m. 57

3 Grundskyddet enligt lagen om allmän försäkring 61
3.1 Ålderspension i form av folkpension och pensionstillskott 61
3.2 Inkomstbeskattning av ålderspension 67
3.2.1 Bakgrund 67
3.2.2 Huvudregler för inkomstbeskattning 68
3.2.3 SGA 70
3.2.4 Särskild inkomstskatt för utomlands bosatta 74

4 Det reformerade ålderspensionssystemet 77
4.1 Inkomstgrundad ålderspension 77
4.2 Garantipensionen i det reformerade ålderspensionssystemet 81
4.3 Den övergångsvisa garantipensionen enligt princippropositionen 85

Överväganden och förslag

5 Utredningens allmänna överväganden och förslag 89
5.1 Inledning 89
5.2 Inkomstbaserad folkpension 90
5.3 Den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget 94
5.4 Samordning med särskilda folkpensionsförmåner 99

5.5 Övrig samordning ... 103
5.6 Lagreglering ... 103

6 Rätt till övergångsvis garantipension och bosättningstillägg ... 107

7 Beräkningsunderlaget för övergångsvis garantipension ... 111
7.1 Inledning ... 111
7.2 Fastställande av beräkningsunderlaget ... 113
7.3 Tilläggspension i form av ålderspension och änkepension ... 114
7.4 Dagens grundtrygghet i form av folkpension och pensionstillskott ... 118
7.5 Pension enligt utländsk lagstiftning ... 122
7.6 Tjänstepension ... 123
7.7 Samordning vid förekomst av yrkesskadelivräntor ... 133
7.8 Ändring av beräkningsunderlaget ... 142
7.9 Fastställande av bosättningstillägg ... 144

8 Beräkning av den övergångsvisa garantipensionen ... 147
8.1 Inledning ... 147
8.2 Uttag av oreducerad ålderspension vid 65 års ålder ... 149
8.3 Helt förtida och uppskjutet uttag samt avkortad folkpension ... 157
8.4 Övergångsvis garantipension för personer med yrkesskadelivränta ... 164
8.5 Beräkning av den övergångsvisa garantipensionen vid partiella uttag ... 168
8.6 Beräkning av bosättningstillägg ... 170
8.7 Följsamhetsindexering ... 174
8.8 Övergångsvis garantipension för utomlands bosatta ... 178

9 Utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg ... 181
9.1 Uttag av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg ... 181
9.2 Ansökan om och utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg ... 184
9.3 Åtgärder på grund av felaktig utbetalning och ändrad pensionsrätt ... 191

10 Samordning med arbetsskadelivränta ... 195

11 Vistelse på kriminalvårdsanstalt m.m. ... 197

12 Processregler 201
12.1 Inledning 201
12.2 Den pensionsberättigades uppgiftsskyldighet 202

13 Kostnader och ikraftträdande 207
13.1 Inledning 207
13.2 Kostnader och finansiering 207
13.3 Ikraftträdande 210

14 Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg i internationella förhållanden 213
14.1 Inledning 213
14.2 Förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen 214
14.3 Nuvarande regler för folkpension och pensionstillskott samt antagna regler i det reformerade ålderspensionssystemet 215
14.4 Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg i internationella förhållanden 218

15 Generella kommittédirektiv 223
15.1 Offentliga åtaganden 223
15.2 Regionalpolitiska konsekvenser 224
15.3 Jämställdhetspolitiska konsekvenser 224
15.4 Konsekvenser för brottslighet och det brottsförebyggande arbetet 225

16 Författningskommentar 227
16.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:702) om garantipension 227
16.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:704) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring 244
16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension 244
16.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:705) om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott 246
16.5 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) 246
16.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:707) om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till ålderspension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn 247

16.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag 247
16.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:678) om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring 248

Bilaga Kommittédirektiv 249

Sammanfattning

Uppdraget

Grundskyddet i det reformerade ålderspensionssystemet består av en beskattad garantipension. Garantipensionen är en utfyllnadspension som endast utges till pensionärer med de lägsta inkomstgrundade ålderspensionerna. Vårt uppdrag har varit att utifrån samma principer konstruera ett grundskydd, s.k. övergångsvis garantipension, för de pensionärer som är födda år 1937 eller tidigare och som således inte omfattas av de reformerade reglerna. Den övergångsvisa garantipensionen skall ersätta dagens grundskydd i form av folkpensionen, pensionstillskottet och det särskilda grundavdraget för folkpensionärer (SGA) och skall beskattas enligt samma regler som gäller för löntagare och för personer födda år 1938 eller senare som får sin pension enligt det reformerade pensionssystemet.

År 2001 avskaffas den ATP-baserade delen av folkpensionen. Den kommer i stället att utges som en del av tilläggspensionen. Bestämmelserna är utformade så att pensionärer vars ATP-baserade folkpension är lägre än den bosättningsbaserade folkpensionen kan få ålderspensionen sänkt i samband med omläggningen. I vårt uppdrag ingår även att föreslå åtgärder som hindrar sådana oönskade konsekvenser. Till denna del innefattar vårt uppdrag även de personer som har så hög ålderspension att de inte kommer att omfattas av den övergångsvisa garantipensionen.

Principerna för övergångsvis garantipension

Centralt i våra direktiv är att den övergångsvisa garantipensionen skall beräknas på ett sådant sätt att i princip ingen skall få en lägre nettopension sedan skatten är avdragen jämfört med nettopensionen i det nuvarande systemet. Vi har kunnat konstatera att detta uppnås om den övergångsvisa garantipensionen helt ersätter

1. folkpensionen för den som saknar ATP,
2. den folkpension som inte tillgodoräknas i tilläggspensionen,

3. pensionstillskottet i den omfattning respektive pensionär har rätt till det i dag och
4. det särskilda grundavdraget för folkpensionärer (SGA).

Med detta som utgångspunkt har vi konstruerat den övergångsvisa garantipensionen så att sättet att beräkna de nuvarande förmånerna och rätten till dessa bibehålls så långt som möjligt. Det nya med vårt förslag är att vi omvandlar SGA till en pensionsförmån. Den övergångsvisa garantipensionen utgörs av denna "SGA-förmån" och av de belopp som motsvarar den pensionsberättigades bosättningsbaserade folkpension och pensionstillskott.

Beräkning av den övergångsvisa garantipensionen

Vårt förslag innebär att den övergångsvisa garantipensionen beräknas på grundval av de inkomster som har betydelse för rätten till och storleken på SGA. Detta görs genom att ett beräkningsunderlag fastställs för varje ålderspensionär. I underlaget skall ingå den folkpension, det pensionstillskott, den ATP och den änke-ATP som årligen utges till den pensionsberättigade enligt dagens regler. I underlaget skall även ingå viss utländsk socialförsäkringspension, svensk och utländsk tjänstepension samt viss yrkesskadelivränta (avsnitt 7).

Därefter skall beräkningsunderlaget räknas upp till en ny högre årlig bruttopension. Därigenom får den pensionsberättigade en pensionshöjning som motsvarar värdet av hans eller hennes SGA. Den övergångsvisa garantipensionen är det belopp som kvarstår när de inkomstrelaterade pensionsinkomsterna samt annan utländsk pension och yrkesskadelivränta dras från det uppräknade underlaget (avsnitt 8). SGA för de personer vars beräkningsunderlag inte överstiger 0,24 prisbasbelopp (för närvarande 8 700 kr) ersätts helt med det vanliga grundavdraget. Deras beräkningsunderlag räknas därför inte upp.

I likhet med SGA påverkas den övergångsvisa garantipensionen endast av storleken på den pensionsberättigades samlade pensionsinkomster. Således saknar det betydelse om den pensionsberättigade har exempelvis gjort förtida uttag av sin ålderspension eller om han eller hon inte kan tillgodoräknas 40 bosättningsår i Sverige.

Den högsta möjliga övergångsvisa garantipensionen föreslås till 2,15 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,915 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär. Dessa nivåer gäller för en pensionär som helt saknar ATP.

Vi föreslår att den övergångsvisa garantipensionen skall beräknas för alla de ålderspensionärer vars beräkningsunderlag inte överstiger

3,0867 prisbasbelopp för en ensamstående och 2,709 prisbasbelopp för den pensionär som är gift. Vi föreslår också att rätt till övergångsvis garantipension endast skall föreligga om det i beräkningsunderlaget ingår ett belopp som motsvarar den folkpension som skulle ha utgetts i form av ålderspension om bestämmelserna i lagen om allmän försäkring (AFL) alltjämt gällde.

Beräkningsunderlaget och den övergångsvisa garantipensionen skall räknas om årligen. Nytt beräkningsunderlag skall fastställas när storleken på ett eller flera av de belopp som ingått i beräkningsunderlaget ändras.

Samordning med andra förmåner

Den tjänstepension som en pensionsberättigad uppbär kan i det nuvarande systemet i vissa fall höja SGA. I andra fall har tjänstepensionen negativ påverkan på SGA. Om tjänstepensionen tillåts påverka storleken på den övergångsvisa garantipensionen på samma sätt som gäller i dag, garanteras att ingen pensionsberättigad till följd av samordningsbestämmelserna får en sänkt nettopension. Det är också logiskt att tjänstepensionen i likhet med dagens system skall kunna minska den övergångsvisa garantipensionen. Vi föreslår därför att den övergångsvisa garantipensionen samordnas med tjänstepensionen. Detta sker genom att tjänstepensionen ingår i beräkningsunderlaget (avsnitt 7).

Många ålderspensionärer uppbär i dag sådan tjänstepension enligt kommunalt eller statligt tjänsteavtal som är samordnad med den allmänna ålderspensionen. Bruttosamordningen innebär att tjänstepensionen beräknas som ett bruttobelopp som sedan minskas med den allmänna ålderspensionen. Den pensionsberättigade får ut mellanskillnaden som tjänstepension. Bruttosamordningen innebär att om den allmänna pensionen höjs tjänstepensionen minskar i motsvarande grad. En sådan sänkning undviks i samband med övergången till övergångsvis garantipension eftersom samtliga belopp i beräkningsunderlaget är i princip fastställda enligt dagens regler, och detta gäller även för tjänstepensionen (avsnitt 7). Under förutsättning att de berörda avtalsparterna inte ändrar avtalsvillkoren, kommer således inte någon reducering av den bruttosamordnade pensionen att ske.

I det nuvarande systemet påverkas SGA förutom av den allmänna pensionen och tjänstepensionen även av änke-ATP och av utländska pensionsförmåner som beskattas i Sverige. Vårt förslag är att också den övergångsvisa garantipensionen samordnas med de nämnda pensionsförmånerna. Detta skall ske på ett sådant sätt att effekten för den pensionsberättigade blir i princip densamma som i dag (avsnitt 7). Dock

avviker vårt förslag från de nuvarande bestämmelserna genom att övergångsvis garantipension inte skall kunna utges till personer som helt saknar svensk folkpension. I det nuvarande systemet kan SGA utges även till personer som enbart uppbär utländsk ålderspension om denna pension kan likställas med svensk folkpension och beskattas i Sverige (avsnitt 8).

Enligt nuvarande bestämmelser samordnas ålderspensionen med yrkesskadelivränta genom att ålderspensionen minskas med 3/4 av yrkesskadelivräntan. Livräntan utges ograverad. SGA beräknas på grundval av den samordnade pensionen. Vi föreslår att samordningen alltjämt skall ske på samma sätt (avsnitt 7). Vid beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen skall, i likhet med dagens system, den samordnade ålderspensionen beaktas. Därvid skall hänsyn tas till att SGA i vissa fall kan medges med ett större belopp än den samordnade pensionen. I dessa fall skall därför viss del av yrkesskadelivräntan ingå i beräkningsunderlaget.

Vi behåller även de nuvarande bestämmelserna om samordning mellan ålderspensionen och arbetsskadelivräntan. Detta innebär att den person som jämte ålderspensionen i dag är berättigad till viss arbetsskadelivränta, i fortsättningen kommer att uppbära livräntan med ett lika stort belopp (avsnitt 10).

Värdesäkring

Den övergångsvisa garantipensionen är värdesäkrad genom att bestämmelserna om uppräkning av beräkningsunderlaget anges i prisbasbelopp. Beräkningsunderlaget är värdesäkrat till den del som motsvarar den 40-dels beräknade folkpensionen och pensionstillskottet. Tilläggspensionen kommer däremot inte, som i dagens system, att följa prisutvecklingen utan kommer att vara knuten till den allmänna inkomstutvecklingen. Detta innebär att det reala värdet av beräkningsunderlaget och därigenom värdet av den övergångsvisa garantipensionen kan förändras mellan åren.

Våra förslag innebär att en pensionär som med stöd av dagens regler skulle ha rätt till pensionstillskott inte påverkas av följsamhetsindexeringen. Minskar det reala värdet av hennes eller hans tilläggspension så ökar den övergångsvisa garantipensionen i motsvarande omfattning och vice versa. Den pensionär som har en något högre pension påverkas delvis (avsnitt 8).

Tilläggspensionen år 2001

Den del av folkpensionen som baseras på antal intjänade ATP-år (s.k. folkpensionstillägg) kommer fr.o.m. år 2001 att utges i form av tilläggspension. Vi har observerat att bestämmelserna om folkpensionstillägg inte tar hänsyn till att vissa år i det nuvarande systemet likställs med ATP-år, varför de pensionärer som år 2001 berörs av dessa bestämmelser kan få en sänkning av sin nettopension. Vi föreslår därför att de år som anges i 5 kap. 4 § AFL likställs med ATP-år vid beräkningen av folkpensionstillägget för personer som är födda år 1937 eller tidigare. Vidare föreslår vi för de pensionärer som får tilläggspension i form av änkepension att folkpensionstillägget skall kunna beräknas på grundval av den avlidne makens ATP-år (avsnitt 5).

Bosättningstillägg

De nya bestämmelserna om tilläggspension innebär att de personer vars bosättningsbaserade folkpension är högre än den ATP-baserade inte tillgodoräknas hela folkpensionen i tilläggspensionen. Våra förslag innebär att den resterande delen av folkpensionen ersätt med övergångsvis garantipension. För de pensionärer som har så höga pensionsinkomster att de inte får övergångsvis garantipension föreslår vi att skillnaden mellan den folkpension som skulle ha utgetts med stöd av dagens regler och det folkpensionstillägg som ingår i tilläggspensionen utges i form av bosättningstillägg. Bosättningstillägget skall också ersätta pensionstillskottet för dessa personer, om det senare skulle ha utgetts med stöd av dagens regler (avsnitt 7 och 8).

Bosättningstillägget följer prisindexets utveckling på samma sätt som gäller för folkpensionen och pensionstillskottet i det nuvarande systemet.

Utbetalning

Vi föreslår att övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall utges utan ansökan till de personer som redan vid ikraftträdandet uppbär ålderspension. Om pensionsuttaget påbörjas senare skall dock förmånerna utges först efter ansökan (avsnitt 9).

För rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg krävs att en person är född före år 1938. Samtliga i dessa åldersklasser har fyllt 63 år vid ett ikraftträdande år 2001. Någon undre åldersgräns för uttag föreslår vi därför inte, utan samtliga pensionsberättigade som omfattas av bestämmelserna skall kunna göra uttag av övergångsvis ga-

rantipension eller bosättningstillägg redan vid ett ikraftträdande den 1 januari 2001. Uttag skall kunna göras av hel, halv, tre fjärdedels eller en fjärdedels förmån (avsnitt 9).

Huvudregeln är att övergångsvis garantipension och bosättningstillägg betalas ut till den som är bosatt i Sverige. Vår bedömning är dock att förmånerna även skall betalas ut till sådana personer som är berättigade till svensk folkpension och som är bosatta inom EU/EES-området. Enligt vår bedömning är det förenligt med EG-rättsliga regler att den övergångsvisa garantipensionen påverkas av utländsk pension. Den andelsberäkning som i dag kan ske av pensionstillskottet och folkpensionsbeloppet kommer alltjämt att tillämpas när beräkningsunderlaget fastställs (avsnitt 14).

Finansiering

Övergången till ett system med helt beskattat grundskydd medför initialt ökade utgifter för ålderspensioner. Samtidigt ökar även skatteinkomsterna. Det kvarstår dock en nettokostnad. I vårt uppdrag ingår att lämna förslag till finansiering, om kostnaderna för genomförandet skulle bli högre än vad som skulle vara fallet om princippropositionens förslag till övergångsvis garantipension genomfördes. Emellertid har vi konstruerat den övergångsvisa garantipensionen på ett sådant sätt att nettokostnaden för genomförandet blir den samma, 0,9 mdkr, som med princippropositionens förslag (avsnitt 13).

Lagreglering

Bestämmelserna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg förs in i lagen om garantipension. De regler som i övrigt gäller för garantipension såsom uttagsregler och processregler skall också gälla för övergångsvis garantipension och för bosättningstillägg.

Bestämmelser om beräkning av folkpensionstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare skall enligt vårt förslag regleras genom att en övergångsbestämmelse till LIP förs in i lagen om införande av nämnda lag.

Genom våra förslag kan bestämmelserna om folkpension, pensionstillskottet och SGA för ålderspensionärer avskaffas.

Ikraftträdande

I vårt utredningsuppdrag har också ingått att diskutera tidpunkten för införandet av den övergångsvisa garantipensionen. De två alternativ som har framförts i utredningsdirektiven är år 2001 och år 2003. Vi har därvid konstaterat att eftersom den ATP-baserade folkpensionen fr.o.m. år 2001 kommer att ingå i tilläggspensionen ett flertal ändringar måste göras i den gällande lagstiftningen, om genomförandet av den övergångsvisa garantipensionen skjuts fram till år 2003. Dessa ändringar skulle endast gälla under en tvåårsperiod. Vi ser en risk att allmänhetens och då i synnerhet de pensionsberättigades förtroende för pensionssystemet minskar, om omfattande förändringar som endast gäller en kort period och som därtill är svåra att förstå genomförs i pensionssystemet.

Vi anser också att utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg bör påbörjas samtidigt som den lag som reglerar dessa förmåner, dvs. lagen om garantipension, träder i kraft. Detta sker den 1 januari 2001. Vi föreslår således att den övergångsvisa garantipensionen införs vid denna tidpunkt (avsnitt 13).

Författningsförslag

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1998:702) om garantipension

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:702) om garantipension

dels att i nuvarande 3 kap. skall 8 § betecknas 3 § och 3–7 §§ betecknas 12–16 §§ och att nuvarande 4 kap. 5 § skall betecknas 4 kap. 6 §,

dels att 1 kap. 1–2 §§, 2 kap. 1–4 §§ och 6–7 §§, 3 kap. 1–2 §§, nya 3 § och nya 12–15 §§, 4 kap. 1–4 §§ och nya 6 § och 5 kap. 1–3 §§ samt punkten 2 i övergångsbestämmelserna skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas elva nya paragrafer 3 kap. 4–11 §§ och 17 §, 4 kap. 5 § samt 5 kap. 4 § av följande lydelse,

dels att det närmast före 3 kap. 4 §, 12 § och 17 § skall införas nya rubriker med följande lydelse,

dels att det i övergångsbestämmelserna skall införas sex nya punkter, 5–10, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap. Allmänna bestämmelser	
	1 §
Garantipension utges till den som saknar inkomstgrundad ålderspension eller vars inkomstgrundade ålderspension inte överstiger ett visst högsta belopp. *Garantipensionen är beroende av försäkringstid.*	*Garantipension för personer födda år 1937 eller tidigare utges till den vars beräkningsunderlag enligt 3 kap. 4 § inte överstiger ett visst högsta belopp. Är beräkningsunderlaget högre kan bosättningstillägg utges.*

Bestämmelserna i lagen gäller dem som är födda år 1938 eller senare.	Garantipension *för personer födda år 1938 eller senare* utges till den som saknar inkomstgrundad ålderspension eller vars inkomstgrundade ålderspension inte överstiger ett visst högsta belopp. *Rätten till garantipension och bosättningstillägg är beroende av försäkringstid.*
	2 §
Garantipension och kostnaderna för administrationen av *sådan pension* skall finansieras av statsmedel.	Garantipension och *bosättningstillägg samt* kostnaderna för administration *av sådana pensioner* skall finansieras av statsmedel.
2 kap. Försäkringstid	
	1 §
Som försäkringstid för garantipension skall tillgodoräknas tid under vilken en person har varit folkbokförd i Sverige enligt folkbokföringslagen (1991:481). Vid flyttning till utlandet skall hänsyn dock inte tas till tid efter utresan om personen enligt nämnda lag då skall avregistreras som utflyttad.	Som försäkringstid för garantipension *och bosättningstillägg* skall tillgodoräknas tid under vilken en person har varit folkbokförd i Sverige enligt folkbokföringslagen (1991:481). Vid flyttning till utlandet skall hänsyn dock inte tas till tid efter utresan om personen enligt nämnda lag då skall avregistreras som utflyttad.
	2 §
Den som före tidpunkten för folkbokföringen oavbrutet har vistats i Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd, skall som försäkringstid för garantipension även tillgodoräknas tiden från ansökan om uppehållstillstånd till tidpunkten för folkbokföringen.	Den som före tidpunkten för folkbokföringen oavbrutet har vistats i Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd, skall som försäkringstid för garantipension *och bosättningstillägg* även tillgodoräknas tiden från ansökan om uppehållstillstånd till tidpunkten för folkbokföringen.

3 §

Den som har beviljats uppehållstillstånd med stöd av 3 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen (1989:529) skall som försäkringstid för garantipension även tillgodoräknas tid under vilken han eller hon har varit bosatt i sitt tidigare hemland från och med det kalenderår då den pensionssökande fyllde 25 år till tidpunkten då han eller hon först ankom till Sverige. Därvid skall en så stor andel av tiden i hemlandet tillgodoräknas som svarar mot förhållandet mellan den tid under vilken den pensionssökande har varit bosatt i Sverige från den första ankomsten till landet till och med det kalenderår då han eller hon fyllde 64 år och hela tidsrymden från det att den pensionssökande första gången kom till landet till och med det kalenderår då han eller hon fyllde 64 år. Vid beräkningen skall bortses från tid för vilken personen, vid bosättning i Sverige, har rätt till pension från hemlandet.

Den har beviljats uppehållstillstånd med stöd av 3 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen (1989:529) skall som försäkringstid för garantipension *och bosättningstillägg* även tillgodoräknas tid under vilken han eller hon har varit bosatt i sitt tidigare hemland från och med det kalenderår då den pensionssökande fyllde 25 år till tidpunkten då han eller hon först ankom till Sverige. Därvid skall en så stor andel av tiden i hemlandet tillgodoräknas som svarar mot förhållandet mellan den tid under vilken den pensionssökande har varit bosatt i Sverige från den första ankomsten till landet till och med det kalenderår då han eller hon fyllde 64 år och hela tidsrymden från det att den pensionssökande första gången kom till landet till och med det kalenderår då han eller hon fyllde 64 år. Vid beräkningen skall bortses från tid för vilken personen, vid bosättning i Sverige, har rätt till pension från hemlandet.

Med tid i hemlandet skall likställas tid då den pensionssökande före den första ankomsten till Sverige har befunnit sig i ett annat land där han eller hon har beretts en tillfällig fristad.

4 §

En svensk medborgare som av Svenska kyrkan har varit sänd till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning skall som försäkringstid för garantipension även tillgodoräknas denna tid, dock längst tre år i följd. Det-

En svensk medborgare som av Svenska kyrkan har varit sänd till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning skall som försäkringstid för garantipension *och bosättningstillägg* även tillgodoräknas denna tid, dock

samma gäller för en svensk medborgare som har varit utsänd av ett annat svenskt trossamfund, ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet. Vid beräkningen skall bortses från tid för vilken den utsände, vid bosättning i Sverige, har rätt till sådan pension från det andra landet som inte enligt 3 kap. *3* § skall ligga till grund för beräkning av garantipension.

längst tre år i följd. Detsamma gäller för en svensk medborgare som har varit utsänd av ett annat svenskt trossamfund, ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet. Vid beräkningen skall bortses från tid för vilken den utsände, vid bosättning i Sverige, har rätt till sådan pension från det andra landet som inte enligt *3 kap. 4 § eller 12* § skall ligga till grund för beräkning av garantipension.

Bestämmelsen i första stycket gäller även medföljande make och den som enligt 1 kap. 4 § under utsändningstiden var att likställa med make.

6 §

Den som omedelbart före den kalendermånad då han eller hon fyllde 65 år uppbar hel förtidspension eller hel särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall, om det är förmånligare än en beräkning enligt 1–5 §§, som försäkringstid för garantipension tillgodoräknas den bosättningstid som legat till grund för beräkning av förtidspensionen eller den särskilda efterlevandepensionen.

Den som omedelbart före den kalendermånad då han eller hon fyllde 65 år uppbar hel förtidspension eller hel särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall, om det är förmånligare än en beräkning enligt 1–5 §§, som försäkringstid för garantipension *och bosättningstillägg* tillgodoräknas den bosättningstid som legat till grund för beräkning av förtidspensionen eller den särskilda efterlevandepensionen.

7 §

Den sammanlagda försäkringstiden för garantipension skall sättas ned till närmaste hela antal år.

Den sammanlagda försäkringstiden för garantipension *och bosättningstillägg* skall sättas ned till närmaste hela antal år.

3 kap. Uttag och beräkning av garantipension

Garantipension utges endast till den som kan tillgodoräknas försäkringstid om minst tre år. Garantipension får tas ut tidigast från och med den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år.

Garantipension till den som har rätt till inkomstpension eller tilläggspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension utges endast om och till den del han eller hon gör uttag av sådan pension för samma tid. I annat fall får garantipension inte tas ut i andelar.

3 kap. Uttag och beräkning av garantipension *och bosättningstillägg*

1 §

Garantipension *och bosättningstillägg* utges endast till den som kan tillgodoräknas försäkringstid om minst tre år. Garantipension *för personer födda år 1938 eller senare* får tas ut tidigast från och med den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år.

2 §

Den som är född år 1937 eller tidigare får begränsa sitt uttag av garantipension och bosättningstillägg till att avse tre fjärdedelar, hälften eller en fjärdedel av pensionen. Om den pensionsberättigade också har rätt till tilläggspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension utges garantipension eller bosättningstillägg endast om och till den del han eller hon gör uttag av sådan pension för samma tid.

Garantipension till den *som är född år 1938 eller senare och* som har rätt till inkomstpension eller tilläggspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension utges endast om och till den del han eller hon gör uttag av sådan pension för samma tid. I annat fall får garantipension inte tas ut i andelar.

Till grund för beräkning av garantipension enligt 4–6 §§ skall, om inte annat anges i 7 §, ligga den inkomstgrundade ålderspension som den pensionssökande har rätt till för samma år. Med inkomstgrundad ålderspension avses ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension före reducering enligt 12 kap. 9 § samma lag, och allmän obligatorisk ålderspension enligt utländsk lagstiftning som inte är att likställa med garantipension enligt denna lag. Inkomstpension och premiepension skall därvid beräknas som om den pensionssökande endast hade tillgodoräknats pensionsrätt för inkomstpension och som om denna pensionsrätt, före reducering enligt 4 kap. 6 § lagen om inkomstgrundad ålderspension, hade utgjort 18,5 procent av pensionsunderlaget.

Vid tillämpning av första stycket skall, då pensionsrätt eller pensionspoäng till följd av bristande eller underlåten avgiftsbetalning inte har tillgodoräknats eller har reducerats för den pensionssökande, hänsyn tas till den inkomstpension eller tilläggspension som skulle ha utgetts om full avgift hade erlagts.

Vid beräkning av garantipension enligt 4–6 §§ skall med inkomstgrundad ålderspension likställas tilläggspension i form av änkepension som uppbärs med

3 §

Partiell garantipension skall utgöra en så stor andel av garantipension beräknad för den som är född år 1937 eller tidigare enligt 8–11 §§ och för den som är född år 1938 eller senare enligt 13–16 §§ vid helt uttag som svarar mot den andel med vilken uttag görs. Motsvarande skall gälla för bosättningstillägg enligt 17 §.

stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring samt efterlevandepension och förtidspension enligt utländsk lagstiftning.

Beräkning av garantipension för den som är född år 1937 eller tidigare

4 §

För den som är ogift och helt saknar inkomstgrundad ålderspension enligt 3 § eller vars årliga inkomstgrundade ålderspension inte överstiger 1,26 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara 2,13 gånger prisbasbeloppet (basnivån för ogifta) minskat med ett belopp som motsvarar den inkomstgrundade ålderspensionen enligt 3 §.

För den som är gift och helt saknar inkomstgrundad ålderspension enligt 3 § eller vars årliga inkomstgrundade ålderspension inte överstiger 1,14 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara 1,9 gånger prisbasbeloppet (basnivån för gifta) minskat med ett belopp som motsvarar den inkomstgrundade ålderspensionen enligt 3 §.

Som underlag för beräkning av den pensionsberättigades årliga garantipension enligt 7–11 §§ skall ett beräkningsunderlag fastställas. I beräkningsunderlaget skall ingå den tilläggspension enligt 6 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension som utges till den pensionsberättigade för samma år. Tilläggspensionen skall dock alltid uppgå till minst ett belopp motsvarande den pensionsberättigades tilläggspension enligt 6 kap. 2 § 2 nämnda lag. Vidare skall ingå den tjänstepension som utges till den pensionsberättigade för samma år.

I beräkningsunderlaget skall också ingå ett belopp motsvarande den folkpension som skulle ha utgetts till den pensionsberättigade enligt 5–6 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring i kapitlens lydelse före den 1 januari 2001, till den del detta belopp inte från nämnda tidpunkt utges i form av tilläggspension. Vidare skall ingå ett belopp motsvarande det pensionstillskott som skulle ha

utgetts till den pensionsberättigade enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott i lagens lydelse före den 1 januari 2001.

Om den pensionsberättigade uppbär sådan yrkesskadelivränta som anges i 4 kap. 4 § skall i beräkningsunderlaget dessutom ingå livräntan för samma år till så stor del att beräkningsunderlaget uppgår till vad han eller hon, med bortseende från samordningen enligt 4 kap. 5 §, skulle haft rätt till i form av folkpension enligt lagen om allmän försäkring och pensionstillskott enligt lagen om pensionstillskott i dessa lagars lydelser före den 1 januari 2001 samt tilläggspension enligt 6 kap. 2 § 1 lagen om inkomstgrundad ålderspension till den del denna har föranlett minskning av pensionstillskottet. Livräntan får dock inte ingå i beräkningsunderlaget med högre belopp än att underlaget uppgår till högst 1,515 gånger prisbasbeloppet för den som är ogift eller 1,34 gånger prisbasbeloppet för den som är gift.

5 §

För den som är ogift och vars årliga inkomstgrundade ålderspension enligt 3 § överstiger 1,26 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara skillnaden mellan 0,87 gånger prisbasbeloppet och ett belopp som motsvarar 48 procent av den del av den inkomstgrundade ålderspensionen

*Vid fastställande av beräkningsunderlaget enligt 4 § skall med tilläggspension likställas tilläggspension i form av änkepension som uppbärs med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring samt ålders-, efterlevande- och förtidspension en-

enligt 3 § som överstiger 1,26 gånger prisbasbeloppet.

För den som är gift och vars årliga inkomstgrundade ålderspension enligt 3 § överstiger 1,14 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara skillnaden mellan 0,76 gånger prisbasbeloppet och ett belopp som motsvarar 48 procent av den del av den inkomstgrundade ålderspensionen enligt 3 § som överstiger 1,14 gånger prisbasbeloppet.

För den som inte kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid för garantipension skall garantipensionens basnivåer avkortas till så stor andel av 2,13 gånger prisbasbeloppet för den som är ogift och 1,9 gånger prisbasbeloppet för den som är gift, som svarar mot förhållandet mellan det antal år för vilka försäkringstid kan tillgodoräknas den pensionsberättigade och talet 40. Nivåerna 1,26 respektive 1,14 gånger prisbasbeloppet samt beloppen 0,87 respektive 0,76 gånger prisbasbeloppet, för beräkning av garantipension enligt 4 och 5 §§, skall avkortas på motsvarande sätt.

Har den garantipensionsberättigade rätt till inkomstpension eller tilläggspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension skall garantipensionen alltid beräknas som om ligt utländsk lagstiftning, om det föreligger skattskyldighet för pensionen i Sverige.

6 §

Med tjänstepension enligt 4 § första stycket förstås sådan pension som utges till följd av föregående tjänsteförhållande samt utländsk sådan likställd pension, om det föreligger skattskyldighet för pensionen i Sverige.

7 §

Garantipension skall beräknas enligt 8–11 §§ om det i beräkningsunderlaget enligt 4 § ingår ett belopp motsvarande folkpension enligt 5 kap. lagen (1962:381) om allmän försäk-

inkomstpensionen och tilläggspensionen hade börjat lyftas den kalendermånad då den pensionsberättigade fyller 65 år.

Om sådant tillägg utges som avses i 6 kap. 9 § lagen om inkomstgrundad ålderspension och om inkomstpension eller tilläggspension har tagits ut före den kalendermånad då den pensionssökande fyllde 65 år skall, vid beräkning av garantipension, detta tillägg ökas på motsvarande sätt som hel årlig tilläggspension har minskats enligt 6 kap. 10 § samma lag.

Partiell garantipension skall utgöra en så stor andel av garantipension beräknad enligt 4–7 §§ vid helt uttag som svarar mot den andel med vilken uttag görs.

ring i dess lydelse före den 1 januari 2001 och beräkningsunderlaget enligt 4 § inte överstiger för den som är ogift 3,0867 gånger prisbasbeloppet och för den som är gift 2,709 gånger prisbasbeloppet.

8 §

Om beräkningsunderlaget enligt 4 § överstiger 0,24 gånger prisbasbeloppet men inte uppgår till 1,3 gånger prisbasbeloppet, skall beräkningsunderlaget multipliceras med 1,513 och därefter minskas med 0,112 gånger prisbasbeloppet.

Uppgår beräkningsunderlaget enligt 4 § till minst 1,3 gånger prisbasbeloppet men inte till 1,507 gånger prisbasbeloppet för den som är ogift och 1,34 gånger prisbasbeloppet för den som är gift skall beräkningsunderlaget multipliceras med 1,427.

9 §

För den som är ogift och vars beräkningsunderlag enligt 4 § uppgår till minst 1,507 gånger

prisbasbeloppet men inte överstiger 1,515 gånger prisbasbeloppet skall beräkningsunderlaget räknas upp till 2,15 gånger prisbasbeloppet.

För den som är gift och vars beräkningsunderlag enligt 4 § är lika med 1,34 gånger prisbasbeloppet skall beräkningsunderlaget räknas upp till 1,915 gånger prisbasbeloppet.

10 §

För den som är ogift och vars beräkningsunderlag enligt 4 § överstiger 1,515 gånger prisbasbeloppet skall beräkningsunderlaget intill 1,515 gånger prisbasbeloppet räknas upp till 2,15 gånger prisbasbeloppet. Den del av beräkningsunderlaget som överstiger 1,515 gånger prisbasbeloppet skall multipliceras med 0,596.

För den som är gift och vars beräkningsunderlag enligt 4 § överstiger 1,34 gånger prisbasbeloppet skall beräkningsunderlaget intill 1,34 gånger prisbasbeloppet räknas upp till 1,915 gånger prisbasbeloppet. Den del av beräkningsunderlaget som överstiger 1,34 gånger prisbasbeloppet skall multipliceras med 0,58.

11 §

Den årliga garantipensionen utgörs av det belopp som återstår sedan beräkningsunderlaget enligt 4 § har räknats upp enligt 8–10 §§ och därefter minskats med den tilläggspension, tjänste-

pension och yrkesskadelivränta som har ingått i beräkningsunderlaget enligt 4 och 5 §§.

För den vars beräkningsunderlag enligt 4 § inte överstiger 0,24 gånger prisbasbeloppet skall den årliga garantipensionen utgöra beräkningsunderlaget sedan detta minskats med den tilläggspension, tjänstepension och yrkesskadelivränta som har ingått i beräkningsunderlaget.

Beräkning av garantipension för den som är född år 1938 eller senare

12 §

Till grund för beräkning av garantipension enligt 13–14 §§ skall, om inte annat anges i 16 §, ligga den inkomstgrundade ålderspension som den pensionssökande har rätt till för samma år. Med inkomstgrundad ålderspension avses ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension före reducering enligt 12 kap. 9 § samma lag, och allmän obligatorisk ålderspension enligt utländsk lagstiftning som inte är att likställa med garantipension enligt denna lag. Inkomstpension och premiepension skall därvid beräknas som om den pensionssökande endast hade tillgodoräknats pensionsrätt för inkomstpension och som om denna pensionsrätt, före reducering enligt 4 kap. 6 § lagen om inkomstgrundad ålderspension,

hade utgjort 18,5 procent av pensionsunderlaget.

Vid tillämpning av första stycket skall, då pensionsrätt eller pensionspoäng till följd av bristande eller underlåten avgiftsbetalning inte har tillgodoräknats eller har reducerats för den pensionssökande, hänsyn tas till den inkomstpension eller tilläggspension som skulle ha utgetts om full avgift hade erlagts.

Vid beräkning av garantipension enligt 13–15 §§ skall med inkomstgrundad ålderspension likställas tilläggspension i form av änkepension som uppbärs med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring samt efterlevandepension och förtidspension enligt utländsk lagstiftning.

13 §

För den som är ogift och helt saknar inkomstgrundad ålderspension enligt 12 § eller vars årliga inkomstgrundade ålderspension inte överstiger 1,26 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara 2,13 gånger prisbasbeloppet (basnivån för ogifta) minskat med ett belopp som motsvarar den inkomstgrundade ålderspensionen enligt 12 §.

För den som är gift och helt saknar inkomstgrundad ålderspension enligt 12 § eller vars årliga inkomstgrundade ålders-

pension inte överstiger 1,14 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara 1,9 gånger prisbasbeloppet (basnivån för gifta) minskat med ett belopp som motsvarar den inkomstgrundade ålderspensionen enligt 12 §.

14 §

För den som är ogift och vars årliga inkomstgrundade ålderspension enligt 12 § överstiger 1,26 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara skillnaden mellan 0,87 gånger prisbasbeloppet och ett belopp som motsvarar 48 procent av den del av den inkomstgrundade ålderspensionen enligt 12 § som överstiger 1,26 gånger prisbasbeloppet.

För den som är gift och vars årliga inkomstgrundade ålderspension enligt 12 § överstiger 1,14 gånger prisbasbeloppet, skall den årliga garantipensionen motsvara skillnaden mellan 0,76 gånger prisbasbeloppet och ett belopp som motsvarar 48 procent av den del av den inkomstgrundade ålderspensionen enligt 12 § som överstiger 1,14 gånger prisbasbeloppet.

15 §

För den som inte kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid för garantipension skall garantipensionens basnivåer avkortas till så stor andel av 2,13 gånger prisbasbeloppet för den som är ogift och 1,9 gånger prisbasbe-

loppet för den som är gift, som svarar mot förhållandet mellan det antal år för vilka försäkringstid kan tillgodoräknas den pensionsberättigade och talet 40. Nivåerna 1,26 respektive 1,14 gånger prisbasbeloppet samt beloppen 0,87 respektive 0,76 gånger prisbasbeloppet, för beräkning av garantipension enligt 13 och 14 §§, skall avkortas på motsvarande sätt.

Beräkning av bosättningstillägg

17 §

Bosättningstillägg utges till den vars beräkningsunderlag enligt 4 § överstiger 3,0867 gånger prisbasbeloppet för den som är ogift och 2,709 gånger prisbasbeloppet för den som är gift.

Bosättningstillägg utgör den folkpension som den pensionsberättigade skulle haft rätt till enligt 5–6 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring i kapitlens lydelse före den 1 januari 2001 till den del detta belopp från nämnda tidpunkt inte utges i form av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § 2 lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

4 kap. Utbetalning av pension m.m.

1 §

För garantipension gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspen-

För garantipension *och bosättningstillägg* gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser i lagen (1998:674) om inkomst-

sion:

– 12 kap. 1 och 2 §§ om ansökan,
– 12 kap. 3 § första stycket samt andra stycket första och andra meningen om återkallelse och minskning,
– 12 kap. 5 § första och andra styckena samt 6–8 §§ om utbetalning,
– 14 kap. 1 § första och tredje styckena om återbetalning, och
– 14 kap. 7 och 8 §§ om avdrag på pension.

Vid samtidig utbetalning av garantipension och pension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension skall avrundning enligt 12 kap. 5 § andra stycket lagen om inkomstgrundad ålderspension ske på garantipensionen.

Garantipension skall betalas ut endast till den som är bosatt i Sverige. Vid flyttning till utlandet skall garantipension betalas ut till och med den månad då den pensionsberättigade enligt folkbokföringslagen (1991:481) skall avregistreras som utflyttad.

Den som har börjat uppbära garantipension men som till följd av bosättning utomlands inte längre har rätt att få garantipension utbetald till sig, kan även i fortsättningen få garantipension om det med hänsyn till omständigheterna är uppenbart oskäligt att inte betala ut garan-

grundad ålderspension:

Vid samtidig utbetalning av garantipension, *bosättningstillägg* och pension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension skall avrundning enligt 12 kap. 5 § andra stycket lagen om inkomstgrundad ålderspension ske på garantipensionen *eller om rätt till sådan pension inte föreligger på bosättningstillägget.*

2 §

Garantipension *och bosättningstillägg* skall betalas ut endast till den som är bosatt i Sverige. Vid flyttning till utlandet skall garantipension *och bosättningstillägg* betalas ut till och med den månad då den pensionsberättigade enligt folkbokföringslagen (1991:481) skall avregistreras som utflyttad.

3 §

Den som har börjat uppbära garantipension *eller bosättningstillägg* men som till följd av bosättning utomlands inte längre har rätt att få garantipension *eller bosättningstillägg* utbetald till sig, kan även i fortsättningen få garantipension *eller bosättningstillägg* om det

tipensionen.

För en pensionsberättigad som har rätt till livränta på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete, lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller som enligt annan lag eller särskild författning eller enligt regeringens förordnande har rätt till annan livränta, som bestäms av eller betalas ut av Riksförsäkringsverket, skall garantipensionen minskas enligt vad som sägs i andra stycket. Motsvarande skall gälla i fall då livränta utges enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring. Minskning skall däremot inte ske på grund av livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller annan livränta som bestäms med tillämpning av nämnda lag. Medför en skada för vilken livränta har börjat utges återigen sjukdom som berättigar till sjukpenning, skall det anses som om livränta utgavs under sjukdomstiden. Har livränta eller del därav eller livränta för viss tid bytts ut mot ett engångsbelopp, skall det vid beräkning enligt andra stycket anses som om livränta utges eller som om den livränta som utges har höjts med ett med hänsyn till omständigheterna är uppenbart oskäligt att inte betala ut garantipensionen *eller bosättningstillägget.*

4 §

För en pensionsberättigad *som är född år 1938 eller senare och* som har rätt till livränta på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete, lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller som enligt annan lag eller särskild författning eller enligt regeringens förordnande har rätt till annan livränta, som bestäms av eller betalas ut av Riksförsäkringsverket, skall garantipensionen minskas enligt vad som sägs i andra stycket. Motsvarande skall gälla i fall då livränta utges enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring. Minskning skall däremot inte ske på grund av livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller annan livränta som bestäms med tillämpning av nämnda lag. Medför en skada för vilken livränta har börjat utges återigen sjukdom som berättigar till sjukpenning, skall det anses som om livränta utgavs under sjukdomstiden. Har livränta eller del därav eller livränta för viss tid bytts ut mot ett engångsbelopp, skall det vid beräkning enligt andra stycket anses som om livränta utges eller som om den liv-

belopp som svarar mot engångsbeloppet enligt de vid utbytet tillämpade försäkringstekniska grunderna.

ränta som utges har höjts med ett belopp som svarar mot engångsbeloppet enligt de vid utbytet tillämpade försäkringstekniska grunderna.

Summan av garantipension, inkomstpension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och tilläggspension enligt samma lag skall minskas med tre fjärdedelar av varje livränta som överstiger en sjättedel av prisbasbeloppet och som den pensionsberättigade uppbär som skadad. Minskning skall därvid i första hand göras på garantipensionen och därefter på tilläggspensionen. Garantipension skall på motsvarande sätt minskas med den livränta som den pensionsberättigade uppbär som efterlevande.

Garantipension skall dock aldrig, på grund av bestämmelserna i denna paragraf, tillsammans med utgiven pension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension, för månad räknat understiga 13 procent av prisbasbeloppet för den som är ogift och 11,5 procent av prisbasbeloppet för den som är gift.

5 §

Om en pensionsberättigad sedan minst trettio dagar i följd är intagen i kriminalvårdsanstalt eller är häktad skall, från och med den trettioförsta dagen, garantipension utges med högst ett belopp som innebär att garantipensionen tillsammans med utgiven pension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension uppgår till för månad räknat 4,5 procent av prisbasbeloppet. Såsom intagen skall räknas även den som olovligen avvikit från anstalt eller vistas utom anstalt med anledning av permission. Skall garantipensionen dras in för del av en kalendermånad, beräknas garantipensionen för varje dag till en trettiondel av månadsbeloppet och avrundas till

För en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare och som har rätt till sådan livränta som anges i 4 § första stycket första och andra meningarna skall 17 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i paragrafens lydelse före den 1 januari 2001 alltjämt tillämpas. Samordning enligt nämnda bestämmelse skall därvid ske med den tilläggspension som den pensionsberättigade har rätt till enligt 6 kap. 2 § 1 lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och den folkpension som han eller hon skulle haft rätt till enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring i dess lydelse före den 1 januari 2001.

närmaste krontal.

Den allmänna försäkringskassan får medge en nära anhörig, som för sitt uppehälle är beroende av den pensionsberättigade, rätt att helt eller delvis uppbära sådan del av garantipensionen, som enligt vad som sägs i första stycket annars inte skall utges.

6 §

Om en pensionsberättigad sedan minst trettio dagar i följd är intagen i kriminalvårdsanstalt eller är häktad skall, från och med den trettioförsta dagen, garantipension utges med högst ett belopp som innebär att garantipensionen eller bosättningstillägget tillsammans med utgiven pension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension uppgår till för månad räknat 4,5 procent av prisbasbeloppet. Såsom intagen skall räknas även den som olovligen avvikit från anstalt eller vistas utom anstalt med anledning av permission. Skall garantipensionen eller bosättningstillägget dras in för del av en kalendermånad, beräknas garantipensionen eller bosättningstillägget för varje dag till en trettiondel av månadsbeloppet och avrundas till närmaste krontal.

Den allmänna försäkringskassan får medge en nära anhörig, som för sitt uppehälle är beroende av den pensionsberättigade, rätt att helt eller delvis

uppbära sådan del av garantipensionen eller av bosättningstillägget, som enligt vad som sägs i första stycket annars inte skall utges.

5 kap. Övriga bestämmelser

1 §

För beslut om garantipension gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser om beslut om pension i lagen (1998:674)om inkomstgrundad ålderspension:

För beslut om garantipension *och bosättningstillägg* gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser om beslut om pension i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension:

– 13 kap. 4–6 §§ om beslut,

– 13 kap. 9 § första stycket, 11 § första stycket, 12 §, 13 § första och andra styckena samt 15 och 16 §§ om omprövning, och

– 13 kap. 17 och 18 §§, 19 § andra och tredje styckena, 20 och 21 §§, 22 § andra och tredje styckena samt 23 § om överklagande.

2 §

Ett beslut om garantipension för viss tid skall ändras av allmän försäkringskassa, om det föranleds av en ändring som gjorts beträffande den ålderspension, efterlevandepension eller förtidspension för samma tid som legat till grund för beräkning av garantipensionen.

Ett beslut om garantipension eller bosättningstillägg för viss tid för den som är född år 1937 eller tidigare skall ändras av allmän försäkringskassa, om det föranleds av en ändring som gjorts beträffande den pension eller de belopp för samma tid som ingått i beräkningsunderlaget enligt 3 kap. 4 och 5 §§.

Ett beslut om garantipension för viss tid *för den som är född år 1938 eller senare* skall ändras av allmän försäkringskassa, om det föranleds av en ändring som gjorts beträffande den ålderspension, efterlevandepension eller förtidspension för samma tid som legat till grund för beräkning av garantipensionen.

3 §

För garantipension gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension:

För garantipension *och bosättningstillägg* gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension:

– 15 kap. 1 § om Riksförsäkringsverkets åliggande,
– 15 kap. 3 § första stycket första meningen och andra stycket om underrättelse till en enskild,
– 15 kap. 10, 11, 13 och 14 §§ om anmälan och om uppgiftsskyldighet,
– 15 kap. 15 § om undantag från sekretess,
– 15 kap. 16 § första stycket andra meningen om förbud mot pantsättning och överlåtelse, och
– 15 kap. 17 § om preskription.

4 §

Den som har rätt till pension enligt denna lag är skyldig att lämna uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen.

Den som uppbär garantipension eller bosättningstillägg är utan oskäligt dröjsmål skyldig att anmäla till den allmänna försäkringskassan om de pensionsinkomster eller belopp som legat till grund för beräkningen av garantipensionen eller bosättningstillägget upphört, på annat sätt ändrats eller om sådan pensionsinkomst som skall ligga till grund för beräkningen av garantipension eller bosättningstillägg har tillkommit.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

2. Med försäkringstid för garantipension skall för tid före år 2001 avses bosättningstid enligt 5 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring i kapitlets lydelse före den 1 januari 2001.

2. För personer födda år 1937 eller tidigare skall som försäkringstid för rätten till och beräkningen av garantipension och bosättningstillägg avses bosättningstid och intjänandetid för tilläggspension vid beräkning av folkpension enligt 5 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring i kapitlets lydelse före den 1 januari 2001. För personer födda år 1938 eller senare skall vad avser bosättningstid motsvarande gälla för tid före den 1 januari 2001.

5. Den som vid utgången av år 2000 får ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och som har rätt till garantipension eller bosättningstillägg har rätt till utbetalning av sådan förmån utan ansökan.

6. Om det vid ikraftträdandet av denna lag inte utan betydande dröjsmål kan avgöras om eller till vilket belopp en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare har rätt till garantipension eller bosättningstillägg, men det finns sannolika skäl för att sådan rätt föreligger, får försäkringskassan besluta att ersättning skall betalas ut med ett preliminärt beräknat belopp.

Beloppet skall beräknas enligt 3 kap. 3–11 §§ eller 17 § denna lag på grundval av de för den allmänna försäkringskassan kända uppgifterna om den pensionsberättigades pensionsin-

komster och andra faktiska förhållanden av betydelse för tillämpningen av denna lag.

Om det senare bestäms att garantipension eller bosättningstillägg inte skall utges eller skall utges med ett lägre belopp kan den som uppburit pensionen enligt 4 kap. 1 § vara skyldig att betala tillbaka för mycket utbetald pension. Finns det sannolika skäl för att dra in eller minska ersättningen, kan försäkringskassan besluta att pensionen skall hållas inne eller utges med ett lägre belopp till dess slutligt beslut fattas.

7. När garantipension eller bosättningstillägg har betalats ut efter beslut enligt punkt 6 skall försäkringskassans i 12 kap. 1 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension angivna utredningsskyldighet äga motsvarande tillämplighet.

8. Beslut om utbetalning av ålderspension till annan, som fattats med stöd av bestämmelsen i 16 kap. 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring före utgången av år 2000, skall fortsätta att tillämpas för utbetalning av garantipension eller bosättningstillägg.

9. En pensionsberättigad som vid utgången av år 2000 får sin folkpension utbetalad till utlandet enligt lagen (1962:831) om allmän försäkring skall trots vad som anges i 4 kap. 2 § ha rätt att få utbetalningen av garantipensionen eller bosättningstillägget gjord till utlandet och beräknad

på samma sätt som skulle ha gjorts vid bosättning i Sverige.

10. Bosättningstillägg enligt 3 kap. 17 § skall också utges till den i vars beräkningsunderlag enligt 3 kap. 4 § ingår ett belopp motsvarande pensionstillskott enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott. Bosättningstillägget skall utges med ett belopp motsvarande det pensionstillskott som den enskilde skulle haft rätt till enligt lagen om pensionstillskott i lagens lydelse för den 1 januari 2001.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1998:704) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:704) om ändring i lagen (1967:381) om allmän försäkring

dels att punkten 11 i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse,

dels att punkten 8 i övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Övergångsbestämmelser till lagen (1988:881) om ändring i lagen om allmän försäkring	
11. I fall då rätt till barntillägg föreligger för december månad 1989 gäller fortfarande äldre bestämmelser om denna förmån. Vad som därvid föreskrivits om ålderspension och tilläggspension i form av ålderspension skall i stället gälla inkomstpension eller tilläggspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension. Minskning av barntillägget till den som uppbär ålderspension skall ske endast i den utsträckning summan av hel pension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension och hel garantipension enligt lagen om garantipension överstiger 2,13 gånger prisbasbeloppet. Barntillägg som utges till pension som tagits ut till viss andel skall utgöra mot-	11. I fall då rätt till barntillägg föreligger för december månad 1989 gäller fortfarande äldre bestämmelser om denna förmån. Vad som därvid föreskrivits om ålderspension och tilläggspension i form av ålderspension skall i stället gälla inkomstpension eller tilläggspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension *eller bosättningstillägg* enligt lagen (1998:702) om garantipension. Minskning av barntillägget till den som uppbär ålderspension skall ske endast i den utsträckning summan av hel pension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension och hel garantipension *eller bosättningstillägg* enligt lagen om garantipension överstiger *för den som är född år 1937 eller tidigare 2,15*

svarande andel av barntillägg till hel pension. Därvid skall vad som föreskrivs i tredje meningen om minskning gälla motsvarande andel av 2,13 gånger prisbasbeloppet.

gånger prisbasbeloppet och för den som är född år 1938 eller senare 2,13 gånger prisbasbeloppet. Barntillägg som utges till pension som tagits ut till viss andel skall utgöra motsvarande andel av barntillägg till hel pension. Därvid skall vad som föreskrivs i *tredje och fjärde meningarna* om minskning gälla motsvarande andel av *2,15 gånger prisbasbeloppet respektive 2,13 gånger prisbasbeloppet.*

Övergångsbestämmelser till lagen (1992:1277) om ändring i lagen om allmän försäkring

8 Rätt till barntillägg som utges med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring tillkommer försäkrad som är bosatt i Sverige. I fråga om en svensk medborgare, som hade rätt till barntillägg för december 1989 och som är bosatt utomlands, gäller fortfarande äldre bestämmelser i 5 kap. 2 §, i detta lagrums lydelse vid utgången av år 1989.

Barntillägg till förtidspension utges på grundval av samma antal år med pensionspoäng eller samma bosättningstid som ligger till grund för beräkningen av folkpensionen.

Barntillägg till ålderspension utges på grundval av samma antal försäkringsår som ligger till grund för beräkningen av garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension, eller skulle ha legat till grund för beräkning av garantipension om rätt till sådan pension förelegat.

Barntillägg till förtidspension utges på grundval av samma antal år med pensionspoäng eller samma bosättningstid som ligger till grund för beräkningen av folkpensionen. *Motsvarande skall gälla för barntillägg till ålderspension för personer födda år 1937 eller tidigare, varvid med beräkningen av folkpension skall förstås beräkning av folkpension i form av ålderspension enligt 5 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring i kapitlets lydelse före den 1 januari 2001.* Barntillägg till ålderspension *för personer*

födda år 1938 eller senare utges på grundval av samma antal försäkringsår som ligger till grund för beräkningen av garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension, eller skulle ha legat till grund för beräkning av garantipension om rätt till sådan pension förelegat.

Om barntillägg med tillämpning av andra stycket skall utges med viss andel av oavkortat sådant tillägg, skall minskning med hänsyn till tilläggspension som den försäkrade uppbär beräknas på ett oavkortat barntillägg och andelsberäkning enligt andra stycket göras på det belopp som framkommer efter denna minskning.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundade ålderspension att 15 § och 26 § skall ha följande lydelse.

15 §

För den som är född år 1937 eller tidigare skall, i stället för bestämmelserna om tillgodoräknande och fastställande av pensionspoäng i 4 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, gälla vad som föreskrivs om tillgodoräknande av sådan pensionspoäng i 11 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i paragrafens lydelse före den 1 januari 1999. Därvid skall

1. vad som sägs om tilläggspensionsavgift i stället avse ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift,

2. vad som sägs om inkomst som avses i 11 kap. 3 § första stycket d lagen om allmän försäkring i stället gälla inkomst som avses i 2 kap. 6 § första stycket 4 lagen om inkomstgrundad ålderspension, och

3. med basbelopp avses det förhöjda prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

För den som har beviljats förtidspension för tid med början efter utgången av år 1998 och som inte har uppburit sådan pension till någon del omedelbart före ingången av år 1999 skall dock för tillgodoräknande av pensionspoäng med anledning av förtidspension gälla de nya bestämmelserna i 4 kap. 9 § lagen om inkomstgrundad ålderspension. Vidare skall vad som sägs i 11 kap. 6 § första stycket lagen om allmän försäkring i styckets lydelse före den 1 januari 1999 om inkomster som avses i punkt 2 i första stycket i denna paragraf tillämpas endast beträffande inkomster som, med tillämpning av bestämmelserna i 13 § denna lag, skall anses hänförliga till tiden före utgången av år 1998.

Pensionspoäng skall inte tillgodoräknas enligt första och andra styckena för det år under vilket den försäkrade har avlidit.

För den som är född år 1937 eller tidigare skall vid beräkningen av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § 2 lagen om inkomstgrundad ålderspension även

tillämpas 5 kap. 4 § lagen om allmän försäkring och punkt 6 i övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i nämnda lag i bestämmelsernas lydelse före den 1 januari 2001.

26 §
Inkomstpension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension skall betalas ut utan ansökan från och med januari år 2001 till den som vid utgången av år 2000 uppbär ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Beslut om utbetalning av tilläggspension till annan som fattats med stöd av bestämmelsen i 16 kap. 12 § lagen om allmän försäkring före utgången av år 2000 skall fortsätta att tillämpas för utbetalning av tilläggspension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1998:705) om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott

Härigenom föreskrivs att i fråga lagen (1969:205) om pensionstillskott att punkten 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (1998:705) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

2.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Äldre bestämmelser skall fortsätta att gälla för tid före ikraftträdandet. *För tid därefter skall äldre bestämmelser fortsätta att gälla för personer som är födda år 1937 eller tidigare.*	Äldre bestämmelser skall fortsätta att gälla för tid före ikraftträdandet.

---

5 Förslag till Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Härigenom föreskrivs att punkten 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (1998:682) om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Äldre bestämmelser skall fortsätta att gälla för personer som är födda år 1937 eller tidigare.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001 och tillämpas första gången vid 2002 års taxering.

6 Förslag till Lag om ändring i lagen (1998:707) om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till ålderspension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:707) om ändring i nämnda lag att 5 och 6 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

5 §

För sex tillgodoräknade vårdår är det särskilda pensionstillägget per kalenderår fem procent av prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. För varje vårdår som tillgodoräknas därutöver ökar tillägget med fem procent av prisbasbeloppet.

För den som har börjat uppbära särskilt pensionstillägg före den månad då han eller hon fyller 65 år minskas tillägget med 0,5 procent för varje månad som, då tillägget börjar utges, återstår till den månad då han eller hon fyller 65 år.

För den som har börjat att uppbära särskilt pensionstillägg efter den månad då han eller hon har fyllt 65 år ökas tillägget med 0,7 procent för varje månad som, då tillägget börjar utges, förflutit från den månad när han eller hon fyllt 65 år, dock längst till och med den månad när han eller hon fyllt 70 år.

För den som inte kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid för garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension utgör särskilt pensionstillägg till ålderspension samma andel av det särskilda pensionstillägget, beräknat enligt första-tredje styckena, som garantipension enligt 3 kap. *6* § lagen om garantipension utgör eller, om förutsättningarna för rätt till garantipension förelegat, skulle utgöra av oavkortad sådan pension.

För den som är född år 1937 eller tidigare och som inte kan tillgodoräknas full försäkringstid för folkpension enligt bestämmelserna i 5 kap. 1 § lagen om allmän försäkring i paragrafens lydelse före den 1 januari 2001 utgör särskilt pensionstillägg till ålderspension samma andel av det särskilda pensionstillägget, beräknat efter första-tredje styckena, som skulle ha utgetts med viss andel av oavkortad sådan folkpension. För den *som är född*

	år 1938 eller senare och som inte kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid för garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension utgör särskilt pensionstillägg till ålderspension samma andel av det särskilda pensionstillägget, beräknat enligt första-tredje styckena, som garantipension enligt 3 kap. *15* § lagen om garantipension utgör eller, om förutsättningarna för rätt till garantipension förelegat, skulle utgöra av oavkortad sådan pension.
6 §	
Om inte annat följer av denna lag skall vad som föreskrivs om garantipension i lagen (1998:702) om garantipension eller i annan författning tillämpas på särskilt pensionstillägg. Detta skall dock inte gälla i fråga om samordning med sådan livränta som avses i 4 kap. 4 § lagen om garantipension.	Om inte annat följer av denna lag skall vad som föreskrivs om garantipension i lagen (1998:702) om garantipension eller i annan författning tillämpas på särskilt pensionstillägg. Detta skall dock inte gälla i fråga om samordning med sådan livränta som avses i 4 kap. 4 *och 5 §§* lagen om garantipension.

I fråga om inkomstskatt gäller särskilda föreskrifter.

7 Förslag till Lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag att 17 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 §
Handikappersättning och vårdbidrag skall betalas ut månadsvis. När ersättningsbeloppet beräknas för månad skall den ersättning för år räknat från vilken beräkningen utgår avrundas till närmaste krontal som är jämnt delbart med tolv. Om den ersättningsberättigade förutom handikappersättningen eller vårdbidraget även uppbär förtidspension eller efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension skall samtliga dessa ersättningar anses som en ersättning vid avrundningen. Avrundning skall i första hand göras på garantipensionen, därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.	Handikappersättning och vårdbidrag skall betalas ut månadsvis. När ersättningsbeloppet beräknas för månad skall den ersättning för år räknat från vilken beräkningen utgår avrundas till närmaste krontal som är jämnt delbart med tolv. Om den ersättningsberättigade förutom handikappersättningen eller vårdbidraget även uppbär förtidspension eller efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad *ålderspension, garantipension eller bosättningstillägg* enligt lagen (1998:702) om garantipension skall samtliga dessa ersättningar anses som en ersättning vid avrundningen. Avrundning skall i första hand göras på garantipensionen *eller, om rätt till sådan pension inte föreligger, på bosättningstillägget,* därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.

8 Förslag till Lag om ändring i lagen (1998:678) om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att övergångsbestämmelsen till lagen (1998:678) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999. Äldre bestämmelser i 4 kap. 4 § gäller fortfarande för personer som är födda år 1937 eller tidigare.

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999. Äldre bestämmelser i 4 kap. 4 § gäller fortfarande för personer som är födda år 1937 eller tidigare. *Vid tillämpning av denna bestämmelse skall med ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring förstås de belopp som i form av tilläggspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension samt i form av folkpension och pensionstillskott ingår i den pensionsberättigades beräkningsunderlag enligt 3 kap. 4 § lagen (1998:702) om garantipension.*

1 Inledning

1.1 Utredningens uppdrag

De allmänna pensionerna är obligatoriska och omfattar i princip alla som bor eller arbetar i Sverige. Folk- och tilläggspensioneringen har i sin helhet fram till och med år 1999 reglerats genom bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Huvudförmånerna utges i form av ålders-, förtids- och efterlevandepension. Särskilda lagar vid sidan om AFL innehåller bl.a. bestämmelser om pensionstillskott som kan utges till en pensionsberättigad som helt saknar eller som har tjänat in en låg ATP och bestämmelser om bostadsstöd till pensionärer. Vidare gäller särskilda skatteregler för pensionärer – det särskilda grundavdraget (SGA) – som gör att grundtryggheten i form av folkpension och pensionstillskott i praktiken är skattefri.

Genom folkpensioneringen ges ett grundskydd vid ålderdom m.m. Folkpensionsförmånerna utges med i princip enhetliga belopp. Tilläggspensioneringen är däremot uppbyggd enligt den s.k. inkomstbortfallsprincipen. Detta innebär att ATP-förmånerna i princip bestäms av de inkomster som den försäkrade haft under den yrkesverksamma delen av livet och av det antal år under vilka han eller hon har förvärvsarbetat.

Under 1980-talet påbörjades ett arbete med att reformera pensionssystemet. Detta reformarbete har resulterat i ett reformerat ålderspensionssystem med ett nytt system för inkomstgrundad ålderspension, reglerat i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP) och ett garantipensionssystem, reglerat i lagen (1998:702) om garantipension. Det reformerade ålderspensionssystemet har arbetats fram på grundval av de av riksdagen antagna riktlinjerna för ett nytt pensionssystem – Prop. 1993/94:250, nedan kallad princippropositionen, bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439. Till största delen trädde LIP i kraft den 1 januari 1999. Lagen om garantipension träder i kraft den 1 januari 2001. Den inkomstgrundade ålderspensionen är uppbyggd på livsinkomstprincipen, dvs. varje intjänad krona ger i princip pensionsrätt. Den inkomstgrundade ålderspensionen är uppdelad i två delar, en inkomstpension och en premiepension. Garantipensionen är att se som

en utfyllnadspension och är en förmån som inte utges till samtliga pensionsberättigade utan endast till dem som helt saknar inkomstgrundad ålderspension eller har tjänat in endast en låg sådan pension. Garantipensionen är också fullt ut en beskattningsbar pensionsförmån. I och med att garantipensionen införs avskaffas också det SGA som är kopplat till ålderspensionen. Det är emellertid endast personer som är födda år 1938 eller senare som omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet. Personer födda år 1937 eller tidigare kommer som inkomstgrundad ålderspension även framöver att endast erhålla tilläggspension. Enligt bestämmelserna i LIP kommer tilläggspensionen också att omfatta den ATP-baserade folkpensionen.

Enligt de i princippropositionen antagna riktlinjerna skall även dagens grundskydd för personer födda år 1937 eller tidigare, vilka inte omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet, ersättas av ett fullt ut beskattningsbart grundskydd, en särskild övergångsvis garantipension. Syftet med den övergångsvisa garantipensionen är att alla pensionärer skall likabehandlas med löntagare. I princippropositionen har modellen för övergångsvis garantipension konstruerats efter den modell som gäller för garantipension till personer födda år 1938 eller senare.

I direktiven (Dir. 1997:149) ges inledningsvis en allmän bakgrund till grundskyddet enligt AFL och till det reformerade ålderspensionssystemet. Huvudsyftet med uppdraget är att för personer födda år 1937 eller tidigare ersätta dagens grundskydd för ålderspensionärer i form av folkpension, pensionstillskott och SGA för folkpensionärer vid beskattningen med en övergångsvis garantipension. Denna skall beskattas enligt samma regler som gäller för löntagare och som kommer att gälla för pensionärer födda år 1938 eller senare.

I direktiven anges att huvudprincipen för vårt arbete skall vara att i princip ingen pensionär skall få en lägre disponibel inkomst efter omläggningen från folkpension till övergångsvis garantipension. Denna huvudprincip skall inte bara gälla för dem som får del av den övergångsvisa garantipension utan även för dem som endast påverkas av omvandlingen av den inkomstgrundade ålderspensionen.

Enligt direktiven bör reglerna för övergångsvis garantipension vara så generella som möjligt och individuella beräkningar av den nya grundtryggheten bör undvikas. Vidare anges att vid konstruktionen av den övergångsvisa garantipensionen skall beaktas utformningen av garantipensionen för den s.k. mellangenerationen – personer födda mellan åren 1938 och 1953 – så att de två grundskyddssystemen inte kommer att ge väsentligt skilda förmånsnivåer.

Vidare har det varit vårt uppdrag att undersöka med vilka förmåner, förutom den allmänna inkomstgrundade pensionen, som den över-

gångsvisa garantipensionen skall samordnas. Direktiven anger att vi särskilt skall undersöka om den nya grundtryggheten skall, såsom anges i princippropositionen, samordnas med sådan pension som den pensionsberättigade får på grund av tjänstepensionsavtal.

Vi har också fått i uppdrag att närmare analysera om bestämmelserna om den övergångsvisa garantipensionen skall träda i kraft vid ingången av år 2001 då lagen om garantipension träder i kraft, eller först vid ingången av år 2003 då garantipension till personer födda år 1938 eller senare kan betalas ut.

I direktiven anges att den övergångsvisa garantipensionen skall finansieras med allmänna skattemedel. De förslag till modifieringar av konstruktionen för övergångsvis garantipension som vi lägger fram får inte innebära att de totala kostnaderna för grundskyddet ökar jämfört med princippropositionens förslag. Om förslaget medför en sådan kostnadsökning skall vi söka finansiering inom andra delar av grundskyddet.

Vi har också haft att göra en bedömning av hur vårt förslag till konstruktion av den övergångsvisa garantipensionen ställer sig i ett internationellt perspektiv.

1.2 Uppläggning av arbetet

Tyngdpunkten i detta betänkande ligger på överväganden att i princip ingen pensionär skall få ett sämre nettoutfall ekonomiskt sett än före omläggningen, oavsett om han eller hon vid ikraftträdandet av våra förslag uppbär ålderspension eller inte. Med hänsyn till att denna effekt kan uppnås endast genom att den pensionsberättigade skall få ersättning för det slopade särskilda grundavdraget, har vårt arbete huvudsakligen varit att översätta denna skatteförmån till en pensionsförmån. I princip har vi inte ändrat beräkningen av de pensionsförmåner som utges till den pensionsberättigade före omläggningen eller som skulle ha utgetts till honom eller henne, om bestämmelserna om dagens grundskydd alltjämt hade gällt.

Under utredningsarbetet har elva sammanträden hållits. I direktiven anvisade samråd med Genomförandegruppen (S 1994:G) och med Utredningen (S 1997:150) om översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägg för pensionärer m.m. har genomförts. Under hela utredningsarbetet har utredningen haft löpande kontakter med Riksförsäkringsverket och Riksskatteverket. Under arbetets gång har olika beräkningar gjorts för att finna en konstruktion för övergångsvis garantipension som ger den pensionsberättigade en nettopension som stämmer överens med den nettopension han eller hon får vid omläggningen. Till

viss del har underlaget för beräkningarna tillhandahållits av Riksförsäkringsverket. Underlag för beräkningarna har också tagits fram av Kommunsektorns Pension AB och Statens pensionsverk. Kostnadsberäkningarna har gjorts av kanslirådet Bengt Eklind på Finansdepartementet. Underlaget om tjänstepensioner har tagits fram av departementssekreteraren Lars Erik Lindholm, Finansdepartementet.

Utredningen har även haft vissa kontakter med såväl statliga och kommunala som privata avtalspensionsorgan samt försäkringsbolag som administrerar och betalar ut pensioner på grund av tjänstepensionavtal.

Utredningens direktiv återfinns som bilaga till betänkandet.

2 Tidigare riksdagsbeslut och utredningsförslag m.m.

Regeringen överlämnade den 28 april 1994 proposition 1993/94:250 Reformeringen av det allmänna pensionssystemet till riksdagen. Propositionen innehöll förslag till riktlinjer för en reformering av det allmänna ålderspensionssystemet och hur ett reformerat pensionssystem och övergångsregleringen skulle utformas. De föreslagna riktlinjerna byggde på en överenskommelse som träffats mellan företrädarna för de fyra regeringspartierna och socialdemokraterna i Pensionsarbetsgruppen och som redovisats i betänkandet Reformerat pensionssystem (SOU 1994:20). Förslagen i propositionen var i vissa delar reviderade med hänsyn till de synpunkter som framförts under remissbehandlingen av betänkandet. I beredningen av propositionen deltog Pensionsarbetsgruppens företrädare. Samtliga ställde sig bakom propositionen och därmed också de revideringar som gjorts i förhållande till betänkandet. Propositionen, som i den fortsatta framställningen kommer att benämnas princippropositionen, innebar att vissa frågor lämnades öppna för att lösas under det fortsatta beredningsarbetet. Propositionen innehöll inte några författningsförslag.

Riksdagen godkände genom beslut den 8 juni 1994 de i princippropositionen föreslagna riktlinjerna för en reformering av ålderspensionssystemet i enlighet med det betänkande som lagts fram av socialförsäkringsutskottet (bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439). I betänkandet tillstyrktes med vissa förtydliganden regeringens proposition, samtidigt som utskottet på ett par punkter föreslog vissa tillkännagivanden.

Den 23 juni 1994 beslutade regeringen att tillsätta en arbetsgrupp inom Socialdepartementet, benämnd Genomförandegruppen, med företrädare för partierna som ställt sig bakom princippropositionen. Genomförandegruppen fick i uppdrag att medverka vid det fortsatta beredningsarbetet och att vårda överenskommelsen. Den fortsatta beredningen har därefter huvudsakligen skett inom Socialdepartementet i nära samarbete med Genomförandegruppen som kontinuerligt informerats om och tagit ställning till olika frågor som uppkommit. En viss del

av det fortsatta arbetet med ett reformerat pensionssystem har lämnats till särskilda utredare.

Vissa resultat av det fortsatta arbetet presenterades i departementspromemorian Reformerat pensionssystem – lag om inkomstgrundad ålderspension, m.m. (Ds 1995:41). I promemorian föreslogs att bestämmelser om intjänande och beräkning av inkomstrelaterad ålderspension skulle tas in i en ny lag om inkomstgrundad ålderspension. Övergångsbestämmelser till denna lag föreslogs bli upptagna i en särskild lag om införande av den lagen. Vidare redovisades i promemorian förslag om att vissa bestämmelser som för närvarande ingår i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) skulle föras över till den särskilda införandelagen samt förslag till vissa ändringar i AFL och andra lagar.

Departementspromemorian innehöll emellertid inte förslag till lösningar av samtliga de frågor som lämnats öppna i princippropositionen. I det fortsatta arbetet beträffande huvudsakligen finansiella frågor lämnades i departementspromemorian Lag om inkomstgrundad ålderspension – vissa finansiella frågor m.m. (Ds 1997:67) förslag till lösningar av vissa av dessa frågor. I departementspromemorian behandlades även frågor som uppkommit till följd av remissbehandlingen av Ds 1995:41. Frågor om grundtrygghet i det reformerade ålderspensionssystemet behandlades särskilt och förslag i denna del redovisades i departementspromemorian Garantipension och samordningsfrågor, m.m. (Ds 1997:66). I denna lämnades förslag till garantipension för dem som omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet, dvs. en garantipension för dem som är födda år 1938 eller senare.

Vad beträffar det s.k. premiepensionssystemet uppdrog regeringen i mars 1997 åt en särskild utredare att lägga fram förslag om teknisk utformning av systemet (dir 1997:46). I uppdraget ingick att presentera lagförslag rörande det nya premiepensionssystemet och föreslå de ändringar som var nödvändiga i då gällande lagar. Utredningen överlämnade i oktober 1997 betänkandet Lag om premiepension (SOU 1997:131). Tidigare förslag till ett premiereservsystem har lämnats i betänkandet Allmänt pensionssparande (SOU 1996:83).

Regeringen lade den 2 april 1998 fram propositionerna 1997/98:151 Inkomstgrundad ålderspension m.m. och 1997/98:152 Garantipension m.m. för riksdagen. Förslagen som utarbetats i samråd med Genomförandegruppen baserades bl.a. på de ovan nämnda departementspromemoriorna Ds 1997:66 och Ds 1997:67 samt även Ds 1995:29 Vissa frågor avseende allmänna egenavgifter, Ds 1995:55 Utvidgad avgiftsskyldighet vad avser ålderspension m.m., Ds 1998:7 AP-fonden och det reformerade ålderspensionssystemet samt utredningsbetänkandet Lag om Premiepension (SOU 1997:131).

På grundval av de av regeringen framlagda propositionerna antog riksdagen den 8 juni 1998 bl.a. förslagen till lag (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP) och lag (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension samt lagen (1998:702) om garantipension. Lagen om införande av lagen om inkomstgrundad ålderspension trädde i kraft den 1 januari 1999. Även vissa delar av LIP såsom bestämmelserna om intjänande och fastställande av pensionsrätt trädde i kraft vid samma tidpunkt. Bestämmelserna om uttag och utbetalning av ålderspension träder i kraft först den 1 januari 2001. Även lagen om garantipension träder i kraft den 1 januari 2001. Utbetalning av sådan pension kommer i praktiken inte att ske förrän under år 2003, då de äldsta pensionsberättigade som omfattas av lagen fyller 65 år.

I juni 1996 uppdrog regeringen åt en särskild utredare att göra en översyn av systemet för efterlevandepension och att lämna förslag till ny konstruktion av efterlevandepensioneringen (dir. 1996:51). Vägledande skulle vara bl.a. att de nya reglerna harmonierar med reglerna för det reformerade ålderspensionssystemet. Utredarens förslag Efterlevandepension – En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet (SOU 1998:120) överlämnades till regeringen den 1 oktober 1998.

Regeringen lämnade i januari 1997 uppdrag åt en särskild utredare att utforma förslag till ett system för ekonomisk ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga (dir 1997:9). Utredaren har överlämnat betänkandena Ohälsoförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166) och Ohälsoförsäkringen – Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189). Regeringen lämnade i mars 1998 en proposition till riksdagen med förslag till vilka principer och riktlinjer som bör ligga till grund för en reformering av dagens system med förtidspension och sjukbidrag och hur pensionsrätt för ålderspension framöver skall beräknas för förtidspensionärer. Den 15 maj 1998 godkände riksdagen de i propositionen föreslagna riktlinjerna i enlighet med det betänkande som lagts fram av socialförsäkringsutskottet (bet. 1997/98:Sfu11, rskr. 1997/98:237).

3 Grundskyddet enligt lagen om allmän försäkring

3.1 Ålderspension i form av folkpension och pensionstillskott

Grundskyddet i dagens ålderspensionssystem enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) utgörs av folkpension och pensionstillskott. Detta grundskydd kompletteras av vissa särskilda folkpensionsförmåner och det särskilda grundavdraget (SGA). Grundskyddet garanterar den person som har haft inga eller låga inkomster en skälig ekonomisk standard som pensionär. Folkpensionen är en grundförmån som oberoende av tidigare avgiftsbetalning eller arbetsinkomster utges till samtliga pensionärer med ett i princip enhetligt belopp. Folkpensionsbeloppet är dock högre för ensamstående än för gifta pensionärer. Med gift pensionsberättigad likställs en pensionsberättigad som stadigvarande sammanbor med annan som den pensionsberättigade varit gift med eller har eller har haft barn med. Med ensamstående pensionsberättigad likställs en pensionsberättigad som stadigvarande lever åtskild från sin make eller maka, om ej särskilda skäl föranleder annat.

I december 1997 uppgick antalet ålderspensionärer med folkpension till cirka 1 590 000.

De särskilda folkpensionsförmånerna utgörs, förutom av pensionstillskott, av särskilt pensionstillägg, hustrutillägg, barntillägg, handikappersättning, vårdbidrag, bostadstillägg för pensionärer (BTP) och särskilt bostadstillägg för pensionärer (SBTP). Nedan kommer vi att endast redogöra för ålderspension i form av folkpension och pensionstillskott. Övriga folkpensionsförmåner, utom BTP och SBTP, redovisar vi i avsnitt 5.

En grundläggande förutsättning för att en person skall ha rätt till folkpension är att han eller hon är försäkrad och bosatt i Sverige när förmånen börjar uppbäras. En svensk medborgare som är bosatt utomlands har även rätt till folkpension som grundas på antal år med tillgodoräknade pensionspoäng.

Försäkrade för folkpension är dels svenska medborgare, oberoende av var de är bosatta, dels utländska medborgare och statslösa som är bosatta i Sverige. En försäkrad som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år. Den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses vara bosatt i Sverige under hela utsändningstiden oberoende av dennas längd. Detta gäller även medföljande make/maka – eller därmed jämställd – samt barn under 18 år.

En försäkrad person som är bosatt i Sverige skall fr.o.m. den månad då han eller hon fyller 16 år vara inskriven hos allmän försäkringskassa.

Begreppet försäkrad har varit föremål för översyn i särskild ordning (dir. 1995:106). Översynen omfattade bl.a. förmåner enligt AFL, och utredningsuppdraget innefattade även att överväga om inskrivning hos försäkringskassan skall vara en förutsättning för att någon skall få rätt till en förmån. Utredningen överlämnade i maj 1997 betänkandet En lag om socialförsäkringar (SOU 1997:72). Betänkandet har varit föremål för remissbehandling och bereds för närvarande inom Socialdepartementet.

Någon närmare bestämning av de förutsättningar som konstituerar bosättning finns inte i AFL (frånsett statsanställda), utan det är försäkringskassan som bedömer om en person är att anse som bosatt i Sverige och således skall vara inskriven hos kassan. Vissa föreskrifter har dock meddelats av Riksförsäkringsverket. Som huvudregel gäller att en person anses vara bosatt i Sverige om han eller hon har sitt egentliga hemvist här, eller om han eller hon kommer hit med avsikt att vistas här stadigvarande. Detsamma gäller den som avser att vistas här mer än ett år för förvärvsarbete eller studier, dennes medföljande make/maka – eller därmed jämställd – och barn under 18 år. För att en inflyttad person skall anses bosatt här redan från det att han eller hon anländer till Sverige, skall det således föreligga vissa avsikter beträffande vistelsen här.

För att den försäkrade skall ha rätt till folkpension krävs vidare att han eller hon antingen varit bosatt i Sverige i minst tre år eller tillgodoräknats pensionspoäng för allmän tilläggspension (ATP) för minst tre år. Med år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng likställs vissa år, se nedan. Kravet på kvalifikationstid gäller för både svenska och utländska medborgare.

Folkpension beräknas enligt två alternativa regler, antingen i förhållande till det antal år under vilken den försäkrade har varit bosatt i Sverige (bosättningsregeln) eller i förhållande till det antal år för vilka den försäkrade har tillgodoräknats ATP-poäng (ATP-regeln). För att den försäkrade skall ha rätt till oavkortad folkpension måste han eller

hon ha tillgodoräknats antingen 40 bosättningsår eller 30 år med ATP-poäng. För personer som är födda mellan åren 1896 och 1914 skall talet trettio bytas ut mot talet tjugo. En pensionsberättigad som är född under något av åren 1915–1923 och som är svensk medborgare skall talet trettio bytas ut mot talet tjugo ökat med ett år för varje år som den pensionsberättigade är född senare än år 1914. Om antalet år är färre reduceras folkpensionen med 1/40 respektive 1/30, eller med relevant tjugondel, för varje år som saknas. Pensionen skall betalas ut enligt det alternativ som ger det för den pensionsberättigade mest förmånliga resultatet.

Vad beträffar bosättningsregeln gäller att bosättningstid i Sverige kan tillgodoräknas fr.o.m. det år då en person fyller 16 år t.o.m. det år då han eller hon fyller 64 år.

Vid beräkning av folkpension tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige tid, under vilken en person har varit folkbokförd i Sverige enligt folkbokföringslagen (1991:481). Vid flyttning till utlandet skall hänsyn dock inte tas till tid efter utresan, om personen enligt nämnda lag skall avregistreras som utflyttad.

Vid sidan om huvudregeln finns kompletterande regler för vad som skall tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige. Vilka dessa är anges i dag i 5 kap. 6–9 §§ AFL. Dessa kan i korthet beskrivas enligt följande.

1. Den som sökt uppehållstillstånd enligt 1 kap. 4 § utlänningslagen (1989:529) eller motsvarande föreskrifter enligt äldre lag skall som bosättningstid i Sverige tillgodoräknas även tid före folkbokföring, om han eller hon före folkbokföring oavbrutet har vistats i Sverige.
2. En svensk medborgare som har arbetat utomlands för Svenska kyrkan, annat svenskt trossamfund eller ett organ som är knutet till ett sådant samfund, eller en svensk biståndsorganisation tillgodoräknas också bosättningstid, utöver vad som följer av huvudregeln om folkbokföring, för den tid han eller hon har varit utsänd. För tid efter år 1992 gäller bestämmelsen endast om utlandsvistelsen varat under högst tre år i följd.
3. Tid under vilken en försäkrad haft inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 11 kap. AFL skall tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige. Denna bestämmelse förutsätter inte att pensionspoäng tillgodoräknats.
4. Tid före 1993 som svensk medborgare haft anställning i annat land som grundat rätt till svensk statligt reglerad pension räknas som bosättningstid i Sverige. Den tid, för vilken rätt till pension grundad på bosättning i det andra landet föreligger och för vilken sådan pension kan utbetalas till den som är bosatt i Sverige, skall dock inte likställas med bosättningstid.

5. Om regeringen så förordnar, skall tid under vilken en försäkrad under 26 års ålder bedriver studier i annat land räknas som bosättningstid i Sverige.
6. Den som beviljats uppehållstillstånd med stöd av 3 kap. 2 eller 3 §§ utlänningslagen får tillgodoräkna sig bosättningstid i sitt hemland eller i land där han eller hon beretts tillfällig fristad i förhållande till bosättningstid i Sverige.

I 5 kap. 8 § finns de s.k. överledandereglerna innebärande att en förtidspensionär vid beräkning av folkpension i form av ålderspension får tillgodoräkna sig den bosättningstid som legat till grund för beräkningen av förtidspensionen. Motsvarande gäller för en person som uppburit särskild efterlevandepension, varvid det är den avlidnes bosättningstid som beaktas.

5 kap. 9 § AFL reglerar tillgodoräknande av bosättningstid för folkpension i form av förtidspension.

För rätt till folkpension på grundval av antal år med tillgodoräknade pensionspoäng följer av dagens regler att vissa år för vilka pensionspoäng inte tillgodoräknats skall likställas med sådana år. Enligt 5 kap. 4 § AFL likställs med år för vilka tillgodoräknas pensionspoäng:

1. År för vilket pensionspoäng inte tillgodoräknats på grund av bristande avgiftsbetalning för inkomster från annat förvärvsarbete eller på grund av begäran om undantagande från ATP. Bestämmelserna om undantagande från försäkringen upphörde att gälla vid utgången av år 1981, men med hänsyn till övergångsbestämmelser har de alltjämt betydelse för vissa försäkrade.
2. År före år 1960 för vilket beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst.
3. År för vilket erlagts sjömansskatt; för svenska medborgare år före år 1960 och för utländska medborgare år före år 1974.
4. Inkomst som en försäkrad har uppburit före år 1963 från ambassad eller konsulat och för vilken han eller hon varit frikallad från skattskyldighet i Sverige, under förutsättning att det skulle ha beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst om skattskyldighet hade förelegat för ersättningen.

De i dag gällande reglerna om rätt till folkpension i förhållande antingen till antalet bosättningsår eller till antalet år med intjänade pensionspoäng trädde i kraft den 1 januari 1993. Dessförinnan hade svenska medborgare som var bosatta i Sverige rätt till folkpensionsförmånerna, utan att det ställdes något krav på bosättnings- eller försäk-

ringstid. För utländska medborgare ställdes dock krav på att viss kvalifikationstid var fullgjord.

Genom övergångsbestämmelserna till denna förändring har samtliga personer som i december 1992 uppbar pension som utgavs oreducerad fått sin pension omräknad till 40-delar. Till dessa personer utges alltså en oreducerad folkpension som anses grundad på 40 års bosättningstid. Detta gäller också i fråga om den ålderspension som vid ikraftträdandet utgjordes av förtida uttag. Det samma gäller för dem som inte uppbar pension i december 1992 men vid denna tidpunkt hade rätt därtill.

Vidare innebär övergångsbestämmelserna att personer födda år 1937 eller tidigare i princip får tillgodoräkna sig tid utomlands såsom bosättningstid i Sverige, dvs. särskilda regler om beräkning av bosättningstid gäller för dem som är födda år 1937 eller tidigare. För oreducerad folkpension i form av ålderspension grundad på 40 års bosättning, krävs att före ansökan om ålderspension skall den som är född mellan åren 1933 och 1937 ha varit bosatt i Sverige under minst fem år, den som är född år 1932 minst fyra år, den som är född år 1931 minst tre år och den som är född år 1930 eller tidigare minst två år. Något krav på att kvalifikationstiden är fullgjord vid fyllda 65 år ställs inte, utan det avgörande är att bosättningskravet är uppfyllt vid ansökan om ålderspension. Detta innebär att en person som är född år 1937 eller tidigare och uppfyller bosättningskravet vid ansökningstillfället alltid är berättigad till en oreducerad folkpension grundad på bosättning. Om en pensionsberättigad tjänat in rätt till ålderspension som grundats på bosättning i det andra landet och pensionen betalas ut vid bosättning i Sverige, tillgodoräknas dock inte den i utlandet intjänade tiden som bosättningstid i Sverige. Dessa regler gäller på samma villkor för svenska och utländska medborgare. För samtliga åldersklasser krävs dessutom att de efter fyllda 16 år varit bosatta i Sverige under sammanlagt minst tio år. Denna övergångsbestämmelse innebär att en pensionsberättigad först kan uppbära en reducerad ålderspension under förutsättning att han eller hon vid ansökan uppfyller det först angivna tidskravet och sedan, när kvalifikationstiden fullt ut är uppfylld, få rätt till oreducerad folkpension.

Rätt till folkpension i form av ålderspension tillkommer en försäkrad fr.o.m. den månad han eller hon fyller 65 år. Sådan pension kan dock utges även före denna tidpunkt efter särskild framställan därom men aldrig för tid före den månad då den försäkrade fyller 60 år. Fr.o.m den 1 januari 1998 är den undre pensionsåldersgränsen för personer födda år 1938 eller senare 61 år. Om rätt till ATP föreligger måste det s.k. förtida uttaget omfatta såväl denna pension som folkpensionen. Vid pensionsuttag före den månad då den försäkrade fyller 65 år minskas pensionen med 0,5 % per månad som återstår till 65-års månaden. Om

den försäkrade skjuter upp pensionsuttaget ökas pensionen med 0,7 % per månad efter den månad då den försäkrade fyllt 65 år, dock längst t.o.m. den månad då han eller hon fyller 70 år.

Vid beräkningen av bl.a. folkpensionen, pensionstillskottet och SGA har under ett antal år pensionsförmåner beräknats efter basbeloppet enligt 1 kap. 6 § AFL, sedan det minskats med två procent. Detta basbelopp kallas numera prisbasbelopp. Sedan ingången av år 1999 skall prisbasbeloppet inte längre minskas vid beräkningen av pensionsförmåner. Vid uttag vid 65 års ålder utges hel folkpension i form av ålderspension till ogift försäkrad med 96 % av prisbasbeloppet. År 1999 motsvarar detta 34 944 kr per år, eller 2 912 kr per månad. En gift person får folkpension i form av ålderspension med 78,5 % av prisbasbeloppet, vilket år 1999 motsvarar 28 574 kr per år eller 2 381 kr per månad.

Folkpension i form av ålderspension kan tas ut som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels av pension. Vid förtida eller uppskjutet uttag avser minskning eller ökning den del som tas ut i det enskilda fallet.

Ett uttag av pension kan också återkallas. En förutsättning för detta är dock, på motsvarande sätt som gäller vid uttag före 65 års ålder, att återkallelse samtidigt sker också av utgående ATP. När pensionen ånyo börjar lyftas beräknas dess storlek med beaktande av de beräkningsregler som gäller för förtida eller uppskjutet uttag. En återkallelse av ålderspensionsuttag är sedan den 1 januari 1999 begränsad i tid genom att sådan återkallelse endast får göras en gång var sjätte månad.

Till ålderspensionärer som helt saknar eller har låg ATP utges förutom folkpension även ett pensionstillskott om maximalt 55,5 % av prisbasbeloppet (1 684 kr per månad år 1999) enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott. Tillskottet har tillkommit för att minska de ekonomiska skillnaderna mellan dem som har ATP och dem som inte har sådan pension. I december 1997 uppbar 350 000 eller ca 22 % av ålderspensionärerna pensionstillskott. En majoritet av dessa var kvinnor. Av de kvinnliga ålderspensionärerna uppbar 33 % pensionstillskott jämfört med sju procent av de manliga.

Pensionstillskottet är inkomstprövat mot ATP i form av såväl ålderspension som änkepension, omställningspension, särskild efterlevandepension och förtidspension samt mot pension enligt utländsk lagstiftning. Avräkningen mot ATP är konstruerad på så sätt att den som uppbär ATP som överstiger pensionstillskottets nivå inte får något sådant tillskott. Till den som uppbär ATP med lägre belopp utges pensionstillskott i den mån de sammanlagda förmånerna från ATP inte överstiger nivån för oreducerat pensionstillskott. Pensionstillskottet avräknas krona för krona. Pension enligt utländsk lagstiftning minskar

pensionstillskottet på samma sätt som ATP. För personer som haft inkomst av annat förvärvsarbete och inte betalat tilläggspensionsavgift minskas pensionstillskottet med hänsyn till den ATP som skulle ha utgetts om avgifter hade erlagts till fullo. Fram till den 1 juli 1990 gällde motsvarande då den försäkrade, enligt äldre regler, valt att stå utanför försäkringen för ATP genom att begära s.k. undantagande. I sådana fall avräknades pensionstillskottet således mot den ATP som skulle utgetts om undantagande inte hade skett. Från och med den 1 juli 1990 skall emellertid, vid avräkning av pensionstillskott mot ATP till pensionärer som varit undantagna från försäkringen, endast faktiskt utgående ATP beaktas.

Vid förtida respektive uppskjutet uttag av folkpensionen minskas respektive ökas pensionstillskottet på motsvarande sätt som gäller för folkpensionen. Vid partiellt uttag av folkpension utges pensionstillskott med motsvarande andel av fullt pensionstillskott. Pensionstillskottet efter avräkning för eventuell utgående ATP utges med samma antal 40-delar eller 30-delar som ålderspensionen i övrigt. Pensionstillskott utges till den som är bosatt i Sverige.

3.2 Inkomstbeskattning av ålderspension

3.2.1 Bakgrund

En viktig del i det nuvarande systemet för grundtrygghet för personer med låg pension är att den som uppbär folkpension har rätt till SGA. Detta är utformat så att pensionärer med enbart folkpension och pensionstillskott inte beskattas.

Redan vid tillkomsten av lagen (1946:431) om folkpensionering år 1948 ansågs att om pensionsförmånerna skulle beskattas fullt ut skulle huvudsyftet med folkpensionsreformen, att även de ekonomiskt sämst ställda pensionärerna skulle få en godtagbar levnadsstandard, gå förlorat. Det då gällande extra avdraget vid beskattningen kom därigenom att tillämpas även för folkpensionärer.

Det kunde därvid konstateras att ett avdrag om högst 700 kr inte var tillräckligt för att tillsammans med det då gällande ortsavdraget åstadkomma den önskade effekten, nämligen att den som uppbar endast folkpension skulle bli befriad från kommunal skatt. Därför höjdes avdraget för skattskyldiga med folkpension till högst 2 000 kr. Den prövning av nedsatt skatteförmåga som gällde för övriga skattskyldiga vid beviljandet av extra avdrag gjordes inte. En person vars inkomst helt eller till huvudsaklig del utgjordes av folkpension ansågs regelmässigt ha en sådan ned-

satt skatteförmåga som var en förutsättning för tillämpning av bestämmelsen.

När en skattskyldig till huvudsaklig del var beroende av folkpensionen för sin försörjning men hade vissa andra inkomster jämkades avdraget. Några mer i detalj angivna regler för hur avdraget skulle jämkas i dessa situationer fanns inte, utan det ankom på beskattningsnämnderna att bestämma avdragets storlek. Det angavs dock att om folkpensionen inte hade uppgått till hälften av den sammanlagda inkomsten avdrag borde endast medges då särskilda skäl förelåg.

Bestämmelserna om extra avdrag har därefter ändrats åtskilliga gånger. Flera av dessa ändringar har gjorts i syfte att minska marginaleffekterna av beskattningen.

I anslutning till skattereformen år 1991 ersattes det extra avdraget av SGA. Departementschefen anförde i proposition 1989/90:110 att även med de förändringar som skett tidigare år gav pensionärsbeskattningen inte önskvärda marginaleffekter. Han anförde vidare att det var av betydande intresse att pensionärer skulle beskattas på samma sätt som övriga skattskyldiga. En sådan lösning skulle dock, enligt departementschefen, inte vara problemfri. Dels skulle vissa pensionärsgrupper, t.ex. många statspensionärer, få försämringar, dels skulle det statsfinansiella läget påverkas negativt. Regeringen var således utan ytterligare överväganden inte beredd att lägga fram något förslag om lika beskattningsregler för pensionärer som för övriga skattskyldiga.

3.2.2 Huvudregler vid inkomstbeskattning

Beskattningen av pensionärerna sker enligt bestämmelser om inkomstskatt för fysiska personer. Dessa finns i kommunalskattelagen (1928:370) och lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt. Inkomstskatt tas ut för

- inkomst av tjänst,
- inkomst av näringsverksamhet och
- inkomst av kapital.

För inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet (förvärvsinkomster) tas ut såväl kommunal som statlig inkomstskatt. I fråga om inkomst av kapital tas däremot ut endast statlig inkomstskatt. Pensioner beskattas som inkomst av tjänst. Det gäller såväl allmän pension och pension från tidigare arbetsgivare som pension som utgår på grund av pensionsförsäkring.

Vid beräkning av skatten sammanräknas inkomst av näringsverksamhet och inkomst av tjänst. Efter eventuella allmänna avdrag fastställs den taxerade förvärvsinkomsten. Den taxerade förvärvsinkomsten minskas med allmän pensionsavgift för året. Den allmänna pensionsavgiften betalas inte på pensioner. Efter avdrag för pensionsavgifter minskas inkomsten med grundavdrag eller, om det skulle var mer fördelaktigt, för folkpensionärer med SGA. Det som återstår efter avdrag för pensionsavgiften för förvärsverksamma och efter grundavdrag utgör den beskattningsbara förvärvsinkomsten. Det är denna inkomst som läggs till grund för beräkning av skatten.

För en beskattningsbar förvärvsinkomst skall, som nämnts, betalas både kommunal och statlig inkomstskatt. Den kommunala inkomstskatten bestäms av respektive kommun och varierar i landet. För inkomståret 1999 har Danderyds kommun den lägsta kommunalskatten, 27,01 % av den beskattningsbara inkomsten. Den högsta skatten är 34,75 %. Denna skattesats gäller i Stigsjö församling i Härnösands kommun.

Den statliga inkomstskatten på förvärvsinkomster är ett fast belopp plus 20 % av inkomsten som överstiger en viss nivå. För inkomståret 1999 uppgår denna nivå till 219 300 kr. Det fasta beloppet är 200 kr. För beskattningsbara förvärvsinkomster som överstiger 360 000 kr är skattesatsen för den statliga inkomstskatten 5 procentenheter högre, dvs. 25 %.

Grundavdraget bestäms utifrån den taxerade förvärvsinkomsten och tillgodoräknas vid såväl den kommunala som den statliga taxeringen.

Som framgår av tablå 3.1 är grundavdraget i princip lägst 0,24 prisbasbelopp, vilket för inkomståret 1999 är 8 700 kr. Vid taxerad inkomst som uppgår till högst 0,24 prisbasbelopp är grundavdraget lika stort som den taxerade förvärvsinkomsten. Avdraget stiger med ökande inkomster inom inkomstintervallet 1,86 – 2,89 prisbasbelopp; dvs. 68 000 – 105 100 kr år 1999. Vid inkomster från 105 200 till 110 700 kr är avdraget som högst. Därefter reduceras avdraget i takt med stigande inkomster.

Om den skattskyldige varit bosatt i Sverige endast under en del av beskattningsåret uppgår grundavdraget till en tolftedel av 0,24 prisbasbelopp för varje kalendermånad eller del därav som den skattskyldige har bott i landet.

Tablå 3.1 Grundavdraget vid olika inkomstnivåer.
Inkomståret 1999. Taxeringsåret 2000. Det fastställda prisbasbeloppet 36 400 kr år 1999.

Taxerad inkomst Prisbasbelopp	Taxerad inkomst Kronor	Grundavdrag Prisbasbelopp	Grundavdrag Kronor
Under 0,24	Under 8 700	=taxerad inkomst	=taxerad inkomst
0,24 upp till 1,86	8 700 till 67 900	0,24	8 700
Över 1,86 upp till 2,89	Från 68 000 till 105 100	0,24 + 25% av taxerad inkomst som överstiger 1,86 men inte 2,89	Från 8 800 till 18 000
Över 2,89 upp till 3,04	Från 105 200 till 110 700	0,24 + 0,25* (2,89 – 1,86) =0,4975	18 100
Över 3,04	Från 110 800	0,4975 – 10 % av taxerad inkomst som överstiger 3,04 dock alltid minst 0,24	Från 18 000 till 8 700 vid en taxerad inkomst på 203 800 och högre

3.2.3 SGA

Som tidigare nämnts är en viktig del i det nuvarande systemet för grundtrygghet att den som uppbär folkpension har rätt till SGA. Rätten till SGA gäller såväl ålderspensionärer som förtidspensionärer och vuxna personer med efterlevandepension. De pensionsförmåner som ger mottagaren rätt till SGA är folkpension i form av ålderspension, förtidspension/sjukbidrag, omställningspension, särskild efterlevandepension, änkepension, barntillägg och hustrutillägg. Enbart delpension, barnpension eller enbart skattefria folkpensionsförmåner ger inte rätt till SGA.

För att rätt till SGA skall föreligga skall folkpensionen, pensionstillskottet och den ATP som föranlett avräkning av pensionstillskottet sammantaget uppgå till minst 6 000 kr eller minst till en femtedel av den sammanräknade inkomsten. Med folkpension likställs därvid den ålders-, efterlevande- och förtidspension som utges enligt utländsk lagstiftning om social trygghet, när den utges efter grunder som är jämför-

bara med vad som gäller för folkpension. Detta gäller under förutsättning att pensionen beskattas i Sverige.

För de ålderspensionärer vars ålderspension uppgår till 1,515 prisbasbelopp för ensamstående och 1,34 prisbasbelopp för gifta är avdraget det samma som pensionen, dvs. 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp.

SGA minskar med 65 procent av de pensioner (folkpension, ATP, änkepension, tjänstepension och viss utländsk pension) som överstiger grundnivån på 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp. I detta sammanhang skall arbetsskadelivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring anses vara pension och således påverka storleken på SGA, om sådan livränta uppbärs tillsammans med förtidspension. (Den utländska pension som reducerar SGA beskrivs närmare nedan). Avtrappningsreglerna framgår även av tablåerna 3.2 respektive 3.3.

Avtrappningen är utformad på ett sådant sätt att SGA vid tillräckligt höga pensionsinkomster blir lägre än det vanliga grundavdraget. Pensionären har alltid rätt till det vanliga grundavdraget om det är mer fördelaktigt. Av tablåerna framgår att vid taxerad inkomst om 112 300 kr för en ensamstående och 98 500 kr för gift ålderspensionär är SGA lika stort eller lägre än det vanliga grundavdraget.

SGA får inte överstiga den pension som reducerar avdraget. Undantaget från denna bestämmelse är om personen samtidigt med pensionen uppbär yrkesskadelivränta. Om den utbetalda pensionen efter samordningen är lägre än folkpension och PTS före samordning kan SGA medges med högre belopp än den utbetalda pensionen. En redogörelse för SGA-bestämmelserna för pensionärer med yrkesskadelivränta finns i avsnitt 7.7.

Vid förtidspensionering och partiella uttag liksom för de personer som inte uppburit pension hela beskattningsåret eller för de personer som inte har varit bosatta i Sverige under hela beskattningsåret gäller en särskild spärregel. Den innebär att SGA inte får bli större än summan av den pension personen uppbär i form av folkpension, pensionstillskott och ATP som reducerat pensionstillskottet.

Tablå 3.2 SGA för ensamstående ålderspensionär för inkomståret 1999.
Taxerad inkomst = ålderspension. Det fastställda prisbasbeloppet år 1999 är 36 400 kr.

Taxerad inkomst Prisbasbelopp	Taxerad inkomst Kronor	SGA Kronor	Grundavdrag Kronor
Under 1,515	Under 55 100	= taxerad inkomst	8 700
1,515	55 100	55 100	8 700
Över 1,515 upp till 3,085 = nivå där grundavdraget blir lika bra eller bättre[1]	Över 55 100 men lägre än 112 300	Från max 55 100 till minst 18 000	Från minst 8 700 till 17 900[2]

[1] Till följd av avrundningsbestämmelserna vid beräkning av grundavdrag, SGA och taxerad inkomst kan den exakta nivån variera från år till år. I tabellen anger vi 1999 års nivå. Den extra skärningspunkten mellan SGA och grundavdrag är 3,0877 prisbasbelopp.
[2] Grundavdrag kan uppgå till högst 18 100 kr, men vid en taxerad inkomst som ger rätt till detta grundavdrag är SGA högre.

Tablå 3.3 SGA för gift ålderspensionär för inkomståret 1999
Taxerad inkomst = ålderspension. Det fastställda prisbasbeloppet år 1999 är 36 400 kr.

Taxerad inkomst Prisbasbelopp	Taxerad inkomst Kronor	SGA Kronor	Grundavdrag Kronor
Under 1,34	Under 48 700	= taxerad inkomst	8 700
1,34	48 700	48 700	8 700
Över 1,34 upp till 2,706 = nivå där grundavdraget blir lika bra eller bättre[1]	Över 48 700 men lägre än 98 500	Från max 48 700 till minst 16 500	Från minst 8 700 till 16 400

[1] Till följd av avrundningsbestämmelserna vid beräkning av grundavdrag, SGA och taxerad inkomst kan den exakta nivån variera från år till år. I tabellen anger vi 1999 års nivå. Den extra skärningspunkten mellan SGA och grundavdrag är 2,7067 prisbasbelopp.

Utländsk pension och SGA

Utländsk ålders-, efterlevande- eller sjuk/förtidspension, som betalas ut enligt utländsk lagstiftning om social trygghet och som utges enligt grunder som är jämförbara med svensk folkpension, skall vid taxeringen behandlas som svensk folkpension. En förutsättning är att den utländska pensionen beskattas i Sverige. Detta innebär att sådan pension ger rätt till SGA om den enbart eller tillsammans med svensk folkpension är minst 6 000 kr.

Den utländska pensionen medför också, liksom svensk pension, att SGA reduceras med 65 % av den del av den samlade pensionen som överstiger 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp. För den vars svenska folkpension är tillräcklig för att ge SGA blir således den utländska motsvarigheten till folkpension en pension bland de andra, dvs. den dels ger utrymme för SGA, dels minskar SGA.

Folkpension finns i Norden, i Nederländerna och i Kanada. I Sverige beskattas här bosatta för deras norska pensioner. För de personer som skulle ha varit berättigade till ett särskilt avdrag för ålder och invaliditet om de hade varit bosatt i Norge gäller därvid särskilda bestämmelser enligt det nordiska dubbelbeskattningsavtalet (SFS 1996:1512). Enligt detta skall ett särskilt avdrag medges som tillsammans med SGA skall vara minst 20 000 kr, dock högst hela den norska pensionen.

Enligt skatteavtalet med Tyskland skall tysk grundpension vid beskattning i Sverige behandlas som svensk folkpension – och vice versa.

För de personer som har svensk folkpension och samtidigt har utländsk socialförsäkringspension gäller att, om den utländska pensionen inte är skattepliktig i Sverige, den inte heller påverkar SGA. Är pensionen skattepliktig i Sverige påverkar den SGA på samma sätt som ATP och svensk tjänstepension gör.

Statistik

År 1998 var SGA enligt preliminära uppgifter från taxeringen detta år ett bättre alternativ än det vanliga grundavdraget för ca 810 462 – huvudsakligen kvinnliga ålderspensionärer. Detta framgår av tabell 3.1. Det genomsnittliga avdraget uppgick till 39 900 kr. Kvinnor hade i regel högre avdrag än män. Avdraget var också högre för de äldre pensionärerna jämfört med de yngre.

Genom den skattesubvention som SGA innebär kan de allmänna pensionerna utges med ett lägre belopp än vad som skulle vara fallet om samma skatteregler gällde för pensionärer som för övriga inkomst-

tagare. Kostnaden för SGA kan därför anses motsvarar kostnaden för den höjning av pensionerna som behövs, om pensionsinkomsterna skall beskattas fullt ut. Kostnaderna för SGA vad gäller ålderspensioner beräknas för år 1998 ha uppgått till 10,8 miljarder kronor.

Tabell 3.1 Antalet ålderspensionärer med SGA samt storleken på avdragen. Fördelning efter ålder och kön. December 1998.

	Män		Kvinnor		Samtliga	
Födelseår	Antal	Genomsnittligt SGA (kronor)	Antal	Genomsnittligt SGA (kronor)	Antal	Genomsnittligt SGA (kronor)
1937-1934	3 425	38 700	4 332	37 400	7 757	38 000
1933-1924	47 125	36 200	279 323	36 900	326 448	36 800
1923-1914	49 561	36 400	274 218	40 800	323 779	40 200
1913-1904	32 942	38 000	110 884	47 400	143 826	45 300
1903 och tidigare	1 683	49 500	6 969	52 100	8 652	51 600
Totalt	**134 736**	**36 900**	**675 726**	**40 400**	**810 462**	**39 900**

Källa: RFV, SPV och KPA

3.2.4 Särskild inkomstskatt för utomlands bosatta

Den som är bosatt utomlands och har svensk ålderspension är skattskyldig i Sverige för viss del av pensionen enligt lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta (SINK-lagen). Utomlands bosatta personer är också skattskyldiga för pension som utges på grund av pensionsförsäkring när försäkringsgivaren är en svensk försäkringsrörelse och för tjänstepension som utgår på grund av arbete utfört i Sverige. Skattskyldighet föreligger också för ersättning i form av arbetsskade- och yrkesskadelivränta samt andra därmed jämställda ersättningar.

Särskild inkomstskatt tas ut med 25 % av den skattepliktiga inkomsten.

Ett belopp som motsvarar uppburen folkpension och pensionstillskott är inte skattepliktigt enligt SINK-lagen. Skatt tas inte ut på dessa pensionsförmåner. Som folkpension jämställs även ATP i den mån den enligt lagen om pensionstillskott föranlett avräkning av pensionstillskottet. Barnpension och vårdbidrag däremot räknas inte i detta sammanhang som folkpension. Detta kan beskrivas med följande exempel.

En i utlandet bosatt ogift ålderspensionär har en årlig ålderspension om 54 272 kr (i princip motsvarande en oreducerad folkpension och pensionstillskott). Pensionen består av folkpension och tilläggspension som är reducerad med 15/30 (bosättningsbaserad folkpension betalas i princip inte ut till annan än den som är bosatt i Sverige). Tilläggspensionen utgör 36 800 kr och folkpensionen 17 472 kr (0,96*36 400*(15/30)). Pensionstillskott utges inte, eftersom tilläggspensionen reducerat detta. Om pensionstillskott hade utgått hade det utgjort ett belopp om 10 101 kr (0,555*36 400*(15/30)). Det skattefria beloppet utgörs således av uppburen folkpension och den del av tilläggspensionen som föranlett avräkning av pensionstillskottet, eller 27 573 kr.

Av exemplet ovan framgår att den pensionsberättigade är skattepliktig för 26 699 kr av sin pension. I vårt exempel blir skatten 6 675 kr och nettopensionen således 47 597 kr. Något grundavdrag finns inte vid beräkning av särskild inkomstskatt. Det saknar vidare betydelse för skattefriheten för folkpension vilka övriga pensioner den pensionsberättigade uppbär.

4 Det reformerade ålderspensionssystemet

4.1 Inkomstgrundad ålderspension

Huvuddragen i den inkomstgrundade ålderspensionen

Folkpension, ATP, delpension och pensionstillskott skall ersättas av ett ålderspensionssystem som skall utgöra en självständig försäkringsgren skild från andra socialförsäkringar. Liksom dagens ålderspensionssystem skall det reformerade pensionssystemet vara obligatoriskt. Det skall i högre grad än det tidigare ålderspensionssystemet vara försäkringsmässigt uppbyggt i den meningen att förmånerna skall motsvara de avgifter som betalas in. Systemet skall således vara avgiftsbaserat i stället för förmånsbaserat.

Pensionssystemet bygger på livsinkomstprincipen, dvs. pensionsrätt skall kunna tjänas in under i princip hela den försäkrades livstid och baseras på inkomster under hela förvärvstiden. Pensionsrätt skall kunna tjänas in från och med 16 års ålder, men någon övre åldersgräns finns inte. Tillgodoräknad pensionsrätt grundar sig huvudsakligen på pensionsgrundande inkomst. Pensionsgrundande inkomst i det reformerade ålderspensionssystemet utgörs av samma förvärvsinkomster och sociala ersättningar vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet m.m. som enligt reglerna i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) är pensionsgrundande.

Även andra fiktiva inkomster kan enligt särskilda regler vara pensionsgrundande, s.k. pensionsgrundande belopp. Som nämnts i avsnitt 2 pågår inom Socialdepartementet ett arbete med att närmare utforma regler för ersättning vid långvarig medicinskt grundad arbetsoförmåga. Däri ingår bl.a. frågan hur ålderspensionsrätt skall tillgodoräknas för förtidspensionärer fr.o.m. år 2001. De regler som föreslagits i proposition 1997/98:151 Inkomstgrundad ålderspension m.m. och som antagits av riksdagen gäller för tillgodoräknande av ålderspensionsrätt för förtidspensionärer till dess att ett reformerat förtidspensionssystem träder i kraft. Fram till dess skall försäkrade som enligt reglerna i AFL uppbär förtidspension i form av ATP beräknad på grundval av antagandepoäng

för varje år tillgodoräknas ett särskilt pensionsgrundande belopp baserat på en fiktiv inkomst.

Pensionsgrundande belopp skall också kunna tillgodoräknas förälder till små barn. På motsvarande sätt skall den som genomgår grundutbildning inom totalförsvaret kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp. Även studier med studiemedel skall kunna medföra tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp. I proposition 1997/98:151 framhöll regeringen att sådan pensionsrätt skall kunna tillgodoräknas inom ramen för det reformerade pensionssystemet fr.o.m. år 1995. Några förslag till hur utformningen av pensionsrätt för studier med studiemedel skall se ut lämnades dock inte, utan regeringen ansåg att denna fråga bör lösas i samband med beredningen av reformeringen av studiestödsystemet.

Pensionsgrundande inkomst skall fastställas för varje år som en försäkrad har haft inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete, om inkomsten före avdrag för allmän pensionsavgift uppgår till minst 24 % av prisbasbeloppet enligt AFL. Någon motsvarande begränsning finns inte för fastställande av pensionsgrundande belopp.

Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst gäller i det reformerade ålderspensionssystemet liksom vid fastställande av ATP att inkomster över ett visst belopp inte beaktas. Detta s.k. intjänandetak inom ATP-systemet motsvaras av 7,5 prisbasbelopp. Initialt kommer intjänandetaket för fastställande av pensionsgrundande inkomster och pensionsgrundande belopp inom det reformerade ålderspensionssystemet att vara det samma. Från och med år 2001 skall intjänandetaket motsvara 7,5 inkomstbasbelopp, ett basbelopp som inte kommer att följa prisutvecklingen utan i stället den allmänna inkomstutvecklingen.

För varje år som det för en försäkrad skall fastställas pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp skall även pensionsrätten fastställas. Den reformerade ålderspensionen är uppdelad i två slag av pension, inkomstpension och premiepension. Pensionsrätten tillgodoräknas för 18,5 % av de inkomster och belopp som grundar pensionsrätt efter avdrag för allmän pensionsavgift. Därav skall 16 procentenheter tillgodoräknas inom ett fördelningssystem (inkomstpension) och resterande 2,5 procentenheter inom ett premiepensionssystem (premiepension). Under åren 1995-1998 tillgodoräknas dock 16,5 procentenheter i fördelningssystemet och 2 procentenheter i premiepensionssystemet.

Som inledningsvis nämnts är det reformerade pensionssystemet avgiftsbaserat. Pensionsrätt som tillgodoräknas för ett år utgör 18,5 % av faktiska och fiktiva inkomster upp till intjänandetaket. Motsvarande belopp skall också betalas in till pensionssystemet. Samtliga inkomstslag som ger pensionsrätt är därför avgiftsgrundande. Den avgift som

staten betalar till ålderspensionssystemet för pensionsgrundande socialförsäkrings- och arbetslöshetsersättningar benämns statlig ålderspensionsavgift. Allmän pensionsavgift betalas av den pensionsberättigade och skall beräknas på ett underlag som består av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete. Arbetsgivare och egenföretagare erlägger socialavgifter i form av arbetsgivaravgift och egenavgift enligt lagen (1981:691) om socialavgifter.

Det totala uttaget av avgifter för ålderspension skall uppgå till 18,5 % av den pensionsgrundande inkomsten och de pensionsgrundande beloppen. Hur fördelningen skall ske mellan allmän pensionsavgift och arbetsgivaravgift är ännu inte bestämt utan ingår i det fortsatta beredningsarbetet inom regeringskansliet.

Värdet av intjänade pensionsförmåner skall inte som i dag vara enbart inflationsskyddade utan skall även vara kopplade till den allmänna inkomstutvecklingen i samhället. Den ackumulerade pensionsrätten för inkomstpension skall alltså årligen räknas upp med ett inkomstindex, vilket skall fastställas varje år. Den årliga ålderspensionens storlek skall också påverkas av förändringar i den genomsnittliga livslängden. Vidare skall pensionsbehållningen efter de personer som avlidit, s.k. arvsvinst, fördelas mellan de kvarlevande i samma ålder som den avlidne, samt ett avdrag göras för förvaltningskostnaderna. Den årliga inkomstpensionen beräknas på grundval av summan av tillgodoräknade pensionsrätter delad med ett delningstal baserat på genomsnittlig återstående livslängd vid pensioneringen. Den inkomstpension som betalas ut skall vara knuten till den allmänna inkomstutvecklingen.

Beräkningen av premiepensionen skall ske med tillämpning av principer som är allmänt vedertagna inom privat livförsäkring. Premiepensionen administreras av Premiepensionsmyndigheten. Den fastställda pensionsrätten för premiepension skall fonderas. För varje pensionssparande skall Premiepensionsmyndigheten föra ett premiepensionskonto. Den pensionsberättigade skall själv kunna välja den fond som skall förvalta besparingen. För den som inte anmäler något val av fond kommer sparade medel att föras över till Premiesparfonden inom Allmänna pensionsfonden. Inom premiepensionssystemet finns en möjlighet att välja ett efterlevandeskydd. En make eller maka skall också kunna överföra intjänad premiepensionsrätt till den andre maken. Överföringen är frivillig och kan ske fortlöpande år för år eller endast avse intjänad pensionsrätt i premiepensionssystemet under ett år.

Såväl inkomstpension som premiepension kan tas ut fr.o.m. den månad som den pensionsberättigade fyller 61 år. Uttag av ålderspension i det reformerade pensionssystemet kan ske fr.o.m år 2001.

Införandet av reformerade regler om inkomstgrundad ålderspension

Reglerna för det reformerade ålderspensionssystemet trädde i princip i kraft år 1999. Utbetalning av reformerad ålderspension kommer emellertid inte att kunna ske förrän år 2001. Införandet av de reformerade reglerna skall ske gradvis genom att vissa åldersgrupper även fortsättningsvis delvis får sin ålderspension beräknad enligt nuvarande regler. Pensionsberättigade som är födda år 1954 eller senare kommer att omfattas av det reformerade pensionssystemet fullt ut. Personer som är födda under åren 1938-1953, den s.k. mellangenerationen, skall få sin ålderspension beräknad med successivt ökade antal tjugondelar från det reformerade ålderspensionssystemet. En pensionsberättigad som är född år 1938 kommer med denna metod att tjäna in pensionsrätt med 4/20 i det reformerade pensionssystemet och med 16/20 i ATP-systemet. En pensionsberättigad som är född året efter kommer att tjäna in 5/20 i det reformerade ålderspensionssystemet, osv. Personer födda år 1937 eller tidigare kommer inte alls att omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet, utan de kommer alltjämt att tjäna in inkomstgrundad ålderspension i ATP-systemet. Reglerna om fastställande och beräkning av sådan pension har emellertid förts över till lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP).

Övergångsregleringen innebär att för försäkrade som tillhör mellangenerationen kommer parallellt att registeras pensionspoäng för ATP och pensionsrätt inom det reformerade ålderspensionssystemet. Reformerad pensionsrätt kommer endast att fastställas kvotdelsvis, medan kvoteringen avseende ATP-pension kommer att ske först när den årliga pensionen beräknas vid pensioneringstidpunkten.

I pensionssystemet enligt AFL tillgodoräknas pensionspoäng endast för inkomster överstigande ett förhöjt prisbasbelopp. Lägre inkomster kan sägas ha kompenserats av folkpension. När det gäller personer i mellangenerationen skall, vid beräkningen av den inkomstrelaterade ålderspension som baseras på ATP, den försäkrade kompenseras för den folkpension som skulle ha utgetts om pensionen hade utbetalats med stöd av reglerna i det tidigare pensionssystemet. Denna kompensation, det s.k. folkpensionstillägget, följer den högre nivån av oreducerat folkpensionsbelopp, dvs. 96 % av prisbasbeloppet för en ensamstående och 78,5 % av samma basbelopp för en som är gift. Folkpensionstillägget beräknas endast i förhållande till antal år med tillgodoräknade pensionspoäng.

Pensionsrätt för förfluten tid

För alla som omfattas av de reformerade reglerna för inkomstgrundad ålderspension skall även förvärvsinkomster före år 1999 beaktas vid beräkning av pensionsrätt inom det reformerade systemet. Till grund för beräkningen av pensionsgrundande inkomst skall för varje år fr.o.m. år 1960 ligga den ATP-poäng som har registrerats för året med tillägg för en poäng. Pensionsgrundande belopp för barnår skall tillgodoräknas fr.o.m. år 1960. Andra pensionsgrundande belopp, utom såvitt avser förtidspension för vilken pensionsrätt grundas på registrerade pensionspoäng, skall dock bara tillgodoräknas fr.o.m. år 1995.

4.2 Garantipensionen i det reformerade ålderspensionssystemet

I det reformerade ålderspensionssystemet ersätts folkpension, pensionstillskott och SGA med ett nytt garantipensionssystem vad gäller personer födda år 1938 eller senare.

Rätt till garantipension grundas enbart på försäkringstid i Sverige. Vad gäller tid som utgör försäkringstid är reglerna i stort sett de samma som i dag gäller för bosättningstid enligt AFL.

Vid kortare tid än 40 års försäkringstid (bosättningstid) i Sverige skall garantipensionen reduceras proportionellt. Någon motsvarighet till nuvarande 30-dels beräkning i relation till antal år för vilka pensionspoäng har tillgodoräknats finns inte. Anledningen till detta är, enligt vad som framgår av förarbeten till lagen (1998:702) om garantipension, dels att inkomstpension i det reformerade ålderspensionssystemet skall kunna tjänas in från första kronans inkomst varje år, dels att pensionsrätten inte på samma sätt som dagens tilläggspension blir knuten till vissa bestämda år. Av förarbetena framgår också att en övergångsregel har övervägts för de personer som i dag har en bättre kvot i 30-delar än i 40-delar och därför får en större avkortning i sitt grundskydd, än vad de skulle ha fått i dagens system. Regeringens bedömning har därvid varit att behovet av en sådan regel inte är så stort att en sådan lösning uppväger de problem den skulle innebära.

Garantipensionen får betalas ut först från 65 års ålder. Om den pensionsberättigade tagit ut inkomstgrundad pension före den tidpunkten, beräknas garantipensionen som om den inkomstgrundade pensionen hade tagits ut vid 65 års ålder. Analogt gäller att om pensionsuttaget skjuts upp beräknas garantipensionen med ledning av den inkomstgrundade pension som skulle ha betalats ut, om sådan pension hade börjat tas ut vid 65 års ålder.

Vid partiella uttag av inkomstgrundad ålderspension medges garantipension med motsvarande andel. Partiell garantipension beräknas på så sätt att först beräknas hur stor garantipensionen skulle bli vid helt uttag av inkomstgrundad ålderspension. Därefter görs andelsberäkningen.

Garantipension betalas ut endast till den som är bosatt i Sverige. I undantagsfall kan dock garantipension betalas ut till en person som är bosatt utomlands, om det är uppenbart oskäligt att inte betala ut pensionen.

Garantipensionen för en ensamstående pensionär beräknas med utgångspunkt från en basnivå om 2,13 prisbasbelopp. Basnivån minskas med ett belopp motsvarande 100 % av den inkomstgrundade ålderspensionen till den del denna inte överstiger 1,26 prisbasbelopp. Detta innebär att alla, vars inkomstgrundade pension är 1,26 prisbasbelopp eller lägre eller som helt saknar inkomstgrundad pension, garanteras en pension på 2,13 prisbasbelopp.

Om den inkomstgrundade ålderspensionen är högre än 1,26 prisbasbelopp minskas basnivån dels med 1,26 prisbasbelopp, dels med ett belopp motsvarande 48 procent av den del av inkomstgrundad pension som överstiger 1,26 prisbasbelopp.

För en gift pensionär är basnivån 1,90 prisbasbelopp. På motsvarande sätt som för ensamstående reduceras basnivån med ett belopp motsvarande hela den inkomstgrundade ålderspensionen upp till 1,14 prisbasbelopp, och med ett belopp motsvarande 48 procent av den inkomstgrundade pensionen till den del denna pension överstiger 1,14 prisbasbelopp. Med gift likställs den som sammanbor med någon med vilken han eller hon har varit gift eller har eller har haft barn.

I likhet med vad som gäller för SGA i nuvarande regelsystem är garantipensionen helt bortreducerad vid en pensionsinkomst på ca 3 prisbasbelopp för en ensamstående ålderspensionär och ca 2,7 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär.

I det reformerade pensionssystemet kommer garantipensionen att beskattas som vanlig förvärvsinkomst. Pensionärer med garantipension kommer således inte som nu att särbehandlas i skattehänseende, utan för dem skall gälla samma inkomstskattebestämmelser som för övriga skattskyldiga. Skattebestämmelserna vad gäller inkomst av tjänst framgår av avsnitt 3.2.2.

Vid garantipensionens utformning utgick man bl.a. från att pensionerna i det nuvarande systemet även i fortsättningen skulle beräknas med prisbasbeloppet efter att det har minskats med två procent. Emellertid har beräkningsreglerna i detta avseende ändrats innebärande att prisbasbeloppet från och med år 1999 inte minskas när pensionen och SGA beräknas. Det innebär att basnivåerna på 2,13 respektive 1,9 prisbasbelopp inte helt ersätter dagens grundtrygghet för dem som är

bosatta i kommuner med en kommunalskatt på 33,5 % eller högre. Detta framgår även av figur 4.1 respektive 4.2. För de pensionärer som bor i kommuner med lägre skatt ger basnivåerna netto sedan skatten är avdragen högre grundskydd än dagens folkpension och pensionstillskott. Detta gäller ett normalfall där en pensionsberättigad har tjänat in en inkomstpension och tilläggspension motsvarande den som en pensionsberättigad i dagens system skulle ha erhållit efter 30 intjänade ATP-år.

I figurerna 4.1 och 4.2 visas skillnaden i pensionsnivå efter skatt mellan reformerat och nuvarande regelsystem för en ålderspensionär som är berättigad till garantipension. Det förutsätts att tilläggspensionen och folkpensionens grundbelopp sammantaget är lika stort som den inkomstrelaterade ålderspensionen i det nya systemet. Vidare förutsätts att pensionären inte har några andra inkomster utöver den allmänna pensionen. Figur 4.1 avser en ensamstående ålderspensionär bosatt i kommun med en skattesats på 34,0 %. Figur 4.2 visar motsvarande för en gift pensionär.

Figur 4.1 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan reformerat och nuvarande system om den inkomstgrundade pensionen är densamma i båda systemen. Kommunalskatt 34,0 %. Ensamstående pensionär.

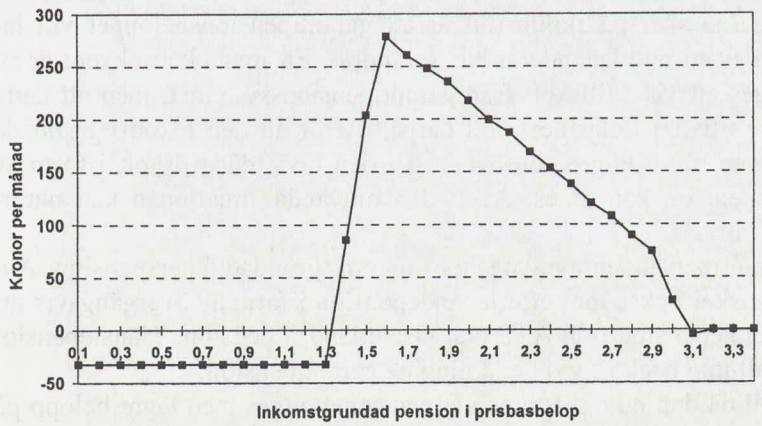

Figur 4.2 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan reformerat och nuvarande system om den inkomstgrundade pensionen är densamma i båda systemen. Kommunalskatt 34,00 %. Gift pensionär.

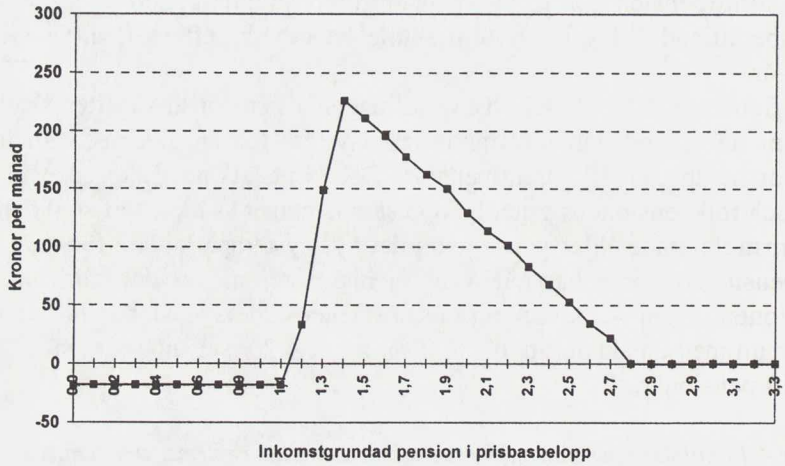

Garantipensionens basnivåer och avtrappningsintervall prisindexeras, dvs. de räknas upp år från år med prisindex. Detta innebär att den inkomstgrundade pensionen och garantipensionen kommer att utvecklas på olika sätt. En konsekvens av att uppräkningen av de olika pensionsförmånerna sker på skilda sätt är att garantipensionsbeloppet vid ingången av ett nytt kalenderår kan förändras. En annan konsekvens är att det utges ett visst tillskott från garantipensionssystemet, men att detta vid hög tillväxt faller bort året därpå, därför att den inkomstgrundade pensionen blivit högre och överstiger den nivå, där tillskott i form av garantipension kan utges. Även den omvända situationen kan naturligtvis inträffa.

Garantipensionen avräknas mot inkomstgrundad ålderspension. Avräkning sker också mot efterlevandepension i form av övergångsvis utgiven änkepension från ATP och viss utländsk pension. Tjänstepensioner skall inte beaktas vid beräkning av garantipension.

I fall då den inkomstgrundade pensionen utges med lägre belopp på grund av att ålderspensionsavgift (tidigare tilläggspensionsavgift) och allmän pensionsavgift inte fullt ut erlagts för inkomst av annat förvärvsarbete, avräknas garantipensionen mot den inkomstgrundade pension som skulle ha utgetts, om samtliga avgifter hade betalats.

4.3 Den övergångsvisa garantipensionen enligt princippropositionen

Det ursprungliga förslaget till övergångsvis garantipension för personer födda år 1937 eller tidigare presenterades av Pensionsarbetsgruppen i betänkandet Reformerat pensionssystem (SOU 1994:20). Därvid var utgångsläget att alla pensionärer efter omläggningen skall betala samma skatt som förvärvsarbetande utan att för den skull få sämre pension efter avdrag för skatt jämfört med nettopensionen enligt nuvarande bestämmelser. Förslaget i princippropositionen är helt i linje med vad som föreslogs i betänkandet.

Förslaget till övergångsvis garantipension liknar i utformningen garantipensionen men är inte lika generöst. Förslaget innebär således att pensionärerna garanteras en lägsta pension. Den pensionär som helt saknar tilläggspension får hela denna garanterade pension i form av övergångsvis garantipension. För pensionärer med viss tilläggspension reduceras den övergångsvisa garantipensionen i förhållande till tilläggspensionen.

För en ogift pensionär innebär princippropositionens förslag att den maximala övergångsvisa garantipensionen (basnivån) bestäms till 2,1 prisbasbelopp. Basnivån reduceras med 95 % av tilläggspensionen upp till 1,235 prisbasbelopp, med 85 % av tilläggspensionen mellan 1,235 och 1,725 prisbasbelopp och med 40 % av tilläggspensionen därutöver. Den övergångsvisa garantipensionen enligt förslaget är helt bortreducerad vid en tilläggspension på 3,0 prisbasbelopp.

För en gift pensionär föreslås en basnivå på 1,87 prisbasbelopp. Denna basnivå reduceras med 95 % av tilläggspensionen upp till 1,0 prisbasbelopp, med 85 % av tilläggspensionen mellan 1,0 och 1,55 prisbasbelopp och med 40 % över denna nivå upp till 2,681 prisbasbelopp. Därefter är den övergångsvisa garantipensionen enligt förslaget helt bortreducerad.

Vidare innebär förslaget att det vid avräkningen även beaktas viss änkepension, tjänstepension och utländsk inkomstrelaterad pension. Basnivåerna och avtrappningsintervallen föreslås vara värdesäkrade genom att de, på samma sätt som gäller för garantipensionen, följer prisindexets utveckling.

Redan i princippropositionen uppmärksammade regeringen att den föreslagna konstruktionen av övergångsvis garantipension hade vissa brister. Bland annat skulle förslaget, om det genomfördes, innebära att en tröskeleffekt uppkommer vid övergången från en pension bestående endast av folkpension till en pension med en krona i ATP. Regeringen uppgav att tröskeleffekten bör elimineras och att särskilda regler därför

kan behöva införas samt att utformningen av dessa skall övervägas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Vidare tog regeringen fasta på att SGA men inte pensionstillskottet reduceras med hänsyn till tjänstepensionen. Detta innebär att om den övergångsvisa garantipensionen fullt ut skulle avräknas mot tjänstepensioner skulle några pensionärer få sänkt pension. Regeringen uppgav att detta inte kunde accepteras och att särskilda regler som förhindrar konsekvenser av detta slag måste övervägas. Frågan lämnades till den fortsatta beredningen.

Regeringens förslag i princippropositionen gällde endast principerna och huvuddragen för beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen. Också utformningen av detaljerna lämnades till den fortsatta beredningen i regeringskansliet.

Under den nämnda beredningen visade det sig att anpassningen av reglerna till de fall där pensionen tas ut i en annan form än som en oreducerad förmån från 65 års ålder är förenad med betydande svårigheter. Antingen skulle den pensionsberättigade förlora eller bli kraftigt överkompenserad i samband med omläggningen. Detta är en konsekvens av att princippropositionen förslag till övergångsvis garantipension har utformats med främst två pensionärsgrupper i åtanke. Den ena gruppen är de pensionärer som inte har någon ATP och vars folkpension baseras på 40 bosättningsår. Den andra är de pensionärer som har låg ATP trots 30 ATP-år. Deltidsarbetande torde utgöra en stor del av den senare gruppen.

Dessutom framkom att princippropositionens förslag till övergångsvis garantipension i många fall inte skulle ersätta folkpensionen för den pensionär som inte har 30 ATP-år och därför inte i sin tilläggspension kan tillgodoräknas hela den folkpension som i dag betalas ut.

Även förutsättningarna har ändrats sedan förslaget till övergångsvis garantipension lades fram. I och med att pensionerna fr.o.m. år 1999 beräknas med prisbasbelopp utan någon föregående minskning garanteras inte pensionärerna oförändrad levnadsstandard med princippropositionens förslag så som avsikten var när förslaget presenterades. Om förslaget i dess helhet genomfördes skulle således många av pensionärerna få en sänkning av den disponibla pensionsinkomsten. Detta framgår av figurerna 4.3 och 4.4.

I figurerna 4.3 och 4.4 visas skillnaden i pensionsnivå sedan skatten är avdragen mellan princippropositionens förslag till övergångsvis garantipension och nuvarande regelsystem för en ålderspensionär som skall vara berättigad till övergångsvis garantipension. Jämförelsen förutsätter att tilläggspensionen och folkpensionens grundbelopp sammantaget i det nuvarande systemet är lika stort som tilläggspensionen i det nya systemet. Vidare förutsätts att pensionären inte har några andra

inkomster utöver den allmänna pensionen. Figur 4.3 avser en ensamstående ålderspensionär bosatt i en kommun med en skattesats på 34,0 %. Figur 4.4 visar motsvarande för en gift pensionär.

Figur 4.3 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan pensionärer med övergångsvis garantipension enligt princippropositionen och pensionärer med ålderspension i det nuvarande systemet. Kommunalskatt 34,0 %. Ensamstående pensionär.

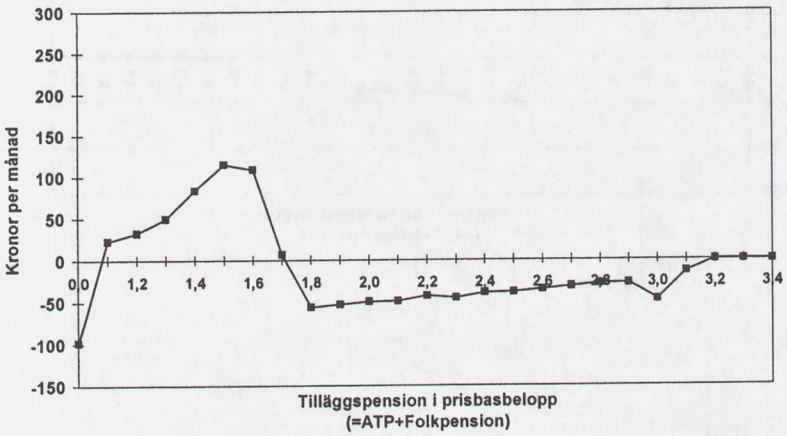

Figur 4.4 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan pensionärer med övergångsvis garantipension enligt princippropositionen och pensionärer med ålderspension i det nuvarande systemet. Kommunalskatt 34,0 %. Gift pensionär.

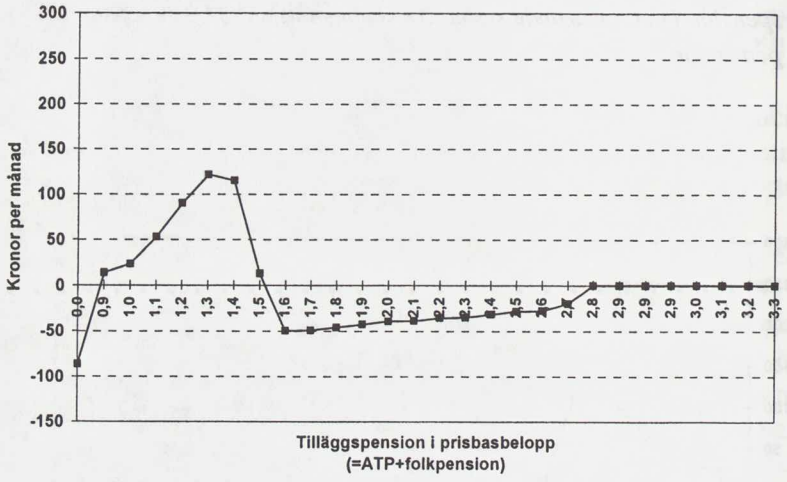

5 Utredningens allmänna överväganden och förslag

5.1 Inledning

Enligt princippropositionen skall folkpensionen, pensionstillskottet och SGA slopas och ersättas av ett nytt grundtrygghetssystem för pensionärer. Folkpension utges enligt bestämmelserna i AFL antingen i förhållande till tillgodoräknad bosättningstid eller i förhållande till antalet år med tillgodoräknade ATP-poäng.

Enligt LIP skall den del av folkpensionen som baseras på antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng fr.o.m. år 2001 utges i form av tilläggspension. Den delen av tilläggspensionen, som vi benämner *folkpensionstillägg,* skall liksom sker i dag beräknas endast på grundval av tillgodoräknade ATP-poäng, dvs. beräknas i 30-delar. Denna omvandling av en del av dagens folkpension till inkomstgrundad ålderspension skall gälla även för personer födda år 1937 eller tidigare. Vi föreslår i princip ingen förändring av beräkningen av denna del av tilläggspensionen.

Vårt uppdrag är att konstruera en modell för ett fullt ut beskattningsbart grundskydd för personer födda år 1937 eller tidigare. I tidigare utredningsarbete har denna nya grundtrygghet benämnts *övergångsvis garantipension.* Vi har emellertid ansett att benämningen är missvisande, eftersom detta nya grundskydd kommer att utges under en mycket lång tid efter ikraftträdandet. Därför har vi ansett att benämningen *garantipension* skall gälla även för grundskyddet för personer födda år 1937 eller tidigare. I lagtexten görs därför ingen begreppsskillnad mellan den garantipension som utges till personer födda år 1937 eller tidigare och den som utges till personer som är födda senare. Vi har dock använt övergångsvis garantipension som arbetsnamn, och när vi fortsättningsvis talar om övergångsvis garantipension avses den garantipension som vi föreslår skall utges till personer födda år 1937 eller tidigare.

På grund av den modell för beräkning av övergångsvis garantipension som vi föreslår, finns det pensionsberättigade som inte kommer att

erhålla kompensation för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet som vid omläggningen utges till den pensionsberättigade, eller som han eller hon vid tiden för ansökan om ålderspension skulle ha varit berättigad till med stöd av dagens regler. Till dessa pensionsberättigade föreslår vi att det skall utges ett tillägg till ålderspensionen vilket vi benämner *bosättningstillägg*.

Vi föreslår alltså att även personer födda år 1937 eller tidigare skall genom de nuvarande bestämmelserna i LIP om tilläggspension kompenseras för den ATP-baserade folkpensionen, och att dagens grundskydd i form av bosättningsbaserad folkpension, pensionstillskott och SGA skall ersättas av en övergångsvis garantipension eller i förekommande fall av bosättningstillägg.

5.2 Inkomstbaserad folkpension

Vårt förslag: Vid beräkning av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § 2 LIP – *folkpensionstillägget* – för personer födda år 1937 eller tidigare, skall med år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggspension likställas de år som anges i 5 kap. 4 § AFL.

Till en kvinna, som med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL har rätt till tilläggspension i form av änkepension, skall folkpensionstillägget kunna utges på grundval av det antal år med pensionspoäng som tillgodoräknats den avlidne mannen vid tilläggspensionens beräkning, om det är förmånligare för henne.

Grundskyddet i nuvarande ålderspensionssystem utgörs av folkpension beräknad i 40-delar (bosättningsår), pensionstillskott och övriga särskilda folkpensionsförmåner samt SGA. Folkpension utges emellertid i dagens pensionssystem även i förhållande till antal år för vilka pensionspoäng för tilläggspension har tillgodoräknats. Folkpensionen utges efter vad som är mest förmånligt för den pensionsberättigade.

I det nuvarande pensionssystemet tillgodoräknas ATP-poäng endast för inkomster som överstiger ett förhöjt prisbasbelopp. Lägre inkomster under ett år kan sägas kompenseras genom folkpensionen. Pensionsrätt enligt det reformerade ålderspensionssystemet skall däremot grundas på hela inkomsten från första kronan. Till den s.k. mellangenerationen, personer födda mellan åren 1938 och 1953, kommer emellertid i olika kvotdelar att utges såväl tilläggspension som inkomstpension och premiepension. Personer som inte omfattas av det reformerade ålderspen-

sionssystemet, födda år 1937 eller tidigare, kommer att uppbära endast tilläggspension.

Nuvarande regler om pensionsgrundande inkomster och pensionspoäng m.m. i kapitel 11 i AFL skall i princip fortsätta att gälla för beräkning och fastställande av tilläggspension. Reglerna härom har emellertid flyttats till LIP. Vid beräkning av pensionspoäng för tilläggspension skall således även fortsättningsvis beaktas endast inkomster som överstiger ett förhöjt prisbasbelopp. Enligt princippropositionen skall såväl garantipensionen som den övergångsvisa garantipensionen avräknas mot bl.a. tilläggspension i form av ålderspension. För att den inkomstrelaterade ålderspensionen från de olika systemen i detta avseende skall vara jämförbar, måste den försäkrade vid beräkningen av tilläggspensionen kompenseras för den folkpension som skulle ha utgetts om pension hade betalats ut enligt nuvarande regler.

Av bestämmelserna i LIP följer att vid beräkning av tilläggspensionen skall den försäkrades inkomster under det förhöjda prisbasbeloppet kompenseras med den högre nivå som följer av att folkpensionen uppgår till 96 % av prisbasbeloppet för den som är ensamstående och 78,5 % av samma basbelopp för den som är gift. Denna kompensation kommer alltså att följa den pensionsberättigades civilstånd. Vidare skall den utgöra lika stor del av oavkortad folkpension som motsvarar den andel av oavkortad tilläggspension som skall utges till den pensionsberättigade. Detta innebär att det folkpensionsbelopp som ingår i tilläggspensionen skall räknas i 30-delar efter antalet tillgodoräknade år med pensionspoäng enligt motsvarande regler som gäller för ATP. (Talet 30 kan som framgår av avsnitt 3 för personer födda under något av åren 1896-1923 vara ett tal mellan 20 och 30.) Vid beräkningen av kompensationen skall hänsyn emellertid inte tas till vissa andra år som enligt nuvarande regler om beräkning av folkpension i 5 kap. 4 § AFL skall likställas med poängår. Den del av tilläggspensionen som utgör kompensation för folkpensionsdelen benämner vi *folkpensionstillägg.*

Bestämmelserna om folkpensionstillägget enligt 6 kap. 2 – 3 §§ LIP skall gälla såväl för mellangenerationen som för personer födda år 1937 eller tidigare. Härigenom kommer även personer som är födda år 1937 eller tidigare i princip att erhålla kompensation för den ATP-baserade folkpensionen.

Vi har emellertid ställt oss frågan om folkpensionstillägget för pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare skall beräknas på motsvarande sätt som gäller för mellangenerationen eller om någon ändring i beräkningssättet bör förordas.

En koppling till antal år med pensionspoäng förefaller naturlig, eftersom folkpensionstillägget enbart är en kompensation för det första prisbasbeloppets inkomster och bör betraktas som en del av den in-

komstrelaterade ålderspensionen. Genom en sådan koppling är kompensationen också lika för mellangenerationen och för dem som är födda år 1937 eller tidigare. Vidare kommer på motsvarande sätt som gäller i dagens ålderspensionssystem endast tilläggspensionen inklusive folkpensionstillägget att betalas ut till utomlands bosatta pensionsberättigade.

Vi har ändå under arbetets gång övervägt andra sätt att beräkna folkpensionstillägget för dem som är födda år 1937 eller tidigare. Ett sätt som vi har diskuterat är att folkpensionstillägget skall beräknas enligt de regler som gäller i dag för beräkning av folkpensionen, dvs. i förhållande till antal år för vilka pensionspoäng har tillgodoräknats eller till antal bosättningsår. Folkpensionstillägget skulle alltså beräknas i 30-delar eller 40-delar efter vad som är mest förmånligt i det enskilda fallet. En pensionsberättigad som inte kan tillgodoräkna sig 30 år med pensionspoäng men som har varit bosatt i Sverige under 40 år skulle således erhålla en kompensation i form av tilläggspension motsvarande hela den nuvarande folkpensionen.

En sådan lösning skulle dock medföra vissa problem. Vid en situation när den pensionsberättigade har bättre 40-delar än 30-delar skulle bl.a. även den del av folkpensionen som är en del av grundtryggheten utgöra tilläggspension. Därigenom kommer även denna del att kunna exporteras. Enligt reglerna i AFL betalas till utomlands bosatta pensionsberättigade endast ut den del av folkpensionen som beräknats i förhållande till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng och endast till svenska medborgare. Även folkpensionstillägget skall enligt LIP kunna betalas ut till pensionsberättigade bosatta utomlands. Någon åtskillnad mellan svenska och utländska medborgare görs emellertid inte enligt LIP för utbetalning av tilläggspension inklusive folkpensionstillägget.

Som redovisas i avsnitten 7 och 8 föreslår vi att dagens grundtrygghet i form av bosättningsbaserad folkpension skall ersättas av övergångsvis garantipension. Med en modell som innebär att folkpensionstillägget även skulle beräknas på grundval av antal bosättningsår som den pensionsberättigade kan tillgodoräknas skulle därmed andra inte önskvärda effekter uppstå. För de personer som inte har tjänat in någon tilläggspension skulle den övergångsvisa garantipensionen fullt ut ersätta dagens grundtrygghet i form av 40-dels beräknad folkpension. I situationer med intjänade pensionspoäng skulle denna dagens grundtrygghet däremot utges i form av tilläggspension. Vidare skulle svårigheter uppstå vid finansieringen av ålderspensionen. Grundtryggheten skall belasta statsbudgeten medan tilläggspensionen skall finansieras via AP-fonden.

Sammantaget har vi funnit att folkpensionstillägget för personer födda år 1937 eller tidigare i princip skall beräknas och fastställas på motsva-

rande sätt som gäller för mellangenerationen, varför vi inte föreslår någon förändring i detta avseende.

Härigenom kommer även en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare att ersättas för den ATP-baserade folkpensionen genom tilläggspension och för den bosättningsbaserade folkpensionen genom övergångsvis garantipension. De personer, som har en så hög inkomstrelaterad ålderspension att de inte är berättigade till övergångsvis garantipension, föreslår vi skall kompenseras för den bosättningsbaserade folkpensionen genom ett s.k. *bosättningstillägg*. Detta behandlas i följande avsnitt.

Vi föreslår dock en skillnad i hur folkpensionstillägget i vissa situationer skall beräknas. Huvudregeln vid beräkning av folkpension som grundas på antal år med tillgodoräknade pensionspoäng är att de år för vilka det faktiskt fastställts pensionspoäng skall utgöra grunden för beräkningen. Till huvudregeln finns en kompletterande regel som innehåller bestämmelser om år vilka skall likställas med år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng. Vilka dessa är redovisas i avsnitt 3.1.

Reglerna innebär att en person kan tillgodoräknas fler pensionspoäng för folkpension än vad han eller hon tillgodoräknas för tilläggspension, dvs. en pensionsberättigad kan erhålla en oreducerad 30-delsberäknad folkpension men inte en full ATP. Några motsvarande regler gäller inte enligt LIP för fastställande av tilläggspension och inte heller för fastställande av folkpensionstillägget. Eftersom många personer redan uppbär en folkpension beräknad efter dessa regler och också får den utbetald till sig vid bosättning utomlands, anser vi oss förhindrade att ändra dessa regler utan att också sänka pensionen för dem som redan uppbär ålderspension. Vi föreslår därför att folkpensionstillägget för en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare skall beräknas även på grundval av sådana år med pensionspoäng som avses i 5 kap. 4 § AFL.

Enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL kan en kvinna, som har rätt till övergångsvis utgiven tilläggspension i form av änkepension, vid fastställande av sin folkpension i form av ålderspension få tillgodoräkna sig mannens ATP-år, om detta är mer förmånligt för henne. Av samma skäl som vi föreslår att år vilka enligt 5 kap. 4 § AFL likställs med ATP-år skall beaktas vid fastställande av folkpensionstillägget, föreslår vi att en änka som är född år 1937 eller tidigare skall vid fastställande av folkpensionstillägget få tillgodoräkna sig mannens ATP-år, om det är mer förmånligt för henne. En änka har också rätt att tillgodoräkna sig mannens tillgodoräknade bosättningsår vid fastställande av hennes folkpension i form av ålderspension. Denna bestämmelse behandlar vi i avsnitt 7.

Lagtekniskt bör detta regleras genom att en övergångsbestämmelse till LIP förs in i lagen om införande av nämnda lag.

5.3 Den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget

Vårt förslag: Dagens grundskydd i form av bosättningsbaserad folkpension, pensionstillskott och SGA ersätts av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. De pensionsförmåner inom grundskyddet, som den pensionsberättigade får vid omläggningen eller vid tiden för ansökan om ålderspension skulle ha fått med stöd av dagens regler, skall alltjämt beräknas på det sätt som sker i dag men utges i form av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg.

Övergångsvis garantipension

I direktiven framhålls att den övergångsvisa garantipensionen skall konstrueras så att i princip ingen pensionär får ett sämre nettoutfall ekonomiskt sett än före omläggningen från folkpension till övergångsvis garantipension. Det mest framträdande krav som vi har ställt på vårt arbete har också varit att konstruera ett nytt grundskydd som inte medför försämringar av den pensionsberättigades nettopension. Samtidigt anges i direktiven att vid konstruktionen av den övergångsvisa garantipensionen skall också beaktas utformningen av garantipensionen för personer födda år 1938 eller senare, så att de två grundskyddssystemen inte ger väsentligt skilda förmånsnivåer. I princippropositionen har förslaget till övergångsvis garantipension konstruerats med garantipensionsmodellen för personer födda efter år 1937 som förebild. Inledningsvis har detta också varit vår utgångspunkt.

Redan i början av vårt arbete kunde vi konstatera att om vi konstruerade den övergångsvisa garantipensionen efter den modell som anges i princippropositionen skulle den ge inte obetydliga försämringar för många pensionsberättigade. Vi undersökte då närmare om modellen för garantipension som gäller för personer födda år 1938 eller senare skulle kunna tillämpas även för personer födda år 1937 eller tidigare. Vi insåg snabbt att med denna modell skulle kostnaderna för grundskyddet öka markant jämfört med den kostnad som skulle följa om princippropositionens förslag till övergångsvis garantipension genomfördes. Vi undersökte därför andra snålare modeller men med samma konstruktion som den som skall gälla för personer födda år 1938 eller senare.

De flesta personer som kan få rätt till övergångsvis garantipension uppbär redan ålderspension. Alla pensionärer har emellertid inte en

beloppsmässigt lika stor pension. Vissa personer kan ha en reducerad folkpension på grund av att den pensionsberättigade t.ex. inte kan tillgodoräknas full bosättningstid i Sverige. Andra kan ha gjort förtida uttag eller skjutit upp sitt pensionsuttag. Några pensionärer har endast gjort partiellt uttag av sin ålderspension. Slutligen varierar storleken på den inkomstrelaterade ålderspension som den pensionsberättigade uppbär, varför storleken såväl på pensionstillskottet som på SGA varierar kraftigt mellan olika pensionärer. (Med inkomstrelaterad ålderspension avses sådan pension som den pensionsberättigade tjänat in på grund av eget arbete eller pension på grund av annans arbete.) Om vi skulle använda en modell för beräkning av övergångsvis garantipension som motsvarar garantipensionsmodellen skulle, om man inte gör individuella beräkningar av den nya pensionen vilket vi enligt direktiven skall undvika, många pensionärer förlora på omläggningen. Vi skulle alltså vara tvingade att sänka pensionen för dem som i dag redan uppbär pension. För andra skulle motsatsen gälla, dvs. vissa pensionärer skulle få en omotiverad höjning av sin nettopension.

Svårigheterna att finna en lämplig modell för beräkning av övergångsvis garantipension hänger samman med att de olika delarna av dagens grundskydd verkar i motsatta riktningar. T.ex. minskar SGA när pensionen till följd av uppskjutet uttag höjs. Vid förtida uttag minskar pensionen. Samtidigt kan SGA bli både högre och lägre. Vidare påverkas SGA på ett särskilt sätt när den pensionsberättigade förutom pension uppbär yrkesskadelivränta. Dessutom vållar konstruktionen av det vanliga grundavdraget problem vid sökandet av en lämplig modell för konstruktion av den övergångsvisa garantipensionen.

Vi har därför undersökt andra metoder och funnit att, om vi skall få en nettopension som ansluter sig till dagens pensionsförmåner och SGA, vi måste med bibehållande av de pensionsförmåner som utges i dag omvandla SGA till en pensionsförmån.

Inledningsvis var vår tanke vid konstruktionen av denna modell att resten av dagens grundskydd, dvs. den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet, skulle utges i form av inkomstgrundad ålderspension. Detta skulle emellertid leda till att den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet skulle följa den följsamhetsindexering som gäller för inkomstgrundad ålderspension LIP. Dessutom skulle det uppstå finansiella problem eftersom grundskyddet till skillnad från den inkomstgrundade ålderspensionen skall finansieras endast av statsmedel. Utbetalningar av grundskyddet till utlandet skulle också öka i inte obetydlig omfattning.

I stället har vi valt en lösning, där den övergångsvisa garantipensionen inte bara utgör en ersättning för SGA utan också ersätter den pen-

sionsberättigade för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet.

Tanken bakom vår modell är att vi inte skall ändra de materiella reglerna för beräkning av de nuvarande pensionsförmånerna och endast i undantagsfall ändra effekten av dagens skatteregler för pensionärer. Härigenom kompliceras inte den för många redan komplicerade omläggningen. Konstruktionen av den övergångsvisa garantipensionen innebär att den pension, som utges till den pensionsberättigade vid omläggningen eller vid tiden för ansökan om ålderspension skulle ha utgetts till honom eller henne, alltjämt skall utges, och att den pensionsberättigade därutöver skall erhålla en kompensation för det slopade SGA. Någon ändring av beräkningssättet för dessa förmåner föreslår vi inte och inte heller av de samordningsregler som i dag gäller för förmånerna. Konstruktionen innebär således att den pensionsberättigade skall få en pensionshöjning som motsvarar värdet av det SGA som han eller hon hade fått på grundval av sina pensionsinkomster.

En stor fördel med en sådan modell är att det saknar betydelse om den pensionsberättigade exempelvis gjort förtida uttag av sin ålderspension eller om han eller hon inte kan tillgodoräknas 40 bosättningsår i Sverige. Det är uteslutande storleken på den pensionsberättigades samlade pensionsinkomst som avgör hur den övergångsvisa garantipensionen skall beräknas.

För att räkna om SGA till en pensionsförmån behövs ett *beräkningsunderlag* som motsvarar de pensionsinkomster som påverkar dagens SGA i höjande eller sänkande riktning. Dessa är folkpension, pensionstillskott, egen ATP och änke-ATP, viss utländsk pension, svensk och utländsk tjänstepension samt yrkesskadelivränta. Tanken är att vi med ett beräkningsunderlag skall få fram de koefficienter som behövs för att översätta SGA till en pensionsförmån. För pensionsförmåner upp till ett belopp motsvarande 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående respektive 1,34 prisbasbelopp för den som är gift är koefficienten positiv, dvs. den påverkar SGA i höjande riktning. Vid pensionsförmåner därutöver är koefficienten negativ.

En stor del av vårt arbete har ägnats åt att undersöka om den övergångsvisa garantipensionen skall påverkas av den pensionsberättigades tjänstepension. Vi har konstaterat att den tjänstepension som en pensionsberättigad uppbär i många fall höjer SGA och i andra fall har en negativ påverkan. För att ingen pensionsberättigad skall få en sänkt nettopension efter omläggningen har vi kunnat konstatera att tjänstepensionen måste ingå i beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen. Det är också logiskt att tjänstepension skall minska den övergångsvisa garantipensionen på motsvarande sätt som den i dag minskar SGA. Vår konstruktion av övergångsvis garantipension är just en över-

sättning av SGA-reglerna. Vi föreslår därför att hela tjänstepensionen skall påverka storleken av den övergångsvisa garantipensionen.

Till skillnad från de i princippropositionen föreslagna samordningsreglerna innebär vårt förslag till samordning med tjänstepension att förekomsten av tjänstepension inte kommer att påverka den del av den övergångsvisa garantipensionen som kan sägas utgöra ersättning för folkpensionens grundförmåner i form av bosättningsbaserad folkpension och pensionstillskott. I dagens system är SGA men inte dessa grundförmåner samordnade med tjänstepension. För de pensionärer som i dagens system har rätt till pensionstillskott skulle princippropositionens förslag till samordningsregler alltid medföra försämringar, eftersom tjänstepensionen skulle minska hela den totala allmänna pensionen inklusive pensionstillskottet. För att undvika försämringar för den pensionsberättigade har vi valt en lösning som är analog med dagens system. Detta innebär som nämnts att tjänstepensionen både höjer och sänker den övergångsvisa garantipensionen, men endast till den del som den avser att ersätta SGA. De ålderspensionärer som i dagens system har rätt till folkpensionens grundförmåner kommer således även i fortsättningen att ha rätt till motsvarande belopp i form av övergångsvis garantipension oavsett tjänstepensionen storlek.

Vårt förslag till samordning mellan tjänstepension och övergångsvis garantipension är samtidigt dyrare än det förslag till samordning som fanns i princippropositionen. I och med att vi i övrigt har valt en något snålare modell för övergångsvis garantipension än den som följer av princippropositionen, kommer utgifterna för grundskyddet inte att bli högre än vad de hade blivit med princippropositionens förslag.

Även om vårt förslag till konstruktion av det nya grundskyddet skiljer sig från modellen för garantipension till personer födda år 1938 eller senare är det endast beräkningssättet av pensionen som skiljer sig åt. Oavsett om den pensionsberättigade är född före eller efter år 1937 kommer ålderspensionen till samtliga personer att bestå av en inkomstgrundad ålderspension och ett grundskydd, garantipension. För samtliga åldersgrupper kommer också den i dag ATP-baserade folkpensionen att utgöra tilläggspension, och den kommer i princip att beräknas lika för samtliga pensionsberättigade. Frånsett bosättningstillägget kommer garantipension oavsett den pensionsberättigades ålder att utges endast till dem med ingen eller endast en låg inkomstrelaterad ålderspension. Vidare utgör båda garantipensionssystemen ett fullt ut beskattningsbart grundskydd. Genom våra förslag kan således folkpensionen, pensionstillskottet och SGA till ålderspensionärer i princip avskaffas.

Vår bedömning är att övergångsvis garantipension bl.a. på grund av EG-rättsliga regler kommer att utges även till dem som inte är bosatta i Sverige. Som anges i avsnitt 3 är det emellertid endast pensionärer som

är bosatta i Sverige som är berättigade till SGA. Trots detta föreslår vi att vår modell med en omvandling av SGA till en pensionsförmån skall tillämpas för alla pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare. Övergångsvis garantipension skall således kunna utges även till pensionärer som är bosatta utomlands och som är skattskyldiga enligt lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta. Effekten härav redovisar vi i avsnitt 8.8.

Bosättningstillägg

Vår utgångspunkt vid konstruktionen av den övergångsvisa garantipensionen är att vi inte skall ändra reglerna för rätten till och beräkningen av de pensionsförmåner som den pensionsberättigade vid omläggningen uppbär eller skulle ha uppburit med stöd av dagens regler.

Inom äldregenerationen finns personer som vid omläggningen redan uppbär folkpension som 40-dels beräknats, dvs. som har beräknats i förhållande till den pensionsberättigades bosättningstid. Eftersom den övergångsvisa garantipensionen enligt vårt förslag kommer att utges endast till dem vars samlade pensionsinkomster uppgår till ett visst högsta belopp, kunde vi tidigt konstatera att de personer som har en hög inkomstrelaterad pensionsinkomst inte kommer att ersättas för den bosättningsbaserade folkpensionen och i förekommande fall inte heller för pensionstillskottet.

Som nämnts ovan kommer den ATP-baserade folkpensionen fr.o.m. år 2001 att utges i form av tilläggspension. Som vi i föregående avsnitt redovisat skulle den pensionsberättigade kunna få ersättning för den bosättningsbaserade folkpensionen genom att folkpensionstillägget beräknas såväl i förhållande till antal år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats som i förhållande till antal bosättningsår, men en sådan lösning skulle medföra icke önskvärda konsekvenser.

I stället bör en pensionsberättigad på annat sätt få ersättning för den del av folkpensionen och pensionstillskottet som inte ersätts genom tilläggspensionen eller av övergångsvis garantipension. En möjlig väg är att låta även dessa personer få övergångsvis garantipension, men då endast till den del den avser att ersätta folkpensionen och pensionstillskottet. Huvudprincipen är emellertid att garantipensionen till skillnad från dagens grundtrygghet inte skall utges som en pensionsförmån till samtliga pensionsberättigade utan endast till dem som saknar eller endast har en låg inkomstrelaterad pension. Vi har därför valt att i stället kompensera dessa personer för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet genom en förmån som vi benämner *bosättningstillägg*. Vi har också diskuterat att denna pensionsförmån även skall ut-

ges till dem som har rätt till övergångsvis garantipension och därigenom endast låta den övergångsvisa garantipensionen utgöra en ersättning för SGA. Eftersom de som har rätt till övergångsvis garantipension inte har någon eller endast en låg inkomstrelaterad pension har vi dock stannat för att de fullt ut skall erhålla sitt grundskydd genom övergångsvis garantipension. Storleken på bosättningstillägget är dock densamma oavsett om det utges som sådan förmån eller i form av övergångsvis garantipension.

Bosättningstillägg kan utges i två situationer. Den ena är när den pensionsberättigade har en bättre folkpension om den beräknas i förhållande till bosättningstid än i förhållande till antalet tillgodoräknade år med pensionspoäng. Den andra är när den pensionsberättigade, trots att han eller hon har höga pensionsinkomster, med stöd av dagens regler skulle haft rätt till pensionstillskott. Detta redovisas närmare i avsnitt 8.6.

5.4 Samordning med särskilda folkpensionsförmåner

Vårt förslag: Lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till ålderspension för långvarig vård av sjukt eller handikappad barn, med de förändringar som skett genom lag (1998:707) om ändring i nämnda lag, samt övergångsreglerna till lagen (1998:708) om upphävande av lagen (1994:309) om hustrutillägg i vissa fall då make uppbär ålderspension anpassas till att gälla också för personer födda år 1937 eller tidigare.

Vid beräkning av barntillägg enligt nu gällande övergångsbestämmelser skall barntillägget inte reduceras av den ålderspension som den försäkrade föräldern uppbär om summan av hel tilläggspension enligt LIP och hel övergångsvis garantipension eller i förekommande fall bosättningstillägg uppgår till högst 2,15 prisbasbelopp.

I dagens grundskyddssystem kompletteras folkpensionen, pensionstillskottet och det särskilda grundavdraget med vissa särskilda folkpensionsförmåner som utges som tillägg till folkpensionen. Dessutom ingår i regelsystemet för folkpensioneringen några förmåner som utges som självständiga förmåner.

De förmåner som vi skall behandla i detta avsnitt är handikappersättning, vårdbidrag, särskilt pensionstillägg, hustrutillägg och barntillägg.

Handikappersättning och vårdbidrag

Handikappersättning utges i dag dels som en självständig förmån, dels som tillägg till pension. Handikappersättning utges till den som för avsevärd tid har fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han eller hon i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan bl.a. för att kunna förvärvsarbeta eller i övrigt har betydande merutgifter på grund av sin nedsatta funktionsförmåga.

I samband med arbetet med garantipensionen konstaterades att dessa nu behandlade behov inte täcks av någon förmån inom det reformerade ålderspensionssystemet (Prop. 1997/98:152). Reglerna om handikappersättning och vårdbidrag har därför i princip oförändrade förts över från AFL till en fristående lag, lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag. Förmåner har därmed lagtekniskt gjorts om från en särskild pensionsförmån till en fristående förmån. Lagen träder i kraft den 1 januari 2001. Bestämmelserna i den nya lagen är också avsedda att gälla för personer som är födda år 1937 eller tidigare. Vissa följdändringar måste dock ske för att anpassa bestämmelserna till att övergångsvis garantipension och bosättningstillägg införs.

Särskilt pensionstillägg

Särskilt pensionstillägg utges enligt nuvarande regler som ett tillägg till folkpension i form av ålderspension till förälder som under minst sex år har vårdat sjukt eller handikappat barn och som därvid har avstått från förvärvsarbete.

I samband med införandet av lagen om garantipension föreskrevs att reglerna om särskilt pensionstillägg skall fortsätta att gälla, men med den begränsningen att lagen endast gäller för dem som är födda år 1953 eller tidigare. Detta och att endast tid före år 1999 kan tillgodoräknas som vårdtid för särskilt pensionstillägg trädde i kraft den 1 januari 1999. I övrigt har lagen, med ikraftträdande den 1 januari 2001, anpassats till det reformerade ålderspensionssystemet. Några ändringar i sak har i princip inte genomförts.

Vissa justeringar måste dock göras för att anpassa bestämmelserna till övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. I sak gäller detta att det särskilda pensionstillägget till personer som är födda år

1937 eller tidigare även i framtiden skall utges i förhållande antingen till antal bosättningsår eller till antalet år med tillgodoräknade pensionspoäng enligt 5 kap. AFL.

Hustrutillägg

Hustrutillägg är en inkomstprövad förmån som kan utges till kvinnor vars make uppbär folkpension i form av förtidspension eller ålderspension. Förmånen är numera under avveckling och sedan den 1 januari 1990 nybeviljas hustrutillägg endast till kvinnor som är födda år 1934 eller tidigare och som har fyllt 60 år, och längst till dess de har fyllt 65 år. Några nybeviljade hustrutillägg kommer inte att utges efter år 1999, eftersom de kvinnor som är födda år 1934 eller tidigare då kommer att ha fyllt 65 år. De hustrutillägg som utges i dag har fastställts enligt övergångsregler enligt bestämmelserna i den tidigare lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg och har beviljats på grund av att särskilda skäl för sådant tillägg förelegat.

Under 1997 utgavs hustrutillägg till 52 personer och antalet förmånstagare kommer successivt att minska. Till kvinnor som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen kommer sådant tillägg endast att utges t.o.m. år 2002, då samtliga kvinnor fyllt 65 år.

Under arbetet med det reformerade ålderspensionssystemet konstaterades att någon motsvarighet till hustrutillägg inte finns i det nya systemet. Eftersom en omedelbar avveckling av hustrutillägget skulle medföra att personer som uppbär förmånen för framtiden kommer att gå miste om denna, kvarstår rätten till hustrutillägg för vissa kvinnor. Nivån för ett oreducerat hustrutillägg har emellertid höjts till 1,67 prisbasbelopp och vid inkomstprövningen skall som inkomst inte räknas ålderspension enligt LIP och lagen om garantipension upp till 1,9 prisbasbelopp. Denna anpassning träder i kraft den 1 januari 2001.

De ovan angivna nivåerna är anpassade även för personer som är födda år 1937 eller tidigare, varför vi inte heller föreslår några förändringar i detta avseende.

Barntillägg

Barntillägg utges för varje barn under 16 år till en försäkrad förälder som uppbär ålderspension eller förtidspension. Barntillägget avskaffades i princip år 1990. Enligt övergångsbestämmelser betalas emellertid barntillägg ut även för tid efter den 1 januari 1990 till dem som hade rätt till barntillägg i december månad 1989. Detta innebär att tillägget

kommer att upphöra vid utgången av år 2005 när de yngsta barnen som tillägget avser har fyllt 16 år.

I proposition 1997/98:152 Garantipension m.m. har angivits att någon motsvarighet till barntillägget inte kommer att finnas i det reformerade ålderspensionssystemet. I samband med arbetet med garantipensionen gjorde regeringen bedömningen att barntillägget till personer födda år 1938 eller senare bör behållas med i princip oförändrade regler. Vi har inte funnit anledning till annan bedömning vad avser barntillägg till personer som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen. För barntilläggets del är det dessutom en förhållandevis kort övergångstid det gäller. Vi föreslår därför att barntillägget bör behållas med i princip oförändrade regler.

I dag reduceras barntillägget med hälften av den försäkrades tilläggspension i den mån denna för år räknat överstiger halva prisbasbeloppet. Fritt från samordning är således folkpensionsbeloppet jämte ett halvt prisbasbelopp. För att anpassa reglerna till ett fullt beskattat system måste detta fribelopp justeras upp och vi föreslår att det skall motsvara den högsta övergångsvisa garantipension som kan utges till en ensamstående person, 2,15 prisbasbelopp. Detta stämmer överens med det belopp som gäller för personer som omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet.

Barntillägget berättigar också tillsammans med annan ålderspension som den pensionsberättigade uppbär till SGA. Med dagens grundnivå på barntillägget kan det för en person som har en reducerad folkpension, dvs. att grundtryggheten inte uppgår till 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp, innebära att han eller hon inte kommer att kompenseras för det SGA han eller hon har rätt till enligt dagens regler. I praktiken kommer detta inte ske. Detta beror på att de ålderspensionärer som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen och som uppbär barntillägg, på grund av övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL uppbär en oreducerad folkpension grundad på 40 års bosättning. Deras folkpension och pensionstillskott uppgår således till 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp. Om den pensionsberättigades folkpension är lägre än vad som angetts ovan på grund av förtida uttag av ålderspensionen, skulle i teorin en minskning av nettopensionen kunna komma att ske. Eftersom de flesta som uppbär barntillägg uppburit förtidspension före ålderspensioneringen, torde det endast kunna vara ett ytterst fåtal personer som skulle kunna drabbas av en sådan sänkning av nettopension. Detta följer av att det inte är vanligt att en förtidspensionär tar ut sin ålderspension i förtid. Det skall också observeras att år 2001, när dessa regler avses träda i kraft, kommer antalet personer som överhuvudtaget uppbär barntillägg vara begränsat till ett

mycket litet antal. Mot denna bakgrund föreslår vi ingen ändring för beräkningen av barntillägget.

5.5 Övrig samordning

I våra direktiv har angetts att införandet av övergångsvis garantipension, som innebär en höjning av bruttopensionen, kan påverka nivån på andra förmåner som en pensionär uppbär på ett sätt som inte har varit avsikten. Detta kan t.ex. gälla för bruttosamordnad tjänstepension, men det kan finnas fler förmåner som kan komma att påverkas av en höjning av bruttopensionen. Vi har fått i uppdrag att göra en kartläggning av sådana förmåner och föreslå åtgärder som i möjligaste mån undanröjer de problem som kan uppstå i samband med höjningen av bruttopensionen.

Genom den modell för beräkning av övergångsvis garantipension som vi föreslår, innebärande bl.a. att vi inte ändrar reglerna för de pensionsförmåner som den pensionsberättigade uppbär, torde några problem inte uppstå vid samordningen mellan den nya pensionen och andra förmåner som den pensionsberättigade har rätt till. Som redovisas i avsnitt 7 förutsätter vi att bruttosamordnad tjänstepension alltjämt kommer att samordnas med den ålderspension som den pensionsberättigade redan uppbär med stöd av dagens regler. Detsamma bör gälla även för andra förmåner.

Med anledning härav har vi funnit att någon kartläggning av förmåner som kan påverkas av en höjning av den pensionsberättigades bruttoinkomst inte har behövts.

5.6 Lagreglering

Vårt förslag: Bestämmelserna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall tas in i lagen (1998:702) om garantipension.

Garantipension och övergångsvis garantipension har båda till syfte att ersätta dagens grundtrygghet i form av bosättningsbaserad folkpension och pensionstillskott med ett beskattningsbart grundskydd. För båda systemen gäller också att garantipension inte kommer att utges till alla pensionärer utan endast till dem som är i behov av en utfyllnadspension.

Även bosättningstillägget är att se som en ersättning för dagens grundtrygghet i form av bosättningsbaserad folkpension och pensions-

tillskott. Det är endast för att särskilja denna del av dagens grundtrygghet från den övergångsvisa garantipensionen som också skall utgöra ersättning för SGA, som vi benämner denna förmån bosättningstillägg.

Vidare skall såväl garantipensionen som den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget och kostnaderna för dessa pensioner finansieras av statsmedel.

Vi föreslår därför att bestämmelserna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall regleras i lagen om garantipension, och att de regler som i övrigt gäller för garantipension t.ex. uttagsregler och processregler också skall gälla för övergångsvis garantipension och för bosättningstillägg.

Eftersom lagen om garantipension enligt beslut av riksdagen skall träda i kraft den 1 januari 2001 anser vi att även bestämmelserna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall träda i kraft vid samma tidpunkt (se avsnitt 13). Detta innebär att även utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall kunna ske vid ingången av nämnda år. Vi föreslår inte någon undre åldersgräns för rätt till utbetalning av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg, utan samtliga pensionsberättigade som omfattas av bestämmelserna skall kunna göra uttag av ålderspension redan den 1 januari 2001.

För personer födda år 1938 eller senare har vissa av bestämmelserna om folkpension i form av ålderspension fr.o.m. ingången av år 1999 tagits bort eller ändrats. Genom övergångsbestämmelser kvarstår emellertid bestämmelserna i dess äldre lydelse för personer födda år 1937 eller tidigare. När vi i detta betänkande talar om bestämmelserna om folkpension enligt AFL avses bestämmelserna i denna äldre lydelse jämte övriga övergångsbestämmelser.

Genom vårt förslag till övergångsvis garantipension och bosättningstillägg kan bestämmelserna i AFL om folkpension i form av ålderspension tas bort. Även andra bestämmelser i AFL om ålderspension bör tas bort eller ändras. Vissa förändringar har redovisats i departementspromemorian Ds 1997:66, vilken också har remissbehandlats. Mot denna bakgrund och med beaktande av att det inom Socialdepartementet pågår beredningsarbete såväl av förtidspension som av efterlevandepension har vi valt att i princip inte lämna några förslag till ändringar i AFL.

Även om vi inte föreslår några förändringar i bestämmelserna om folkpension i form av ålderspension m.m. enligt AFL, förutsätter vi att i den fortsatta beredningen kommer dessa bestämmelser att tas bort eller ändras. Detta bör ske i samband med att såväl utbetalningsreglerna enligt LIP som lagen om garantipension träder i kraft. Därför har vi i

vårt förslag till författningstext hänvisat till bestämmelsernas lydelser före år 2001.

I dag finns en samordningsbestämmelse mellan yrkesskadelivränta och ålderspension i 17 kap. 2 § AFL. Denna bestämmelse gäller även för samordning med förtids- och efterlevandepension. Vad gäller samordning mellan ålderspension och yrkesskadelivränta föreslår vi att för personer födda år 1937 eller tidigare skall samordningen även fortsättningsvis ske enligt denna bestämmelse. Även i 12 kap. 9 § LIP finns i dag en bestämmelse om samordning mellan yrkesskadelivränta och ålderspension i form av bl.a. tilläggspension. Med vårt förslag till samordning skall samordningsregeln enligt LIP emellertid inte gälla för äldregenerationen. I samband med det fortsatta beredningsarbetet inom Socialdepartementet med en samordning mellan å ena sidan det reformerade ålderspensionssystemet och å andra sidan övergångsvis garantipension och ett nytt förtidspensions- och efterlevandepensionssystem måste i LIP eller införandelagen regleras att bestämmelsen i 12 kap. 9 § LIP inte skall gälla för ålderspensionärer födda år 1937 eller tidigare.

6 Rätt till övergångsvis garantipension och bosättningstillägg

Vårt förslag: Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall utges endast till den som har tillgodoräknats en försäkringstid för övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg om minst tre år.

Som försäkringstid för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall tillgodoräknas sådan försäkringstid som anges i 2 kap. lagen om garantipension. Vidare skall som försäkringstid såväl för tid före som efter år 2001 tillgodoräknas sådan bosättningstid och sådana år under vilka pensionspoäng för ATP har tillgodoräknats för folkpension enligt 5 kap. AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001.

Som försäkringstid enligt 5 kap. AFL skall även i tillämpliga delar avses sådan försäkringstid som följer av bestämmelserna i övergångsbestämmelserna till lagen (1979:127) om ändring i AFL samt till lagen (1992:1277) om ändring i nämnda lag, i bestämmelsernas lydelse före den 1 januari 2001.

För rätt till bosättningstillägg skall dessutom den pensionsberättigades samlade pensionsinkomster vilka ingår i beräkningsunderlaget överstiga 3,0867 prisbasbelopp för en ensamstående person och 2,709 prisbasbelopp för en som är gift. För rätt till bosättningstillägg gäller vidare att den pensionsberättigade skall vara berättigad till ett folkpensionsbelopp som är bättre om det beräknas i förhållande till tillgodoräknad bosättningstid än i förhållande till tillgodoräknade år med ATP-poäng. En pensionsberättigad kan också ha rätt till bosättningstillägg, om han eller hon med stöd av reglerna i lagen (1969:205) om pensionstillskott skulle haft rätt till pensionstillskott.

Försäkringsbegreppet i hittillsvarande ålderspensionssystem regleras i 1 kap. 3 § AFL. Försäkrade för folkpension och ATP är dels svenska

medborgare, oberoende av var de är bosatta, dels utländska medborgare och statslösa som är bosatta i Sverige. Dessa regler gäller också för ålderspension enligt LIP.

I detta sammanhang kan nämnas att försäkringsbegreppet i AFL är föremål för en generell översyn. En översyn har skett inom Utredningen om socialförsäkringens personkrets och har presenterats i utredningens betänkande En lag om socialförsäkringar (SOU 1997:72). I korthet innebär utredningens förslag att socialförsäkringen skall indelas i en bosättningsbaserad försäkring – avsedd för olika kostnadsersättningar och förmåner av garantinivåkaraktär – och en arbetsbaserad försäkring avsedd att täcka inkomstförluster. Dessa båda delar av socialförsäkringen föreslås vara oavhängiga av medborgarskap. Betänkandet har remissbehandlats, och avsikten är att efter ytterligare beredning skapa ett enhetligt försäkringsbegrepp för hela socialförsäkringsområdet. Mot denna bakgrund har regeringen ansett att det är lämpligast att nuvarande regler om vilka personer som är att anse som försäkrade tills vidare överförs i princip oförändrade till det reformerade pensionssystemet (Prop. 1997/97: 151 och 152).

För rätt till folkpension krävs i dag en bosättningstid i Sverige om minst tre år, eller att antalet år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats uppgår till minst tre år. Även för rätt till ATP ställs krav på att den pensionsberättigade kan tillgodoräknas minst tre år med pensionspoäng. Pensionspoäng för ATP fastställs dock endast på faktiskt tillgodoräknade pensionspoäng, medan vid fastställande av folkpension likställs vissa år med år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng.

Rätten till garantipension skall grundas enbart på bosättning i Sverige. Någon motsvarighet till nuvarande regler om att folkpension kan utges även i förhållande till antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för ATP finns inte. För rätt till garantipension gäller samma tidsregel som i dag, dvs. för rätt till garantipension ställs krav på en försäkringstid om minst tre år.

En minimiregel är nödvändig för att inte en obetydlig anknytning till Sverige skall ge rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg.

De flesta personer som kommer att omfattas av den övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget uppbär redan ålderspension vid omläggningen och har därvid kvalificerat sin rätt till folkpension enligt gällande regler. Det är inte möjligt att ändra på dessa regler för de personer som redan uppbär ålderspension, och som grundar sin rätt till folkpension och i förekommande fall pensionstillskott på en försäkringstid om tre års bosättning eller tre år med tillgodoräknade ATP-poäng, utan att riskera att vissa personer då skulle gå miste om sin rätt till övergångsvis garantipension. Vi föreslår att de pensionsberät-

tigade som redan kvalificerat sig för rätt till folkpension, oavsett om rätten grundas på tre års bosättningstid eller tre år med tillgodoräknade ATP-år, också skall ha kvalificerat sig för rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg.

Även de personer som vid omläggningen ännu inte uppbär ålderspension har största delen av sin förvärvsaktiva tid bakom sig. De saknar i princip möjlighet att kvalificera sig för rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg på annat sätt än som följer av dagens regler om rätt till folkpension. Vi föreslår därför att en pensionsberättigad, som vid omläggningen ännu inte uppbär ålderspension, som försäkringstid för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall tillgodoräknas sådan försäkringstid, som han eller hon kan tjäna in som bosättningstid eller som år med tillgodoräknade ATP-poäng för folkpension enligt 5 kap. AFL.

Som försäkringstid för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall således tillgodoräknas dels sådan försäkringstid som anges i 2 kap. lagen om garantipension, dels sådan bosättningstid och sådana år för vilka tillgodoräknas ATP-poäng för folkpension enligt 5 kap. AFL i kapitlets lydelse före den 1 januari 2001. Vid bedömningen om den pensionsberättigade kan tillgodoräknas tre år med pensionspoäng, skall med ATP-år likställas sådana år som anges i 5 kap. 4 § AFL i paragrafens lydelse före den 1 januari 2001.

Till 5 kap. AFL finns i dag vissa övergångsbestämmelser som reglerar vilken försäkringstid som den pensionsberättigade får tillgodoräknas. Även dessa bestämmelser skall för personer födda år 1937 eller tidigare fortsättningsvis tillämpas. Bland annat innebär dessa regler att en kvinna som är född år 1944 eller tidigare, och som med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL har rätt till folk- och tilläggspension i form av änkepension, vid fastställande av rätten till och storleken av sin folkpension i form av ålderspension har rätt att tillgodoräkna sig den avlidne mannens bosättningstid eller antal år med fastställda ATP-poäng.

Ytterligare krav för rätt till bosättningstillägg

Bosättningstillägget skall ersätta den pensionsberättigade för hans eller hennes bosättningsbaserade folkpension och i vissa fall även för pensionstillskottet. För rätt till bosättningstillägg krävs att den pensionsberättigade kan tillgodoräknas tre års försäkringstid. Bosättningstillägg utges emellertid inte till samtliga pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare. I princip kommer den pensionsberättigade genom den övergångsvisa garantipensionen att kompenseras för den bosätt-

ningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet. Endast sådana personer som har en så hög inkomstrelaterad pension att de inte får övergångsvis garantipension har rätt till bosättningstillägg. En förutsättning för att bosättningstillägg skall utges är således att den pensionsberättigades samlade pensionsinkomster (beräkningsunderlag se avsnitt 7) överstiger gränsen för rätt till övergångsvis garantipension, vilken vi i avsnitt 8 föreslår vara 3,0867 prisbasbelopp för en ensamstående person och 2,709 prisbasbelopp för en som är gift. Dessa tal är beräknade utifrån den pensionsinkomst där det vanliga grundavdraget är lika förmånligt som eller förmånligare än SGA.

Ytterligare krav för rätt till bosättningstillägg är att den pensionsberättigade med stöd av dagens regler har rätt till en folkpension vilken inte fullt ut ersätts genom tilläggspension. Det vill säga den pensionsberättigade skall ha en bättre folkpension om den beräknas i förhållande till antalet tillgodoräknade bosättningsår än i förhållande till antalet tillgodoräknade år med ATP-poäng.

Även den som med stöd av lagen om pensionstillskott är berättigad till pensionstillskott skall kunna få ersättning för detta genom bosättningstillägget.

7 Beräkningsunderlaget för övergångsvis garantipension

7.1 Inledning

För att räkna om SGA till en pensionsförmån behövs ett *beräkningsunderlag* som motsvarar de pensionsinkomster som påverkar dagens SGA i höjande eller sänkande riktning. Dessa är folkpension, pensionstillskott, egen ATP eller änke-ATP, utländsk socialförsäkringspension, svensk och utländsk tjänstepension samt yrkesskadelivränta. Tanken är att vi med ett beräkningsunderlag skall få fram de koefficienter som behövs för att översätta SGA till en pensionsförmån. För pensionsförmåner upp till ett belopp motsvarande 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående respektive 1,34 prisbasbelopp för en som är gift är koefficienten positiv, dvs. den påverkar SGA i höjande riktning, och vid pensionsförmåner därutöver är koefficienten negativ.

Ett beräkningsunderlag behöver fastställas endast för att matematiskt räkna om pensionen. Omräkningen av pensionen sker i princip bara vid omläggningen. Beräkningsunderlaget kommer dock att behöva räknas om årligen. Detta beskrivs närmare i avsnitt 7.8. För en pensionsberättigad som vid omläggningen ännu inte uppbär ålderspension skall omräkningen göras först vid tiden för ansökan om ålderspension. I beräkningsunderlaget skall då ligga de pensionsförmåner som vid det tillfället utges eller skulle ha utgetts till den pensionsberättigade om dagens regler alltjämt gällde.

Tanken bakom vår modell är alltså att vi inte skall ändra de materiella reglerna för beräkning av de nuvarande pensionsförmånerna och vid omräkningen utgå från dagens skatteregler för pensionärer. Härigenom kompliceras inte heller den för många redan komplicerade omläggningen.

Folkpension i form av ålderspension kommer emellertid inte att finnas efter utgången av år 2000. Från och med år 2001 kommer den ATP-baserade folkpensionen att översättas till tilläggspension. Detta gäller för samtliga pensionsberättigade som är födda före år 1954, oavsett om de omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet eller

inte. Omvandlingen av folkpension till tilläggspension kan ske såväl före som efter omräkningen av pensionen, men eftersom omvandling kommer att gälla för framtiden är det mest praktiskt att omvandlingen görs innan beräkningsunderlaget fastställs. Detta underlättar också när beräkningsunderlaget måste fastställas efter omläggningen, och när det skall räknas om.

Inte heller pensionstillskott till ålderspension kommer att utges efter utgången av år 2000. I beräkningsunderlaget skall därför ingå ett belopp som motsvarar det pensionstillskott som vid omläggningen utges till den pensionsberättigade eller som han eller hon skulle haft rätt till enligt dagens regler.

Eftersom vi inte avser att ändra beräkningsreglerna för dagens pensionsförmåner skall de samordnings- och reduceringsregler som i dag finns för pensionsförmånerna alltjämt tillämpas. Samordningen och/eller reduceringen av respektive pensionsförmån skall göras innan beräkningsunderlaget fastställs. Omräkningen av pensionen kommer således att ske på faktiskt utbetald pensionsförmån.

Till skillnad från de i princippropositionen föreslagna samordningsreglerna, innebär vårt förslag till samordning med tjänstepension att förekomsten av tjänstepension inte kommer att påverka den del av den övergångsvisa garantipensionen som kan sägas utgöra ersättning för folkpensionens grundförmåner i form av bosättningsbaserad folkpension och pensionstillskott. I dagens system är SGA men inte dessa grundförmåner samordnade med tjänstepension. De ålderspensionärer som i dagens system har rätt till folkpensionens grundförmåner kommer således även i fortsättningen ha rätt till motsvarande belopp i form av övergångsvis garantipension oavsett tjänstepensionens storlek.

I beräkningsunderlaget ingår även viss del av sådan yrkesskadelivränta som en pensionsberättigad har rätt till på grund av en obligatorisk försäkring jämlikt bland andra lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete, lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring. Hur denna livränta påverkar den övergångsvisa garantipensionen återkommer vi till i avsnitt 7.7.

Som anges i avsnitt 3 är det endast pensionärer som är bosatta i Sverige som är berättigade till SGA. Trots detta föreslår vi att vår modell med en omvandling av SGA till en pensionsförmån skall ske för alla pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare. Beräkningsunderlag skall således fastställas även för de pensionärer som är bosatta utomlands och som är skattskyldiga enligt lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta. Effekten härav redovisar vi i avsnitt 8.8.

I de följande avsnitten kommer vi att närmare redogöra för vilka pensionsinkomster som skall ingå i beräkningsunderlaget och hur dessa skall beräknas.

7.2 Fastställande av beräkningsunderlaget

Vårt förslag: För varje pensionsberättigad skall fastställas ett beräkningsunderlag.

Den övergångsvisa garantipensionen innebär i princip att den pensionsberättigade skall kompenseras för att SGA slopas. För varje pensionsberättigad måste ett beräkningsunderlag fastställas för att få fram de koefficienter som behövs för att översätta SGA till en pensionsförmån. Därigenom kan också avgöras om han eller hon är berättigad till övergångsvis garantipension. Enligt dagens SGA-regler är det storleken på den sammanlagda pensionsinkomsten som den pensionsberättigade uppbär som avgör storleken på SGA. På grund härav måste i beräkningsunderlaget, förutom ett belopp motsvarande den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet, även ingå sådan inkomstrelaterad ålderspension som påverkar SGA. Eftersom den pensionsberättigade i alla situationer skall ersättas för den bosättningsbaserade folkpensionen, till den del den inte utges i form av tilläggspension, och det pensionstillskott som han eller hon med stöd av dagens regler skulle haft rätt till, kommer beräkningsunderlaget även att utgöra grunden för beräkning av bosättningstillägget.

I avsnitt 8 föreslår vi att gränsen för rätt till övergångsvis garantipension skall ligga vid en samlad pensionsinkomst om högst 3,0867 prisbasbelopp för en ensamstående och 2,709 prisbasbelopp för en som är gift. Dessa tal är beräknade utifrån den pensionsinkomstnivå, där det vanliga grundavdraget är lika förmånligt eller förmånligare för den pensionsberättigade än SGA. Om den pensionsberättigades pensionsinkomster som ingår i beräkningsunderlaget överstiger dessa gränser, skall någon uppräkning av uppburen ålderspensionen inte ske. Den pensionsberättigade har dock i vissa fall rätt till bosättningstillägg, även om beräkningsunderlaget överstiger taket för rätt till övergångsvis garantipension.

Ett beräkningsunderlag skall fastställas för alla som vid omläggningen uppbär ålderspension. Detta gäller oavsett om uttaget utgörs av hel 65-års pension, helt eller delvis förtida uttag, partiellt 65-års uttag eller om den pensionsberättigade är bosatt utomlands. Dessutom skall ett beräkningsunderlag fastställas för de personer som är födda år 1937

eller tidigare men som vid omläggningen ännu inte uppbär ålderspension. För de sistnämnda skall beräkningsunderlaget fastställas vid tidpunkten för ansökan om ålderspension.

7.3 Tilläggspension i form av ålderspension eller änkepension

Vårt förslag: I beräkningsunderlaget skall ingå den tilläggspension som den pensionsberättigade har rätt till enligt 6 kap. LIP.

I beräkningsunderlaget skall också ingå den tilläggspension i form av änkepension som den pensionsberättigade har rätt till enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL.

Tilläggspension i form av ålderspension

En pensionär vars inkomstrelaterade ålderspension är så hög att det vanliga grundavdraget är förmånligare än eller lika förmånligt som SGA föreslås inte vara berättigad till övergångsvis garantipension. Därför måste tilläggspensionen ingå i beräkningsunderlaget. Tilläggspensionen måste också ingå i beräkningsunderlaget, för att den pensionsberättigade genom uppräkningen skall ges kompensation för det SGA som han eller hon är eller skulle ha varit berättigad till enligt dagens regler.

Genom detta vårt förslag kommer tilläggspensionen att påverka storleken av den övergångsvisa garantipensionen på motsvarande sätt som den i dag påverkar SGA. Det skall också noteras att ATP alltjämt kommer att påverka rätten till och storleken av det belopp som avser att motsvara pensionstillskottet och som också skall ingå i beräkningsunderlaget (se avsnitt 7.4.1).

Som framgår av avsnitt 5 utges efter den 1 januari 2001 inte bara den tilläggspension som fastställs enligt reglerna i AFL om tilläggspension, dvs. 60 % av produkten av det för året gällande prisbasbeloppet och medeltalet av de pensionspoäng som tjänats in av den pensionsberättigade. Som tilläggspension kommer även att utges ett folkpensionstillägg. Denna del av tilläggspensionen utges i dag i form av 30-dels beräknad folkpension. Som redovisats i avsnitt 5 beräknas folkpensionstillägget och den 30-dels beräknade folkpensionen delvis på olika sätt. Vid fastställande av tilläggspension beaktas endast de år för vilka pensionspoäng faktisk fastställts, medan vid beräkning av folkpensionen likställs vissa år med år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng.

För att inga pensionsberättigade skall förlora på omläggningen, genom att de inte längre kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för de år som de enligt reglerna för folkpension skulle ha fått tillgodoräkna sig, har vi föreslagit att för en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare skall vid beräkning och fastställande av folkpensionstillägget även dessa med ATP-år likställda år beaktas.

Tilläggspension i form av änkepension

Den 1 januari 1990 trädde nya regler om efterlevandepension i kraft. Genom den reformen infördes nya former av efterlevandepensioner som kom att benämnas omställningspension, förlängd omställningspension, särskild efterlevandepension och barnpension och den tidigare änkepensionen avskaffades. I samband därmed infördes emellertid omfattande övergångsbestämmelser för änkepensionen som innebär att änkepension enligt äldre regler kan utges och även nybeviljas under en lång tid framöver.

Övergångsbestämmelserna till den del dessa berör personer födda år 1937 eller tidigare innebär i korthet att vissa änkor inte alls omfattas av de nya efterlevandepensionsreglerna, medan andra i vissa situationer till en viss del får änkepensionen beräknad efter äldre regler och en viss del efter de nya bestämmelserna om efterlevandepension m.m. För kvinnor som är födda under åren 1930-1944 samordnas från 65-årsmånaden ATP i form av änkepension med egen ATP i form av ålderspension. Samordningen går i princip till så att änkepensionen minskas med beloppet för ålderspensionen, dvs. änkepensionen betalas bara ut i den mån den överstiger kvinnans egen ålderspension. Det finns emellertid en garantiregel som innebär att kvinnan alltid har rätt till en sammanlagd pension som motsvarar viss andel av summan av kvinnans egen och mannens beräknade ålderspension.

Även änkepension från ATP ingår i de pensionsinkomster som påverkar storleken av SGA. Därför skall den änkepension som den enskilda har rätt till ingå i beräkningsunderlaget.

Den 13 juni 1996 beslöt regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att bl. a. se över reglerna om efterlevandepension och anpassa dem till det reformerade ålderspensionssystemet. Efterlevandepensionsutredningen överlämnade sitt förslag till regeringen i oktober 1998, SOU 1998:120 Efterlevandepension – En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet.

I sitt förslag till ett till det reformerade ålderspensionssystemet anpassat efterlevandeskydd har Efterlevandepensionsutredningen föreslagit att den övergångsvis utgivna änkepensionen i form av tilläggs-

pension även framöver skall utges. Änkepensionen förslås alltjämt beräknas på grundval av mannens intjänade ATP-poäng. Detta föreslås gälla såväl för de kvinnor som vid ikraftträdandet av det nya efterlevandepensionssystemet (den 1 januari 2001) redan fått änkepension beviljad som för dem som nybeviljas änkepension från ATP. Om den avlidne är född år 1953 eller tidigare, föreslås änkepensionen beräknas på grundval av den avlidnes ATP-poäng, eftersom dessa alltjämt kommer att registreras. För män som är födda därefter kommer ATP-poäng på grund av det reformerade ålderspensionssystemet bara att registreras t.o.m. år 2000, varför underlaget för beräkningen föreslås vara de faktiskt fastställda pensionspoängen. För tid därefter skall det göras en antagandeberäkning liknande den som i dag gäller om mannen hade erhållit hel förtidspension. En sådan antagandeberäkning kommer därför att bli aktuell endast i de fall, då mannen varit gift med en kvinna som är född år 1944 eller tidigare. För kvinnor som är födda därefter föreslås liksom hittills att endast mannens intjänade ATP-poäng t.o.m. år 1989 skall påverka änkepensionen.

Änkepension från tilläggspensionen beräknas i dag på grundval av inkomster som överstiger ett förhöjt prisbasbelopp. För inkomster därunder har änkan kompenserats genom änkefolkpension. Änkefolkpensionen utgörs i dag av 90 % av prisbasbeloppet och utges antingen i förhållande till den avlidnes tillgodoräknade bosättningstid eller i förhållande till den avlidnes tillgodoräknade poängår. Eftersom tanken är att folkpension inte längre skall utges, påverkar detta även änkepensionen. För att även änkor skall kompenseras för mannens inkomster under ett prisbasbelopp, föreslår Efterlevandepensionsutredningen att även inom änkepensionssystemet skall denna del av änkepensionen utgöra tilläggspension. Denna kompensation föreslås enligt huvudregeln beräknas i förhållande till den avlidnes tillgodoräknande poängår, men om den avlidne har en bättre bosättningskvot skall kompensationen i stället utges i 40-delar. Denna del av tilläggspensionen, som kan jämföras med folkpensionstillägget, föreslås utges fram till dess att änkan fyller 65 år.

Folkpension i form av änkepension och pensionstillskott till efterlevandepension föreslås inte utges efter utgången av år 2000. Även inom änkepensioneringen föreslås därför ett grundskydd. Reglerna för änkegarantipension har konstruerats med garantipensionsmodellen för personer födda år 1938 eller senare som förebild. Änkegarantipensionen föreslås beräknas utifrån en basnivå om 2,04 prisbasbelopp som minskas med inkomstrelaterad änkepension. Enligt Efterlevandepensionsutredningens förslag skall änkegarantipensionen endast utges till kvinnor födda före år 1945 och fram till dess att de fyller 65 år.

Det av Efterlevandepensionsutredningen lämnade föreslaget är föremål för remissbehandling, varefter den fortsatta beredningen kommer att ske inom Socialdepartementet.

I vårt betänkande föreslår vi konsekvent att redan beviljad pensionsförmån inte skall ändras. Vi föreslår inte heller några särregler för de personer som först efter omläggningen kommer att ansöka om ålderspension. Vi föreslår därför att den tilläggspension i form av änkepension som utges till kvinnan enligt de i dag gällande övergångsbestämmelserna skall ingå i hennes beräkningsunderlag.

Som ovan nämnts föreslår Efterlevandepensionsutredningen att en kvinna som uppbär tilläggspension i form av änkepension genom ett tillägg skall kompenseras för den folkpension i form av änkepension som utges enligt i dag gällande regler. Vidare skall en kvinna också kunna uppbära änkegarantipension. Tillägget för folkpensionen föreslås beräknas i 30-delar, men om det är förmånligare för kvinnan kan en 40-dels beräkning ske. Enligt lämnade förslag skall såväl tillägget som garantipensionen utges t.o.m. det att kvinnan fyller 65 år. Detta föreslås gälla även om kvinnan gör förtida uttag av sin ålderspension. En av anledningarna till att tillägget och änkegarantipensionen utges trots förtida uttag av ålderspensionen är att en kvinna som är född år 1938 eller senare inte kan begära uttag av garantipension förrän hon fyller 65 år. En kvinna som är född år 1937 eller tidigare skall dock enligt vårt förslag kunna ta ut övergångsvis garantipension före 65-års månaden. Som nämnts i avsnitt 5 skall den övergångsvisa garantipensionen ersätta den pensionsberättigade för den bosättningsbaserade folkpensionen, och den 30-dels beräknade folkpensionen skall utges i form av tilläggspension. Enligt de i dag gällande reglerna kan en kvinna inte samtidigt uppbära både folkpension i form av ålderspension och i form av änkepension. Med en tillämpning av det förslag som Efterlevandepensionsutredningen lämnat skulle en kvinna som är född år 1937 eller tidigare vid förtida uttag av sin ålderspension få kompensation dels för sin egna folkpension, dels för sin folkpension i form av änkepension. Dessutom skulle hon kunna få änkegarantipension. Hon skulle således bli överkompenserad. Hur denna fråga skall lösas lämnar vi dock inget förslag till utan vi överlämnar det till den fortsatta beredningen.

Det skall i detta sammanhang noteras att, om en kvinna som är född före år 1938 blir änka efter en man som är född efter år 1953, reglerna som föreslås om antagandeberäkning för änkepension måste även gälla för beräkningen av änkepension enligt de i dag gällande övergångsbestämmelserna. ATP- poäng kommer inte att fastställas för mannen efter år 2000.

7.4 Dagens grundtrygghet i form av folkpension och pensionstillskott

Vårt förslag: I beräkningsunderlaget skall ingå ett belopp motsvarande den folkpension som den pensionsberättigade vid omläggningen uppbär eller vid tidpunkten för ansökan om ålderspension skulle varit berättigad till enligt bestämmelserna i 5 kap. AFL, till den del detta inte utges i form av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § 2 punkt LIP. I beräkningsunderlaget skall också ingå ett belopp motsvarande det pensionstillskott som den pensionsberättigade vid omläggningen uppbär eller vid tidpunkten för ansökan om ålderspension skulle varit berättigad till enligt lagen om pensionstillskott.

Bosättningsbaserad folkpension

Den 30-dels beräknade folkpensionen kommer från och med år 2001 att utges i form av tilläggspension. Genom det av oss föreslagna sättet att beräkna detta tillägg, kommer alla pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare att i framtiden kompenseras för den ATP-baserade folkpensionen genom tilläggspension. Tilläggspensionen inklusive folkpensionstillägget skall ingå i beräkningsunderlaget.

I beräkningsunderlaget skall dessutom ingå ett belopp motsvarande den folkpension som beräknas på grundval av bosättningstiden, men endast till den del folkpensionsbeloppet inte ingår som en del i tilläggspensionen. Om den pensionsberättigade genom tilläggspensionen erhåller ett oreducerat folkpensionstillägg, grundat på 30 år med tillgodoräknade pensionspoäng eller därmed likställda år, skall något belopp motsvarande den bosättningsbaserade folkpensionen inte ingå i beräkningsunderlaget. För en pensionsberättigad som kan tillgodoräkna sig 15 ATP-år eller därmed likställda år och 40 bosättningsår, skall däremot i hans eller hennes beräkningsunderlag också ligga ett folkpensionsbelopp motsvarande (40/40-15/30) eller 20/40.

Som framgår av avsnitt 8 skall, efter det att beräkningsunderlaget räknats upp på visst sätt, den inkomstrelaterade pensionen som har ingått i beräkningsunderlaget dras av. Det som återstår är den övergångsvisa garantipensionen. Eftersom även folkpensionstillägget som motsvarar dagens ATP-baserade folkpension skall dras av, kommer endast den bosättningsbaserade folkpensionen att ersättas av övergångsvis garantipension. Härigenom kan den övergångsvisa garantipensionen sägas vara bosättningsbaserad på motsvarande sätt som gäller för garantipensionen.

Pensionstillskott

Till folkpension i form av bl.a. ålderspension utges i dag pensionstillskott till pensionsberättigade bosatta i Sverige. Hur pensionstillskottet beräknas redovisar vi i avsnitt 3.1.

Det sammanlagda beloppet av oreducerad folkpension och fullt pensionstillskott om 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp motsvarar storleken på SGA i oreducerat skick.

I princip skall all den pension som den pensionsberättigade uppbär vid omläggningen eller vid tidpunkten för ansökan om ålderspension skulle haft rätt till med tillämpning av dagens regler, och som också påverkar storleken av SGA, ingå i beräkningsunderlaget. Den del av dagens grundtrygghet som utges i form av pensionstillskott skall också ersättas av den övergångsvisa garantipensionen eller av bosättningstillägget.

För den som vid omläggningen till övergångsvis garantipension redan uppbär pensionstillskott skall således i beräkningsunderlaget ingå ett belopp som motsvarar utgående pensionstillskott. För den som först efter ikraftträdandet ansöker om ålderspension och för den som tidigare gjort partiellt uttag av ålderspension och senare ändrar uttaget av sin ålderspension skall i beräkningsunderlaget ingå ett belopp som motsvarar det pensionstillskott som han eller hon skulle ha fått om dagens regler alltjämt skulle ha tillämpats.

Det belopp som avser att motsvara pensionstillskottet skall alltså beräknas enligt lagen om pensionstillskott i dess lydelse före den 1 januari 2001, varför storleken av detta belopp kommer att påverkas av den ATP och den utländska pension som den pensionsberättigade har rätt till. Denna samordning skall göras före det att beloppet som skall ersätta pensionstillskottet läggs till beräkningsunderlaget. Hur den utländska pensionen med beaktande av EG-rättsliga regler påverkar pensionstillskottet redovisar vi i avsnitt 14. Som sagts ovan kommer från och med den 1 januari 2001 den inkomstbaserade folkpensionen att utges i form av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § LIP. Eftersom pensionstillskottet enligt nu gällande regler endast minskas av den ATP som utges enligt AFL, kommer samordningen även fortsättningsvis att ske endast med hänsyn tagen till den ATP som skulle ha utgetts enligt reglerna i AFL, dvs. pensionstillskottet skall minskas endast med den tilläggspension som utges enligt 6 kap. 2 § 1 punkten LIP.

Särskilt om försäkringstid för beräkning av det bosättningsbaserade folkpensionsbeloppet och beloppet för pensionstillskott

Huvudregeln om vad som vid fastställande av den bosättningsbaserade folkpensionen skall räknas som bosättningstid återfinns i 5 kap. 6 § första stycket a) AFL och innebär att som bosättningstid räknas tid då en person har varit folkbokförd i Sverige enligt folkbokföringslagen. Regeln tar sikte på dem som faktiskt är bosatta i Sverige. Undantag gäller för diplomatisk personal om de inte är svenska medborgare eller var bosatta i Sverige innan de anställdes vid den utländska beskickningen. Vid sidan om huvudregeln finns kompletterande regler för vad som skall tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige. Vilka dessa är redovisas i avsnitt 3.

I princip all den bosättningstid som de pensionsberättigade som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen kan tillgodoräknas är hänförlig till tid före ikraftträdandet. De yngsta som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen kommer att vid ett ikraftträdande år 2001 fylla 64 år. Vi har inte sett det möjligt eller önskvärt att ändra dessa regler utan att frångå principen att ingen pensionsberättigad skall få sin nettopension sänkt. Mot denna bakgrund bör den försäkringstid som i dag kan tillgodoräknas som bosättningstid gälla för samtliga personer som är födda år 1937 eller tidigare, vare sig de vid ikraftträdandet redan uppbär ålderspension eller inte. Vi föreslår att nuvarande regler för bosättningstid skall beaktas vid fastställande av det folkpensionsbelopp som skall ingå i beräkningsunderlaget. För ett oreducerat folkpensionsbelopp skall den pensionsberättigade således kunna tillgodoräkna sig minst 40 bosättningsår. Denna tid skulle kunna tjänas in i fr.o.m. det år den pensionsberättigade fyller 16 år t.o.m. det år han eller hon fyller 64 år, eller t.o.m. året före det år den pensionsberättigade avled. Bosättningstiden skulle sättas ned till hela antal år.

Enligt nuvarande regler för folkpension i form av ålderspension finns vissa särbestämmelser för beräkning av bosättningstid för dem som omedelbart före den månad då de fyllde 65 år har haft hel förtidspension eller hel särskild efterlevandepension (AFL 5 kap. 8 §). Folkpension i form av förtidspension och folkpension i form av efterlevandepension beräknas liksom folkpension i form av ålderspension i förhållande till antalet tillgodoräknade bosättningsår. Bosättningstid för förtidspension tillgodoräknas dels för tiden från och med det år då den pensionsberättigade fyllde 16 år till och med året före pensionsfallet, dels för tiden därefter fram till och med det år då den pensionsberättigade uppnår 64 års ålder. Den senare perioden (den framtida bosättningstiden) beräknas endast under vissa förutsättningar och då enligt särskilda regler. Motsvarande gäller för efterlevandepension, dock att

det är den avlidnes bosättningstid som beräknas. Särbestämmelserna vid tillgodoräknande av bosättningstid för den som övergår från att uppbära förtidspension eller efterlevandepension till att uppbära ålderspension, innebär att han eller hon som bosättningstid, i stället för den tid som skall tillgodoräknas för ålderspensionsändamål, får tillgodoräkna sig samma tid som legat till grund för beräkning av förtidspensionen, respektive det antal år som den avlidne kan tillgodoräknas i bosättningstid om detta är förmånligare. Syftet med bestämmelserna är att den utgående pensionen inte skall minskas på grund av ändrad andelsberäkning. Denna s.k. överledanderegeln i 5 kap. 8 § AFL gäller även för kvinnor som är födda år 1944 eller tidigare och som uppbär änkepension med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL (punkten 7 i övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL.

Efterlevandepensionsutredningen har föreslagit att överledandereglerna skall upphöra för framtiden. Emellertid föreslår utredningen att reglerna alltjämt skall gälla för efterlevande som är födda år 1937 eller tidigare och som den 1 januari 2001 uppbär antingen folkpension i form av hel särskild efterlevandepension eller i form av änkepension. Detsamma föreslås gälla för en efterlevande som vid ikraftträdandet av de reformerade efterlevandepensionsreglerna uppbär folkpension som beräknats med stöd av överledanderegeln.

I vårt betänkande föreslår vi konsekvent att redan beviljad pensionsförmån inte skall ändras. Vi föreslår inte heller några särregler för de personer som först efter omläggningen kommer att ansöka om ålderspension. Vi föreslår därför att även de ovan nämnda överledandereglerna i AFL jämte övergångsbestämmelser fortsättningsvis skall gälla vid fastställande av den bosättningsbaserade folkpensionen som skall ingå i beräkningsunderlaget. Vårt förslag stämmer i huvudsak överens med de förslag som Efterlevandepensionsutredningen lämnat i detta avseende. Skillnaden är dock att vi föreslår att regeln även skall tillämpas för personer som är födda år 1937 eller tidigare och som först efter omläggningen beviljas särskild efterlevandepensionen eller änkepension. Det skall noteras att särskild efterlevandepension inte kan utges efter det att den pensionsberättigade fyllt 65 år, varför överledanderegeln i denna situation endast kan komma att tillämpas under maximalt två år.

I dag finns även en annan särbestämmelse om vad som skall gälla i fråga om bosättningstid för dem som är födda år 1937 eller tidigare. Den nämnda bestämmelsen återfinns i punkten 4 i övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL. Bestämmelsen, som behandlats närmare i avsnitt 3, innebär att en pensionsberättigad som har varit bosatt i Sverige under en viss tid men minst sammanlagt 10 år

får tillgodoräknas en oreducerad folkpension som anses grundad på 40 års bosättningstid, även om den pensionsberättigade inte varit bosatt här under hela den tiden. Vi föreslår att även denna bestämmelse alltjämt skall gälla vid beräkning av det bosättningsbaserade folkpensionsbeloppet. I och med denna regel kommer beräkningsunderlaget att behöva ändras även efter ikraftträdandet av den övergångsvisa garantipensionen. Detta återkommer vi till nedan.

Vad som ovan sagts skall även gälla som tillgodoräknande av försäkringstid vid fastställande av det belopp som skall ersätta pensionstillskottet. Enligt dagens regler om pensionstillskott utges pensionstillskottet också på grundval av antal år med tillgodoräknade ATP-poäng. Om den pensionsberättigade kan tillgodoräknas en bättre folkpension, om den beräknas på grundval av antalet tillgodoräknade poängår, utges alltså pensionstillskottet på grundval av samma antal år som folkpensionen har beräknats på. Som nämnts ovan föreslår vi att det pensionstillskott som utges enligt dagens regler även fortsättningsvis skall utges till den pensionsberättigade men då i form av övergångsvis garantipension eller i förekommande fall i form av bosättningstillägg. Beräkningen av pensionstillskottet, liksom alla andra pensionsförmåner, skall därför beräknas på motsvarande sätt som sker enligt nu gällande bestämmelser. Mot denna bakgrund föreslår vi att det belopp som skall ersätta pensionstillskottet även fortsättningsvis skall kunna beräknas på grundval av antalet år med tillgodoräknade ATP-poäng, om det är förmånligare för den pensionsberättigade. Beräkning och fastställande av pensionspoäng skall ske med tillämpning av bestämmelserna härom enligt LIP och lagen om införande av nämnda lag. För en kvinna som med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL har rätt till tilläggspension i form av änkepension skall i denna situation beloppet för pensionstillskottet, om det är förmånligare för kvinnan, beräknas på grundval av det antal år som tillgodoräknats den avlidne mannen vid tilläggspensionens beräkning.

7.5 Pension enligt utländsk lagstiftning

Vårt förslag: I beräkningsunderlaget skall ingå utländsk socialförsäkringspension i form av ålders-, förtids- eller efterlevandepension för vilken det föreligger skattskyldighet i Sverige.

Både storleken av pensionstillskottet och SGA påverkas av utländska pensioner. Som vi redogjort för i avsnitt 7.4.1 skall i beräkningsunder-

laget ingå ett belopp som motsvarar det pensionstillskott som den pensionsberättigade har rätt till enligt dagens regler. Detta belopp har redan innan det lagts till beräkningsunderlaget samordnats med bl.a. utländsk pension, vare sig denna beskattas i Sverige eller ej.

För att överhuvudtaget vara berättigad till SGA krävs att den pensionsberättigade uppbär folkpension med ett visst belopp (se avsnitt 3). I detta avseende likställs utländsk obligatorisk ålders-, efterlevande- och förtidspension som är att jämställa med folkpension med sådan pension. Om rätt till SGA föreligger, påverkar i dag samtliga utländska pensioner storleken av SGA både i positiv och negativ bemärkelse. En förutsättning härför är emellertid att skattskyldighet för den utländska pensionen föreligger i Sverige. På grund av dubbelbeskattningsavtal beskattas dock inte alltid den pensionsberättigade för utländsk pension, trots att den uppbärs i Sverige och han eller hon enligt nationella skatteregler är skattskyldig för pensionen i Sverige.

Redan i dag kan alltså samma utländska pension, i likhet med ATP, beaktas vid beräkningen såväl av pensionstillskottet som av SGA. Eftersom vårt förslag innebär att SGA skall omvandlas till en pensionsförmån och att vi inte föreslår några skillnader i beräkningsreglerna för dagens pensionsförmåner, bör alltså utländsk pension påverka den övergångsvisa garantipensionen på motsvarande sätt som den i dag påverkar den enskildes nettopension.

Vi föreslår därför att all utländsk socialförsäkringspension, för vilken skattskyldighet föreligger i Sverige, skall ingå i beräkningsunderlaget.

Hur vårt förslag i denna del förhåller sig till Förordningen (EEG) nr 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare och deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen återkommer vi till i avsnitt 14.

7.6 Tjänstepension

Vårt förslag: I beräkningsunderlaget skall ingå den tjänstepension som utges till den pensionsberättigade. Med tjänstepension skall förstås sådan pension som utges till följd av föregående tjänsteförhållande och därmed likställd sådan utländsk tjänstepension. För att utländsk tjänstepension skall ingå i beräkningsunderlaget måste det föreligga skattskyldighet för pensionen i Sverige.

I vårt uppdrag ingår att ta ställning till om tjänstepensioner skall påverka storleken av den övergångsvisa garantipensionen. Denna fråga

har också upptagit en betydande del av vårt arbete. I dagens grundskyddssystem påverkas inte folkpensionens grundbelopp eller pensionstillskottet av förekomsten av tjänstepension. Någon direkt samordning mellan dagens pensionsförmåner och tjänstepensioner finns således inte. Däremot är storleken av SGA beroende av tjänstepensioner. Sambandet mellan grundtryggheten och tjänstepension är alltså att nettopensionen är beroende av storleken av den samlade allmänna pensionen och tjänstepensionen. Vid en låg pensionsinkomst, för en ensamstående understigande 1,515 prisbasbelopp, medför det särskilda grundavdraget att den del av tjänstepensionen, som tillsammans med den allmänna pensionen uppgår till maximala 1,515 prisbasbelopp, i praktiken är befriad från skatt. Det innebär att om man bortser från tjänstepensionen skulle den pensionsberättigade få en sänkt nettopension. Å andra sidan skulle den pensionsberättigade få en höjd nettopension när pensionen inklusive tjänstepensionen överstiger 1,515 prisbasbelopp. Då reduceras SGA med 65 % av det sammanlagda pensionsbelopp som överstiger det gällande avdraget om 1,515 prisbasbelopp. Motsvarande belopp för en gift är 1,34 prisbasbelopp.

Utifrån dessa förutsättningar har vi prövat om tjänstepensioner skall påverka storleken av den övergångsvisa garantipensionen eller ej.

År 2001 kommer det att finnas cirka 1,5 miljoner ålderspensionärer, varav cirka 800 000 personer har rätt till tjänstepension. Av dessa 800 000 personer kommer cirka 360 000 att vara berättigade till övergångsvis garantipension.

I dag kommer de flesta personer med allmän inkomstgrundad ålderspension att få en tjänstepension som motsvarar mellan 10 och 15 % av den samlade pensionsinkomsten. För dem som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen varierar dock mönstret avsevärt mellan olika delgrupper. Bland de allra äldsta pensionärerna finns det många personer för vilka tjänstepensionen står för mer än hälften och i vissa fall största delen av de samlade pensionsinkomsterna. För dessa äldre personer kan tjänstepensionen anses utgöra deras tilläggspension. Detta beror huvudsakligen på att personer födda före år 1896 inte har kunnat tjäna in ATP och att det är först personer som är födda år 1914 eller senare som kan ha tjänat in full ATP. Pensionen, utöver folkpension och pensionstillskott, har för många av dessa personer i stället tryggats genom tjänstepensioner. Detta gäller främst tjänstemannagrupper inom den privata och offentliga sektorn. I tabellen nedan visas hur tjänstepensionerna är fördelade i de olika åldersgrupperna och storleken därav.

Tabell 7.1 a-d Tjänstepensioner, antalet personer samt medelvärden i kronor. Fördelning efter ålder och nivå på den allmänna ålderspensionen. December 1996.

a) ensamstående män

Ålder	Den allmänna ålderspensionen i basbelopp					
	Mindre än 1,515		1,515		Mellan 1,515 – 3,0	
	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	Antalet personer
66 – 79	19 700	180	9 100	1 000	14 200	24 700
80 – 89	3 300	60[1]	15 300	700	14 300	21 500
90 –	64 300	60[1]	24 800	400	53 800	2 200
Medelvärde för samtliga	25 300		14 200		16 000	

b) ensamstående kvinnor

Ålder	Den allmänna ålderspensionen i basbelopp					
	Mindre än 1,515		1,515		Mellan 1,515 – 3,0	
	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	Antalet personer
66 – 79	26 100	240	11 900	7 100	14 600	97 400
80 – 89	20 200	450	15 700	15 700	19 900	56 200
90 –	10 300	60[1]	29 100	8 100	46 800	3 500
Medelvärde för samtliga	21 300		18 300		17 200	

c) gifta män

Ålder	Den allmänna ålderspensionen i basbelopp					
	Mindre än 1,34		1,34		Mellan 1,34 – 2,7	
	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	Antalet personer
66 – 79	7 300	30[1]	13 400	370	12 500	5 800
80 – 89	4 700	60[1]	11 500	240	14 300	11 600
90 –	–		51 000	120	51 500	800
Medelvärde för samtliga	24 800		18 900		15 400	

[1] Antalet personer bör beaktas med försiktighet eftersom det rör sig om endast ett fåtal observationer.

d) gifta kvinnor

Ålder	Den allmänna ålderspensionen i basbelopp					
	Mindre än 1,34		1,34		Mellan 1,34 – 2,7	
	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	antalet personer	Medel-värde, kr	Antalet personer
66 – 79	32 000	60[1]	7 000	23 500	13 200	74 500
80 – 89	10 300	30[1]	7 800	4 200	14 800	7 800
90 –	–		16 500	30[1]	7 200	30[1]
Medelvärde för samtliga	5 600		7 200		13 400	

Källa: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

[1] Antalet personer bör beaktas med försiktighet eftersom det rör sig om endast ett fåtal observationer.

Kommentar till tabellen: Siffrorna i tabellen är hämtade från SCB's storurval. Inkomstgränserna för allmän ålderspension har bestämts efter vad som i dagens system motsvarar grundtryggheten i form av oreducerad folkpension och pensionstillskott. Därför är gränserna olika för gifta och ensamstående pensionsberättigade. Den övre gränsen har satts för att ungefärligen motsvara den högsta pensionsgrundande inkomst som skall ge rätt till övergångsvis garantipension och motsvarar också ungefärligen den gräns där det vanliga grundavdraget blir förmånligare än eller lika förmånligt som det särskilda grundavdraget.

Av tabellen framgår att det stora flertalet av de pensionärer som har tjänstepension har en allmän ålderspension som är lika hög eller högre än 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp, vilket motsvaras av dagens grundtrygghet i form av oreducerad folkpension och pensionstillskott. Det är endast ett fåtal pensionärer med en lägre allmän ålderspension som samtidigt har rätt till tjänstepension. För en del av dessa personer utgör tjänstepensionen emellertid deras huvudsakliga pensionsinkomst. Vissa av dessa personer kan ha gjort förtida uttag av sin ålderspension varför den allmänna pensionen har minskat. Det kan också finnas personer med en yrkesskadelivränta vilken har minskat den allmänna ålderspensionen. Vidare kan det finnas personer som t.ex. på grund av arbetsbrist trätt i pension före 65 års ålder och som kompensation för förlorad möjlighet att tjäna in ytterligare ATP-poäng fått en pensionsersättning i form av tjänstepension. De äldsta pensionärerna har inte heller haft möjlighet att tjäna in full ATP och deras ålderdom kan i stället ha tryggats genom tjänstepension.

Samordning mellan tjänstepensioner och det särskilda grundavdraget

SGA utgör i dag högst 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående person respektive 1,34 prisbasbelopp för en gift person, under förutsättning att pensionen uppgår till detta belopp. Vid beräkningen av SGA görs ingen skillnad mellan allmän pension och tjänstepension. Om en ensamståendes allmänna pension uppgår till t.ex. ett prisbasbelopp men han eller hon också uppbär en tjänstepension om ett halvt prisbasbelopp, kommer även tjänstepensionen att vara befriad från skatt.

För att en pensionsberättigad som har rätt till tjänstepension men vars allmänna pension understiger 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp inte skall få en sänkt nettopension efter omläggningen, måste tjänstepensionen beaktas vid beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen och därför ingå i beräkningsunderlaget.

Frågan är då vad som bör gälla för dem vars beräkningsunderlag exklusive tjänstepensionen överstiger nämnda gränser. Förekomsten av tjänstepensionen i en sådan situation medför att SGA minskar med 65 % av den pensionsinkomst som överstiger det gällande avdraget om 1,515 prisbasbelopp respektive 1,34 prisbasbelopp. SGA reduceras i takt med att den samlade pensionen ökar, och vid en sammanlagd pension för en ensamstående om 3,0877 prisbasbelopp respektive för en gift om 2,7067 prisbasbelopp blir det vanliga grundavdraget förmånligare.

Om tjänstepensionen inte skulle ingå i beräkningsunderlaget i de fall som den pensionsberättigade har en allmän pension överstigande nyss nämnda gränser skulle han eller hon kompenseras för slopandet av SGA på ett sätt som inte följer av dagens SGA-regler. Den pensionsberättigade skulle alltså få en övergångsvis garantipension som till sin storlek överstiger storleken på det SGA han eller hon skulle ha fått.

Enligt direktiven bör vid konstruktionen av den övergångsvisa garantipensionen också beaktas utformningen av garantipensionen för mellangenerationen så att de två grundskyddssystemen inte kommer att ge väsentligt skilda förmånsnivåer. Som tidigare nämnts skall garantipensionen inte minskas med tjänstepension, varför förekomsten av en sådan pension inte påverkar garantipensionens bruttobelopp. Med den metod som valts för garantipension, ett i förväg fastställt belopp som minskas med inkomstrelaterad pension, skulle en minskning till följd av tjänstepensionen medföra att tjänstepensionen skulle minska även den del av garantipensionen som kan sägas motsvara grundskyddet bosättningsbaserad folkpension och pensionstillskott. Med vår metod att inte röra den enskildes nuvarande pensionsförmåner utan endast att omvandla SGA till en ytterligare pensionsförmån, kan inte någon ny samordning med grundförmånerna uppkomma. Den samordning som vi

föreslår är alltså analog med den samordning som gäller i dag och skiljer sig helt från den samordning som förutsattes när frågan om tjänstepensionerna skulle påverka garantipensionssystemet diskuterades.

Många av dem som är födda år 1937 eller tidigare uppbär i dag tjänstepension enligt kommunala eller statliga tjänstepensionsavtal som är bruttosamordnad med den allmänna pensionen. Bruttosamordningen innebär att tjänstepensionen beräknas som bruttobelopp som sedan minskas med den allmänna pensionen. Den pensionsberättigade får ut mellanskillnaden som tjänstepension. För de pensionärer som har en bruttosamordnad tjänstepension skulle den höjning av den allmänna pensionens belopp, som övergången till ett beskattat grundskydd medför, kunna innebära att tjänstepensionen minskar i samma omfattning.

Under vårt arbete har vi emellertid funnit att denna effekt inte behöver uppstå med den modell som vi föreslår för beräkning av övergångsvis garantipension. I beräkningsunderlaget skall visserligen tjänstepensionen ingå, men denna pension skall till sin storlek vara den samma som före omläggningen. Bruttosamordnad tjänstepension bör därför även framöver fastställas i relation till den pension som den pensionsberättigade har rätt till vid omläggningen, eller som han eller hon skulle haft rätt till om dagens regler alltjämt skulle ha gällt. Samtliga belopp som ingår i beräkningsunderlaget är i princip fastställda enligt dagens regler, och det skall gälla även för tjänstepensionen vare sig den är brutto- eller nettosamordnad.

Detta gäller dock under förutsättning att berörda avtalsparter inte ändrar samordningsreglerna mellan dagens pensionsförmåner och tjänstepensionen. Eftersom sättet att beräkna tjänstepensionen och med vilket belopp denna skall utges beslutas av avtalsparterna, saknar staten möjlighet att styra över beräkningen och utbetalningen av framtida tjänstepensioner. Vi förutsätter emellertid att berörda avtalsparter kommer att följa våra förslag och inte ändra sättet att beräkna tjänstepensionen, dvs. att bruttosamordnad tjänstepension även fortsättningsvis skall samordnas med den tilläggspension och folkpension som den pensionsberättigade skulle haft rätt till enligt dagens regler.

Ett annat vägande skäl till att tjänstepensionerna bör ingå i beräkningsunderlaget och därmed påverka den övergångsvisa garantipensionen är att en slopad samordning skulle innebära att de totala kostnaderna för den övergångsvisa garantipensionen ökar jämfört med den kostnad som angavs i princippropositionen. De beräkningar som vi har utfört visar att en slopad samordning skulle öka den totala kostnaden för den övergångsvisa garantipensionen med en miljard kronor i förhållande till kostnaden för den i princippropositionen redovisade konstruktionen. Visserligen skulle utgifterna för bostadsstödet minska om

den övergångsvisa garantipensionen inte påverkades av förekomsten av tjänstepension, men även med hänsyn härtill skulle finansieringsbehovet uppgå till 0,6 miljarder kronor.

Enligt direktiven skall en sådan kostnadsökning finansieras inom ramen för det nya grundskyddet för pensionärer och enligt vår uppfattning då närmast inom systemet för bostadsstöd. Det är emellertid endast till en del samma pensionärer som skulle vinna fördelar av den slopade samordningen som skulle drabbas av besparingen inom bostadsstödssystemet.

Utländsk tjänstepension

Även utländsk tjänstepension som den pensionsberättigade uppbär i Sverige påverkar storleken på SGA. Detta gäller under förutsättning att han eller hon också är skattskyldig för inkomsten i Sverige. Om rätt till SGA har konstaterats, påverkar utländska tjänstepensioner SGA såväl i höjande som sänkande riktning på samma sätt som gäller för utländsk obligatorisk socialförsäkringspension. Emellertid är inte all utländsk tjänstepension skattepliktig i Sverige. Detta kan bl.a. bero på att utbetalningar från utländsk pensionsförsäkring enligt svensk rätt i de flesta fall anses som utbetalning på grund av kapitalförsäkring.

Vi föreslår att utländsk tjänstepension skall ingå i beräkningsunderlaget och därigenom påverka den övergångsvisa garantipensionen på motsvarande sätt som sådan pension i dag påverkar SGA.

Benämningen tjänstepension

Det är den tjänstepension som i dag påverkar SGA som skall ingå i beräkningsunderlaget.

I anvisningarna till 48 § 1 KL står "Pension som utgår på grund av annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring eller från pensionssparkonto reducerar dock inte det särskilda grundavdraget". Vid tillkomsten av SGA har i propositionen 1989/90:110 inte lämnats någon definition av vad som menas med tjänstepension. I den allmänna motiveringen har departementschefen angett att för att ett sparande i privata pensionsförsäkringar inte skall bli ogynnsamt för pensionärer med låga inkomster, bör avtrappning inte ske mot inkomster från individuella försäkringar. Med detta uttalande torde kunna förstås att SGA minskas med all pension som inte utges från en enskild/privat pensionsförsäkring eller det nyare pensionssparkontot. Vad som menas med pension framgår av anvisningarna 1 st till 31 § KL. I anvisningar-

na första stycket anges bl.a. "Med pension förestås dels belopp, som annorledes än i följd av försäkring utgår på grund av föregående tjänsteförhållande, dels...". Vi erinrar här om att pension på grund av förutvarande tjänsteförhållande kan avse såväl ålderspension som sjukpension och efterlevandepension. Av anvisningarna andra stycket följer att "med tjänstepensionsförsäkring förstås pensionsförsäkring, som har samband med tjänst och för vilken den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att ansvara för betalning av hela avgiften". Även sådan pensionsförsäkring som – om anställd avlidit – tagits av den anställdes arbetsgivare till förmån för den anställdes efterlevande är att betrakta som tjänstepensionsförsäkring, om arbetsgivaren åtagit sig ansvara för hela avgiften. Utbetalning från tjänstepensionsförsäkring är alltså en pension på grund av föregående tjänsteförhållande.

För det stora flertalet arbetstagare har och är alltjämt tjänstepensionerna reglerade genom ett kollektivavtal eller s.k. hängavtal. De största kollektivavtalen är

1. pension till statsanställda (PA91 och äldre avtal och reglementen),
2. pension till kommunalanställda (PFA samt tidigare PA-KL),
3. industrin och handelns tilläggspension för tjänstemän och arbetsledare (ITP) och
4. särskild tilläggspension för privatanställda arbetare (STP) och Avtalspension SAF-LO.

Dessa fyra avtalssystem täcker praktiskt taget hela den svenska arbetsmarknaden. Av det totala belopp som år 1989 betalades ut som avtalsenliga pensionsförmåner svarade dessa system för sammantaget cirka 95 %.[1] Denna siffra torde vara relativt rättvisande för de åldersgrupper som kommer ifråga för övergångsvis garantipension.

Utöver dessa stora system finns andra kollektivavtalsreglerade tjänstepensioner såsom t.ex.

KTP för anställda inom kooperationen,
BTP för bankanställda och
FTP för försäkringsanställda.

Dessa pensionsplaner är i allt väsentligt överensstämmande med ITP.

Vissa anställda – företrädesvis inom mindre företag utan kollektivavtal – erhåller dock sina pensionsförmåner på grund av avtal direkt med arbetsgivaren, *individuella pensionsavtal.*

[1] Pensionsberedningens huvudbetänkande SOU 1990:76 sid 119

Eftersom flertalet av de tjänstepensionsförmåner som utges kan härledas till kollektivavtal skulle en möjlig väg vara att samordning endast skulle ske med de kollektivavtalsreglerade tjänstepensionerna. Detta torde också gå i linje med Pensionsarbetsgruppens förslag (SOU 1994:20). Det skulle emellertid leda till att kollektiva pensionslösningar skulle missgynnas mot de individuella pensionsavtal som också är att betrakta som en tjänstepension enligt kommunalskattelagens bestämmelser.

För att alla pensionsberättigade skall behandlas lika anser vi att sådan pension som utges till följd av tidigare tjänsteförhållande skall påverka den övergångsvisa garantipensionen genom att pensionen i fråga ingår i beräkningsunderlaget. Det är också sådan pension som enligt kommunalskattelagen påverkar storleken av SGA. Här avses således såväl den tjänstepension som den pensionsberättigade erhåller med stöd av kollektivavtal som den tjänstepension som utfästs för den pensionsberättigades räkning genom ett individuellt tjänstepensionsavtal. Pension kan vara tryggad genom tjänstepensionsförsäkring eller stiftelse eller konto avsatt till pension. Den kan också vara en direkt utbetald otryggad pension.

Hanteringen av tjänstepension vid fastställande av den övergångsvisa garantipensionen

För att försäkringskassan skall kunna fastställa den övergångsvisa garantipensionen till ett korrekt belopp behöver kassan uppgifter om tjänstepension.

Redan i dag är såväl Riksskatteverket (RSV) som Riksförsäkringsverket (RFV) och försäkringskassan beroende av uppgifter om tjänstepension för att kunna fastställa SGA och vissa inkomstrelaterade sociala förmåner.

För beräkningen av SGA får RSV uppgift om utbetald tjänstepension genom att pensionsutbetalaren lämnar kontrolluppgift på beloppet. Antingen sker rapporteringen genom anteckning på för ändamålet avsedd blankett (RSV 2310, kod 400) eller, vanligen, genom motsvarande ADB-redovisning. Även i de fall som utbetalningen inte görs av ett försäkringsbolag eller annan pensionsinrättning utan av f.d. arbetsgivaren direkt kan samma blankett användas för redovisning av tjänstepension. I dessa fall lämnas dock oftast uppgift om utbetald tjänstepension på arbetsgivarkontrolluppgiften (RSV 2300, kod 30) vilken upptar bl.a. utbetald lön (kod 11); även i dessa fall vanligen genom ADB. De uppgifter som lämnats av utbetalande försäkringsbolag m.fl. eller av f.d. arbetsgivaren läggs samman maskinellt med allmän pension och redo-

visas på den enskildes förenklade självdeklaration. Vid användning av särskild självdeklaration skall den pensionsberättigade själv lämna uppgift om erhållen tjänstepension. Genom maskinell avkänning kontrolleras det i självdeklarationen uppgivna beloppet (allmän pension och tjänstepension) mot det av försäkringsbolaget eller av f.d. arbetsgivaren i kontrolluppgiften lämnade beloppet och mot av försäkringskassan m.fl. lämnad uppgift om allmän pension.

Eftersom SGA beräknas vid taxeringen lämnas kontrolluppgift från tjänstepensionsutbetalaren till RSV först i efterhand, dvs. året efter det att tjänstepensionen betalats ut. När självdeklarationen har registrerats och eventuella felaktigheter rättats till, lämnar RSV vissa uppgifter från beslutad taxering till bl.a. RFV för användning av kontroll av utbetalda inkomstrelaterade förmåner.

Vid ansökan hos den allmänna försäkringskassan om inkomstprövade förmåner såsom t.ex. bostadstillägg till pensionärer, hustrutillägg och änkepension skall den försäkrade själv lämna uppgift om förekomst av tjänstepension och i förekommande fall storleken på denna. Dessa uppgifter avser den förväntade tjänstepensionen. ADB-överföring av sådana uppgifter från utbetalanden till försäkringskassan förekommer vid statlig och kommunal tjänstepension. När uppgift om ändrad statlig eller kommunal tjänstepension överförts från Statens pensionsverk (SPV) eller Kommunsektorns Pension AB (KPA) till RFV:s pensionssystem uppdateras uppgiften. Samarbete sker också mellan å ena sidan RFV och å andra sidan Försäkringsbolaget SPP (ITP-planen) och AMF Pension (avtalspension SAF-LO), genom att dessa försäkringsgivare årligen respektive månatligen levererar magnetband med uppgifter om tjänstepension. På detta material prövar sedan försäkringskassorna ånyo de inkomstprövade förmånerna. Som ovan nämnts får RFV även vissa kontrolluppgifter från RSV. Med hjälp av dessa uppgifter och av de uppgifter som RFV får från SPV m.fl. kan RFV kontrollera om den inkomstrelaterade förmånen utgetts med ett korrekt belopp.

För en person som vid omläggningen uppbär ålderspension kommer den nya pensionen att omräknas automatiskt. På grund av ovanstående har försäkringskassan goda möjlighet att kontrollera om den pensionsberättigade har rätt till tjänstepension. Emellertid är informationen om den aktuella storleken av tjänstepensionen sämre. Försäkringskassan kommer därför att behöva uppgifter från den pensionsberättigade för att kunna fastställa beräkningsunderlaget och därefter den övergångsvisa garantipensionen.

Som framgår av avsnitt 9 föreslår vi att den pensionsberättigade i samband med omläggningen skall vara skyldig att lämna uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om övergångsvis

garantipension. Av denna uppgiftsskyldighet följer att information även skall lämnas om förekomst av tjänstepension, storleken på denna samt andra uppgifter om tjänstepensionen som kan vara av betydelse. De flesta pensionärer kommer med största sannolikhet att lämna de uppgifter som begärs av dem. Vad som skall gälla i de situationer när den pensionsberättigade inte lämnar uppgifter, redovisar vi i samma avsnitt.

7.7 Samordning vid förekomst av yrkesskadelivräntor

Vårt förslag: Nuvarande regler om samordning mellan ålders- eller änkepension och yrkesskadelivränta skall alltjämt tillämpas. I beräkningsunderlaget för den övergångsvisa garantipensionen skall ingå den ålderspension och änkepension som betalas ut efter samordning med yrkesskadelivränta.

Om beräkningsunderlaget är lägre än 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär skall underlaget tillgodoräknas yrkesskadelivränta med ett belopp motsvarande skillnaden mellan tillämpligt nämnt belopp och beräkningsunderlaget. Livränta får dock inte tillgodoräknas med ett större belopp än att beräkningsunderlaget högst uppgår till det belopp som motsvarar den folkpension och pensionstillskott som skulle ha utgetts enligt i dag gällande regler, om ingen samordning med yrkesskadelivräntan hade skett. Vid beräkningen skall den ATP som skulle ha reducerat pensionstillskottet jämställas med pensionstillskott.

Arbetsskador eller därmed jämförliga skador regleras i dag i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och i lagen (1977:265) om statlig personskadeskydd. Båda dessa trädde i kraft den 1 juli 1977. Ersättning för skador som inträffat under äldre författningarnas giltighetstid, dvs. under åren 1901–1977, regleras emellertid alltjämt i dessa författningar. Ersättning i form av livränta utbetalas således fortfarande eller kan komma att utbetalas enligt ett stort antal äldre, i de flesta fall upphävda, författningar om obligatorisk försäkring för yrkesskador. Eftersom huvuddelen av dessa livräntor utges enligt 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring har samlingsbegreppet för dessa kommit att bli yrkesskadelivräntor. Benämningen yrkesskadelivräntor gäller även livräntor som utgör ersättning för skador som uppstått i andra sammanhang än under yrkesutövning. Som ett exempel på detta kan nämnas personer

som skadats under fullgörande av värnplikt eller i samband med vissa utbildningar.

Förutom ersättning för inkomstbortfall på grund av bestående förlust eller nedsättning av arbetsförmåga kan yrkesskadelivräntor även innefatta viss ersättning för lyte och men samt för kostnader för vård, hjälpmedel m.m.

Enligt nuvarande bestämmelser uppgår det maximala årsbeloppet för en yrkesskadelivränta till 3,78 prisbasbelopp. År 1999 motsvarar detta 137 592 kronor. Yrkesskadelivräntan reduceras efter ålderspensioneringen till tre fjärdedelar av det först beviljade beloppet. Beträffande skador som inträffat före den 1 juli 1976 sker detta fr.o.m. den månad den skadade fyller 67 år. Har skadan visat sig först efter den 1 juli 1976 reduceras livräntan fr.o.m. den månad då den skadade fyller 65 år. Det maximala livräntebeloppet för de flesta pensionärerna är således 2,84 prisbasbelopp, vilket år 1999 motsvarar 103 376 kronor. Flertalet av de ersättningar som betalas ut idag är dock betydligt lägre. Av tabell 7.2 framgår att bland de personer som är födda före år 1938 hade 60 928 personer beviljad yrkesskadelivränta i form av egenlivränta i december år 1997. Övervägande delen, 53 138 personer, hade ersättningar om högst 15 000 kronor. Samtidigt utbetalades efterlevandelivränta till 4 076 personer. Flertalet av dessa ersättningar var mellan 15 000 och 45 000 kronor. Detta framgår av tabell 7.3.

Tabell 7.2 Antalet personer födda före år 1938 med yrkesskadelivränta i form av egenlivränta med fördelning efter ersättningens storlek. December 1997.

Ersättning i kronor	Antalet kvinnor	Antalet män	Samtliga
1 – 15 000	4 098	49 040	53 138
15 001 – 30 000	603	4 149	4 752
30 001 – 45 000	204	1 001	1 205
45 001 – 60 000	78	615	693
60 001 – 75 000	49	434	483
75 001 – 90 000	27	138	165
90 001 – 105 000	11	212	223
105 001 –	54	215	269
Samtliga	5 124	55 804	60 928

Källa: Riksförsäkringsverket

Tabell 7.3 Antalet personer födda före år 1938 med yrkesskadelivränta i form av efterlevandelivränta med fördelning efter ersättningens storlek. December 1997.

Ersättning i kronor	Antalet personer
1 – 15 000	527
15 001 – 30 000	1 018
30 001 – 45 000	1 488
45 001 – 60 000	873
60 001 – 75 000	170
Samtliga	4 076

Källa: Riksförsäkringsverket

Samordning med ålderspensionen

Redan vid införandet av det offentliga pensionssystemet ansågs det att den pensionsberättigade skulle överkompenseras om såväl yrkesskadelivräntan som ålderspensionen skulle utges ograverad. Den nu gällande regeln om samordning mellan yrkesskadelivränta och pension finns i 17 kap. 2 § AFL. Vid lagens tillkomst ansågs att reduktion av yrkesskadelivränta, vad gäller äldre skadefall, inte lagligen kunde ske genom retroaktiv ändring av den vid skadans inträffande gällande yrkesskadeförsäkringslagstiftningen. Samordningsbestämmelserna i AFL bygger därför på en reduktion av folkpension, pensionstillskott och ATP i form av ålderspension. Samordningen sker när ålderspensionen betalas ut.

Yrkesskadelivräntor utgör inte pensionsgrundande inkomst. Enligt 23 § promulgationslagen till AFL kan ATP i form av förtidspension inte heller utges i anledning av pensionsfall som inträffat före den 1 januari 1962. Personer som skadats före detta datum har således inte kunnat kompenseras i ålderspensionshänseende av en kontinuerlig omvandling av antagandepoäng till ATP-poäng. Samordningen mellan pensionsutbetalningar och utbetalningen av livräntor har därför utformats på ett sådant sätt att hänsyn har tagits till dels intresset av att undvika överkompensation, dels att de som drabbats av yrkesskador eller motsvarande ofta därigenom helt eller delvis betagits möjligheten att tjäna in ATP.

De gällande samordningsbestämmelserna innebär att avdrag på ATP och folkpension och pensionstillskott skall göras med tre fjärdedelar av en egenlivränta. Minskningen skall i första hand göras på ATP, i andra hand på pensionstillskottet och i sista hand på folkpensionens huvudförmån. Avdrag på ATP får dock inte ske om yrkesskadan inträffat innan den skadade tillgodoräknat sig pensionspoäng för ett år.

Efterlevandelivränta samordnas med den egna folkpensionen och med ATP i form av änkepension.

Alla pensionsberättigade har dock rätt att behålla tre fjärdedelar av folkpensionen och pensionstillskottet, dvs. vid oreducerad pension ett garantibelopp på 1,136 prisbasbelopp för en ensamstående. Denna bestämmelse tillämpas i praxis så att pensionstillskottet beräknas utifrån den ATP som faktiskt betalas ut, dvs. efter att ATP, när så skall ske, samordnats med yrkesskadelivräntan. Är livräntan större än ATP skall det överskjutande beloppet samordnas med det sålunda beräknade pensionstillskottet till dess garantibeloppet träder in. Samordningen blir således i många fall relativ begränsad. Den önskade effekten på ålderspensionen kan även utebli helt. Så är t.ex. fallet för pensionären i typfall A, tablå 7.1 nedan.

Beskattning av ålderspension och livränta

Principerna vid beräkningen av SGA vid ålderspensioneringen framgår av avsnitt 3.2.3. Reglerna är i stora delar desamma även i de fall när den pensionsberättigade har rätt till yrkesskadelivränta. Utgångsläget i beräkningen skall vara den nivå för folkpensionen och pensionstillskottet som gäller för den person som inte har livränta. Detta innebär att det högsta möjliga SGA, även när den pensionsberättigade samtidigt med ålderspensionen uppbär livränta, är 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär.

Vid reduceringen av SGA gäller att denna skall ske med 65 % av den faktiskt utbetalda pension som överstiger 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp. Avdraget reduceras inte med hänsyn till livräntan.

De gällande bestämmelserna innebär att SGA kan bli större än den sammanlagda utbetalda pensionen efter det att den har reducerats med hänsyn till yrkesskadelivräntan. Detta inträffar om pensionären inte har någon ATP eller om ATP är lägre än yrkesskadelivräntan. I dessa fall gäller att SGA medges med det högre beloppet. I princip blir då även livräntan en skattefri förmån till ett belopp som motsvarar skillnaden mellan SGA och den utbetalda ålderspensionen. I tablå 7.1 nedan är typfall B en sådan ålderspensionär.

För pensionärer med livräntor gäller, som redan nämnts, att SGA avtrappas enbart mot den utbetalda pensionen, vilket kan innebära att rätt till SGA föreligger även vid höga inkomster. SGA-reglerna är således extra förmånliga för livräntetagare vars ålderspension överstiger ca 2,7 prisbasbelopp vad gäller en gift och ca 3 prisbasbelopp vad gäller en ensamstående ålderspensionär. Vid motsvarande pensionsinkomster

utan livränta har SGA reducerats så mycket att det vanliga grundavdraget är mer förmånligt. Typfall D i tablå 7.1 är exempel på detta.

I proposition 1990/91:54 Fortsatt reformering av inkomst- och företagsbeskattning uppmärksammades att reglerna för SGA vid förekomst av livränta är generösa. Enligt propositionen var det motiverat att SGA beräknades med ledning av den pension som skulle ha utgetts om samordning inte hade skett med livränta. Emellertid ansågs det då inte av administrativa skäl möjligt att beräkna SGA på detta sätt. Enligt vad som framgår av propositionen skulle frågan dock diskuteras vidare med inriktning på att genomföra de nämnda beräkningsändringarna.

Det kan härvid nämnas att den del av livräntan som kan anses vara ersättning för annat än förlorad inkomst av skattepliktig natur är skattefri. Således gäller att 50 % av livräntan enligt 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring är skattefri, dock får den skattefria delen per år uppgå till högst ett halvt prisbasbelopp. Även livränta enligt äldre lagstiftning är delvis skattefri. Den skattefria delen i sådan livränta ökar allteftersom mottagaren blir äldre.

Samordning efter införandet av den övergångsvisa garantipensionen

Också efter införandet av den övergångsvisa garantipensionen skall det finnas regler för samordning mellan ålderspensionen och yrkesskadelivräntan. En av våra uppgifter har varit att, utifrån ansatsen att den pensionsberättigade i princip garanteras oförändrad nettoinkomst, finna en lämplig metod för detta. Vi har därvid undersökt möjligheterna att samma eller liknande bestämmelser skall gälla för de äldre och de yngre pensionärerna.

För de ålderspensionärer som är födda efter år 1937 gäller att ålderspensionen skall vid utbetalning minskas med ett belopp som motsvarar tre fjärdedelar av den del av livräntan som överstiger en sjättedels basbelopp. Minskningen skall i första hand göras på garantipensionen och därefter på inkomstpensionen och tilläggspensionen. En pensionsberättigad som är gift har dock alltid rätt till en sammanlagd ålderspension inklusive premiepension på minst 11,5 % av prisbasbeloppet per månad. Motsvarande belopp för en ensamstående ålderspensionär är 13 % av prisbasbeloppet per månad.

Samordningsbestämmelserna i det reformerade systemet avviker i väsentlig mån från de i dag gällande bestämmelserna, genom att garantipensionen alltid beräknas före samordning medan SGA-beräkningarna baseras på den utbetalda pensionen efter samordning. Om samma samordningsbestämmelser som gäller för garantipension skulle gälla för övergångsvis garantipension skulle vissa av de pensionärer som har

rätt till SGA i dagens system inte medges övergångsvis garantipension. Dessa pensionärer skulle få en sänkning av nettopensionen efter omläggningen.

Inte heller skulle de pensionärer, vars ATP efter samordningen med yrkesskadelivräntan berättigar till pensionstillskott, helt ersättas om samma samordning som gäller för garantipensionen skulle gälla för övergångsvis garantipension.

Införandet av ett helt nytt ålderspensionssystem ger en möjlighet till justeringar av såväl eventuella orättvisor som förekommande överkompensation. Detta kan göras då endast ett ytterst litet fåtal har börjat uppbära ålderspension före reformens ikraftträdande. Den övergångsvisa garantipensionen skall dock huvudsakligen utbetalas till pensionärer som redan vid införandet uppbär ålderspension. Det är därför svårt att ändra de grunder för samordningen som tillämpades när det utgående pensionsbeloppet bestämdes. Inriktningen i denna fråga liksom i vårt arbete i övrigt har därför varit att finna metoder för att omvandla SGA till en pensionsförmån, medan de grundläggande principerna för hur de redan utgående pensionerna skall beräknas har ansetts böra ligga fast.

Vi föreslår därför att beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen för livräntetagare baseras på den ålderspension som redan betalas ut eller, för nytillkomna pensionärer, skall betalas ut efter samordningen med livräntan enligt dagens regler. Detta sker genom att det i beräkningsunderlaget skall ingå ålderspensionen och änkepensionen efter samordning.

Som ovan redovisats kan SGA i vissa fall bli större än den faktiskt utbetalda pensionen. Vår bedömning är att detta förhållande bör beaktas när beräkningsunderlaget fastställs. Detta görs om det i beräkningsunderlaget även ingår viss livränta. Livräntan skall därvid ingå i sådan omfattning att den pensionsberättigades beräkningsunderlag inte blir lägre än ett belopp som motsvarar den folkpension och det pensionstillskott som skulle ha utgetts enligt i dag gällande regler, om pensionen inte hade samordnats med yrkesskadelivränta. Som pensionstillskott skall likställas ATP som skulle ha föranlett avräkning av pensionstillskottet.

Det som sagts gäller inte vid uppskjutet uttag. I dessa fall uppgår folkpensionen och pensionstillskottet normalt till ett högre belopp än 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp. Analogt med de gällande reglerna föreslår vi att livränta högst skall ingå i beräkningsunderlaget med ett belopp motsvarande skillnaden mellan det enskilda beräkningsunderlaget och 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående ålderspensionär och 1,34 prisbasbelopp för den pensionär som är gift.

I övrigt skall beräkningsunderlaget fastställas enligt samma principer som skall gälla för ålderspensionärer utan yrkesskadelivränta. Förutom den utbetalda allmänna ålderspensionen, änkepensionen och viss livränta skall således i beräkningsunderlaget också ingå tjänstepension och utländsk socialförsäkringspension.

Det på detta sätt framtagna beräkningsunderlaget räknas om på samma sätt som det underlag som ligger till grund för beräkning av den övergångsvisa garantipensionen för personer utan livränta. Hur detta mer exakt görs framgår av avsnitt 8.4.

Med anledning av vad som anförts i Prop. 1990/91:54 om de administrativa svårigheterna att beräkna SGA utifrån den pension som skulle ha utgetts om samordning inte skett med livräntan, har vi undersökt om detta skulle vara möjligt att göra i samband med övergången till ett nytt system. Uppgifterna om såväl beviljad som utbetald pension kommer framöver att finnas hos samma myndighet. Det är därför administrativt fullt möjligt att ta hänsyn till beviljad tilläggspension vid beräkningen av övergångsvis garantipension. Effekterna om man gör detta blir dock att vid samma livränta i båda fallen får den som tjänat in ATP över pensionstillskottsnivån ett sämre utfall än den som helt saknar ATP, trots att ATP reducerats bort helt av livräntan. Orsaken till detta är en kombination av att livräntan inte reducerar grundavdraget, att en garantinivå finns vid samordningen och att SGA beräknas med den beviljade folkpensionen på 1,515 prisbasbelopp som bas och alltså mycket väl kan bli högre än den utbetalade folkpensionen.

I tablå 7.1 nedan visas, som nämnts, fyra typfall på de nuvarande samordningsbestämmelserna. Vidare visas beräkningsunderlaget i respektive fall. Exemplen avser en ensamstående ålderspensionär.

Typfall A visar en ålderspensionär vars ålderspension och livränta före samordning sammantaget uppgår till 1,66 prisbasbelopp. Om pensionstillskottet skulle beräknas utifrån beviljad ATP, skulle pensionen och livräntan sammantaget vara 1,915 prisbasbelopp. Pensionärens livränta uppgår till 0,4 prisbasbelopp. Tre fjärdedelar av livräntan, 0,3 prisbasbelopp, samordnas med ålderspensionen. Samordningen innebär i detta fall att pensionärens ATP bortreduceras helt och att den helt ersätts av pensionstillskottet. Samordningen har således inte någon effekt på pensionärens sammantagna inkomster från pension och livränta.

Den utbetalda pensionen som skall ingå i beräkningsunderlaget uppgår till 1,515 prisbasbelopp. Eftersom pensionären inte har några andra pensionsinkomster, t.ex. tjänstepension, än den allmänna pensionen, uppgår även beräkningsunderlaget till 1,515 prisbasbelopp.

I typfall B uppgår ålderspensionen och livräntan sammantaget till 1,56 prisbasbelopp. Om pensionstillskottet skulle beräknas utifrån be-

viljad ATP skulle pensionen och livräntan sammantaget uppgå även i detta exempel till 1,915 prisbasbelopp.

ATP för denna pensionär är lägre än livräntan. Därför reduceras även pensionstillskottet mot livräntan. Ålderspensionen efter samordningen uppgår till 1,415 prisbasbelopp. SGA beräknas dock med den folkpension och det pensionstillskott som skulle ha utgetts om ingen samordning hade skett som utgångspunkt. SGA för pensionären i fråga blir därför högre än den utbetalda pensionen, 1,515 prisbasbelopp. Detta tas hänsyn till när beräkningsunderlaget fastställs genom att det i beräkningsunderlaget även ingår livränta. Livräntan ingår med ett belopp som motsvarar skillnaden mellan beviljad och utbetald pension, dvs. med 0,1 prisbasbelopp.

Av typfall C framgår samordningsbestämmelserna när dessa ger full effekt på ålderspensionen. Även här antas att livräntan uppgår till 0,4 prisbasbelopp och att tre fjärdedelar av livräntan, 0,3 prisbasbelopp, samordnas med ålderspensionen. De sammanlagda inkomsterna från ålderspensioneringen och livränteförsäkringen uppgår till 2,4 prisbasbelopp före samordning och till 2,1 prisbasbelopp efter samordningen. Pensionärens inkomster har således minskat med 0,3 prisbasbelopp, vilket var avsikten.

Typfall D visas en pensionär med en beviljad ålderspension på 3,2 prisbasbelopp. Livräntan är 0,93 prisbasbelopp. Tre fjärdedelar av detta belopp, dvs. 0,7 prisbasbelopp, samordnas med ålderspensionen. Således reducerar livräntan pensionen till 2,5 prisbasbelopp.

Totalt uppgår pensionärens inkomster till 3,43 prisbasbelopp. Om dessa inkomster endast bestod av ålderspension skulle det vanliga grundavdraget gälla för honom. Emellertid skall SGA-beräkningen, enligt de gällande bestämmelserna, i första hand baseras på den utbetalda ålderspensionen. Därför medges pensionären i exemplet det högre SGA. Också beräkningsunderlaget baseras på den utbetalda pensionen och beräknas således till 2,5 prisbasbelopp.

Tablå 7.1 a–d Samordning mellan yrkesskadelivränta och ålderspension i det nuvarande systemet samt beräkningsunderlaget i det reformerade systemet. Typfall. Ensamstående ålderspensionär.

a) Typfall A

Pension och livränta före samordning		**Pension och livränta efter samordning**	
ATP	0,3	ATP	0,0
Folkpension	0,96	Folkpension	0,96
(Pensionstillskott[1])	(0,255)	Pensionstillskott	0,555
Livränta	0,4	Pension totalt	1,515
varav samordnas	0,3	Livränta	0,4
Pension och livränta, totalt[2]	1,915	Pension och livränta, totalt	1,915
		SGA	*1,515*
		Beräkningsunderlag	*1,515*
		varav yrkesskadelivränta	*0,0*

1. Avser det belopp som pensionstillskottet skulle ha uppgått till om det hade beräknats före samordningen med yrkesskadelivräntan.
2. Inklusive det pensionstillskott som skulle ha utgetts om det hade beräknats före samordningen med yrkesskadelivräntan.

b) Typfall B

Pension och livränta före samordning		**Utbetald pension och livränta efter samordning**	
ATP	0,2	ATP	0,0
Folkpension	0,96	Folkpension	0,96
(Pensionstillskott[1])	(0,355)	Pensionstillskott	0,455
Livränta	0,4	Pension totalt	1,415
varav samordnas	0,3	Livränta	0,4
Pension och livränta, totalt[2]	1,915	Pension och livränta, totalt	1,815
		SGA	*1,515*
		Beräkningsunderlag	*1,515*
		varav yrkesskadelivränta	*0,1*

1. Avser det belopp som pensionstillskottet skulle ha uppgått till om det hade beräknats före samordningen med yrkesskadelivräntan.
2. Inklusive det pensionstillskott som skulle ha utgetts om det hade beräknats före samordningen med yrkesskadelivräntan.

c) Typfall C

Pension och livränta före samordning		**Utbetald pension och livränta efter samordning**	
ATP	1,04	ATP	0,74
Folkpension	0,96	Folkpension	0,96
Livränta	0,4	Pension totalt	1,7
varav samordnas	0,3	Livränta	0,4
Pension och livränta, totalt	2,4	Pension och livränta, totalt	2,1
		SGA	*1,395*
		Beräkningsunderlag	*1,7*
		varav yrkesskadelivränta	*0,0*

d) Typfall D

Pension och livränta före samordning		**Utbetald pension och livränta efter samordning**	
ATP	2,24	ATP	1,54
Folkpension	0,96	Folkpension	0,96
Livränta	0,93	Pension totalt	2,5
varav samordnas	0,7	Livränta	0,93
Pension och livränta, totalt	4,13	Pension och livränta, totalt	3,43
		SGA	*0,875*
		Beräkningsunderlag	*2,5*
		varav yrkesskadelivränta	*0,0*

7.8 Ändring av beräkningsunderlaget

Vårt förslag: Beräkningsunderlaget skall räknas om årligen i samband med fastställande av den årliga övergångsvisa garantipensionen. Nytt beräkningsunderlag skall fastställas när storleken på ett eller flera belopp som ingår i beräkningsunderlaget ändras, eller om rätten till sådan förmån upphör eller ny förmån tillkommer. Om den pensionsberättigade ändrar andelen uttagen övergångsvis garantipension skall nytt beräkningsunderlag fastställas.

Det är storleken på beräkningsunderlaget som bestämmer om rätt till övergångsvis garantipension föreligger eller inte. Den bestämmer också storleken av den övergångsvisa garantipensionen. Även rätten till och storleken av bosättningstillägget baseras på beräkningsunderlaget.

I beräkningsunderlaget ingår bl.a. ett belopp motsvarande dagens bosättningsbaserade folkpension. Vare sig detta belopp utges i form av övergångsvis garantipension eller i förekommande fall som bosättningstillägg, fastställs beloppet i förhållande till storleken på prisbasbeloppet. Vid förändring av detta basbelopp ändras också storleken på folkpensionsbeloppet. Detsamma gäller för det belopp som skall ersätta pensionstillskottet.

På grund av att tilläggspensionen är knuten till den allmänna inkomstutvecklingen, kommer även det belopp som skall ersätta pensionstillskottet att ändras till följd av indexeringen av tilläggspensionen. På grund av uppräkningen av tilläggspensionen kommer även den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget att ändras. Även den tjänstepension som ingår i beräkningsunderlaget kan komma att ändras genom någon form av uppräkning.

Beräkningsunderlaget måste till följd av förändringarna i prisindex respektive inkomstindex räknas om årligen för att beräkna den årliga övergångsvisa garantipensionen.

Om någon av de pensionsförmåner som ingår i beräkningsunderlaget ändras, kan det medföra att även den övergångsvisa garantipensionen för framtiden skall ändras eller upphöra eller att sådan pension skall beviljas. Också i de fall som en pensionsförmån tillkommer eller försvinner påverkas den övergångsvisa garantipensionen varför ett nytt beräkningsunderlag skall fastställas. Förutom den årliga beräkningen av beräkningsunderlaget kan således ett nytt beräkningsunderlag behöva fastställas vid ett eller flera tillfällen under året.

Andra situationer när ett nytt beräkningsunderlag skall fastställas kan t.ex. föreligga i följande fall.

- Den pensionsberättigade ändrar civilstånd, varför såväl folkpensionstillägget som det bosättningsbaserade folkpensionsbeloppet ändras.
- Den pensionsberättigade kan på grund av övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL tillgodoräknas 40 års bosättning i Sverige.
- Storleken på tilläggspensionen kan komma att ändras, varför också storleken på pensionstillskottet ändras. Sådan ändring kan komma att ske, förutom till följd av ovan nämnda inkomstutveckling, på grund av att beslut om den pensionsgrundande inkomsten ändras efter överklagande av beslutet till allmän förvaltningsdomstol.
- Storleken på tjänstepensionen ändras eller rätt till sådan pension tillkommer eller upphör.
- Rätt till utländsk pension tillkommer eller upphör.
- Den pensionsberättigade ändrar uttagsgraden av sin ålderspension.

Sammanfattningsvis kan sägas att, förutom den årliga omräkningen av beräkningsunderlaget, skall ett nytt beräkningsunderlag fastställas så snart något av de belopp eller de inkomstrelaterade pensionsinkomster som skall ingå i beräkningsunderlaget ändras, upphör eller tillkommer. I praktiken kommer en ändring av det först fastställda beräkningsunderlaget främst att ske för de yngre pensionärerna, eftersom dessa under de närmaste åren efter pensioneringen kan komma att ändra uttagsgraden och också få tidigare fastställd tilläggspension ändrad. Dessutom har för den som går i pension vid 65 års ålder ATP-poängen ännu inte fastställts för de inkomster han eller hon har tjänat in under det föregående året. Vidare kan den tjänstepension som en enskild är berättigad till upphöra, när han eller hon fyller 70 år.

Fastställande av beräkningsunderlag är emellertid inte ett självständigt beslut och den pensionsberättigade kan därför inte begära att endast beräkningsunderlaget skall omprövas, om han eller hon inte samtidigt begär att beslutet om den övergångsvisa garantipensionen skall omprövas. Inte heller skall beräkningsunderlaget kunna överklagas särskilt. Av avsnitt 12 framgår att, om ändringar görs beträffande den inkomstrelaterade ålderspensionen eller av andra belopp som ingår i beräkningsunderlaget som ligger till grund för ett beslut om övergångsvis garantipension, skall detta automatiskt medföra följdändringar av beslutet om detta påverkas av ändringen. I dessa situationer skall ett nytt beräkningsunderlag fastställas.

7.9 Fastställande av bosättningstillägg

Vårt förslag: Bosättningstillägg skall beräknas för den som vid utgången av år 2000 uppbär ålderspension och i annat fall när den pensionsberättigade ansöker om ålderspension. Bosättningstillägg skall också beräknas när en pensionsberättigad som tidigare varit berättigad till övergångsvis garantipension förlorar denna rätt, om det i hans eller hennes beräkningsunderlag ingår ett belopp motsvarande den bosättningsbaserade folkpensionen och/eller ett belopp motsvarande pensionstillskottet.

I samband med att reglerna om övergångsvis garantipension träder i kraft skall försäkringskassorna fastställa beräkningsunderlaget för den pensionsberättigade och på grundval av detta räkna om den pension som varje pensionsberättigad då uppbär samt fastställa den övergångsvisa garantipensionen. I samband därmed skall också bosättningstillägget fastställas. För den som vid ikraftträdandet ännu inte uppbär

ålderspension skall försäkringskassan i stället fastställa bosättningstillägget vid tidpunkten för ansökan om ålderspension. Även i de situationer när en pensionsberättigad som tidigare varit berättigad till övergångsvis garantipension förlorar denna rätt, skall ett bosättningstillägg fastställas. En förutsättning är att det i den pensionsberättigades beräkningsunderlag ingår ett belopp motsvarande den bosättningsbaserade folkpensionen och/eller ett belopp motsvarande pensionstillskottet. Motsatsvis skall bosättningstillägget upphöra att utges i situationer, när en pensionsberättigad som tidigare inte varit berättigad till övergångsvis garantipension ges den rätten.

Av vad som ovan sagts skall bosättningstillägget i princip bara fastställas vid ett tillfälle. Emellertid kan vissa omständigheter medföra att bosättningstillägget måste räknas om. På grund av att storleken på såväl den bosättningsbaserade folkpensionen som pensionstillskottet är knuten till prisbasbeloppet, kommer bosättningstillägget att få räknas om vid varje förändring av nämnda basbelopp. Vidare skall bosättningstillägget räknas om när en pensionsberättigad ändrar civilstånd. Det skall också räknas om när en pensionsberättigad från att inte ha kunnat tillgodoräkna sig 40 års bosättning kvalificerar sig till ett oreducerat folkpensionsbelopp på grund av punkten 4 i övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL (se avsnitt 7.4). Vidare kan bosättningstillägget i den del det ersätter pensionstillskottet komma att ändras, om den tilläggspension som minskar pensionstillskottet förändras.

Storleken på bosättningstillägget är densamma som den del av den övergångsvisa garantipensionen som ersätter den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet. Som underlag för beräkning av bosättningstillägget ligger också det för den pensionsberättigade fastställda beräkningsunderlaget. Enda anledningen till att den pensionsberättigade inte ersätts för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet genom övergångsvis garantipension är att han eller hon inte är berättigad till ersättning för det slopade SGA.

8 Beräkning av den övergångsvisa garantipensionen

8.1 Inledning

Den övergångsvisa garantipensionen som ersätter dagens grundskydd skall beräknas på ett sådant sätt att i princip ingen skall få en lägre nettopension sedan skatten är avdragen jämfört med nettopensionen i det nuvarande systemet. Detta uppnås om den övergångsvisa garantipensionen helt ersätter:

1. folkpensionen för den som saknar ATP,
2. den folkpension som inte tillgodoräknas i tilläggspensionen,
3. pensionstillskottet i den omfattning en pensionär har rätt till detta i dag och
4. det särskilda grundavdraget (SGA)

Vi har prövat olika modeller som bygger på samma principer som den garantipension som skall gälla för de yngre åldersgrupperna. Vi har därvid kunnat konstatera att det är omöjligt att genom en sådan modell på ett korrekt sätt ersätta den folkpension som inte tillgodoräknas i tilläggspensionen. Den övergångsvisa garantipensionen skulle helt ersätta denna del av folkpensionen för den pensionär som till följd av låg tilläggspension får den lägsta garanterade pensionen. Många pensionärer med något högre inkomster skulle däremot inte ersättas fullt ut.

Vi har även prövat ett alternativ som skulle innebära att pensionären dels skulle få övergångsvis garantipension, dels skulle ersättas för den 40-dels beräknade folkpensionen. En sådan modell kan dock inte utformas utan att vissa av de pensionärer som har färre än 30 ATP-år skulle få en omotiverad höjning av pensionen. Vi har därför undersökt andra sätt att ersätta pensionärerna för övergången till ett helt beskattat grundskydd.

I vårt arbete att finna en lämplig metod för detta har en utgångspunkt varit att det gamla och det nya systemet skall vara så lika som möjligt. En annan utgångspunkt har varit att nettopensionen efter skatt vid en kommunalskattesats på 34 % i stort sett skall vara densamma

både före och efter omläggningen. Vi har därvid kommit fram till en lösning som innebär att pensionären behåller den pensionsnivå som gäller före omläggningen. Till denna pensionsnivå beräknas ett tillägg som ersätter SGA. Denna lösning fyller alla de krav som ställs för den övergångsvisa garantipensionen. Den har också fördelen att den är enkel att förstå.

Innan ersättningen för slopat SGA beräknas skall det för varje pensionär tas fram ett beräkningsunderlag. Beräkningsunderlagets konstruktion har beskrivits närmare i avsnitt 7. Vi föreslår där att de inkomster som har betydelse för rätten till och storleken på SGA skall ingå i beräkningsunderlaget.

Ersättningen för SGA beräknas på grundval av beräkningsunderlaget. Det görs genom att beräkningsunderlaget räknas upp till en ny högre bruttopension. Förslag till hur denna uppräkning skall ske redovisas nedan. Av avsnitt 8.2 och 8.3 framgår att vi inte gör någon skillnad mellan de pensionärer som har oreducerad ålderspension vid 65 års ålder och de pensionärer som har gjort förtida uttag på ålderspensionen eller skjutit upp uttaget. Omräkningen är också densamma för de pensionärer som inte uppfyller bosättningsvillkoret och vars folkpension därför utges som en avkortad förmån. Av avsnitt 8.4 framgår att uppräkningen sker på samma sätt även för de personer som förutom ålderspension även har viss yrkesskadelivränta. Vad som har betydelse vid omräkningen är nivån på beräkningsunderlaget.

Den övergångsvisa garantipensionen kan uppbäras som en hel, halv, tre fjärdedels eller en fjärdedels förmån. Vårt förslag i avsnitt 8.5 är att den övergångsvisa garantipensionen vid partiellt uttag beräknas med ledning av den pension som skulle ha utgetts om hel ålderspension hade lyfts. Den därigenom beräknade övergångsvisa garantipensionen betalas sedan ut med den andel som uttaget avser. Om den pensionsberättigade även har tilläggspension betalas den övergångsvisa garantipensionen ut med samma andel som tilläggspensionen.

För pensionärer som inte har rätt till övergångsvis garantipension skall, enligt vårt förslag, den folkpension som inte tillgodoräknas i tilläggspensionen, dvs. den 40-dels beräknade folkpensionen, ersättas av ett bosättningstillägg. Bosättningstillägg utges också som ersättning för pensionstillskottet för de pensionärer som till följd av hög tjänstepension eller hög utländsk pension inte är berättigade till övergångsvis garantipension. I avsnitt 8.6 redovisas hur bosättningstillägget skall beräknas.

Den övergångsvisa garantipensionen är värdesäkrad genom att uppräkningen av beräkningsunderlaget är knuten till prisbasbeloppet. Emellertid kan det belopp som betalas ut i form av övergångsvis garantipension ändras genom att beräkningsunderlaget ändras. Beräknings-

underlaget är värdesäkrat till den del som motsvarar den 40-dels beräknade folkpensionen och pensionstillskottet. Tilläggspensionen är inte knuten till prisutvecklingen utan kommer att följa inkomstutvecklingen genom följsamhetsindexeringen. Av avsnitt 8.7 framgår att följsamhetsindexeringen innebär att det utbetalda garantipensionsbeloppet kan båda minska och öka mellan åren. Vad gäller de pensionärer som med stöd av dagens regler skulle ha rätt till pensionstillskott garanterar vi att pensionsinkomsterna inte påverkas av följsamhetsindexeringen.

Slutligen diskuteras i avsnitt 8.8 de speciella skattebestämmelser som gäller vid betalning av ålderspension till utlandet. Bedömningen därvid är att dessa bestämmelser bör ändras. Något konkret förslag till en sådan ändring lämnas dock inte i detta betänkande.

8.2 Uttag av oreducerad ålderspension vid 65 års ålder

Vårt förslag: Övergångsvis garantipension skall beräknas för den ålderspensionär vars beräkningsunderlag inte överstiger 3,0867 prisbasbelopp för en ensamstående och 2,709 prisbasbelopp för den pensionär som är gift.

Den övergångsvisa garantipensionen utgör skillnaden mellan å ena sidan beräkningsunderlaget efter att det har räknats upp och å andra sidan den tilläggspension, den änkepension från ATP, den tjänstepension och den utländska pension som har ingått i beräkningsunderlaget.

För en ensamstående ålderspensionär vars beräkningsunderlag är 1,515 prisbasbelopp skall underlaget höjas till 2,15 prisbasbelopp. Är beräkningsunderlaget högre än 1,515 prisbasbelopp skall underlaget upp till 1,515 prisbasbelopp höjas till 2,15 prisbasbelopp och underlaget till den del det överstiger 1,515 prisbasbelopp multipliceras med 0,596.

För en gift ålderspensionär vars beräkningsunderlag är 1,34 prisbasbelopp skall underlaget höjas till 1,915 prisbasbelopp. Är beräkningsunderlaget högre än 1,34 prisbasbelopp skall beräkningsunderlaget upp till 1,34 prisbasbelopp höjas till 1,915 prisbasbelopp och till den del det överstiger 1,34 prisbasbelopp multipliceras med 0,58.

Beräkningsunderlaget räknas upp endast om det i underlaget ingår ett belopp som skall ersätta den folkpension som skulle ha utgetts i form av ålderspension om bestämmelserna i AFL alltjämt gällde.

Den övergångsvisa garantipensionen beräknas på grundval av beräkningsunderlaget. Det görs genom att beräkningsunderlaget räknas upp till en ny högre bruttopension enligt vad som föreslås nedan. Den övergångsvisa garantipensionen utgör skillnaden mellan det uppräknade underlaget och den tilläggspension, den änkepension från ATP, den tjänstepension och den utländska pension som har ingått i beräkningsunderlaget.

Det vanliga grundavdraget är större än SGA för de pensionärer vars samlade pensionsinkomster är högre än 3,0877 prisbasbelopp för en ensamstående och 2,7067 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär. Samma skatteregler kommer således att gälla för dessa pensionärer både före och efter omläggningen. Detta har vi beaktat när vi har konstruerat den övergångsvisa garantipensionen. Av beräkningstekniska skäl kan dock slutpunkten för den övergångsvisa garantipensionen inte med exakthet motsvara de ovannämnda skärningspunkterna för SGA och det vanliga grundavdraget. Därför föreslår vi vad gäller en ensamstående ålderspensionär att den övergångsvisa garantipensionen endast beräknas för dem vars beräkningsunderlag inte överstiger 3,0867 prisbasbelopp. För en gift ålderspensionär föreslår vi att rätt till övergångsvis garantipension föreligger om beräkningsunderlaget inte överstiger 2,709 prisbasbelopp.

Vidare föreslår vi att den övergångsvisa garantipensionen beräknas endast för de personer vars beräkningsunderlag innehåller svensk pension som motsvarar folkpensionen enligt AFL. Detta är ett avsteg från gällande SGA bestämmelser. SGA medges nämligen även för personer som enbart uppbär utländsk pension om denna pension kan anses motsvara svensk folkpension och beskattas i Sverige samt uppgår till lägst 6 000 kronor per år. Enligt vår uppfattning har dock inte personer med enbart utländsk pension tillräcklig anknytning till Sverige för att svensk pension från grundtryggheten skall kunna utges.

Vårt förslag innebär att vissa pensionärer med enbart utländsk pension inte kommer att ersättas för SGA. Av avsnitt 3.2.3. framgår att denna grupp kan begränsas till de pensionärer som enbart har norsk eller tysk pension. Beskattningen av dessa pensioner regleras i dubbelbeskattningsavtalen med de berörda länderna.

I och med att SGA avskaffas kommer det särskilda avdrag – högst 20 000 kr – som enligt avtalet avräknas från norsk pension att medges helt, förutom vanligt grundavdrag. Avtalet med Tyskland föreskriver att beskattning i Sverige av tysk socialförsäkringspension skall ske på samma villkor som svensk sådan pension (artikel 18 p. 5). Avskaffandet av SGA medför att förutsättningarna för avtalen i fråga något förändras. Eventuella ändringar av beskattningen i Sverige av norsk och tysk pension bör ske genom omförhandling av avtalen

Det kan nämnas att full ersättning för SGA utges för de pensionärer som i sitt beräkningsunderlag förutom utländsk pension också har svensk pension motsvarande den folkpension som skulle ha utgetts i form av ålderspension om nuvarande lagstiftning alltjämt gällde.

Den modell för uppräkning av beräkningsunderlaget som föreslås nedan utgår från att pensionären även efter omläggningen medges vanligt grundavdrag enligt de för inkomståret 1999 gällande bestämmelserna. Vi har därvid tagit hänsyn till att grundavdraget ökar med stigande inkomster upp till en årsinkomst motsvarande 2,89 prisbasbelopp, och att avdraget minskar när inkomsterna överstiger 3,04 prisbasbelopp. Skulle skattebestämmelserna ändras i detta avseende kommer utfallet för den pensionsberättigade att bli ett annat än vad som har varit vår avsikt. Omräkningsfaktorerna och grundnivåerna nedan kan dock lätt justeras på ett sådant sätt att det önskade utfallet uppnås. De grundläggande principerna är desamma oavsett skattebestämmelserna. Utfallet för en enskild pensionär vid en kommunalskattesats på 34 % redovisas i figurerna 8.1 och 8.2. Utfallet vid en genomsnittlig kommunalskatt på 31,48 % framgår av figurerna 8.3 och 8.4.

I utformningen har vi utgått från att den pensionärsberättigade endast har pensionsinkomster och att han eller hon inte har underskottsavdrag. Det har således inte varit möjligt att beakta andra beskattningsbara s.k. sidoinkomster såsom lön, arvoden eller ersättning från en privat pensionsförsäkring. För de pensionärer vars pension och sidoinkomster sammantaget inte överstiger 2,89 prisbasbelopp kan därför det vanliga grundavdraget bli högre än det som beräkningarna nedan är baserade på. Lägre än beräknat kan grundavdraget bli för de pensionärer vars pensions- och sidoinkomster totalt överstiger 3,04 prisbasbelopp. Grundavdraget för en pensionär med sidoinkomster blir dock alltid detsamma som gäller för en person som har lika stora inkomster enbart i form av pension. Enligt vår uppfattning är detta en önskvärd konsekvens av att alla inkomster efter omläggningen skall beskattas lika.

Mot bakgrund av vad som framförts föreslår vi att för en ensamstående ålderspensionär vars beräkningsunderlag är 1,515 prisbasbelopp skall underlaget höjas till 2,15 prisbasbelopp.

Är beräkningsunderlaget högre än 1,515 prisbasbelopp föreslår vi att beräkningsunderlaget upp till 1,515 prisbasbelopp höjs till 2,15 prisbasbelopp. Beräkningsunderlaget till den del som överstiger 1,515 prisbasbelopp skall multipliceras med 0,596 (se även tablå 8.2).

För en gift ålderspensionär vars beräkningsunderlag är 1,34 prisbasbelopp föreslår vi att underlaget höjs till 1,915 prisbasbelopp. Är beräkningsunderlaget högre än 1,34 prisbasbelopp föreslår vi att beräkningsunderlaget upp till 1,34 prisbasbelopp höjs till 1,915 prisbasbe-

lopp. Underlaget till den del som överstiger 1,34 prisbasbelopp multipliceras med 0,58.

Detta är en översättning av dagens SGA-bestämmelser. I dag gäller att en ensamstående pensionär vars pensionsinkomster är högre än 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp får sitt fulla SGA avtrappad med 65 % de av pensionsinkomster som överstiger de nämnda beloppen. SGA har beskrivits mer i detalj i avsnitt 3.2.3.

Det uppräknade beräkningsunderlaget består av pensionärens pensionsinkomster efter omläggningen. Detta framgår även av tablå 8.1 nedan.

Tablå 8.1 Uppräknat beräkningsunderlag med fördelning efter pensionsslag.

Tilläggspension		Övergångsvis garantipension			Tjänstepension	Utländsk pension
ATP inkl. änkepension	Folkpension i 30-delar	Ersättning för folkpension i 40-delar	Ersättning för pensionstillskottet	Ersättning för SGA		

Den övergångsvisa garantipensionen erhålls genom att pensionärens tilläggspension enligt LIP dras av från det omräknade beräkningsunderlaget. Har pensionären tjänstepension, änkepension eller utländsk pension som har ingått i beräkningsunderlaget skall även sådan pension dras av. Det som återstår är övergångsvis garantipension.

Tablå 8.2 Beräkning av övergångsvis garantipension.

Den övergångsvisa garantipensionen för en ensamstående pensionär vars beräkningsunderlag är 1,515 eller större beräknas enligt följande:

$P_1 = 2{,}15 \text{ bb} + 0{,}596 * (P - 1{,}515) \text{ bb}$

$ÖGARP = P_1 - IGP - TJP - UP$

Den övergångsvisa garantipensionen för en gift pensionär vars beräkningsunderlag är 1,34 eller större beräknas enligt följande:

$P_1 = 1{,}915 \text{ bb} + 0{,}58 * (P - 1{,}34) \text{ bb}$

$ÖGARP = P_1 - IGP - TJP - UP$

P_1 = Bruttopension efter övergången till beskattad grundpension
P = Summan av ATP, folkpension, pensionstillskott, änkepension, tjänstepension och utländsk socialförsäkringspension
IGP = Tilläggspensionen fr.o.m. år 2001
TJP = Tjänstepension
UP = Utländsk pension
ÖGARP = Övergångsvis garantipension
bb = Prisbasbelopp

I tablå 8.3 visas omräkningen och beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen för fyra typfall. Det framgår att pensionärer med lika stort beräkningsunderlag ersätts för den höjda skatten med lika stort belopp. Det uppräknade beräkningsunderlaget och pensionärens bruttopension blir således densamma för dessa pensionärer. Detta är ett resultat av att vi har följt SGA:s utformning.

Storleken på den övergångsvisa garantipensionen kan dock variera från pensionär till pensionär, trots att beräkningsunderlagen både före och efter omräkningen är lika stora. Så är t.ex. fallet vad gäller typfallen A och B. Båda dessa har en pension motsvarande 1,515 prisbasbelopp i det nuvarande systemet. I det nya systemet kommer den omräknade pensionen att bli 2,15 prisbasbelopp för båda. Typfall A saknar, till skillnad från B, helt ATP och kommer därför att få hela sin pension i form av övergångsvis garantipension. Typfall B har viss ATP. B:s nya pension kommer därför även att innefatta viss tilläggspension. Den övergångsvisa garantipensionen blir därför lägre jämfört med A.

Den övergångsvisa garantipensionen som beräknas för typfall B ersätter dels de 15/30 delar i folkpension som inte tillgodoräknas i B:s tilläggspension, dels skattehöjningen till följd av att SGA slopas.

Också typfallen C och D har samma pension i det nuvarande systemet. Därför blir också den nya pensionen samma för båda. Fördelningen mellan tilläggspensionen och den övergångsvisa garantipensionen kommer dock att vara en annan för C än för D. Eftersom C, till skillnad från D, har fulla ATP-år kommer hans eller hennes övergångsvisa garantipension att bli lägre och tilläggspensionen högre jämfört med D. Typfall C ersätts endast för SGA medan D även får ersättning för den folkpension som inte ingår i tilläggspensionen.

Tablå 8.3 Beräkning av den övergångsvisa garantipensionen om ålderspensionen tas ut som hel förmån från 65 års ålder. 40 bosättnings år. Ensamstående ålderspensionär. Prisbasbelopp.

	Typfall A	Typfall B (15 ATP-år)	Typfall C (30 ATP-år)	Typfall D (15 ATP-år)
(a) ATP[1]	0,000	0,555	1,24	1,24
(b) FP och PTS	1,515	0,960	0,96	0,96
(c) Tjänstepension m.m.[2]	0,000	0,000	0,30	0,30
Beräkningsunderlag (= a + b + c)	1,515	1,515	2,50	2,50
(d) Omräknat beräkningsunderlag	2,150	2,150	2,74	2,74
(e) Tilläggspension	0,000	1,035	2,20	1,72
Övergångsvis garantipension (=d – e – c)	2,150	1,115	0,24	0,72
Nettopension år 2000 inkl. tjänstepension, kr[3]	55 146	55 146	70 672	70 672
Nettopension år 2001, inkl. tjänstepension, kr	55 314	55 314	71 243	71 243

[1] Inklusive änkepension.
[2] Inklusive utländsk pension.
[3] Nettoberäkningarna för år 2000 och 2001 har gjorts med 34 % kommunalskatt och i 1999 års priser.

Efter övergången till övergångsvis garantipension kommer pensionärerna att få grundavdrag på samma villkor som löntagare. Detta innebär att nettopensionen kommer att variera mellan pensionärerna i olika kommuner även vad gäller personer med den lägsta garanterade pensionen på 2,15 respektive 1,915 prisbasbelopp. Den lägsta disponibla pensionsinkomsten och den minsta höjningen får pensionärer som bor i kommuner med hög kommunalskattesats. Högst bli den disponibla inkomsten för dem som bor i lågskattekommunerna. Pensionärer med låg pension kommer således i skattehänseende att behandlas på samma sätt som redan gäller för förvärvsaktiva och pensionärer som har så höga inkomster att de har ett vanligt grundavdrag.

I figurerna 8.1 och 8.2 visas skillnaden i pensionsnivåer sedan skatten är avdragen mellan vårt förslag till övergångsvis garantipension och det nuvarande regelsystemet för de ålderspensionärer som är berättigade till övergångsvis garantipension. Figur 8.1 avser en ensamstående ålderspensionär bosatt i kommun med en skattesats på 34,0 %. Figur 8.2 visar motsvarande för en gift pensionär. Det framgår att samtliga pensionärer får en mindre höjning av sin nettopension efter omläggningen. Av figurerna 8.3 och 8.4 framgår utfallet vid en genomsnittlig kommunalskattesats på 31,48 %.

Figur 8.1 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan ett system med övergångsvis garantipension och det nuvarande systemet. Kommunalskatt 34,0 %. Ensamstående pensionär.

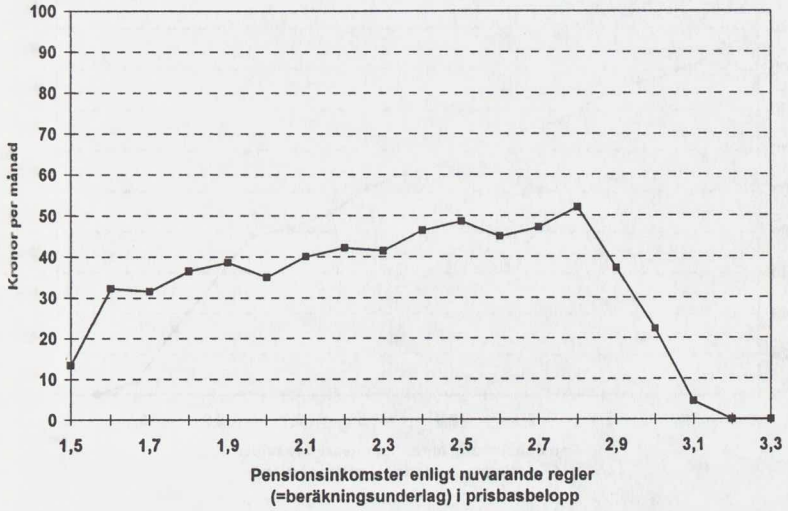

Figur 8.2 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan ett system med övergångsvis garantipension och det nuvarande systemet. Kommunalskatt 34,0 %. Gift pensionär.

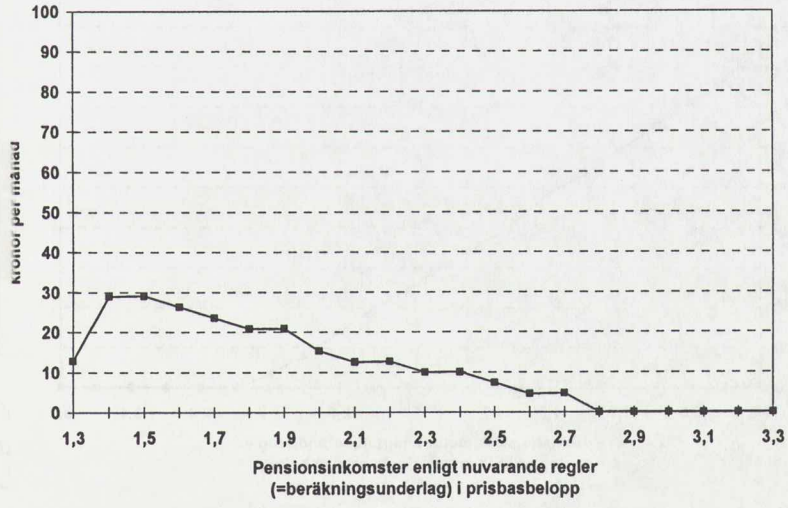

Figur 8.3 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan ett system med övergångsvis garantipension och det nuvarande systemet. Kommunalskatt 31,48 %. Ensamstående pensionär.

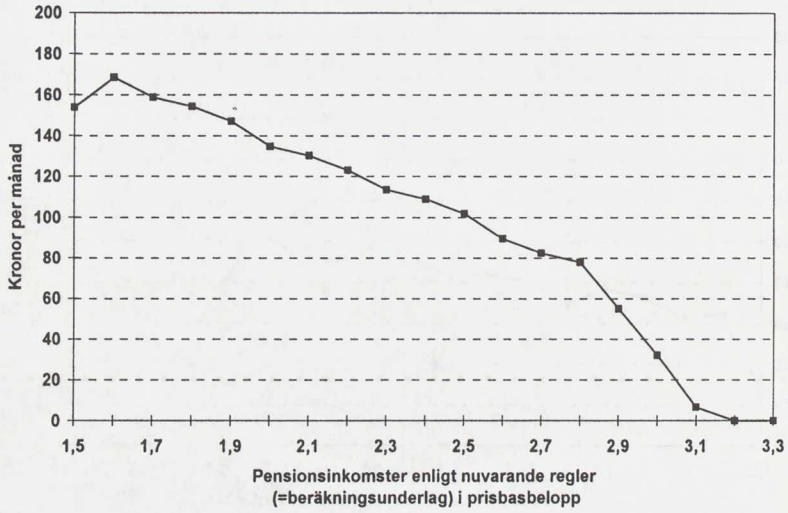

Figur 8.4 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan ett system med övergångsvis garantipension och det nuvarande systemet. Kommunalskatt 31,48 %. Gift pensionär.

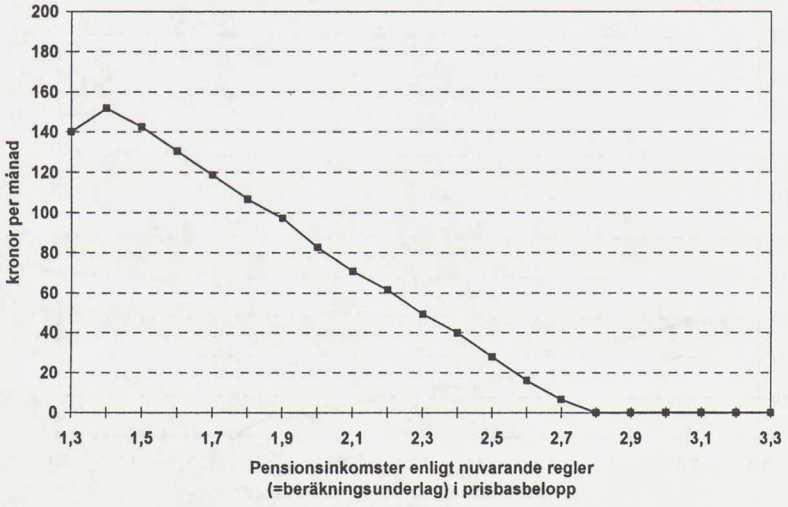

8.3 Helt förtida och uppskjutet uttag samt avkortad folkpension

Vårt förslag: Samma bestämmelser skall gälla för uppräkningen av beräkningsunderlaget och för beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen för alla de ålderspensionärer vars beräkningsunderlag före uppräkningen inte är lägre än 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär. Någon skillnad görs inte mellan pensionärer med oreducerat uttag från 65 års ålder och de pensionärer som har gjort förtida uttag eller skjutit upp uttaget av ålderspension så länge uttaget avser en hel förmån. Detta gäller även de pensionärer som inte kan tillgodoräknas 40 bosättningsår.

Den övergångsvisa garantipensionen för en ålderspensionär vars beräkningsunderlag före uppräkning inte är högre än 0,24 prisbasbelopp skall beräknas genom att från beräkningsunderlaget dras av den tilläggspension, den änkepension från ATP, den tjänstepension och den utländska pension som ingår i beräkningsunderlaget. För en pensionär med högre beräkningsunderlag skall motsvarande beräkning göras efter det att beräkningsunderlaget har räknats upp.

Beräkningsunderlaget för en ålderspensionär vars underlag är högre än 0,24 men lägre än 1,3 prisbasbelopp skall omräknas genom att hela underlaget multipliceras med 1,513 och därefter minskas med 0,112 prisbasbelopp. Detta skall gälla både för en ensamstående och för en gift ålderspensionär.

Beräkningsunderlag som är mellan 1,3 och 1,507 prisbasbelopp vad gäller en ensamstående och mellan 1,3 och 1,34 prisbasbelopp vad gäller en gift ålderspensionär skall höjas genom att hela underlaget multipliceras med 1,427.

Beräkningsunderlaget för en ensamstående ålderspensionär vars underlag är lägst 1,507 men inte högre än 1,515 prisbasbelopp höjs till 2,15 prisbasbelopp.

Vi har ovan redovisat beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen när pensionen tas ut som en oreducerad förmån vid 65 års ålder. I det nuvarande pensionssystemet kan den pensionsberättigade också vänta med att lyfta hela eller delar av pensionen och därigenom bli berättigad till ett högre belopp. Det är även fullt möjligt att tidigarelägga pensioneringstidpunkten. Uttaget kan även då avse hela eller en del av pensionen. Vid förtida uttag reduceras pensionen. Pensionen kan också utges med ett reducerat belopp till följd av att den pensionsberättigade

inte uppfyller kravet på 40 bosättningsår som gäller för att folkpensionen och pensionstillskottet skall kunna medges ograverade.

Nedan redovisas beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen för de pensionärer som väljer att lyfta hela pensionsförmånen. Beräkningarna för de ålderspensionärer som gör partiella uttag av sin pension framgår av avsnitt 8.5.

Enligt gällande regler kan pensionsuttaget skjutas upp fram till 70 års ålder. Folkpensionen, pensionstillskottet och ATP ökar då med 0,7 % för varje månad som pensionsuttaget skjuts upp från den månad den pensionsberättigade fyller 65 år. I december år 1997 hade 36 227 pensionärer fått ålderspensionen höjd till följd av uppskjutet uttag. Merparten av dessa, eller 21 264 personer, var män.

Vid förtida uttag gäller att pensionen reduceras med 0,5 % för varje månad som, när pensionen börjar utges, återstår till den månad den pensionsberättigade fyller 65 år. Såväl folkpensionen och pensionstillskottet som ATP reduceras i samma omfattning. Detta innebär att alla de pensionärer med förtida uttag som antingen helt saknar ATP eller vars ATP inte överstiger nivån för pensionstillskottet har en lägre ålderspension än de grundnivåer på 1,515 respektive 1,34 som gäller vid uttag vid 65 års ålder. En person som är född år 1937 eller tidigare har kunnat lyfta ålderspensionen från den månad han eller hon har fyllt 60 år. Som mest kan pensionen således vara reducerad med 30 %. För en ensamstående ålderspensionär som saknar ATP är den allmänna pensionen i ett sådant fall 1,06 prisbasbelopp. För en gift är motsvarande pension 0,938 prisbasbelopp.

I december år 1997 fanns det 117 755 ålderspensionärer som hade fått pensionen i någon omfattning reducerad till följd av förtida uttag. Männen var något fler än kvinnorna (64 766 respektive 52 989 personer).

Den allmänna ålderspensionen kan också, som nämnts, vara reducerad till följd av att bosättningsvillkoret inte är uppfyllt. Detta gäller om pensionären varken kan tillgodoräknas 40 bosättningsår eller 30 ATP-år. I dessa fall utges folkpensionen och pensionstillskottet till så stor andel av oavkortad sådan pension som motsvarar förhållandet mellan antalet bosättningsår och talet 40. Pensionen kan också utges, om det skulle vara ett bättre alternativ, med samma andel som tilläggspensionen, dvs. i 30-delar. För rätt till ålderspension krävs minst tre bosättningsår eller tre ATP-år. En ensamstående ålderspensionär med tre bosättningsår är därigenom berättigad till en pension på 0,114 prisbasbelopp. För en gift är motsvarande pension 0,101 prisbasbelopp. Detta är den minsta pensionen som utbetalas.

I december år 1997 fanns ca 8 300 personer vars folkpension utbetalades med färre än 40/40 delar. Betydligt fler, ca 35 900 personer, hade mindre än 30/30 delar i folkpension.

Av direktiven till utredningen framgår att den modell till övergångsvis garantipension som föreslogs i princippropositionen skulle t.ex. vid förtida eller uppskjutna uttag ge nettoutfall som alltför kraftigt skiljer sig från vad som gäller före omläggningen. Vi har kunnat konstatera att de oönskade konsekvenser som påpekas i direktiven hänger samman med att de olika delarna av dagens grundskydd i de berörda fallen verkar i delvis olika riktningar. Vid beräkning av SGA är det nämligen endast nivån på pensionsinkomsterna som avgör hur stort avdraget skall bli. Således kan förtida uttag innebära att SGA blir större än vad som skulle ha varit fallet om pensionen hade lyfts från 65 års ålder. Vidare gäller att SGA minskar om uttaget skjuts upp. Beräkningarna kompliceras ytterligare av grundavdragets konstruktion.

Vi har funnit att de nämnda problemen att finna en lämplig modell för övergångsvis garantipension är speciellt stora vad gäller de pensionärer som inte uppfyller de krav som ställs för rätt till oavkortad folkpension.

Detta har ytterligare stärkt vår uppfattning att den enskilda pensionären även efter övergången skall behålla pensionen från det nuvarande systemet, och att vi i första hand skall översätta SGA-bestämmelserna till en pensionsförmån. För de pensionärer som har höjd pension till följd av uppskjutet uttag har vi således i avsnitt 7 föreslagit att i beräkningsunderlaget skall ingå den höjda pensionen. De pensionärer som har reducerad pension till följd av förtida uttag skall på motsvarande sätt i beräkningsunderlaget tillgodoräknas den reducerade pensionen. Detta skall även gälla för de pensionärer vars folkpension utges med viss andel av oavkortad folkpension.

SGA:s grundnivå och avtrappningsbestämmelser är desamma för dem som gjort förtida uttag eller skjutit upp uttaget som för dem som tar ut oreducerad ålderspension från 65 års ålder. SGA-bestämmelserna gäller utan begränsning även för dem vars folkpension utges med en viss andel av en oavkortad sådan pension. Dock gäller alltid ett allmänt förbehåll att SGA inte får utges med större belopp än pension i form av folkpension, pensionstillskott, ATP, änke-ATP, tjänstepension och utländsk socialförsäkringspension. Särskilda regler gäller vid förekomst av yrkesskadelivränta.

Av den nämnda utformningen av skattereglerna följer att en beräkningsmodell som ersätter SGA för en pensionär som tar ut hel ålderspension vid 65 års ålder också automatiskt ersätter SGA för en pensionär med förtida eller uppskjutna uttag och för en pensionär som inte helt fyller bosättningskravet. Detta gäller så länge beräkningsunderlaget inte är lägre 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp en gift ålderspensionär, dvs. den lägsta möjliga oreducerade 65 årspensionen. Några speciella modeller krävs inte i dessa fall.

Mot bakgrund av vad som sagts föreslår vi att den övergångsvisa garantipensionen för de pensionärer som har gjort förtida uttag av hel ålderspension eller helt har skjutit upp uttaget och för de pensionärer vars folkpension beräknas som en viss andel av en oavkortad sådan pension skall beräknas på samma sätt som gäller för dem som lyfter oreducerad pension från 65 års ålder. Detta skall gälla så länge ålderspensionen inte är lägre än 1,515 prisbasbelopp vad gäller en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp vad gäller en gift ålderspensionär. Hur beräkningsunderlaget därvid skall räknas upp framgår av avsnitt 8.2.

Vid förtida uttag eller om folkpensionen utges med viss andel av en oavkortad sådan pension kan dock den pensionsberättigades pensionsinkomster, som redan nämnts, vara lägre än 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp. I dessa fall utges SGA med lika stort belopp som pensionen. Detta har vi tagit hänsyn till i den omräkning av beräkningsunderlaget och den beräkning av den övergångsvisa garantipensionen som redovisas nedan. Principerna är därvid desamma som gäller för förslagen i avsnitt 8.2.

Pensionären skall efter övergången delvis ersättas genom det vanliga grundavdraget. Bestämmelserna vad gäller grundavdraget har vi redogjort för i avsnitt 3.2.2. Det framgår att vid tillräckligt låg taxerad inkomst, 0,24 prisbasbelopp eller lägre, är det vanliga grundavdraget detsamma som den taxerade inkomsten. För den pensionär vars pensionsinkomster inte är högre än 0,24 prisbasbelopp innebär omläggningen således inte i skattehänseende någon förändring. I ett sådant fall behövs inte någon ersättning för slopandet av SGA. Vårt förslag är således att beräkningsunderlag om 0,24 prisbasbelopp eller lägre inte skall höjas.

Den övergångsvisa garantipensionen skall dock inte bara ge kompensation för SGA utan även ersätta pensionstillskottet och den 40-dels beräknade folkpensionen. Därför skall den övergångsvisa garantipensionen beräknas även för de pensionärer vars beräkningsunderlag inte överstiger 0,24 prisbasbelopp. Detta skall göras genom att från det icke omräknade beräkningsunderlaget dras av pensionärens tilläggspension. Har det i beräkningsunderlaget ingått änke-ATP, tjänstepension och/eller utländsk pension så skall även den dras av. Kvar blir då pensionärens övergångsvisa garantipension vilken motsvarar den 40-dels beräknade folkpensionen och pensionstillskottet.

Det vanliga grundavdraget på 0,24 prisbasbelopp kommer efter omläggningen att gälla för alla dem vars pensionsinkomster i det nuvarande pensionssystemet uppgår till ca 1,3 prisbasbelopp. Pensionärer med högre pensionsinkomster kommer att få rätt till ett högre grundavdrag. Det krävs därför att omräkning sker på ett sätt för de pensionärer vars

beräkningsunderlag är lägre än 1,3 prisbasbelopp och på ett annat sätt för dem med högre ålderspension.

Vi föreslår att omräkning av beräkningsunderlaget för den ålderspensionär vars underlag är högre än 0,24 men lägre än 1,3 prisbasbelopp skall görs genom att hela underlaget multipliceras med 1,513 och därefter minskas med 0,112 prisbasbelopp. Detta skall gälla både för en ensamstående och för en gift ålderspensionär

Beräkningsunderlag som är mellan 1,3 och 1,507 prisbasbelopp vad gäller en ensamstående och mellan 1,3 och 1,34 prisbasbelopp vad gäller en gift ålderspensionär skall höjas genom att hela underlaget multipliceras med 1,427.

Beräkningsunderlaget för en ensamstående ålderspensionär vars hela underlag är lägst 1,507 men inte högre än 1,515 prisbasbelopp höjs till 2,15 prisbasbelopp.

Det enligt ovan omräknade underlaget minskas med den tilläggspension, änkepension, tjänstepension, och utländska pension som har ingått i underlaget. Det kvarvarande beloppet är pensionärens övergångsvisa garantipension. I tablå 8.1 har vi visat att den övergångsvisa garantipensionen vid helt oreducerat uttag motsvaras av tre delar, nämligen pensionstillskottet, den 40-dels beräknade folkpensionen och SGA. Denna uppdelning gäller även för dem som har annat än en hel oreducerad ålderspension.

I tablå 8.4 visas hur beräkningsunderlaget och den övergångsvisa garantipensionen beräknas för några av de ensamstående ålderspensionärer som berörs av våra förslag ovan.

Typfallen A och B visar två pensionärer som har skjutit upp uttaget till 67 års ålder. Det framgår att beräkningsunderlaget för pensionären A är det samma som den allmänna pensionen i det nuvarande systemet. I pensionär B:s beräkningsunderlag ingår även tjänstepension.

Beräkningsunderlaget både för A och för B höjs enligt den modell som har redovisats i avsnitt 8.2. Den övergångsvisa garantipensionen beräknas genom att det från det uppräknade underlaget dras av tilläggspension och tjänstepension. Eftersom pensionären A saknar sådan pension kommer hela det omräknade underlaget att bli dennes övergångsvisa garantipension.

I B:s beräkningsunderlag ingår såväl tilläggspension som tjänstepension vilka således dras av från det omräknade beräkningsunderlaget. B har endast 15 år med intjänad ATP-poäng. I den nya tilläggspensionen tillgodoräknas denna pensionär därför endast ett belopp som motsvarar halva folkpensionen i det nuvarande systemet. Den övergångsvisa garantipensionen ger ersättning för den andra halvan av folkpensionsbeloppet. Slutligen ersätts pensionären B också för SGA.

Typfallen C och D visar exempel på två pensionärer som har gjort förtida uttag på sin ålderspension från 60 års ålder. Den allmänna pensionen har således reducerats med 30 %. I respektive beräkningsunderlag ingår den reducerade pensionen. Pensionären D har även tjänstepension. Den ingår också i beräkningsunderlaget. Beräkningsunderlaget både för C och för D är lägre än 1,515 prisbasbelopp. Omräkning görs därför enligt vad som föreslagits i detta avsnitt.

Pensionären C:s underlag multiplicerats således med faktorn 1,513 och minskas därefter med 0,112 prisbasbelopp. Eftersom C saknar inkomstrelaterad pension kommer hela det omräknade beloppet att utgöra övergångsvis garantipension. Den ersätter folkpensionen, pensionstillskottet och SGA.

Beräkningsunderlaget för D multipliceras med 1,427. I det nuvarande systemet består D:s pension av folkpensionen och ATP. Pensionären D har 30 ATP-år och ersätts således endast för SGA.

Typfallen E och F visar hur den övergångsvisa garantipensionen beräknas för två pensionärer som båda har 20 bosättningsår. Folkpensionen och pensionstillskottet, vad gäller pensionären E, utges därför med halva beloppet. Det framgår att principerna för beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen är desamma som gäller för de föregående typfallen.

Tablå 8.4 Beräkning av den övergångsvisa garantipensionen. Ensamstående ålderspensionär. Prisbasbelopp.

	Uttag från 67 års ålder 40 bosättningsår		Uttag från 60 års ålder 40 bosättningsår		Uttag från 65 års ålder 20 bosättningsår	
	Typfall A	Typfall B (15 ATP-år)	Typfall C	Typfall D (30 ATP-år)	Typfall E	Typfall F (15 ATP-år)
(a) ATP	0,00	0,65	0,00	0,70	0,00	1,80
(b) FP och PTS	1,77	1,12	1,06	0,67	0,76	0,48
(c) Tjänstepension	0,00	0,14	0,00	0,11	0,00	0,22
Beräkningsunderlag (= a + b + c)	1,77	1,91	1,06	1,48	0,76	2,50
(d) Omräknat beräkningsunderlag	2,30	2,39	1,49	2,11	1,03	2,74
(e) Tilläggspension	0,00	1,21	0,00	1,37	0,00	2,28
Övergångsvis garp. =(d – e – c)	2,30	1,04	1,49	0,63	1,03	0,24
Nettopension år 2000, kronor	59 009	61 274	38 602	54 018	27 573	70 672
Nettopension år 2001, kronor	59 441	61 692	38 624	54 443	27 615	71 243

[1] Inklusive tjänstepension. 34 % kommunalskatt. 1999 års priser.

I detta avsnitt har vi föreslagit att den övergångsvisa garantipensionen skall beräknas på samma sätt för alla dem vars ålderspension i det nuvarande systemet är 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp eller högre. Samma beräkningsregler skall således gälla oavsett om ålderspensionären gör uttag på en hel eller avkortad folkpension från 65 års ålder eller om pensionen tas ut före eller efter 65 års månaden. På detta sätt är vårt förslag en direkt översättning av de i dag gällande skattereglerna. Följaktligen gäller att nettoutfallet för den pensionsberättigade endast beror på storleken på hans eller hennes samlade pensionsinkomster. Huruvida uttaget avser hel eller avkortad pensionsförmån eller om pensionen lyfts före, efter eller vid 65 års månaden påverkar inte nettoutfallet. Utfallet för den enskilda pensionären vid olika pensionsinkomster och vid 34 % kommunalskatt framgår av figurerna 8.1–8.2, föregående avsnitt.

Vad gäller pensionärer med lägre pensionsinkomster är vårt förslag att den övergångsvisa garantipensionen skall beräknas på samma sätt för den pensionär som är ensamstående och för den pensionär som är gift så länge pensionsinkomsten är lägre än 1,34 prisbasbelopp. Även detta är en direkt översättning av de gällande SGA-bestämmelserna. Vårt förslag innebär således att nettoutfallet för en enskild pensionär inte påverkas av civilståndet. Detta framgår av figur 8.5. I figuren visas dessutom nettoutfallet för en ensamstående ålderspensionär vars inkomster är mellan 1,34 prisbasbelopp och 1,515 prisbasbelopp. Figuren avser ålderspensionärer som är bosatta i kommun med en skattesats på 34,0 %.

Figur 8.5 Skillnad i pensionsinkomst efter skatt mellan reformerat och nuvarande system för pensionärer med övergångsvis garantipension. Kommunalskatt 34,0 %. Ensamstående och gift ålderspensionär.

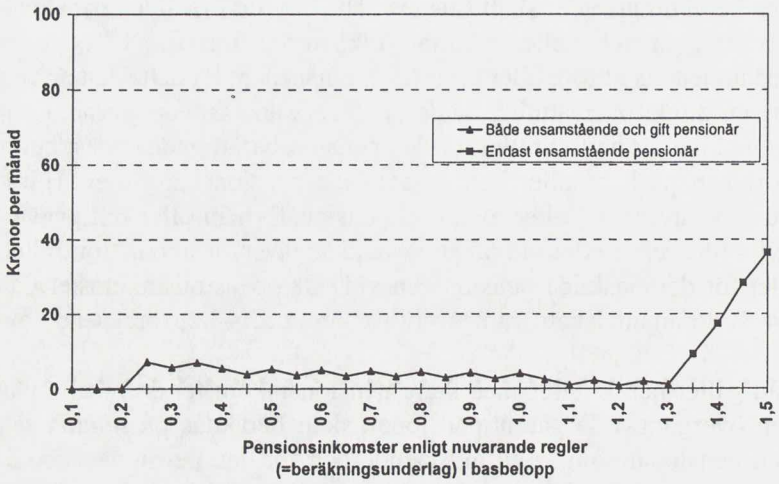

8.4 Övergångsvis garantipension för personer med yrkesskadelivränta

Förslag: Beräkningsunderlaget för en person som jämte ålderspension uppbär yrkesskadelivränta skall räknas upp enligt samma regler som skall gälla för övriga pensionärer.

Den övergångsvisa garantipensionen skall beräknas genom att från det uppräknade beräkningsunderlaget dras av den tilläggspension, den änkepension från ATP, den yrkesskadelivränta, den tjänstepension och den utländska pension som ingår i beräkningsunderlaget.

I vårt arbete har en utgångspunkt varit att vi i första hand skall översätta de i dag gällande SGA-bestämmelserna till en pensionsförmån. Detta sker om den pensionsberättigade behåller den pension som utbetalas i dagens system och om ersättning för SGA beräknas på grundval av denna pension och andra pensionsinkomster som påverkar SGA. Utgångspunkten har varit densamma även i vårt arbete att konstruera samordningsbestämmelser och beräkningsregler för den övergångsvisa

garantipensionen för de ålderspensionärer som tillsammans med ålderspensionen uppbär yrkesskadelivränta.

För pensionärer med yrkesskadelivränta gäller att pensionen minskas med hänsyn till livräntan. Vidare gäller att SGA beräknas på grundval av den utbetalda ålderspensionen efter att den har minskats med hänsyn till livräntan. Därför har vi i avsnitt 7.7 föreslagit att i beräkningsunderlaget för pensionärer med yrkesskadelivränta skall ingå ålderspensionen efter att den har samordnats med yrkesskadelivräntan. Samordningen skall därvid ske enligt de i dag gällande bestämmelserna. Vidare har vi föreslagit att i beräkningsunderlaget skall ingå egen– och efterlevandelivränta till den del livräntan kan anses ha påverkat SGA i höjande riktning. Förutom den samordnade ålderspensionen och yrkesskadelivräntan skall det i beräkningsunderlaget, på samma sätt som gäller för övriga ålderspensionärer, ingå änkepension, tjänstepension och utländsk socialförsäkringspension.

Beräkningsunderlaget skall sedan räknas upp med hänsyn till SGA. Vad gäller personer med livränta har det framkommit att SGA fastställs med ledning av delvis andra inkomster än vad som gäller för övriga ålderspensionär. Avtrappningen och basnivåerna är dock desamma oavsett om den pensionsberättigade har livränta eller ej. Vi föreslår därför att beräkningsunderlaget för pensionärer vars ålderspension har samordnats med yrkesskadelivränta skall räknas om på samma sätt som skall gälla för ålderspensionärer utan livränta. Hur detta skall ske framgår av avsnitt 8.2 och 8.3.

Den övergångsvisa garantipensionen erhålls genom att från det omräknade beräkningsunderlaget dras av den tilläggspension, yrkesskadelivränta, tjänstepension och utländska pension som har ingått i underlaget. Vad som därvid beaktas som tjänste- respektive utländsk pension framgår av avsnitt 7.

Som nämnts har vi i utformningen av beräkningsregler för den övergångsvisa garantipensionen utgått från att pensionären endast har pensionsinkomster. Vi har inte beaktat att den pensionsberättigade kan ha andra beskattningsbara s.k. sidoinkomster. Vi har inte heller kunnat ta hänsyn till att yrkesskadelivräntan till den del livräntan är beskattningsbar kan innebära att det vanliga grundavdraget blir ett annat än vad som skulle ha gällt för samma pensionär utan livränta. Sådana hänsynstaganden skulle oundvikligen leda till individuella bedömningar som vi enligt vad som framgår av våra direktiv skall undvika.

Nedan i tablå 8.5 redovisas 4 exempel på beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen för en ensamstående ålderspensionär med yrkesskadelivränta. I avsnitt 7.7 har vi redovisat samordningen i det nuvarande systemet för samma pensionärer (tablå 7.1). Eftersom beräk-

ningsunderlaget i samtliga exempel uppgår till minst 1,515 prisbasbelopp sker uppräkningen enligt förslagen i avsnitt 8.2.

Beräkningsunderlag om 1,515 prisbasbelopp höjs således till 2,15 prisbasbelopp vad gäller typfallen A och B. Vad gäller typfallen C och D är underlaget högre än 1,515 prisbasbelopp. Beräkningsunderlaget i dessa fall räknas således upp genom att underlaget upp till 1,515 prisbasbelopp höjs till 2,15 prisbasbelopp och underlaget till den del det överstiger 1,515 prisbasbelopp multipliceras med 0,596.

Den övergångsvisa garantipensionen beräknas genom att det från underlaget dras av tilläggspension och, vad gäller typfall B, den yrkesskadelivränta som ingår i beräkningsunderlaget.

Av tablån framgår att typfall A och B har 0 kronor i ATP efter att pensionen har samordnats med yrkesskadelivräntan. Dessa personers ATP har således samordnats helt med yrkesskadelivräntan. Eftersom dessa personer har beviljad ATP, kommer dock deras 30-dels beräknade folkpension i beräkningarna att beaktas som tilläggspension. Den övergångsvisa garantipensionen kommer att ersätta det pensionstillskott och SGA som dessa pensionärer skulle ha rätt till med stöd av den nuvarande lagstiftningen.

Av tablån framgår även respektive pensionärs nettoinkomst både före och efter omläggningen. I samtliga exemplen har antagits att pensionären bor i en kommun med en kommunalskattesats på 34 %. Beräkningarna därvid redovisas i 1999 års priser. Det förutsätts att hälften av yrkesskadelivräntan är en skattepliktig förmån.

Tablå 8.5 a – d Beräkning av övergångsvis garantipension samt inkomst efter avdrag för skatt för personer som jämte ålderspension uppbär yrkesskadelivränta. Kommunalskatt 34 %. Prisbasbelopp respektive kronor i 1999 års priser. Ensamstående ålderspensionär.

a) Typfall A. ATP före samordning 0,3 prisbasbelopp. 30 ATP-år.

Pension och livränta efter samordning i basbelopp		Den övergångsvisa garantipensionen i basbelopp	
ATP	0,000	Omräknat beräknings-underlag	2,15
Folkpension	0,960	varav tilläggspension	0,96
Pensionstillskott	0,555	övergångsvis garantipension	1,19
Pension totalt	1,515	livränta	0,00
Livränta	0,400	Livränta, totalt	0,40
Beräkningsunderlag	1,515		
varav yrkesskadelivränta	0,000		
Pension och livränta, netto efter skatt, kronor	*67 024*	*Pension och livränta, netto efter skatt, kronor*	*68 004*

b) Typfall B. ATP före samordning 0,2 prisbasbelopp. 30 ATP-år.

Pension och livränta efter samordning i basbelopp		Den övergångsvisa garantipensionen i basbelopp	
ATP	0,000	Omräknat beräknings-underlag	2,15
Folkpension	0,960	varav tilläggspension	0,96
Pensionstillskott	0,455	övergångsvis garantipension	1,09
Pension totalt	1,415	livränta	0,10
Livränta	0,400	Livränta, totalt	0,40
Beräkningsunderlag	1,515		
varav yrkesskadelivränta	0,100		
Pension och livränta, netto efter skatt, kronor	*64 642*	*Pension och livränta, netto efter skatt, kronor*	*65 282*

c) Typfall C. ATP före samordning 1,04 prisbasbelopp. 30 ATP-år.

Pension och livränta efter samordning i basbelopp		Den övergångsvisa garantipensionen i basbelopp	
ATP	0,74	Omräknat beräknings-underlag	2,26
Folkpension	0,96	varav tilläggspension	1,70
Pension totalt	1,70	övergångsvis garantipension	0,56
Livränta	0,40	livränta	0,00
Beräkningsunderlag	1,70	Livränta, totalt	0,40
varav yrkesskadelivränta	0,00		
Pension och livränta, netto efter skatt, kronor	*69 984*	*Pension och livränta, netto efter skatt, kronor*	*70 997*

d) Typfall D. ATP före samordning 2,24 prisbasbelopp. 30 ATP-år.

Pension och livränta efter samordning i basbelopp		Den övergångsvisa garantipensionen i basbelopp	
ATP	1,54	Omräknat beräknings-underlag	2,74
Folkpension	0,96	varav tilläggspension	2,50
Pension totalt	2,50	övergångsvis garantipension	0,24
Livränta	0,93	livränta	0,00
Beräkningsunderlag	2,50	Livränta, totalt	0,93
varav yrkesskadelivränta	0,00		
Pension och livränta, netto efter skatt, kronor	*98 778*	*Pension och livränta, netto efter skatt, kronor*	*99 621*

8.5 Beräkning av den övergångsvisa garantipensionen vid partiella uttag

Vårt förslag: Om ålderspensionen tas ut som en partiell förmån skall den övergångsvisa garantipensionen beräknas med ledning av den pension som skulle utges om hel ålderspension hade lyfts. Andelsberäkningen görs därefter.

Uttag av ålderspension före, efter eller fr.o.m. 65 årsmånaden kan göras av hel, halv, tre fjärdedels eller en fjärdedels pension. Därvid gäller samma regler för minskning och ökning som vid uttag av hel ålderspension. Vid förtida partiella uttag skall således uttaget minskas med 0,5 % för varje månad som, när pensionen börjar utges, återstår till den månad den pensionsberättigade fyller 65 år. Om pensionen tas ut partiellt efter 65 årsmånaden skall den innestående delen av pensionen höjas med 0,7 % för varje månad som pensionsuttaget skjuts upp från den månad den pensionsberättigade fyllde 65 år.

För en ensamstående ålderspensionär med hel ålderspension är högsta SGA 1,515 prisbasbelopp och för en gift 1,34 prisbasbelopp. Vidare gäller att pensionärer med hel ålderspension får SGA för alla pensionsinkomster, medan de personer som tar ut partiell pension inte kan få högre SGA än uppburen folkpension och pensionstillskott. SGA-bestämmelserna för dem med partiella uttag framgår av andra stycket, av tredje stycket punkt 1 och av fjärde stycket av anvisningarna till 48 § kommunalskattelagen (1928:370) (KL) och 8 § lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt.

SGA reduceras med 65 % av den del av uppburen pension som överstiger något av avdragsbeloppen 1,515 eller 1,34 prisbasbelopp. När det gäller personer med partiellt uttag av pension tillämpas denna regel i praktiken så att reduktionen för pensionsinkomster över 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp sker från någon av dessa nivåer och inte från den lägre SGA-nivån för faktiskt uppburen folkpension och pensionstillskott. Det är således först när skillnaden mellan högsta för alla gällande och det för den pensionsberättigade beräknade högsta SGA är bortreducerad som en reell reduktion av hans eller hennes grundavdrag sker.

Av figur 8.6 framgår SGA för en ensamstående ålderspensionär om pensionen tas ut från 63 års ålder antingen som en hel eller som en halv förmån. Det framgår att för en pensionär med relativt låg pension är SGA vid ett halvt uttag mindre än hälften av det avdrag som skulle ha utgått om en hel pension hade tagits ut. Vid högre inkomstlägen är

SGA för pensionärer med halvt uttag endast marginellt lägre och i vissa fall högre jämfört med SGA om pensionen i stället tagits ut som en hel förmån. Detta är en effekt av den gällande tillämpningen av SGA-bestämmelserna.

Det bör poängteras att sambandet nedan endast gäller de beskrivna förhållandena. Skulle pensionen lyftas tidigare eller utges med mindre eller större andel så skulle relationerna se annorlunda ut. Skulle pensionen i figur 8.6 tas ut som en tre fjärdedels förmån så skulle beskattningen i samtliga inkomstlägen vara relativt förmånlig jämfört med beskattningen vid helt uttag.

Vidare framgår det av figur 8.6 att även de med höga pensionsinkomster skulle vid halvt uttag medges SGA trots att så inte skulle vara fallet om pensionen tagits ut som en hel förmån. Även detta är en effekt av den gällande tillämpningen av SGA-bestämmelserna.

Figur 8.6 SGA om samma person gör helt alternativt halvt uttag av sin ålderspension från 63 års ålder. Kronor i 1999 års priser.

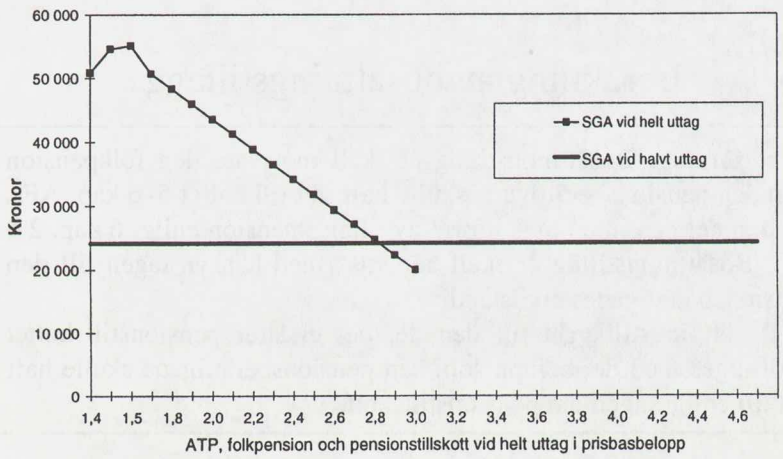

Vi ifrågasätter om det sätt att reducera SGA vid partiellt uttag av ålderspension som tillämpas i praktiken varit avsedd av lagstiftaren. En annan mer närliggande tolkning är, att det är det för den pensionsberättigade högsta möjliga SGA vid partiellt uttag som skall reduceras med pensionsinkomster över 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp. Detta skulle ge fördelningspolitiska och andra effekter som bättre stämmer överens med konstruktionen av SGA i övrigt.

Vår uppgift är att ersätta SGA utan att för den skull försämra för den pensionsberättigade. Den fråga som vi har ställt oss är om utgångs-

punkten därvid skall vara att också den i dag gällande tillämpningen av skattebestämmelserna när ålderspensionen tas ut partiellt skall översättas till en övergångsvis garantipension. Vi har således ifrågasatt om det kan anses som rimligt att överkompensationen skall föras över från skattesystemet till pensionssystemet och funnit att så inte bör ske.

Vi föreslår därför att den övergångsvisa garantipensionen för pensionärer med partiellt uttag beräknas på ett sätt som motsvarar avsikterna med den gällande lagstiftningen. Detta görs om den övergångsvisa garantipensionen beräknas på grundval av den pension som skulle utges vid helt uttag. Beräkningsunderlaget skall därvid fastställas enligt vad som föreslås i avsnitt 7. Omräkningen av underlaget och beräkningen av den övergångsvisa garantipensionen skall ske enligt beräkningsreglerna i avsnitt 8.2, 8.3 och 8.4. Den därigenom beräknade garantipensionen betalas ut som en fjärdedels, halv eller tre fjärdedels förmån beroende på uttaget.

Vi är medvetna om att vårt förslag medför försämringar för många av de pensionärer som vid övergången lyfter ålderspensionen partiellt. Vi menar dock att den pensionsberättigade alltid kan undvika en sänkning av nettoinkomsten genom att i stället lyfta hela ålderspensionen.

8.6 Beräkning av bosättningstillägg

Vårt förslag: Bosättningstillägget skall motsvara den folkpension som den pensionsberättigade skulle haft rätt till enligt 5–6 kap. AFL till den del den inte utges i form av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § LIP. Bosättningstillägget skall beräknas med hänsyn tagen till den pensionsberättigades civilstånd.

Bosättningstillägget till den del det ersätter pensionstillskottet skall utges med det belopp som den pensionsberättigade skulle haft rätt till enligt lagen om pensionstillskott.

Bosättningsbaserad folkpension

Som redovisas i avsnitt 5 skall den ATP-baserade folkpensionen fr.o.m. ingången av år 2001 utges i form av tilläggspension, det s.k. folkpensionstillägget.

Den övergångsvisa garantipensionen skall ersätta den bosättningsbaserade folkpensionen, pensionstillskottet och SGA. Detta gäller under förutsättning att den pensionsberättigades beräkningsunderlag inte överstiger gränsen för rätt till övergångsvis garantipension. Som

redovisas i avsnitt 5 kommer personer som har en så hög inkomstrelaterad ålderspension att de inte är berättigade till övergångsvis garantipension inte utan särskilda åtgärder att ersättas för den bosättningsbaserade folkpension, som de vid omläggningen har eller vid tiden för ansökan om ålderspension skulle haft rätt till. I tabellen 8.1 visas hur många personer som inte kan tillgodoräknas 30 år med tillgodoräknade ATP-poäng.

Tabell 8.1 Antalet ålderspensionärer med tilläggspension i december 1997 med fördelning efter antalet ATP-år.

Antalet ATP-år	Antalet kvinnor	Antalet män	Kvinnor och män totalt
Färre än 30 år[1]	505 010	205 256	710 266
varav ATP om högst 2 basbelopp	463 947	130 559	594 506
ATP högre än 2 basbelopp	41 063	74 697	115 760
30 ATP-år[2]	159 736	454 016	613 752
Samtliga med ATP	**664 746**	**659 272**	**1324 018**

Källa: Riksförsäkringsverket

[1] För ålderspensionärer som är födda före år 1923 krävs för rätt till hel ATP färre än 30 ATP-år. Här ingår även dessa ålderspensionärer i den mån de inte har tillgodoräknats det antalet ATP-år som krävs för hel ATP.

[2] Inklusive pensionärer födda före år 1923 med hel ATP.

Vi föreslår att de personer vars beräkningsunderlag överstiger nämnda gränser skall ersättas för dagens grundtrygghet i form av folkpensionen till den del den inte utges i form av tilläggspension. Detta skall ske genom att ett bosättningstillägg utges till dem.

Som nämnts är en förutsättning för rätt till bosättningstillägg att den pensionsberättigade har tjänat in pensionspoäng under färre än 30 år och kan tillgodoräknas en högre folkpension om denna baseras på bosättningstid. Detta visas i följande exempel.

En pensionsberättigad som har varit bosatt i Sverige under 40 år men som endast har 25 år med intjänade pensionspoäng, blir berättigad till 25/30 av det fulla folkpensionstillägget eller cirka 80 % av folkpensionstillägget om 0,96 prisbasbelopp för en ensamstående. Eftersom den pensionsberättigade med dagens regler har rätt till en oreducerad folkpension skall resterande del av folkpensionen, dvs. 20 % av folkpensionsbeloppet, utges till honom eller henne i form av bosättningstillägg.

Såsom gäller enligt dagens regler för beräkning av folkpension och för beräkning av folkpensionstillägget skall den nu behandlade ersättningen påverkas av om den pensionsberättigade är gift eller ensamstående. Ordningen innebär att ersättningen måste räknas om för det fall pensionären ändrar civilstånd.

Pensionstillskott

Vi föreslår att den övergångsvisa garantipensionen också skall ersätta dagens pensionstillskott. Detta kommer också att ske om den pensionsberättigade har rätt till övergångsvis garantipension, dvs. om hans eller hennes samlade pensionsinkomster inte överstiger 3,0867 prisbasbelopp för en ensamstående eller 2,709 prisbasbelopp för den som är gift. Normalt har personer med så höga pensionsinkomster inte rätt till pensionstillskott, eftersom tilläggspensionen minskar pensionstillskottet krona för krona (se avsnitt 3). Härigenom kan det synas som om den pensionsberättigade i alla situationer kommer att ersättas för det slopade pensionstillskottet. Så är emellertid inte alltid fallet.

I två situationer kan en pensionsberättigad, vars beräkningsunderlag överstiger rätten till övergångsvis garantipension, med stöd av dagens regler för pensionstillskott ändå vara berättigad till denna pensionsförmån. Den ena situationen är när det i den pensionsberättigades beräkningsunderlag ingår en relativt hög tjänstepension, men ingen eller en så låg tilläggspension att denna pension inte har minskat hela pensionstillskottet. Eftersom pensionstillskottet inte minskas av tjänstepension har den pensionsberättigade i denna situation enligt dagens regler rätt till pensionstillskott.

Den andra situationen är när den pensionsberättigade har rätt till utländsk pension. Pensionstillskottet skall i och för sig enligt nationella regler minskas av utländsk pension på motsvarande sätt som den minskas av tilläggspension. Minskningen skall, som framgår av avsnitt 7, ske före det att beräkningsunderlaget fastställs. På grund av EG-rättsliga regler i förordningen (EEG) nr 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare och deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen samordnas i praktiken pensionstillskottet inte med sådan utländsk pension som en pensionsberättigad som omfattas eller har omfattats av förordningen uppbär. Om den pensionsberättigade har en låg tilläggspension eller om han eller hon helt saknar rätt till sådan pension, är den pensionsberättigade i praktiken berättigad till pensionstillskott, oavsett om den pensionsberättigade uppbär utländsk pension eller inte. Detta visas i följande exempel.

För en ensamstående pensionär, som har en tilläggspension om 0,25 prisbasbelopp, ett folkpensionsbelopp om totalt 0,96 prisbasbelopp som avser såväl folkpensionstillägget som den i dag bosättningsbaserade folkpensionen och en utländsk pension om 2 prisbasbelopp, kommer hans eller hennes beräkningsunderlag att överstiga gränsen för rätt till övergångsvis garantipension. Den pensionsberättigade kommer således inte att erhålla ersättning för pensionstillskottet i form av övergångsvis garantipension. Om pensionären omfattas av förordningen 1408/71 och den utländska pensionen inte minskar pensionstillskottet är han eller hon med stöd av dagens regler emellertid berättigad till ett pensionstillskott om 0,305 prisbasbelopp. Som redovisas i avsnitt 14 har emellertid de flesta av de nu aktuella pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare en sådan pensionsförmån som har förtecknats i bilaga 4 D till förordningen, varför i princip all utländsk pension kan minska pensionstillskottet fullt ut.

För att undvika effekten av att en pensionsberättigad, som på grund av att hans eller hennes beräkningsunderlag är så högt att det överstiger rätten till övergångsvis garantipension, går miste om det pensionstillskott som han eller hon med stöd av dagens regler härom skulle haft rätt till, föreslår vi att även i dessa situationer skall bosättningstillägg utges till den pensionsberättigade.

Bosättningstillägget skall i dessa situationer fastställas till ett belopp motsvarande det pensionstillskott som skulle ha utgetts med stöd av dagens regler. Detta innebär bl.a. att bosättningstillägget kan fastställas antingen i förhållande till den bosättningstid som den pensionsberättigade kan tillgodoräknas enligt bestämmelserna i 5 kap. AFL eller till antalet år med tillgodoräknade ATP-år eller därmed likställda år enligt samma kapitel.

Reglerna om bosättningstillägg medför att registrering av såväl pensionspoäng för tilläggspension som bosättningsår alltjämt kommer att behöva ske för personer födda 1937 eller tidigare. Detta medför emellertid inget merarbete. Av de personer som kommer att ha rätt till bosättningstillägg har i princip alla redan fyllt 64 år, varför antalet pensionspoäng redan har fastställts, och ändring av detta kan komma att göras endast vid ett fåtal tillfällen och då under en begränsad tid. Detta kan bli fallet om antalet pensionspoäng efter det att beslut härom överklagats ändras. Även hur många bosättningsår som den pensionsberättigade kan tillgodoräknas har fastställts vid omläggningen till övergångsvis garantipension. Inte heller sådana år kan enligt huvudregeln tillgodoräknas efter det år den pensionsberättigade fyllt 64 år. Som anges i avsnitt 7 gäller dock för personer som är födda år 1937 eller tidigare vissa övergångsbestämmelser vilka gör det möjligt att kunna tillgodoräkna bosättningsår även efter fyllda 64 år. Av samma avsnitt

framgår att vi föreslår att denna övergångsbestämmelse skall ha fortsatt giltighet, varför antalet bosättningsår alltjämt kommer att behöva registreras. Vid ikraftträdandet av den övergångsvisa garantipensionen kommer också i huvudsak det pensionstillskott som respektive pensionär är berättigad till att vara fastställt.

8.7 Följsamhetsindexering

Vårt förslag: Den tilläggspension som ingår i beräkningsunderlaget skall alltid uppgå till minst vad den pensionsberättigade skall ha i folkpensionstillägg enligt 2 § 2 LIP.

Den övergångsvisa garantipensionen är värdesäkrad genom att bestämmelserna om uppräkning av beräkningsunderlaget anges i prisbasbelopp. Emellertid kan det belopp som betalas ut i form av övergångsvis garantipension ändras genom att beräkningsunderlaget ändras.

Beräkningsunderlaget är värdesäkrat till den del som motsvarar den 40-dels beräknade folkpensionen och pensionstillskottet. Dessa delar kommer således även i fortsättningen att följa prisindexets utveckling. Tilläggspensionen kommer däremot inte, som i dagens system, att följa prisutvecklingen utan kommer från och med år 2002 att följa inkomstutvecklingen genom följsamhetsindexeringen. Genom denna s.k. följsamhetsindexering skapas stabilitet i pensionssystemet.

För pensionärer födda senare än år 1937 gäller vid följsamhetsindexeringen att garantipensionen minskar lika mycket som inkomstpensionen ökar så länge den inkomstgrundade pensionen inte överstiger 1,26 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,14 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär. För en person med högre pension än de nämnda beloppen innebär en höjning av inkomstpensionen att garantipensionen minskar med ett belopp som motsvarar 48% av inkomstpensionens ökning. Pensionären får således behålla en viss del av ökningen. Om inkomstpensionen minskar i stället, vilket kan ske vid låg tillväxt gäller det motsatta. Pensionärerna med de lägsta pensionerna drabbas inte alls av nedgången medan pensionärer med lite högre pension får känna av en viss inkomstsänkning.

Om följsamhetsindexeringen gällde i dagens ATP-system skulle inte inkomsterna för pensionärer med rätt till pensionstillskott påverkas alls av följsamhetsindexeringen. Det skulle endast ske en omfördelning mellan ATP och pensionstillskottet som idag är prisindexerat. De pensionärer som inte har pensionstillskott men får SGA skulle delvis på-

verkas av följsamhetsindexeringen genom att SGA ändrades och därigenom också nettopensionen.

Vårt förslag till beräkning av den övergångsvisa garantipensionen är huvudsakligen en översättning av dagens pensionsförmåner och de gällande SGA-bestämmelserna. Därmed fungerar vårt förslag i princip på samma sätt som dagens system och garantipensionssystemet. För en pensionär med rätt till övergångsvis garantipension kommer således att gälla att pensionsinkomsterna påverkas inte om pensionären med stöd av dagens regler skulle haft rätt till pensionstillskott. För de pensionärer som har högre pensionsinkomster innebär vårt förslag att den övergångsvisa garantipensionen minskar/ökar med 40,4 % av tilläggspensionens ökning/minskning. För en gift ålderspension är motsvarande procentsats 42.

Av avsnitt 7 framgår att följsamhetsindexeringen av tilläggspensionen beaktas genom att beräkningsunderlaget årligen uppdateras.

Pensionsinkomsterna för en pensionär med så låg ATP att det i hans eller hennes beräkningsunderlag ingår ersättning för pensionstillskott skall, som nämnts, inte påverkas av följsamhetsindexeringen. Detta regleras genom det belopp som i beräkningsunderlaget ersätter den pensionsberättigades pensionstillskott i det nuvarande systemet. Om tilläggspensionens reala värde (tilläggspension i basbelopp) minskar så ökar beloppet för pensionstillskottet i motsvarande omfattning.

Om en person i det nuvarande systemet har mycket liten ATP men ändå många ATP-år kan det vid låg tillväxt inträffa att denna persons tilläggspension i det nya systemet minskar så mycket att den blir lägre än det ursprungliga beloppet för folkpensionstillägget i tilläggspensionen. Pensionstillskottet ersätter minskningen av den ATP som ingår i tilläggspensionen. Det finns dock ingen mekanism som ersätter minskningen av folkpensionstillägget. Det skulle således kunna inträffa att en person med pensionstillskott till följd av följsamhetsindexeringen får en real sänkning av sina pensionsinkomster. Detta anser vi inte skall kunna inträffa och föreslår därför en spärregel som hindrar en sådan utveckling.

Vi föreslår således att tilläggspensionen i beräkningsunderlaget alltid skall uppgå till minst vad den pensionsberättigade skulle haft i folkpensionstillägg om det hade prisindexerats. I tablå 8.6 visas exempel på hur spärregeln fungerar vid låg tillväxt. Vi antar att den årliga tillväxten är 0,6 %. Detta innebär att tilläggspensionen årligen minskar med 1 %. För att förenkla framställningen förutsätter vi oförändrade priser mellan åren.

Vi förutsätter i exemplet att hela tilläggspensionen är underlag för följsamhetsindexeringen men att det är ATP-delen som först sänks/höjs. Först när ATP är helt bortreducerad minskas folkpensions-

delen av tilläggspensionen. Personen i fråga har i det nuvarande systemet ATP som uppgår till 0,1 prisbasbelopp. Eftersom den är intjänad under 30 år ingår hela folkpensionen i den nya tilläggspensionen. Den övergångsvisa garantipensionen ersätter således, förutom SGA, endast det pensionstillskott som skulle ha utgetts om de nuvarande bestämmelserna alltjämt gällde.

Efter tre år med en årlig tillväxt kring 1 % (år 4) har tilläggspensionen i exemplet minskat med 695 kr. ATP är helt bortreducerad. Beloppet som utges som ersättning för pensionstillskottet har höjs till det högsta möjliga 20 202 kr. Även folkpensionsdelen i tilläggspensionen har minskats. Därför tillämpas spärregeln. Det framgår att den enskilde ha fått ett tillägg till sin övergångsvisa garantipension. Detta tillägg jämte höjningen av beloppet för pensionstillskottet ersätter hela den minskning som skett av tilläggspensionen.

I praktiken kommer de nämnda justeringarna att ske automatiskt genom att beräkningsunderlaget före fastställandet höjs till 1,515 prisbasbelopp och därefter räknas upp till 2,15 prisbasbelopp, vilket ger en total pension om 78 260 kronor.

Tablå 8.6 Följsamhetsindexeringens effekter för en ensamstående ålderspensionär med övergångsvis garantipension vid tillämpning av spärregeln. Årlig tillväxt 1 %. Kronor i 1999 års priser.

År 1 antas ATP uppgå till 0,1 prisbasbelopp. Dessutom antas 30 ATP-år.

	Tilläggspension		Övergångsvis garantipension			Pension totalt
	ATP	Folk-pension	Ersättnings för pensions-tillskott	Ersättning för SGA	Tillägg	
År 1, kronor	364	34 944	19 838	23 114	0	78 260
År 4, kronor	0	34 249	20 202	23 250	559	78 260
Förändring mellan åren	0	-695	136	136	559	0

I tablån 8.7 visas också effekterna av följsamhetsindexeringen för fyra pensionärer med övergångsvis garantipension, om inkomstindexet ökar med 2,6 % mellan åren. Detta innebär att tilläggspensionen samtidigt ökar med 1 %. Också här förutsätter vi oförändrade priser mellan de två åren.

Tilläggspensionen för pensionären A följsamhetsindexeras upp med 400 kronor. Den del av hans övergångsvisa garantipension som motsvarar pensionstillskottet minskar i samma omfattning. Pensionär A:s totala pension förändras inte av följsamhetsindexeringen.

Tilläggspensionen för pensionären B ökar med 800 kronor. Hela den övergångsvisa garantipensionen avser ersättning för SGA. Denna minskar med 300 kronor. Pensionär B får således behålla 500 kronor av ökningen av tilläggspensionen.

Pensionären C har 20 ATP-år. Denna pensionär ersätts således även för den 40-dels beräknade folkpensionen. Det framgår att denna del av den övergångsvisa garantipensionen inte påverkas av att tilläggspensionen har höjts. Endast den del som motsvarar i dag gällande SGA ändras.

Även i pensionär D:s övergångsvisa garantipension ingår ett folkpensionsbelopp. Till följd av följsamhetsindexeringen höjs pensionärens beräkningsunderlag över den gräns som skall gälla för att rätt till övergångsvis garantipension skall föreligga. Ersättningen för SGA på 100 kronor är således bortreducerad. Den 40-dels beräknade folkpensionen påverkas däremot inte beloppsmässigt. Förändringen är att den i stället utges som bosättningstillägg.

Tablå 8.6 a – d Följsamhetsindexeringens effekter för ensamstående ålderspensionär med övergångsvis garantipension. Kronor i 1999 års priser.

a) Typfall A, 40 bosättningsår, 20 ATP-år.

	Tilläggs-pension	Övergångsvis garantipension			Pension totalt
		Ersättning för folkpension	Ersättning för pensionstillskott	Ersättning för SGA	
År 1	34 200	11 600	9 300	23 100	78 200
År 2	34 600	11 600	8 900	23 100	78 200

b) Typfall B, 40 bosättningsår, 30 ATP-år.

	Tilläggs-pension	Övergångsvis garantipension			Pension totalt
		Ersättning för folkpension	Ersättning för pensionstillskott	Ersättning för SGA	
År 1	71 300	0	0	16 600	87 900
År 2	72 100	0	0	16 300	88 400

c) Typfall C, 40 bosättningsår, 20 ATP-år.

	Tilläggs-pension	Övergångsvis garantipension			Pension totalt
		Ersättning för folkpension	Ersättning för pensionstillskott	Ersättning för SGA	
År 1	59 700	11 600	0	16 600	87 900
År 2	60 300	11 600	0	16 400	88 300

d) Typfall D, 40 bosättningsår, 20 ATP-år.

	Tilläggs-pension	Övergångsvis garantipension			Bosättnings-tillägg	Pension totalt
		Ersättning för folk-pension	Ersättning för pensionstill-skott	Ersättning för SGA		
År 1	100 500	11 600	0	100	0	112 200
År 2	101 500	0	0	0	11 600	113 100

8.8 Övergångsvis garantipension för utomlands bosatta

Vår bedömning: För att undvika att de i utlandet bosatta folkpensionärerna blir överkompenserade i samband med att den övergångsvisa garantipensionen träder i kraft bör ändringar ske i nuvarande bestämmelser om beskattningen av i utlandet bosatta ålderspensionärer.

Den övergångsvisa garantipensionen kommer att ersätta SGA och beräknas för alla de ålderspensionärer vars beräkningsunderlag inte överstiger 2,709 respektive 3,0867 prisbasbelopp.

De ålderspensionärer som är bosatta i utlandet omfattas dock inte av SGA-bestämmelserna. För dessa gäller särskilda skatteregler enligt vad som framgår av avsnitt 3.2.4. Oftast innebär dessa bestämmelser att folkpensionen och pensionstillskottet eller motsvarande ATP i form av ålderspension är befriade från skatt upp till 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär. Den del av pensionen som överstiger dessa fribelopp beskattas med 25 % genom en i princip definitiv källskatt.

Således påverkas inte nettopensionen för de i utlandet bosatta pensionärerna av att SGA slopas. Införandet av den övergångsvisa garantipensionen innebär däremot en höjning av pensionsinkomsten för denna grupp av ålderspensionärer. För en pensionär med enbart folkpension och pensionstillskott eller motsvarande ATP blir höjningen, sedan skatten är avdragen, drygt 1400 kr per månad i 1999 års priser.

Den nämnda höjningen av nettopensionen gäller även de pensionärer som är födda år 1938 eller senare och som inte har någon eller mycket liten inkomstrelaterad pension och som således uppbär garantipension.

Följaktligen har vi diskuterat olika alternativ att åtgärda den överkompensation som de i utlandet bosatta pensionärerna skulle erhålla i

samband med att garantipensionen och den övergångsvisa garantipensionen införs. Vi har därvid kunnat konstatera att det inte är lämpligt att särbehandla denna grupp inom ramen för ålderspensionssystemet.

Vår slutsats är att överkompensationen bör elimineras genom ändringar i de befintliga skattebestämmelserna. De alternativ som finns tillgängliga är att höja skattesatsen för utomlands bosatta eller att ändra i bestämmelserna om skattefria belopp. Ändringar i de senare bestämmelserna kan vara att föredra eftersom dessa endast berör folkpensionärerna. Exempelvis skulle de nämnda fribeloppen på 1,515 respektive 1,34 prisbasbelopp kunna avskaffas helt. Därigenom skulle höjningen efter skatt av pensionsinkomsten för de pensionärer vars ATP i det nuvarande systemet inte är högre än det högsta möjliga pensionstillskottet och för motsvarande garantipensionärer begränsas till mindre belopp.

Eftersom fribeloppen gäller för samtliga de svenska folkpensionärer som är bosatta i utlandet skulle emellertid den nämnda åtgärden, att avskaffa fribeloppen, för många medföra en sänkning av den disponibla pensionsinkomsten. Detta gäller alla de pensionärer som på grund av höga pensionsinkomster inte har rätt till övergångsvis garantipension.

Även många av de ålderspensionärer i utlandet som kommer att få övergångsvis garantipension skulle få sänkt nettoinkomst om rätten till fribelopp slopades för dessa. Detta gäller alla de folkpensionärer vars pensionsinkomster är högre än 1,83 prisbasbelopp för en ensamstående och högre än 1,63 prisbasbelopp för en som är gift. Sänkningen i dessa fall förklaras med att den övergångsvisa garantipensionen i princip skall ersätta SGA. Således gäller att den övergångsvisa garantipensionen, i likhet med SGA, minskar om pensionsinkomsten stiger. För de i utlandet bosatta pensionärerna gäller att fribeloppet är det samma oavsett pensionsinkomsten, dvs. dessa personer har ofta i dag en högre pension efter skatt än i Sverige bosatta folkpensionärer med lika stor inkomst. Såvitt vi har förstått är orsaken till att bestämmelserna har fått denna utformning i huvudsak av administrativ art.

Vidare skulle pensionärer med de allra lägsta pensionerna, ca 0,5 prisbasbelopp eller lägre, få en sänkning av pensionsinkomsten från Sverige efter att skatten är avdragen om de nämnda fribeloppen slopades. Detta beror på att vi, när vi har konstruerat den övergångsvisa garantipensionen, har beaktat att pensionärerna i Sverige alltid har rätt till det vanliga grundavdraget. Grundavdraget ersätter en stor del av SGA för de pensionärer som har de lägsta inkomsterna.

Ett alternativ för de i utlandet bosatta ålderspensionärerna, som innebär att ett system med fribelopp bibehålls i en mer begränsad omfattning, stämmer bättre överens med konstruktionen av den övergångsvisa garantipensionen och kan således vara att föredra. Exempel-

vis skulle fribeloppet kunna bestämmas till en nivå motsvarande ett skäligt grundavdrag.

Som nämnts gäller fribeloppen samtliga de folkpensionärer som är bosatta i utlandet. Således kommer även mer begränsade ändringar i de gällande skattebestämmelserna att beröra också andra pensionärer än de med rätt till övergångsvis garantipension. Vi har därför inte ansett det som vår uppgift att utarbeta konkreta förslag i denna fråga utan menar att frågan ytterst är av skattepolitiskt art.

9 Utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg

9.1 Uttag av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg

Vårt förslag: Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall kunna utges genast i samband med ikraftträdandet av bestämmelserna härom.

Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall betalas ut endast till den som är bosatt i Sverige. Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall i undantagsfall kunna betalas ut till en person som bosatt sig utomlands, om det med hänsyn till omständigheterna är uppenbart oskäligt att inte betala ut pensionen. Utbetalning till utlandet av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall kunna ske utan någon prövning av rätt därtill, om den pensionsberättigade med stöd av 5 kap. 16 § AFL eller med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1979:127) om ändring i nämnda lag uppbär folkpension i form av ålderspension vid bosättning utomlands. De belopp som skall ersätta den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet och som skall ingå i den pensionsberättigades beräkningsunderlag skall därvid baseras på det antal bosättningsår som folkpensionen grundats på.

Uttag av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall kunna göras före 65 års ålder. Uttaget skall kunna avse hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. En pensionsberättigad som har tjänat in tilläggspension får dock ta ut övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg endast om och till den del som han eller hon gör uttag av tilläggspension för samma tid.

Det grundläggande syftet med garantipensionssystemen är att tillförsäkra äldre personer bosatta i Sverige en viss grundpension, under förutsättning att de före pensioneringen har haft en rimlig anknytning till

Sverige. Detta gäller såväl för garantipension som för övergångsvis garantipension. I avsnitt 6 föreslår vi också att för rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall krävas att den pensionsberättigade har viss anknytning till Sverige. Dagens grundtrygghet i form av folkpension och pensionstillskott betalas enligt huvudregeln ut endast till den som är bosatt i Sverige. Även rätten till SGA gäller endast för pensionärer som är bosatta i Sverige. En person som har börjat uppbära folkpension enligt AFL kan få folkpensionen utbetald till utlandet, om det skulle framstå som oskäligt att dra in pensionen (5 kap. 16 § AFL).

I lagen om garantipension föreskrivs att också garantipension skall utges endast till personer bosatta i Sverige. I denna lag stadgas vidare att utbetalning av garantipension i särskilt ömmande fall kan ske till personer som är bosatta utanför EU/EES-området. Vi föreslår att dessa bestämmelser även skall gälla för utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. En pensionsberättigad som vid övergången till övergångsvis garantipension med stöd av reglerna i 5 kap. 16 § AFL, uppbär folkpension trots bosättning utomlands bör utan ny prövning fortsättningsvis få utbetalningen av sin övergångsvisa garantipensionen eller sitt bosättningstillägg gjord till utlandet.

Enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1979:127) om ändring i lagen om allmän försäkring har en svensk medborgare, som är född år 1929 eller tidigare eller som är född senare men som den 1 juli 1979 uppbar folkpension i form av ålders-, förtids- eller efterlevandepension, under vissa förutsättningar rätt att vid bosättning utomlands uppbära en oavkortad folkpension, dvs. med samma belopp som skulle ha utgetts vid bosättning i Sverige. En förutsättning härför är att den pensionsberättigade varit mantalsskriven i Sverige det år då han eller hon fyllde 62 år och de fem åren närmast dessförinnan; den s.k. 57–62-årsregeln. Denna övergångsregel gäller alltjämt men med vissa justeringar innebärande att regeln inte gäller barnpension och hustrutillägg efter utgången av år 1992. Vidare gäller att bestämmelsen numera endast är tillämplig för de personer som också vid utgången av år 1992 alltjämt uppbar folkpension. Personer som med stöd av denna bestämmelse uppbär ålderspension utomlands är vid omläggningen minst 72 år gamla, och någon nybeviljad ålderspension med stöd av denna övergångsbestämmelse kommer inte att bli aktuell. För de pensionärer som med stöd av nämnda övergångsbestämmelse får sin folkpension utbetald till utlandet föreslår vi att nämnda bestämmelse i dess lydelse före den 1 januari 2001 fortfarande skall tillämpas vid bedömningen av den pensionsberättigades rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg vid bosättning utomlands.

På grund av den exporträtt som följer av förordningen (EEG) nr 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen och av konventionsförpliktelser kommer emellertid den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget liksom garantipensionen att i stor utsträckning betalas ut även till personer bosatta utanför Sverige (se avsnitt 14).

Den del av dagens folkpension som baseras på tillgodoräknade ATP-år kommer fr.o.m år 2001 att utges i form av tilläggspension, och denna pension skall utbetalas till en pensionsberättigad som är bosatt utomlands oavsett medborgarskap.

Enligt LIP kan inkomstgrundad ålderspension tas ut fr.o.m. den månad den pensionsberättigade fyller 61 år. För garantipension gäller att denna pension får tas ut först fr.o.m. 65 års ålder.

Personer födda år 1937 eller tidigare har kunnat begära uttag av folkpension från och med den månad de fyller 60 år. Samtliga pensionsberättigade som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen är vid ett ikraftträdande år 2001 minst 63 år gamla. Vi föreslår att övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall kunna utges genast i samband med ikraftträdandet av vårt förslag, dvs. utbetalning skall kunna ske före 65 årsmånaden.

I det reformerade ålderspensionssystemet får garantipension endast tas ut om den inkomstgrundade ålderspensionen tas ut samtidigt. Garantipensionen och inkomstgrundad ålderspension kommer då, liksom i dag, att kunna tas ut som hel eller partiell – dvs. tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels – pension. Om partiellt uttag görs från den inkomstgrundade ålderspensionen skall garantipensionen betalas ut med samma andel. Vi föreslår att samma regler skall gälla för uttag av övergångsvis garantipension.

Till skillnad från vad som gäller för garantipension föreslår vi emellertid att även den som inte har tjänat in någon tilläggspension skall ha rätt att göra partiellt uttag av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg. Vid omläggningen finns det pensionsberättigade som redan uppbär partiell ålderspension. Vi anser att den möjlighet som finns i dag att begära partiellt uttag av folkpensionen även skall finnas vid uttag av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg, oavsett om den pensionsberättigade har tjänat in tilläggspension eller inte. Partiellt uttag av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall kunna ske såväl före som efter det att den pensionsberättigade fyller 65 år. Som framgår av avsnitt 8.5 kommer emellertid de nuvarande skattemässiga fördelarna med förtida partiella uttag inte att kompenseras fullt ut vid beräkningen av övergångsvis garantipension.

I såväl dagens pensionssystem som i det reformerade ålderspensionssystemet kan hel eller delvis återkallelse av folkpension och inkomstgrundad ålderspension ske endast en gång per sexmånadersperiod. Detta gäller för utbetalning av tilläggspension och folkpension enligt AFL fr.o.m. den 1 januari 1999 och avseende inkomstpension, premiepension och tilläggspension enligt LIP fr.o.m. den 1 januari 2001. Någon begränsning för ökning av ålderspensionsuttag finns inte.

9.2 Ansökan om och utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg

Vårt förslag: Den som vid utgången av år 2000 uppbär ålderspension skall utan ansökan om uttag av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg få utbetalning av dessa förmåner gjord. Den pensionsberättigade skall vara skyldig att till försäkringskassan lämna de uppgifter som behövs för tillämpning av lagen om garantipension. Om den pensionsberättigade inte lämnar sådana uppgifter, och det finns sannolika skäl för att han eller hon har rätt till övergångsvis garantipension skall övergångsvis garantipension ändå kunna betalas ut med ett belopp som bestämts i ett provisoriskt beslut på grundval av de för försäkringskassan kända uppgifterna. Motsvarande skall gälla för utbetalning av bosättningstillägg. Om försäkringskassan har betalat ut övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg med stöd av ett provisoriskt beslut, skall försäkringskassan utreda vilka pensionsinkomster som den pensionsberättigade får och som skall ingå i beräkningsunderlaget. Den pensionsberättigade skall lämna uppgifter på heder och samvete.

Övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg till den som vid omläggningen inte uppbär ålderspension, skall betalas ut efter ansökan. Utbetalning skall ske tidigast fr.o.m. månaden efter det att ansökan kommit in till den allmänna försäkringskassan, dock tidigast i januari 2001.

Om ansökan om ålderspension inte gjorts senast tre månader före den månad då en pensionsberättigad fyller 70 år, skall försäkringskassan utreda om den pensionsberättigade vill senarelägga sitt pensionsuttag ytterligare.

Försäkringskassans utredningsskyldighet beträffande den som till någon del uppbär förtidspension eller särskild efterlevandepension skall inträda redan om ansökan om ålderspension inte kommit in

senast den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år. I dessa fall skall ålderspension kunna beviljas även för tid före det att ansökan kom in till försäkringskassan, dock inte för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall enligt huvudregeln betalas ut månadsvis t.o.m. den månad då den pensionsberättigade avlider eller rätten till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg annars upphör. För det fall den pensionsberättigade flyttar utomlands och inte har rätt att få pensionen utbetald där, skall den övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget betalas ut till och med utflyttningsmånaden. Utbetalning skall enligt huvudregeln ske endast till den pensionsberättigade.

Övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall även, oavsett den pensionsberättigades samtycke, kunna betalas ut för andra perioder än månadsvis. Detta skall gälla såväl utbetalningar i Sverige som till utomlands boende.

De flesta personer som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen uppbär vid omläggningen redan ålderspension. Mot denna bakgrund förslår vi att den som vid ikraftträdandet av reglerna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg redan uppbär ålderspension inte skall behöva ansöka om uttag av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg.

Detta innebär emellertid inte att den övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget alltid kan betalas ut till den pensionsberättigade utan att denne själv är aktiv. Som framgår av avsnitt 7 beräknas den övergångsvisa garantipensionen på grundval av den folkpension inklusive pensionstillskottet, tilläggspensionen, den övergångsvis utgivna änkepensionen, tjänstepensionen, yrkesskadelivräntan samt viss utländsk pension som utges till den pensionsberättigade vid omläggningen. Dessa uppgifter har försäkringskassan normalt kännedom om. I vissa fall saknas emellertid uppgifter om förekomsten eller storleken av den tjänstepension som den pensionsberättigade uppbär. För att försäkringskassan skall kunna fastställa storleken på den pensionsberättigades övergångsvisa garantipension och i förekommande fall bosättningstillägget krävs således uppgifter från den pensionsberättigade, varför någon helt automatisk utbetalning inte kan ske.

Vi föreslår därför att den pensionsberättigade i samband med omläggningen skall vara skyldig att till försäkringskassan lämna sådana uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. Motsvarande uppgifts-

skyldighet finns redan i dagens system och regleras i 20 kap. 8 § AFL. Uppgifterna skall lämnas på heder och samvete.

Även om den pensionsberättigade inte kommer in med sådana uppgifter som försäkringskassan behöver bör övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg ändå kunna utges. Dessa personer har redan fått sin ålderspension beviljad och denna bör inte innehållas. Vi föreslår att försäkringskassan i dessa situationer skall kunna fatta ett provisoriskt beslut om rätten till och storleken av den övergångsvisa garantipensionen eller av bosättningstillägget på de för kassan tillgängliga uppgifterna.

I avsnitt 12 föreslår vi också att försäkringskassan, liksom i dag, skall ha möjlighet att begära in uppgifter om den pensionsberättigades pensionsinkomster från statliga- och kommunala myndigheter och från andra, t.ex. pensionärens tidigare arbetsgivare och tjänstepensionsutbetalanden. Med hjälp av dessa uppgifter och de uppgifter RFV kan erhålla från RSV genom ett samarbete dem emellan, kan försäkringskassan också söka mycket av den information om den pensionsberättigades pensionsinkomster som behövs för att fastställa övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg.

I princip innebär vårt förslag om möjlighet till provisoriska beslut vid omläggningen av grundskyddet att den pensionsberättigade, efter att försäkringskassan innehållit preliminär skatt, kommer att få utbetalt till sig ett belopp som ungefärligen motsvarar den nettopension som han eller hon uppbar vid utgången av år 2000.

Så snart de uppgifter som behövs kommit in till försäkringskassan skall ett slutligt beslut om den övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget fastställas för den pensionsberättigade. I vissa fall kan de uppgifter som försäkringskassan har baserat sitt provisoriska beslut på vara inaktuella eller helt ha saknats. Detta innebär att den övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget som betalats ut med stöd av det provisoriskt fattade beslutet kan ha varit såväl för hög som för låg. I dessa fall kan, som framgår nedan, den pensionsberättigade på grund av underlåten uppgiftsskyldighet bli återbetalningsskyldig för för mycket utbetald pension. Han eller hon kan också bli berättigad till retroaktiv utbetalning av för lite utbetald övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg. Senast i samband med utbetalning av denna provisoriskt beräknade pension bör försäkringskassan därför meddela den pensionsberättigade om hans eller hennes rättigheter och skyldigheter i detta avseende. Försäkringskassan bör även meddela den pensionsberättigade på vilka pensionsinkomster som det provisoriska beslutet fattats. Fördelen med möjligheten att kunna fatta provisoriska beslut, är att försäkringskassan aktivt måste söka uppgifter för att kunna fatta ett slutligt beslut om den pensionsberättigades övergångsvisa garantipension eller bosätt-

ningstillägg. Som redovisas nedan föreslår vi att försäkringskassan i dessa situationer skall ha en viss utredningsskyldighet.

Bestämmelser om provisoriska beslut och försäkringskassans utredningsskyldighet när en person vid övergången till ett nytt grundskydd redan uppbär ålderspension har tagits in i övergångsbestämmelserna till vårt förslag till lag om ändring i lagen om garantipension.

Enligt reglerna i AFL skall den som önskar pension ansöka om detta hos allmän försäkringskassa. Om en pensionsberättigad som är född före år 1938 har ansökt om ålderspension skall denna utges fr.o.m. den månad varunder den pensionsberättigade fyller 65 år eller vid förtida uttag tidigast den månad varunder den pensionsberättigade fyller 60 år, om inget annat anges i ansökan. Den tidigare möjligheten att få pension för tid före pensionsansökan är borttagen sedan den 1 januari 1999.

För personer födda år 1937 eller tidigare kan försäkringskassan utan ansökan från den pensionsberättigade efter avisering härom besluta om hel ålderspension fr.o.m. den månad han eller hon fyller 65 år. En förutsättning härför är att den pensionsberättigade har tillgodoräknats minst 30 år med pensionspoäng för ATP, och att den pensionsberättigade inte begär annat. Oavkortad folkpension skall även utges om den pensionsberättigade tillgodoräknats bosättningstid i Sverige under minst 40 år. Emellertid har försäkringskassan inte alltid tillgång till de uppgifter som behövs för att kunna bedöma om en pensionsberättigad har uppfyllt detta bosättningskrav, varför ansökan för utbetalning krävs i dessa situationer.

Såväl inkomstgrundad ålderspension som garantipension kommer att utbetalas först efter ansökan.

Hel förtidspension och hel särskild efterlevandepension grundad på 40 års bosättning avlöses enligt reglerna i AFL utan ansökan från den pensionsberättigade av ålderspension då hon eller han fyller 65 år. Denna utbetalningsregel har inte överförts till lagen om garantipension.

Inte heller den övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget kan fastställas utan uppgifter från den pensionsberättigade. Detta gäller även i de situationer då den pensionsberättigade uppbär förtids- eller efterlevandepension. Detta beror bl.a. på att de belopp som skall ersätta den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet och som skall ingå i den pensionsberättigades beräkningsunderlag är relaterade till hur många bosättningsår den pensionsberättigade kan tillgodoräknas. Vidare behöver försäkringskassan uppgift om vilka pensionsinkomster, såsom utländsk pension och tjänstepension, som den pensionsberättigade har rätt till. Utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg till dem som vid omläggningen inte uppbär ålderspension kräver således uppgifter från den pensionsberättigade. Vi föreslår därför att även övergångsvis garantipension och i förekom-

mande fall bosättningstillägg i dessa situationer skall utges först efter ansökan.

Ansökan om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall på sätt som följer av lagen om garantipension göras hos den försäkringskassa där den pensionsberättigade är inskriven. Ansökningshandlingarna när den pensionsberättigade också har rätt till tilläggspension bör vara gemensamma för övergångsvis garantipension – och i förekommande fall bosättningstillägg – och tilläggspension. Ökning och minskning av övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg kommer som tidigare anförts normalt att ansluta till motsvarande uttag av tilläggspension. Samma regler om ansökan och anmälan som gäller vid ökning och minskning av tilläggspension bör därför gälla för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg.

För såväl inkomstgrundad ålderspension som för garantipension gäller att som huvudregel skall pension betalas ut senast fr.o.m. 70 års ålder, om den försäkrade då är inskriven hos försäkringskassa och inte begär annat. Utbetalning av pension skall emellertid som nyss nämnts alltid grundas på en ansökan från den pensionsberättigade. Någon form av regel måste dock finnas för att förhindra att den pensionsberättigade på grund av bristande kunskap eller av annan orsak går miste om sina pensionsrättigheter. I de fall en pensionsberättigad som är inskriven hos försäkringskassan tre månader före den månad då han eller hon fyller 70 år inte har ansökt om uttag av inkomstgrundad pension eller garantipension, skall försäkringskassan alltid utreda om den pensionsberättigade vill senarelägga sitt pensionsuttag ytterligare eller inte. Vi föreslår att samma regler skall gälla för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. Omfattningen av försäkringskassans utredningsskyldighet redovisas i proposition 1997/98:151 avsnitt 25.1.

Också i situationer när den pensionsberättigade vid omläggningen underlåtit att göra sin uppgiftsskyldighet, bör försäkringskassan med stöd av nämnda utredningsskyldighet närmare undersöka orsaken härtill och närmare utreda vilka pensionsinkomster den pensionsberättigade uppbär. Härigenom kan försäkringskassan få uppgifter för att fatta ett slutligt beslut om den årliga övergångsvisa garantipensionen. Den pensionsberättigade kan få den pension som han eller hon rätteligen skall ha och riskerar härigenom inte en i vissa fall betungande återbetalningsskyldighet.

När den pensionsberättigade till någon del uppbär förtids- eller efterlevandepension gäller för garantipension en särregel såvitt avser försäkringskassans utredningsskyldighet i fråga om den pensionsberättigade vill senarelägga sitt pensionsuttag eller inte. Förtidspension och efterlevandepension utges längst t.o.m. den månad som föregår den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år och avlöses då normalt

av ålderspension. Med hänsyn härtill skall försäkringskassans utredningsskyldighet för den som uppbär förtids- eller efterlevandepension inträda redan om ansökan om ålderspension inte har kommit in senast den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år. Eftersom ålderspension enligt huvudregeln inte utges för tid före det att ansökan kommit in till försäkringskassan, kan det komma att innebära att den pensionsberättigade inte erhåller någon pension alls under ett antal månader. För att undvika detta finns i lagen om garantipension ytterligare en särregel innebärande att garantipension i dessa fall skall kunna beviljas även för tid före det att ansökan kom in till försäkringskassan, dock inte för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Detta utgör således ett undantag från huvudregeln att pension betalas ut tidigast fr.o.m. månaden efter den månad då ansökan kom in. Vi föreslår att motsvarande undantag skall gälla även för utbetalning av övergångsvis garantipension och av bosättningstillägg.

Enligt nuvarande regler får försäkringskassan betala ut folkpension utan en direkt ansökan från den pensionsberättigade, om ett statligt eller kommunalt personalpensionsorgan begär det efter ansökan till personalorganet från den pensionsberättigade. Sådan ansökan sker i praktiken i princip endast vid uttag av förtida ålderspension eller efterlevandepension. Utbetalning av allmän pension och statlig eller kommunal avtalspension sker då genom samma utbetalningstransaktion. Före ikraftträdandet av det reformerade pensionssystemet gällde detta även för tilläggspension. Någon motsvarande regel har emellertid inte förts in i LIP. Eftersom man strävat efter att så långt som möjligt åstadkomma enhetliga regler för uttag av pension får inte heller garantipension betalas ut utan en direkt ansökan till försäkringskassan från den pensionsberättigade personligen.

Eftersom de flesta av dem som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen redan ansökt om ålderspension kan det synas rimligt att en till AFL motsvarande bestämmelse skall gälla för utbetalning av övergångsvis garantipension och i förekommande fall bosättningstillägg. Bestämmelsen skulle bara tillämpas under något enstaka år. Dessa personalpensionsorgan har ju också oftast uppgifter om den pensionsberättigades eventuella tjänstepension som kan komma att påverka storleken av den övergångsvisa garantipensionen. För att så långt som möjligt åstadkomma enhetliga regler för det nya pensionssystemet och just för att regeln skulle komma att tillämpas under mycket begränsad tid, föreslår vi emellertid att inte heller övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg skall kunna betalas ut annat än på ansökan av den pensionsberättigade personligen till försäkringskassan. Det kan i detta sammanhang noteras att en bruttosamordnad tjänstepension samordnas med den allmänna pension som den pen-

sionsberättigade skulle haft rätt till vid 65-årsuttag, även om uttag av denna senare pension inte görs vid denna tidpunkt.

Enligt lagen om garantipension betalas enligt huvudregeln garantipension ut genom månadsvisa utbetalningar. Om inte annat är föreskrivet utges pensionen t.o.m. den månad då den pensionsberättigade avlider eller rätten till pension på annat sätt upphör. Något skäl att ha annorlunda regler för utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg föreligger inte. I likhet med vad som gäller för garantipension skall också för det fall den pensionsberättigade flyttar utomlands övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg betalas ut till och med utflyttningsmånaden, såvida pensionen inte skall betalas ut utomlands.

Såväl enligt LIP och lagen om garantipension som enligt AFL gäller dock att vid utbetalning av pensioner som uppgår högst till 2 400 kr per år skall utbetalning av pensionen ske i efterskott en eller två gånger per år. Detta gäller oavsett samtycke från den pensionsberättigade. Även i andra situationer kan ålderspension efter samtycke från den pensionsberättigade betalas ut på annat sätt än månatligen. Vi föreslår att motsvarande bestämmelse skall gälla för utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. Även om bosättningstillägget i vissa fall kommer att uppgå till ett relativt sett litet belopp, kommer det i regel att utges varje månad. Det beror på att bosättningstillägget kommer att utges i samband med att den pensionsberättigades tilläggspension betalas ut.

Den möjlighet som finns enligt 16 kap. 12 § AFL att betala ut pension till annan än den pensionsberättigade själv på grund av att denne är ur stånd att själv ta hand om sin pension har inte någon motsvarighet i det reformerade ålderspensionssystemet.

Någon motsvarighet till den i dag gällande utbetalningsregeln bör inte heller införas i lagen om garantipension för att tillämpas endast vid utbetalning av övergångsvis garantipension. Vi föreslår dock att de vid omläggningen redan fattade besluten om utbetalning av ålderspension till annan även fortsättningsvis skall gälla för utbetalning av övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. Vi föreslår också att motsvarande regel skall gälla för utbetalning av ålderspension enligt LIP, när beslut härom fattats enligt AFL före ingången av år 2001.

9.3 Åtgärder på grund av felaktig utbetalning och ändrad pensionsrätt

Vårt förslag: En person skall vara skyldig att återbetala övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg, om han eller hon genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att inte fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet har förorsakat att pension betalats ut felaktigt eller med för högt belopp. En person skall vidare vara återbetalningsskyldig, om pension i annat fall betalats ut felaktigt eller med för högt belopp och han eller hon borde ha insett detta. Beslut om återbetalningsskyldighet fattas av försäkringskassan. Försäkringskassan skall om det finns särskild anledning kunna helt eller delvis efterge ett krav på sådan återbetalning.

Om en pensionsberättigad till följd av ändrad taxering retroaktivt erhåller höjd tilläggspension och detta påverkar storleken av den övergångsvisa garantipension eller av det bosättningstillägg som han eller hon har erhållit, skall den pensionsberättigade vara skyldig att återbetala för mycket uppburen övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg. Detta får göras genom avräkning på retroaktivt utbetald tilläggspension.

Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall beviljas för förfluten tid för en pensionsberättigad som retroaktivt fått sin tilläggspension sänkt. Detsamma skall gälla om den pensionsberättigade vid omläggningen på grund av att han eller hon inte fullgjort sin uppgiftsskyldighet fått för låg övergångsvis garantipension eller för lågt bosättningstillägg.

För det fall en pensionsberättigad, för samma tid som övergångsvis garantipension beviljats retroaktivt, i väsentlig mån fått sin försörjning genom ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (1980:620) utan villkor om återbetalning, skall den till motsvarande del retroaktivt beviljade övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget få betalas ut till socialnämnden.

I 20 kap 4 § AFL finns regler om återbetalningsskyldighet för ersättning som någon uppburit obehörigen genom att ha lämnat oriktiga uppgifter e.d. Dessa regler tar sikte på såväl utbetald pension som andra ersättningar inom ramen för AFL. Innebörden av reglerna är att återbetalningsskyldighet för uppburen ersättning föreligger i två fall. I det första krävs att någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att fullgöra henne eller honom åvilande uppgifts- eller anmälningsskyldighet eller på annat sätt förorsakat att ersättning har utgetts obe-

hörigen eller med för högt belopp. I det andra fallet krävs att någon eljest obehörigen eller med för högt belopp har uppburit ersättning, vilket han eller hon skäligen bort inse. I det första fallet krävs således inte att vederbörande varit medveten om felaktigheten. I det andra fallet är han eller hon skyddad av god tro. I båda fallen är följden återbetalningsskyldighet av vad som utbetalats för mycket, om inte i särskilt fall anledning föreligger att helt eller delvis efterge återbetalningsskyldigheten. I samtliga nu redovisade fall krävs att försäkringskassan meddelat beslut om återbetalning.

Reglerna om återbetalningsskyldighet i 20 kap. 4 § AFL har utökats med bestämmelser om återbetalning vid underlåten eller bristfällig betalning av tilläggspensionsavgifter.

Motsvarande bestämmelser gäller också för inkomstgrundad ålderspension och garantipension. Dessa bestämmelser finns i huvudsak reglerade i LIP men gäller även för garantipension genom att det i lagen om garantipension hänvisas till dem. Dessa bestämmelserna bör även gälla för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg.

En pensionsberättigad som vid omläggningen inte fullgör sin uppgiftsskyldighet kan bli återbetalningsskyldig för för mycket eller felaktigt uppburen övergångsvis garantipension. Om frånvaron av erforderliga uppgifter för fastställande av den övergångsvisa garantipensionen i stället medfört att övergångsvis garantipension utgetts med ett för lågt belopp eller inte alls, föreslår vi att för lite utbetald övergångsvis garantipension betalas ut retroaktivt till den pensionsberättigade. Motsvarande skall gälla i de fall som bosättningstillägg utgetts med ett för lågt belopp. Även i andra situationer då försäkringskassan betalat ut övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg efter ett provisoriskt beslut skall, efter slutligt beslut, för lite erhållen pension utges retroaktivt.

I lagen om garantipension finns även bestämmelser med innebörd att, om en ändrad taxering medför att den pensionsberättigade för förfluten tid erhåller en högre inkomstgrundad ålderspension, återbetalningsskyldighet för den för samma tid för mycket utgivna garantipensionen skall föreligga. Återbetalningsskyldighet av för mycket erhållen inkomstgrundad ålderspension kan i princip endast ske i fall då den pensionsberättigade lämnat oriktiga uppgifter eller underlåtit att fullgöra sin uppgiftsskyldighet. En retroaktiv sänkning av den inkomstgrundade pensionen som medför återbetalningsskyldighet av för mycket erhållen sådan pension skall leda till ett beslut om retroaktiv utbetalning av för lite erhållen garantipension.

Vi föreslår att reglerna i lagen om garantipension om ändring av beslut om garantipension vid ändrad taxering även skall gälla för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg. Även i denna situation

skall den pensionsberättigade på sätt som framgår av avsnitt 9.2 vara skyldig att till försäkringskassan lämna de uppgifter som behövs för att fastställa den övergångsvisa garantipensionen till ett korrekt belopp.

Om den pensionsberättigade under samma tid som övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg beviljats retroaktivt i väsentlig mån fått sin försörjning genom ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (1980:620) utan villkor om återbetalning, skall på samma sätt som gäller för garantipension retroaktivt beviljad övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg få betalas ut till socialnämnden.

Som nämnts ovan stämmer de av oss nu föreslagna reglerna om åtgärder vid felaktigt utbetald övergångsvis garantipension överens med de bestämmelser som gäller för inkomstgrundad ålderspension och garantipension. För ytterligare information hänvisar vi därför till förarbetena till LIP och lagen om garantipension, propositionerna 1997/98:151 och 1997/98:152.

10 Samordning med arbetsskadelivränta

Vårt förslag: Vid fastställande av hur stor del av en arbetskadelivränta enligt 4 kap. 4 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och 10 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd som skall utges efter det att den pensionsberättigade fyllt 65 år, skall samordningen ske med den ålderspension som den pensionsberättigade skulle haft rätt till om bestämmelserna härom i AFL gällt.

Det förhållandet att en person tar ut ålderspension kan inverka på rätten till socialförsäkringsersättningar av skilda slag. I vissa fall innebär reglerna att rätten till en viss ersättning helt upphör eller begränsas då den pensionsberättigade fyller 65 år. I andra fall kan pensioneringen påverka rätten till ersättning genom att särskilda regler för samordning av förmånerna blir tillämpliga. Detta gäller i vissa fall rätten till livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF) och enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd (LSP).

Livränta enligt LAF och LSP utges längst till den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år. Till vissa personer kan arbetsskadelivränta dock utges även efter det att den pensionsberättigade har fyllt 65 år. För personer födda år 1937 eller tidigare gäller på grund av övergångsbestämmelserna till LAF dessa regler fullt ut.

Garantiregeln, den sk. 65 %-regeln, innebär att livränta utges för tid efter det att den pensionsberättigade fyllt 65 år om hans eller hennes ålderspension från folk- och tilläggspensioneringen inte uppgår till 65 % av livräntans bruttobelopp. Livräntan betalas då ut med ett belopp som motsvarar skillnaden mellan ålderspensionen och 65 % av livräntans bruttobelopp. Förtida eller uppskjutet uttag av ålderspension innebär att livräntan betalas ut med ett belopp motsvarande skillnaden mellan livräntan och den ålderspension som skulle ha betalats ut om hel ålderspension hade tagits ut fr.o.m. 65 års ålder.

För personer som födda år 1938 eller senare avskaffades i samband med införandet av det reformerade ålderspensionssystemet denna bestämmelse.

Arbetsskadelivräntan skall vid tillämpning av 65 %-regeln samordnas med den ålderspension som den pensionsberättigade är berättigad till enligt bestämmelserna i AFL. Även om tilläggspension enligt LIP alltjämt kommer att utges, så kommer folkpension och pensionstillskott med vårt förslag inte att utges efter utgången av år 2000. Att samordna arbetsskadelivräntan med den övergångsvisa garantipensionen skulle ge ett för den pensionsberättigade sämre resultat eftersom denna pension kommer att utges med ett högre bruttobelopp. Vi föreslår därför att vid tillämpning av 65 %-regeln skall arbetsskadelivräntan samordnas med den ålderspension som den pensionsberättigade skulle haft rätt till om reglerna i AFL alltjämt hade gällt. Dessa belopp ingår i den enskildes beräkningsunderlag i form av tilläggspension, inklusive den ATP-baserade folkpensionen, och i form av bosättningsbaserad folkpension och pensionstillskott. Dessa båda sistnämnda belopp skall därför beräknas som om bestämmelserna i AFL om fastställande och beräkning av härav alltjämt gällde (se avsnitt 7).

Ersättning som utges på grund av LAF och LSP samordnas inte med pensionsförmånerna på annat sätt än vid uttag av ålderspension. Eftersom arbetsskadelivräntan enligt huvudregeln inte påverkar SGA skall garantibeloppet inte ingå i beräkningsunderlaget. Den övergångsvisa garantipensionen påverkas därför inte av förekomsten av arbetsskadelivränta.

Arbetsskadelivränta utges även till förtidspensionärer. När en förtidspensionär även uppbär arbetsskadelivränta anses livräntan vid fastställandet av SGA utgöra pension och påverkar således den enskildes nettopension. Detta gäller även i de situationer när den pensionsberättigade till viss del även uppbär ålderspension. Härigenom kan den övergångsvisa garantipensionen påverkas av arbetsskadelivräntan. Vi har emellertid ansett att detta är en fråga som främst rör förtidspensioneringen. Därför lämnar vi inget förslag i denna del utan överlämnar hur denna fråga skall lösas till den fortsatta beredningen av förtidspensioneringen inom Socialdepartementet.

11 Vistelse på kriminalvårdsanstalt m.m.

Vårt förslag: Lagen om garantipension i de delar som avser reducering av pensionsförmåner för intagna i kriminalvårdsanstalt och för personer som är häktade anpassas till att gälla för de personer som är födda år 1937 eller tidigare. Bosättningstillägget skall i detta sammanhang beaktas på samma sätt som den övergångsvisa garantipensionen.

För intagna i kriminalvårdsanstalt och personer som är häktade gäller i dag att avdrag görs på den pensionsberättigades folkpension och pensionstillskott. Det finns även regler för reduktion av pensionsförmåner för personer som vistas på kommunala eller kommunfinansierade vårdformer så som hem för vård eller boende eller familjehem inom socialtjänsten. Huvuddelen av dessa vårdformer har dock frångått systemet med pensionsreduktion. I stället debiteras vårdtagaren en viss ersättning per dag. Avdrag på ålderspensionen görs fortfarande för de personer som bor på vårdhem som avses i lagen (1967:940)) angående omsorger om vissa psykiskt sjuka. Emellertid skall dessa vårdhem vara avvecklade senast den 31 december 1999. Från och med år 2000 kan således pensionsreduktion ske endast i de fall den pensionsberättigade är intagen i kriminalvårdsanstalt eller är häktad.

Den person som berörs av reduceringsbestämmelserna får alltid behålla ett belopp motsvarande 30 % av folkpensionen för en ensamstående ålderspensionär jämte 30 % av sitt pensionstillskott. År 1999 är förbehållsbeloppet 1 378 kr per månad. Vidare gäller att Riksförsäkringsverket får sätta ned det nämnda beloppet på 1 378 kr till lägst 500 kr per år, om den pensionsberättigade på grund av sitt tillstånd uppenbarligen inte kan tillgodogöra sig hela det angivna beloppet. I praktiken förekommer inte sådan nedsättning.

Pensionen för en intagen person skall även reduceras när den pensionsberättigade vistas utanför anstalten lovligt t.ex. vid permission, om vistelsen är begränsad till högst 30 dagar samt när vistelsen är olovlig. Permissioner som överstiger 30 dagar kan medges med stöd av

reglerna inom ramen för nuvarande regelverk. I praktiken förekommer dock inte så långa permissioner inom kriminalvården.

Det indragna beloppet skall utges till den som driver anstalten eller till kommun eller landsting som betalar vården. Försäkringskassan får dock medge nära anhörig som för sitt uppehälle är beroende av den pensionär som är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt att helt eller delvis uppbära den pension som hållits inne.

För att ålderspensionen skall kunna reduceras eller uppbäras av någon annan krävs att den pensionsberättigade vistas på anstalt eller annan institution under en hel kalendermånad, dvs. från den första till den sista dagen i en kalendermånad.

Också i det reformerade ålderspensionssystemet finns bestämmelser om reduktion av ålderspensionen för intagna i kriminalvårdsanstalt och häktade. Det nämnda kravet på en kalendermånads sammanhängande anstaltsvistelse har därvid modifierats på så sätt att pensionen reduceras efter 30 dagars sammanhängande frihetsberövande.

Som tidigare nämnts kommer efter år 1999 inte att finnas behov av några bestämmelser om pensionsreduktion för de personer som vistas på kommunala eller kommunfinansierade vårdformer. Följaktligen har sådana bestämmelser slopats vad gäller det reformerade systemet.

Endast garantipensionen reduceras i det reformerade systemet. Den pensionsberättigade får alltid behålla hela den inkomstrelaterade ålderspensionen. Detta innebär att den person som inte har någon garantipension också under anstaltsvistelsen kan lyfta oavkortad ålderspension. I dag gäller att folkpensionen reduceras för samtliga.

I likhet med de i dag gällande bestämmelserna har den pensionsberättigade i det reformerade systemet alltid rätt att bibehålla ålderspensionen till ett belopp motsvarande 4,5 % av prisbasbeloppet per månad. I detta förbehållsbelopp skall förutom garantipensionen också den inkomstgrundade ålderspensionen medräknas. Om den inkomstgrundade ålderspensionen överstiger förbehållsbeloppet reduceras garantipensionen till 0 kr.

Förbehållsbeloppet motsvarar 1 638 kr per månad år 1999. Efter att skatten är avdragen är detta 1 312 kr om kommunalskattesatsen är 34 %. Detta är en sänkning med 66 kr per månad jämfört med vad en ålderspensionär med enbart folkpension och pensionstillskott får behålla av sin pension i det nuvarande systemet.

Det kan nämnas att regeringen i förarbetena till de ifrågavarande bestämmelserna har aviserat en allmän översyn av hur institutionsvistelse bör påverka socialförsäkringsförmåner. I samband med översynen kommer bestämmelserna om pensionsreduktion ånyo att tas upp.

Vi anser att åldern inte har någon avgörande betydelse för den pensionsberättigades behov av att kunna disponera medel under fängelse-

vistelse. Därför föreslår vi samma reduceringsregler och förbehållsbelopp för de personer som är födda år 1937 eller tidigare och som är intagna i en kriminalvårdsanstalt eller är häktade som gäller för de pensionärer som är födda efter år 1937.

Ålderspensionärer som till följd av hög tilläggspension inte har rätt till övergångsvis garantipension kan i dag vara berättigade till bosättningsbaserad folkpension. I avsnitt 7 har vi föreslagit att bosättningstillägg utges till dessa pensionärer. Bosättningstillägget är inte en intjänad rättighet såsom tilläggspensionen. Vi anser därför att bosättningstillägget i detta sammanhang bör beaktas på samma sätt som den övergångsvisa garantipensionen. Vårt förslag är således att såväl den övergångsvisa garantipensionen som bosättningstillägget skall reduceras i samband med frihetsberövandet.

Vårt förslag innebär att pensionärer med så hög inkomstrelaterad ålderspension att de inte är berättigade till övergångsvis garantipension får en höjning av sin pensionsinkomst om de vistas på anstalt vid omläggningen till övergångsvis garantipension. Höjningen blir mindre för de pensionärer som förutom tilläggspension också har bosättningstillägg jämfört med pensionärer med enbart tilläggspension. En annan konsekvens är att de personer som har rätt till övergångsvis garantipension och som fullt ut berörs av reduceringen får lägre pensionsinkomst efter att skatten är avdragen jämfört med den inkomst som den pensionsberättigade skulle haft rätt till enligt de nuvarande bestämmelserna. Vi anser att dessa konsekvenser bör övervägas vid den aviserade översynen av socialförsäkringsförmåner i samband med institutionsvistelse.

12 Processregler

12.1 Inledning

De processuella reglerna i LIP (Prop. 1997/98:151) är utformade efter förslagen i Ds 1997:66 och i vissa delar efter de förslag som 1997 års premiereservutredning lämnade i sitt betänkande En lag om premiepension (SOU 1997:131). Det processuella förfarandet av beslut enligt LIP följer således i stor omfattning de regler som gäller i det hittillsvarande ålderspensionssystemet. Vissa förändringar har emellertid funnits nödvändiga. Vidare har de nya reglerna ersatt vad som tidigare gällde enligt lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (LBP). Denna lag har också vid utgången av år 1998 upphört att gälla. För personer födda år 1937 eller tidigare kommer dock såvitt gäller beräkningen av pensionsgrundande inkomst vissa bestämmelser i LBP på grund av övergångsbestämmelser att tillämpas.

Förslagen i Ds 1997:66 skulle gälla såväl för inkomstgrundad ålderspension som för garantipension. Avsikten var att de båda systemen skulle kopplas samman på så sätt att samma processuella regler, så långt som möjligt, skulle gälla för såväl den inkomstgrundade ålderspensionen som för garantipensionen. Denna avsikt har också följts, varför de processuella bestämmelserna i lagen om garantipension i huvudsak är de samma som enligt LIP. Lagtekniskt har detta skett genom hänvisningar i lagen om garantipension till LIP.

Även de processuella reglerna såvitt avser övergångsvis garantipension och bosättningstillägg bör stämma överens med de processuella reglerna som gäller i det reformerade ålderspensionssystemet. Som framgår av avsnitt 5 och som också anges i förarbetena till lagen om garantipension, m.m. (Prop. 1997/98:152) föreslår vi att lagen om garantipension även skall innehåller bestämmelserna om den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget. Härigenom synes det än mer erforderligt att samma processuella regler gäller för båda garantipensionssystemen. Vi föreslår därför att reglerna om ändring, omprövning, överklagande, preskription m.m. som gäller för garantipension också skall gälla för den övergångsvisa garantipensionen och bo-

sättningstillägget. Vi har inte funnit några skäl till att lagtekniskt lösa detta på annat sätt än som gjorts i fråga om garantipension, dvs. genom hänvisning i lagen om garantipension till LIP. Vi föreslår emellertid att en ny bestämmelse införs, med innebörd att den pensionsberättigade utan begäran från försäkringskassan skall vara skyldig att anmäla förändringar av de pensionsinkomster som påverkar storleken på den övergångsvisa garantipensionen, bosättningstillägget eller garantipensionen.

Eftersom vi föreslår att de regler som i dag gäller för garantipension även skall gälla för övergångsvis garantipension och bosättningstillägg hänvisar vi till förarbetena till LIP och lagen om garantipension (Prop. 1997/98:151 och Prop.1997/98:152) för redovisning av bestämmelserna. Vi vill påpeka att eftersom övergångsvis garantipension fastställs på grundval av de belopp som ingår i den pensionsberättigades beräkningsunderlag har vissa justeringar i bestämmelsen om ändring av beslut om garantipension varit nödvändiga. Varje ändring av tilläggspensionen, den övergångsvis utgivna änkepensionen från ATP, tjänstepensionen, den utländska socialförsäkringspensionen eller yrkesskadelivräntan som ingår i beräkningsunderlaget skall automatiskt medföra följdändringar av beslutet om övergångsvis garantipension, om detta påverkas av ändringen. Vidare skall en ändring av det folkpensionsbelopp eller det belopp som skall utgöra ersättning för pensionstillskottet som ingår i beräkningsunderlaget automatiskt medföra följdändringar av beslutet om övergångsvis garantipension eller bosättningstillägget. Om det sedan beslut fattats om övergångsvis garantipension visar sig att pension utgått med felaktigt belopp, eller att den pensionsberättigade inte varit berättigad till övergångsvis garantipension, skall tidigare beslut om sådan pension omprövas.

Noteras skall att regeringen har den 10 september 1998 beslutat att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en samlad översyn av de processuella reglerna inom socialförsäkringen m.m. (Dir 1998:73).

12.2 Den pensionsberättigades uppgiftsskyldighet

Vårt förslag: Den pensionsberättigade som uppbär övergångsvis garantipension, garantipension, bosättningstillägg eller som har rätt till sådan förmån skall utan föreläggande lämna uppgifter som är av betydelse för tillämpning av denna lag.

Vid handläggning av ärenden om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg kommer den allmänna försäkringskassan i många fall att vara beroende av uppgifter från den enskilde. En pensionsberättigad är därför efter begäran från försäkringskassan skyldig att lämna sådana uppgifter som behövs för att fastställa övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg.

I många fall kan det dock vara svårt för försäkringskassan att få vetskap om när det finns anledning att från den pensionsberättigade begära in uppgifter som kan vara av betydelse vid handläggningen av ärenden om övergångsvis garantipension. Detta gäller främst uppgifter om utländsk pension och tjänstepension. Försäkringskassan har inte i alla fall tillgång till uppgifter härom genom tillgängliga register. I 20 kap. 8 § AFL föreskrivs i dag att den som har rätt till ersättning enligt AFL också är skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpning av lagen. En motsvarande bestämmelse bör införas i lagen om garantipension.

I situationer när den pensionsberättigade ännu inte börjat uppbära ålderspension torde något problem i detta avseende inte uppstå, eftersom den pensionssökande i ansökan om ålderspension skall uppge alla de omständigheter som kan påverka rätten till och storleken av den övergångsvisa garantipensionen. Vi förslår också i avsnitt 9 att den pensionsberättigade vid omläggningen skall till försäkringskassan lämna de upplysningar som behövs för att fastställa den nya pensionen. Som redovisats i avsnitt 7 föreslår vi att den övergångsvisa garantipensionen skall fastställas på grundval av den pensionsberättigades tilläggspension, övergångsvis utgiven änkepension, utländsk socialförsäkringspension och tjänstepension. En ökning eller minskning av någon av nämnda pensionsinkomster medför att den övergångsvisa garantipensionen sänks respektive höjs. Försäkringskassan kan av tillgängliga register få besked om tilläggspensionen eller änkepensionen ändras. Vad gäller förändringar av utländsk pension och tjänstepension får försäkringskassan inte automatisk uppgift om detta. Om en sådan pension skulle minska eller öka skall det enligt vårt förslag medföra att den övergångsvisa garantipensionen normalt skall höjas eller sänkas. Eftersom försäkringskassan i många fall inte på annat sätt än av den pensionsberättigade själv kan få vetskap om en förändring av tjänstepensionen eller av utländsk pension, torde försäkringskassan inte heller ha anledning att begära in uppgifter av den pensionsberättigade. Om den pensionsberättigade då underlåter att anmäla t.ex. en förändring av tjänstepensionen till försäkringskassan, skulle det resultera i att han eller hon får en lägre eller högre övergångsvis garantipension, än vad han eller hon rätteligen skall ha.

Ett beslut om övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg kan omprövas på försäkringskassans initiativ om detta blivit felaktigt på grund av att den pensionsberättigade lämnat oriktiga uppgifter eller brustit i sin uppgiftsskyldighet. Om det vid omprövningen av beslutet visar sig att den pensionsberättigade erhållit en för hög pension kan han eller hon åläggas återbetalningsskyldighet för för mycket utbetald övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg. En förutsättning för återbetalning är dock att den pensionsberättigade lämnat oriktiga uppgifter eller underlåtit att fullfölja sin uppgiftsskyldighet, alternativt att han eller hon har insett att pensionen betalats ut obehörigen eller med ett för högt belopp. Om det inte föreligger någon automatisk skyldighet för den pensionsberättigade att meddela försäkringskassan om ändrade förhållanden, kan återbetalningsskyldighet på grund av underlåten uppgiftsskyldighet inte komma ifråga. Detta naturligtvis under förutsättning att den pensionsberättigade i ansökan om ålderspension eller annars efter anmodan lämnat korrekta uppgifter. Visserligen kan den pensionsberättigade bli återbetalningsskyldig för för mycket utbetald pension, om denna har betalats ut med ett för högt eller felaktigt belopp om den pensionsberättigade insett detta. Till skillnad mot vad som gäller i fråga om lämnande av oriktiga uppgifter och uppgiftsskyldigheten är emellertid den pensionsberättigade i den situationen skyddad av god tro. Det torde också vara svårt att i samtliga dessa situationer visa att den pensionsberättigade faktiskt insett eller borde ha insett att den övergångsvisa garantipensionen utgetts med ett felaktigt belopp. Skillnaden mellan det felaktiga och det rätta beloppet kan i många fall vara marginell, varför den pensionsberättigade inte alltid kan avgöra om beloppet är felaktigt.

Med en skyldighet för den pensionsberättigade att genast anmäla förändringar av de belopp som ingår i beräkningsunderlaget, torde förutsättningarna för att pensionen beräknas till ett korrekt belopp öka, och för att den pensionsberättigade får den pension som han eller hon är berättigad till. En bestämmelse med nu föreslagen innebörd tillsammans med reglerna om återbetalningsskyldighet verkar för att den pensionsberättigade lämnar korrekta uppgifter.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts föreslår vi att det föreskrivs en generell skyldighet för den pensionsberättigade att genast och utan begäran till försäkringskassan anmäla en förändring av i någon av de pensionsinkomster som ingår i hans eller hennes beräkningsunderlag eller andra faktiska omständigheter som kan påverka den övergångsvisa garantipensionen.

Eftersom även storleken på garantipension är beroende av andra pensionsinkomster, såsom utländsk pension, än dem som försäkringskassan få kännedom om genom tillgängliga register, föreslår vi att

denna skyldighet för den pensionsberättigade att till försäkringskassan lämna uppgifter som är av betydelse för beräkning av pension även skall gälla för ärenden om garantipension. Det skall dock poängteras att utebliven uppgift inte hindrar att försäkringskassan, om den får kännedom om inkomsten eller förändringen på annat sätt, ändå beaktar denna.

Som vi redovisar i avsnitt 9 har försäkringskassan rätt att vid omläggningen fatta ett provisoriskt beslut om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg, om den pensionsberättigade inte lämnar uppgifter om sina pensionsinkomster som han eller hon är skyldig att lämna. I samma avsnitt redovisas den utredningsskyldighet som i en sådan situation åligger försäkringskassan.

13 Kostnader och ikraftträdande

13.1 Inledning

Övergången till ett system med helt beskattat grundskydd medför initialt ökade utgifter för ålderspensioner. Samtidigt ökar även skatteinkomsterna. Det kvarstår dock en nettokostnad. Av utredningsdirektiven framgår att utredningens förslag skall kompletteras med förslag till finansiering, om kostnaderna för genomförandet skulle bli högre än vad som skulle vara fallet om princippropositionens förslag till övergångsvis garantipension genomfördes. I avsnitt 13.2 nedan presenterar vi våra kostnadsberäkningar. Vidare redovisas hur vi har löst finansieringsfrågan.

I vårt utredningsuppdrag ingår också att diskutera tidpunkten för införandet av den övergångsvisa garantipensionen. De två alternativ som har framförts i utredningsdirektiven är år 2001 och år 2003. Vi föreslår att genomförandet av den övergångsvisa garantipensionen sker år 2001. I avsnitt 13.3 diskuterar vi dessa två alternativ.

13.2 Kostnader och finansiering

Övergången till ett system med helt beskattat grundskydd medför initialt ökade utgifter för ålderspensioner. Samtidigt ökar även skatteinkomsterna. Den nettokostnad som kvarstår beror till största delen på att den övergångsvisa garantipensionen är anpassad till en kommunalskattesats på 34 %. Pensionärer som bor i kommuner med lägre skatt än 34 % kommer således efter övergången att få högre pension sedan skatten är avdragen jämfört med nettopensionen i det nuvarande systemet. Till viss del beror kostnadsökningen även på att pensionärer med låg pension i kommuner med 34 % i kommunalskatt erhåller en liten höjning av pensionen sedan skatt har erlagts.

Det kan i detta sammanhang nämnas att i ett första skede är det kommunerna som får del av de ökade skatteintäkterna, medan den övergångsvisa garantipensionen betalas över statsbudgeten. Detta kan

dock justeras i annat sammanhang. Vi har inte sett det som vår uppgift att lämna förslag i denna fråga.

Av utredningsdirektiven framgår att vi skall lämna förslag om finansieringen, i den mån vi föreslår förändringar som innebär att kostnaderna för grundskyddet för ålderspensionärer ökar jämfört med det förslag till övergångsvis garantipension som presenterades i princippropositionen. Företrädesvis skall finansieringen ske inom andra områden inom grundskyddet för ålderspensionärer och enligt vår uppfattning då närmast inom systemet för bostadsstöd.

Av avsnitt 8 framgår att höjningen av pensionsinkomsterna för de personer som bor i kommuner med en kommunalskatt på 34 % blir relativt begränsad och helt uteblir vid partiella uttag. Med hänsyn till de nämnda kraven på finansieringen har vi frångått tanken på en mer generös utformning av den övergångsvisa garantipensionen. Enligt vår mening skulle finansieringen genom besparingar i bostadsstödssystemet innebära en icke önskvärd omdisponering av medel. Risken med en sådan omdisponering är att en lägre nivå på bostadsstödet för många pensionärer inte skulle kompenseras av den höjda pensionen, och att de därmed skulle få en sänkt levnadsstandard.

Princippropositionens förslag har anpassats till en kostnadsökning på 0,9 miljarder kronor netto i 1999 års priser. Denna kostnad skulle uppstå om den övergångsvisa garantipensionen reducerades fullt ut med beaktande av tjänstepension. Det skulle innebära en stramare avräkning jämfört med vad som gäller i dag. Dagens grundskydd har utformats på ett sådant sätt att SGA, men inte pensionstillskottet, reduceras med hänsyn till tjänstepensionen. Med princippropositionens förslag skulle avräkningen avse även den del av pensionen som ersätter pensionstillskottet. Följden skulle bli att pensionärer med låg ATP och viss tjänstepension skulle få nettopensionen sänkt efter övergången till övergångsvis garantipension.

Under vårt arbete har vi diskuterat olika möjligheter till samordning vad gäller tjänstepensioner. Detta framgår av avsnitt 7.6. Vi konstaterar där att en slopad samordning skulle medföra att vissa pensionärer skulle få sin disponibla inkomst sänkt. Dessutom skulle det, som nämnts, vara svårt att finna en lämplig finansieringsform.

Den samordning mellan den övergångsvisa garantipensionen och tjänstepensionen som vi har föreslagit har, till skillnad från princippropositionens förslag, fått en utformning som är jämförbar med de i dag gällande bestämmelserna. Vårt förslag innebär att de pensionärer som i dag har rätt till pensionstillskott även i fortsättningen kommer att behålla motsvarande belopp trots eventuell tjänstepension. Detta förslag ökar nettokostnaderna för ålderspensioner med 0,2 miljarder kronor jämfört med förslaget i princippropositionen.

Den nämnda kostnadsökningen kan enligt vår mening inte betraktas som en följd av att vi föreslår förbättringar för vissa pensionärer. Den bör i stället ses som resultatet av en anpassning av modellen till i dag gällande bestämmelser om pensionstillskott. Likväl har vi följt vårt uppdrag att finna finansiering för de kostnader som därigenom uppkommer. Vi har därvid funnit det möjligt att konstruera den övergångsvisa garantipensionen på ett sådant sätt att den nämnda ökningen på 0,2 miljarder kronor elimineras. Detta resultat uppnås genom att vi inte ändrar den 100 % avräkning av ATP som idag gäller för inkomster upp till 1,34 prisbasbelopp för en gift och 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående ålderspensionär.

Det bör poängteras att vårt förslag till 100 % avräkning upp till de nämnda nivåerna även har andra betydande fördelar. Bland annat är det ett led i att lösa flera av de problem som skulle uppstå med princippropositionens förslag till avräkningsregler. Detta gäller anpassningen av modellen till förtida och uppskjutna uttag och till de situationer när folkpensionen utbetalas som avkortad förmån. Vidare undviks tröskeleffekterna mellan de personer som har en krona i ATP och de personer som helt saknar en sådan pension.

Vi har således konstruerat den övergångsvisa garantipensionen på ett sådant sätt att kostnaden för genomförandet år 2001 blir den samma som gäller för princippropositionens förslag. Samtidigt har vi uppfyllt direktiven att i princip ingen skall få en lägre disponibel inkomst jämfört med de i dag gällande bestämmelserna.

Om vårt förslag till övergångsvis garantipension genomförs år 2001 beräknas utgifterna för ålderspensioner totalt öka med 9,6 miljarder kronor, vilket framgår av tabell 13.1. Samtidigt beräknas skatteintäkterna öka med 8,7 miljarder kronor. Nettokostnaden beräknas således till 0,9 miljarder kronor.

Speciella regler gäller vid beskattning av de i utlandet bosatta ålderspensionärerna vilket framgår av avsnitt 8.8. I allmänhet är ålderspensionen skattepliktig endast till den del den överstiger 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp för en gift ålderspensionär. Vårt förslag innebär att även pensionen för de utomlands bosatta kommer att räknas om år 2001. Om ingen ändring görs i beskattningsreglerna för utomlands bosatta pensionärer ökar pensionsutgifterna för dessa utan en motsvarande ökning av skatteintäkterna. Merkostnaden för den övergångsvisa garantipensionen blir därmed relativt sett högre för de i utlandet bosatta ålderspensionärerna. Något förslag till ändrade skatteregler lämnas inte i detta betänkande, eftersom frågan berör även andra pensionärer än de med övergångsvis garantipension och ytterst är av skattepolitisk art. Emellertid förutsätter vi i kostnadsberäkningarna nedan att kostnaden för de pensioner som be-

talas till utlandet inte ökar i förhållande till utbetalningarna inom Sverige.

Tabell 13.1 Nettokostnader för den övergångsvisa garantipensionen år 2001. Förändring i utgifterna efter skatt jämfört med det nuvarande systemet. Miljarder kronor.

	Nuvarande regler	Med övergångsvis garantipension	Förändring
Ålderspensionsutgifter, totalt[1]	148,8	158,4	9,6
Skatteintäkter[2]	58,7	67,4	8,7
Nettoutgifter för ålderspensioner[3]	90,1	91,0	0,9

Källa: Finansdepartementet, SCB

[1] Avser utgifterna för ATP inklusive folkpension och pensionstillskott enligt det nuvarande regelverket och utgifterna för tilläggspension, övergångsvis garantipension och bosättningstillägg efter övergången till ett helt beskattat grundskydd.
[2] I skatteintäkter ingår även skatt på privata pensioner, löner och kapital. Den förändring som redovisas beror dock enbart på införandet av den övergångsvisa garantipensionen.
[3] Kostnadsberäkningarna baseras på uppgifter från Storurvalet. Antalet observationer är 34 800. Uppgifterna i urvalet avser december 1996. Framskrivningarna till år 2001 har gjorts av SCB.

13.3 Ikraftträdande

Vårt förslag: Genomförandet av den övergångsvisa garantipensionen skall ske den 1 januari 2001.

I vårt utredningsuppdrag ingår att diskutera tidpunkten för införandet av den övergångsvisa garantipensionen. De två alternativ som har framförts i utredningsdirektiven är år 2001 och år 2003.

Den av riksdagen antagna lagen om garantipension träder i kraft år 2001, men utbetalning av garantipension till personer födda år 1938 eller senare kommer inte att ske förrän år 2003 på grund av lagens bestämmelser om rätt till uttag.

Bestämmelserna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg skall enligt vårt förslag tas in i lagen om garantipension. Eftersom flertalet av de personer som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen uppbär ålderspension redan år 2001, är det således logiskt

att utbetalning av övergångsvis garantipension också sker vid tiden för ikraftträdandet av lagen.

Enligt riksdagsbeslut kommer också andra förändringar som hänger samman med ålderspensionsreformen att göras redan år 2001. Från och med detta år kommer folkpensionen för de personer som är födda år 1937 eller tidigare och som har tjänat in ATP helt eller delvis att utgöra en del av tilläggspensionen. Tilläggspensionen skall följsamhetsindexeras. Den övergångsvisa garantipensionen skall ersätta folkpensionen för de personer som inte har ATP. Vidare skall den övergångsvisa garantipensionen eller i förekommande fall bosättningstillägget ersätta den del av folkpensionen som inte ingår i tilläggspensionen.

De nuvarande bestämmelserna om 40-dels beräknad folkpension och SGA är borttagna fr.o.m. år 1999. Dessa tillämpas dock tills vidare på grund av övergångsbestämmelser för de personer som är födda år 1937 eller tidigare.

Skulle genomförandet av den övergångsvisa garantipensionen skjutas fram till år 2003, måste folkpensionsbestämmelserna ändras för personer med ATP på så sätt att den del av folkpensionen som är baserad på antalet bosättningsår, och som inte tillgodoräknas i tilläggspensionen, även i fortsättningen kan utbetalas i form av folkpension. Enligt nuvarande bestämmelser beräknas folkpensionen både i 40- och i 30-delar. Pensionen utges enligt vad som är mest förmånligt för den pensionsberättigade.

Vidare måste avtrappningsbestämmelserna vad gäller pensionstillskottet ändras med hänsyn till att tilläggspensionen fr.o.m. år 2001 helt eller delvis innefattar den enskildes folkpension och därför utges med ett högre belopp.

Följdändringar måste också ske i flera av paragraferna i den nuvarande lagstiftningen om ålderspensionering. Exempelvis krävs ändringar i bestämmelserna om samordning mellan ålderspension och yrkesskadelivränta, i bestämmelserna om reduktion av ålderspension för den person som är intagen i kriminalvårdsanstalt m.m. och i bestämmelserna om beräkning av särskilt bostadstillägg. Även skattelagstiftningen berörs eftersom SGA-bestämmelserna måste anpassas till de nya reglerna om tilläggspension och pensionstillskott.

Det kan också nämnas att vi har föreslagit nya paragrafer till införandelagen för att den pensionsberättigade inte skall drabbas av sänkt pension i samband med att den nya tilläggspensionen införs. Dessa ändringar bör ändå ske. Eventuellt krävs också förändringar i den nya lagen om inkomstgrundad ålderspension främst vad gäller följsamhetsindexeringen av tilläggspensionen.

Om genomförandet av den övergångsvisa garantipensionen skjuts fram till år 2003 krävs således att ändringar i den gällande lagstift-

ningen görs. Dessa ändringar skulle endast gälla under en tvåårsperiod. Vi ser en risk att allmänhetens och då i synnerhet de enskilda pensionsberättigades förtroende för pensionssystemet minskar om omfattande förändringar som endast gäller en kort period och som därtill är svåra att förstå genomförs i pensionssystemet. Mot bakgrund av detta och att lagen om garantipension, där också bestämmelserna om den övergångsvisa garantipensionen skall ingå, träder i kraft år 2001, föreslår vi att genomförandet av den övergångsvisa garantipensionen skall ske den 1 januari 2001.

14 Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg i internationella förhållanden

14.1 Inledning

Vid utformning av såväl nuvarande regelsystem om folkpension i form av ålderspension som reglerna om garantipension har hänsyn tagits till att den försäkrade kan ha varit bosatt utomlands under den förvärvsverksamma tiden eller bor utomlands under tiden som pensionär. Både enligt nuvarande regelsystem och för garantipensionen föreskrivs en försäkringstid om ett visst antal år för rätt till oavkortat grundskydd. Vidare finns regler för vad som skall gälla för utbetalning av grundskyddet till personer bosatta utomlands. Vi föreslår i detta betänkande att i vissa delar skall motsvarande regler gälla för den övergångsvisa garantipensionen. Bl.a. skall det för rätt till övergångsvis garantipension och bosättningstillägg krävas att den pensionsberättigade kan tillgodoräknas en försäkringstid om tre år. Vidare föreslår vi att den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget i princip endast skall utges till den som är bosatt i Sverige.

Med hänsyn till internationella förpliktelser får emellertid de nationella reglerna inte alltid fullt genomslag. I detta avsnitt behandlas de avsteg från de nationella reglerna som EG-rätten kan medföra. Motsvarande avvikelser kan gälla även för medborgare i länder med vilka Sverige har träffat överenskommelse om socialförsäkringskonvention.

14.2 Förordningen (EEG) nr 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen

Förordning (EEG) nr 1408/71 innehåller regler som syftar till att genom samordning av medlemsstaternas lagstiftning säkerställa den sociala tryggheten för personer som flyttar inom gemenskapen. Den omfattar i huvudsak socialförsäkringsförmåner och s.k. familjeförmåner.

Förordningen vilar på fem huvudprinciper; principen om en tillämplig lagstiftning, likabehandlingsprincipen, sammanläggningsprincipen, exportabilitetsprincipen och proratatemporis-principen.

Principen om en tillämplig lagstiftning innebär att en person samtidigt endast skall omfattas av lagstiftningen i ett medlemsland och som huvudregel det land där arbete vid en viss tidpunkt utförs.

Likabehandlingsprincipen innebär att en person som omfattas av förordningen och som samtidigt är bosatt i en medlemsstats område har samma rättigheter och skyldigheter i fråga om förmåner för social trygghet och avgifter till sådana system enligt en medlemsstats lagstiftning som denna medlemsstats egna medborgare.

Sammanläggningsprincipen innebär att anställda eller egenföretagare som arbetar i annan medlemsstat har rätt att lägga samman försäkrings- eller bosättningsperioder i syfte att uppfylla nationella krav på minsta tid för rätt till förmåner.

Exportabilitetsprincipen innebär att kontantförmåner som utges vid bl.a. invaliditet eller ålderdom eller till efterlevande inte får minskas, ändras, innehållas, dras in eller konfiskeras med anledning av att den berättigade är bosatt i eller flyttar till ett annat medlemsland än det land som utger förmånen, om sådan förmån för samma tid inte utges från bosättningslandet.

Proratatemporis-principen innebär att den som på grund av flyttning till ett annat land inte har tjänat in rätt till oavkortad förmån i ett visst land skall ha rätt att erhålla en så stor andel av förmånen som svarar mot intjänandetiden.

En grundläggande princip bakom regelsystemet i förordning (EEG) nr 1408/71 är att det ankommer på den nationella lagstiftningen att uppställa regler om minskning av pensionsförmåner med hänsyn till annan pension eller social förmån. I den mån sådana regler medger reduktion av nationell pension kan, inom vissa gränser, motsvarande

regler uppställas med avseende på förmåner som förvärvats enligt en annan medlemsstats lagstiftning.

I förordningens artikel 12.2, under rubriken "förhindrande av sammanträffande av förmåner", föreskrivs som huvudregel att minskningsregler i den nationella lagstiftningen får åberopas även gentemot förmåner som har förvärvats enligt en annan medlemsstats lagstiftning eller gentemot arbetsinkomst eller annan inkomst. Detta gäller dock inte om annat är föreskrivet i förordningen. Beträffande pensioner finns det sådana föreskrifter i artiklarna 46 a-c. I princip får en pensionsförmån som prorataberäknats inte samordnas med en annan utländsk förmån av samma slag. Med förmån av samma slag avses förmåner som utges på grundval av försäkrings- och/eller bosättningsperioder som har fullgjorts av samma person, dvs. pensionen härrör från samma person. I artiklarna finns också bestämmelser om samordning mellan nyss nämnd förmån och förmån av annat slag eller med annan inkomst. Med förmån av annat slag avses sådan förmån som inte betraktas som förmån av samma slag. Om den pensionsberättigade dels uppbär egen ålderspension, dels efterlevandepension är dessa förmåner inte att betrakta som förmåner av samma slag.

I en bilaga 4 D till förordningen förtecknas på vilka förmåner som bestämmelserna i förordningen om minskning, innehållande och indragning av pensionsförmåner eller andra förmåner får tillämpas. För Sveriges räkning har som sådan förmån i bilagan antecknats "Oavkortad folkpension som utges enligt den lagstiftning om folkpension som var tillämplig före den 1 januari 1993 och oavkortad folkpension som utges enligt övergångsbestämmelserna till denna lagstiftning som gäller från detta datum." Dessutom har antecknats " Svenska förtids- och efterlevandepensioner som beräknas på grundval av antagna försäkringsperioder och ålderspensioner som beräknas på grundval av tidigare tillgodoräknade antagna perioder."

14.3 Nuvarande regler för folkpension och pensionstillskott samt antagna regler i det reformerade ålderspensionssystemet

Folkpension och pensionstillskott

Folkpension och pensionstillskott utges i förhållande antingen till antalet bosättningsår i Sverige eller till antalet år med pensionspoäng inom ATP-systemet. För rätt till folkpension krävs enligt nationella regler antingen minst tre bosättningsår eller minst tre år med pensions-

poäng. Enligt förordningen (EEG) nr 1408/71 kan kravet på minsta försäkringstid uppfyllas genom sammanläggning med försäkringstid härrörande från annat land inom EU/EES-området. Minst ett år måste dock avse tid i Sverige.

Förordningens regler innebär en avvikelse även vad gäller pensionstillskottets avräkning mot utländsk pension, dvs. pensionstillskottet samordnas i praktiken inte med pension från annat EU/EES-land om pensionstillskottet har proratataberäknats. Om pensionstillskottet däremot utges oavkortat med stöd av reglerna i AFL i dess lydelse före den 1 januari 1993 eller har beräknats enligt övergångsreglerna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL och därmed utgör en förmån som är upptagen i ovan nämnda bilaga 4 D till förordningen, får pensionstillskottet minskas fullt ut med pension från annat medlemsland.

Enligt den nationella lagstiftningen utges till en svensk medborgare bosatt utomlands endast sådan folkpension som beräknats i förhållande till antal år med tillgodoräknade pensionspoäng för ATP och då endast tillsammans med ATP. Svensk medborgare som inte är berättigad till ålderspension från ATP-systemet eller utländsk medborgare har således inte rätt till svensk folkpension vid utflyttning från Sverige. Även pensionstillskottet utges enligt nationell lagstiftning enbart vid bosättning i Sverige.

För personer som omfattas av förordningen (EEG) nr 1408/71 gäller dock samma regler för rätt till utbetalning av folkpension och pensionstillskott vid bosättning i annat land inom EU/EES-området som vid bosättning i Sverige.

Det reformerade ålderspensionssystemet

Den inkomstgrundade ålderspensionen enligt LIP utges till samtliga pensionsberättigade oavsett bosättningsland och nationalitet. Även den del av tilläggspensionen som skall ersätta den ATP-baserade folkpensionen (folkpensionstillägget se avsnitt 5.2) kommer att utges till samtliga pensionsberättigade oavsett medborgarskap vid bosättning utomlands.

Garantipension till personer födda år 1938 eller senare kommer enligt lagen om garantipension att utges i förhållande till antalet bosättningsår (försäkringstid). Rätt till en oavkortad garantipension förutsätter att den pensionsberättigade kan tillgodoräknas 40 försäkringsår. I propositionen 1997/98:152 om garantipension m.m. har regeringen gjort bedömningen att garantipensionen är att betrakta som en trygghetsförmån och faller därmed under förordningens tillämpningsområde.

För dem som omfattas av förordningen 1408/71 kommer beräkningen av pensionen att ske enligt proratatemporis-principen. För rätt till garantipension krävs att den pensionsberättigade kan tillgodoräkna sig minst tre års försäkringstid. Enligt förordningen (EEG) nr 1408/71 kan kravet på minsta försäkringstid uppfyllas genom sammanläggning med försäkringstid härrörande från annat land inom EU/EES-området. Minst ett år måste dock avse tid i Sverige.

Garantipensionen skall utges enbart till den som är bosatt i Sverige, om det inte med hänsyn till omständigheterna skulle framstå som uppenbart oskäligt att inte fortsätta att utge sådan pension vid bosättning utomlands (se nuvarande 4 kap. 6 § lagen om garantipension). För personer som omfattas av förordningen kommer emellertid även garantipensionen att utges, oavsett om personen är bosatt i Sverige eller i annat EU/EES-land.

Enligt förordningen skall en förvärvsarbetare ha rätt att uppbära pension från vart och ett av de länder, där han eller hon har tjänat in pension. I sådana fall skall beräkningen av pensionen från varje land ske enligt proratatemporis-principen. Som angetts ovan får enligt bestämmelserna i förordningen 1408/71 en samordning med utländsk pension inte ske, om den svenska pensionen har proratаberäknats. Regeringen gjorde i nämnda proposition dock bedömningen att garantipensionen skall avtrappas inte bara mot svensk inkomstgrundad pension utan även mot inkomstrelaterad pension intjänad enligt lagstiftning i annat land inom EU/EES-området. Grunden till detta ställningstagande var bl.a. att samordningen med utländska förmåner var att se som ett led i beräkningen av garantipensionen. Detta eftersom regeringen ansåg att garantipensionens storlek inte kan beräknas fristående. Samordningen bedömdes således inte utgöra en minskningsregel i förordningens mening.

Genom ett av EG-domstolen nyligen avgjort mål (C-143/97 Francesco Conti) kan en sådan avtrappning inte ske mot EU/EES-pensioner. EG-domstolen slog i nämnda mål fast att en nationell bestämmelse skall anses vara en bestämmelse om minskning av förmåner, om den beräkningsmetod som den föreskriver innebär att det pensionsbelopp som personen har rätt till minskas för att en person har rätt till en förmån i en annan förmånsstat.

14.4 Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg i internationella förhållanden

Vår bedömning: Övergångsvis garantipensionen och bosättningstillägg kommer att betalas ut inom EU/EES-området. För att uppfylla kraven för rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg kommer den pensionsberättigade enligt principerna om sammanläggning i förordningen (EEG) 1408/71 att ha rätt att med svensk försäkringstid lägga samman försäkrings- eller bosättningstider som tjänats in i annat EU/EES-land. Den del av den övergångsvisa garantipensionen som ersätter den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet kommer för en person som även varit försäkrad i ett annat EU/EES-land att beräknas enligt principerna om andelsberäkning i förordningen (EEG) 1408/71. Det samma gäller vid fastställande av bosättningstillägget. Storleken på den övergångsvisa garantipensionen skall påverkas av utländsk pension.

Övergångsvis garantipensionen skall dels utgöra ett grundskydd för pensionärer som helt saknar rätt till inkomstrelaterad pension, dels ge en viss utfyllnad till dem med låg inkomstrelaterad pension. Genom bosättningstillägget kommer en pensionsberättigad, som i dag inte har rätt till SGA och därför inte heller till övergångsvis garantipension, att kompenseras för den bosättningsbaserade folkpensionen och det pensionstillskott som han eller hon vid omläggningen uppbär eller vid tiden för ansökan om ålderspension skulle haft rätt till enligt dagens regler. Storleken på den övergångsvisa garantipensionen är, som närmare beskrivs i avsnitt 8, beroende av den tilläggspension och den tjänstepension som den pensionsberättigade har rätt till. Vidare föreslår vi att den övergångsvisa garantipensionen skall påverkas av utländsk socialförsäkringspension och tjänstepension på samma sätt som i dag sker mot SGA. Övergångsvis garantipension och bosättningstillägg föreslås kunna betalas ut enbart till personer som är bosatta i Sverige (se avsnitt 9.1).

För pensionärer som är eller tidigare har varit bosatta inom EU/EES-området och omfattas av reglerna i förordningen (EEG) nr 1408/71 kan emellertid komma att gälla andra regler om den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget kan anses falla inom ramen för förordningens tillämpningsområde.

Det torde vara klart att den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget liksom garantipensionen skall betraktas som en trygghetsförmån snarare än en socialbidragsförmån och därmed falla under förordningens tillämpningsområde, oavsett om den pensionsberättigade har rätt till inkomstrelaterad ålderspension eller inte. Skäl som talar härför är att både den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget är lagfästa rättigheter som utges enligt klart avgränsade villkor och som inte är beroende av en uppskattning av individuella behov.

Av det ovan sagda följer enligt exportabilitetsprincipen att den övergångsvisa garantipensionen och bosättningstillägget kommer att betalas ut vid bosättning inom EU/EES-området.

Vidare kommer en pensionsberättigad som tjänat in försäkrings- eller bosättningstid i ett annat EU/EES-land att kunna lägga samman denna tid med den i Sverige intjänade tiden för att uppfylla kravet om tre års försäkringstid för rätt till övergångsvis garantipension eller bosättningstillägg. Ett krav för sådan sammanläggning är dock att den pensionsberättigade kan tillgodoräknas minst ett års försäkringstid i Sverige.

Den övergångsvisa garantipensionen är inte direkt beroende av försäkrings- eller bosättningstid. Den övergångsvisa garantipension som den pensionsberättigade har rätt till grundas i stället på de pensionsinkomster som han eller hon uppbär vid omläggningen eller vid ansökan om ålderspension skulle haft rätt till, om dagens regler om ålderspension fortsättningsvis hade gällt. Emellertid innebär vårt förslag till övergångsvis garantipension att den bosättningsbaserade folkpensionen och det pensionstillskott som den pensionsberättigade har rätt till även i framtiden skall utges till honom eller henne och då i form av övergångsvis garantipension eller som bosättningstillägg. Dessa pensionsförmåner är i viss mån beroende av den bosättningstid som den pensionsberättigade kan tillgodoräknas. För rätt till en oreducerad folkpension krävs att den pensionsberättigade kan tillgodoräknas en bosättningstid om 40 år. Vid kortare bosättningstid utges folkpensionen med så stor andel därav som svarar mot förhållandet mellan det antal år för vilka bosättningstid kan tillgodoräknas och talet 40. Vid fastställande av det belopp som skall ersätta pensionstillskottet skall beräkningen också kunna ske på antalet tillgodoräknade pensionspoäng för tilläggspension, om en sådan beräkning är förmånligare för den pensionsberättigade. Vid fastställande av de belopp, som skall ersätta den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet och som skall ingå i beräkningsunderlaget för beräkning av den övergångsvisa garantipensionen eller bosättningstillägget, bör en andelsberäkning med tillämpning av förordningens proratatemporis-principen ske. Detta innebär i

korthet att i den pensionsberättigades beräkningsunderlag, bör dessa belopp motsvara ett proportionellt beräknat pensionsbelopp som den pensionsberättigade har rätt till från vart och ett av de länder som han har tjänat pensionsrätt i. Eftersom själva den övergångsvisa garantipensionen inte är grundad på försäkringstid kommer denna beräkning endast att göras av den del av beräkningsunderlaget som utgör ersättning för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet. Proratаberäkning skall ske före det att beräkningsunderlaget fastställs, dvs. i beräkningsunderlaget skall ingå det belopp som den pensionsberättigade har rätt att få utbetalt till sig.

Som redovisats i avsnitt 7 föreslår vi att i beräkningsunderlaget skall ingå utländsk pension som beskattas i Sverige. Härigenom kommer en utländsk pension att påverka storleken av den övergångsvisa garantipensionen. Någon påverkan på bosättningstillägget kommer en utländsk pension inte att ha, frånsett att sådan pension på sätt som redovisats ovan kan komma att påverka pensionstillskottet. Flertalet av de personer som omfattas av den övergångsvisa garantipensionen uppbär vid omläggningen en oavkortad folkpension eller kommer i vart fall med tillämpning av ovan nämnda övergångsbestämmelser (lagen (1992:1277) om ändring i AFL) inom kort att uppbära en sådan folkpension. I princip samtliga pensionsberättigade som omfattas av bestämmelserna om övergångsvis garantipension och bosättningstillägg kommer således att uppbära sådan förmån som är förtecknad i ovan nämnda bilaga 4 D till förordningen, dvs. förmåner på vilka förordningens bestämmelser om minskning, innehållande och indragning får tillämpas. Detta innebär att för de allra flesta pensionsberättigade som med stöd av nu gällande regler skulle vara berättigade till pensionstillskott kommer sådan utländsk pension att ha minskat det belopp som skall ersätta pensionstillskottet innan beloppet läggs till beräkningsunderlaget.

Den övergångsvisa garantipensionen är, förutom att den är en ersättning för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet, i princip en direkt översättning av SGA. Genom omläggningen till övergångsvis garantipension kommer bruttopensionen att höjas för samtliga pensionsberättigade som är berättigade till övergångsvis garantipension. Om den pensionsberättigade har rätt till SGA eller ej beror enligt dagens regler på storleken av den pensionsberättigades samlade pensionsinkomster. De pensionsinkomster som i dag påverkar rätten till SGA är, förutom svensk ålders- förtids- eller änkepension, svensk och utländsk tjänstepension och viss utländsk obligatorisk ålders- förtids och efterlevandepension, om den pensionsberättigade erlägger skatt för utbetalningen av den utländska pensionen i Sverige. Genom SGA-reglernas konstruktion medför en pensionsinkomst, vare

sig den är svensk eller utländsk, att den pensionsberättigade faktiskt berättigas till sådant skatteavdrag. SGA utgör i dag högst 1,515 prisbasbelopp för en ensamstående person respektive 1,34 prisbasbelopp för en gift person, under förutsättning att pensionen uppgår till detta belopp. Om den pensionsberättigades pensionsinkomster är lägre blir även SGA lägre och vid högre inkomster reduceras SGA med 65 % av den pensionsinkomst som överstiger högsta SGA. Eftersom även utländsk pensionsinkomst i dag påverkar SGA i positiv riktning, innebär det att om sådan pension inte ingår i beräkningsunderlaget kommer den pensionsberättigade att få en lägre nettopension efter omläggningen. Som en följd av att en utländsk pension berättigar den pensionsberättigade till en skatteförmån, som i framtiden kommer att utges som en pensionsförmån, kommer samma pension också att påverka rätten i sänkande riktning. Den pensionsberättigades bruttopension kommer dock alltjämt att vara högre eller lika hög som den var före omläggningen.

Den övergångsvisa garantipensionen är sålunda en direkt översättning av dagens skatteregler för pensionärer. Den pensionsberättigade som erhåller övergångsvis garantipension kommer genom omläggningen att få en högre bruttopension för att kunna erlägga skatt på pensionsinkomsten, utan att nettopensionen för den skull blir lägre än vad den var före omläggningen. Mot denna bakgrund är det vår bedömning att den samordning som sker med utländsk pension inte är en sådan minskningsregel som anges i förordningen 1408/71. Det skall också nämnas att reglerna om bl.a. samordning av pensionsförmåner i förordningen endast reglerar att den pensionsberättigades bruttopension inte får minska p.g.a av samordning med förmån från annat medlemsland. Förordningen reglerar inte på något sätt hur den enskilda medlemsstatens skatteregler är konstruerade. Vår uppfattning är således att det inte strider mot reglerna i förordningen 1408/71 att det i beräkningsunderlaget för övergångsvis garantipension ingår utländsk pension som den pensionsberättigade erlägger skatt för i Sverige. Detta oavsett om det är en utländsk lagstiftad pension eller en pension som utbetalas på grund av ett utländskt tjänstepensionsavtal.

15 Generella kommittédirektiv

15.1 Offentliga åtaganden

Enligt direktiven om offentliga åtaganden (dir. 1994:23) skall vi förutsättningslöst pröva om det offentliga åtagandet som är föremål för vårt uppdrag bör vara en offentlig angelägenhet. Om prövning av åtagandet leder till bedömningen att det får anses vara en offentlig angelägenhet skall lämplig nivå för verksamheten anges.

Enligt dessa direktiv skall vi också, om förslagen innebär utgiftsökning eller inkomstminskning för staten, visa hur dessa skall finansieras samt analysera möjligheterna till besparingar och effektivisering. Frågor rörande kostnader och finansiering har vi redan behandlat i avsnitt 13.2.

Ålderspensionssystemet har under de senaste åren varit föremål för en genomgående reformering som har föregåtts av ett grundligt utredningsarbete. Det har därvid rått enighet om att det, i likhet med det nuvarande systemet, också i fortsättningen skall finnas ett grundskydd som garanterar en rimlig levnadsstandard för samtliga de pensionärer som på grund av olika omständigheter inte har tjänat in en tillräckligt hög pension. Vidare gäller att detta grundskydd skall finansieras med skattemedel.

För de pensionärer som är födda år 1938 eller senare skall grundskyddet utges som en helt beskattad garantipension. Också det i dag gällande grundskyddet för ålderspensionärer i form av folkpension, pensionstillskott och SGA skall omvandlas till ett helt beskattat grundskydd. Detta är vårt uppdrag.

Mot bakgrund av det omfattande förnyelsearbete som nyligen har skett på pensionsområdet och med hänsyn till den tekniska karaktären av vårt utredningsuppdrag, kan vi inte se det som vår uppgift att överväga någon nyordning av den karaktär som de nämnda direktiven syftar till.

15.2 Regionalpolitiska konsekvenser

Enligt direktiven (dir. 1994:23) skall vi redovisa regionalpolitiska konsekvenser av våra förslag. Därvid skall vi beakta hur förslagen påverkar sysselsättningen och den offentliga servicen i olika delar av landet.

Våra förslag innebär att ålderspensionen för pensionärer med ingen eller låg ATP höjs i en sådan omfattning att den disponibla pensionsinkomsten för de pensionärer som bor i kommuner med en kommunalskatt på högst 34 % inte sänks. Detta sker genom en generell höjning av de lägsta pensionerna. Därför kommer alla de pensionärer med övergångsvis garantipension som bor i kommuner med lägre skattesats än 34 % att få höjd disponibel inkomst. Ju lägre skattesats desto större blir höjningen.

Vi räknar med att den disponibla inkomsten bland ålderspensionärer ökar med knappt en miljard kronor när den övergångsvisa garantipensionen träder i kraft. Vår bedömning är att ökningen i viss mån kommer att leda till ökad privat konsumtion vilket i sin tur kommer att bidra till sysselsättningsutvecklingen inom landet.

Vi kan dock konstatera att eventuella bidrag till sysselsättningen kommer att bli ojämnt fördelade mellan kommunerna och regionerna. Detta hänger samman med att ökningen av den disponibla inkomsten är, som redan nämnts, avhängig kommunalskattens storlek. Således gäller t.ex. att kommunalskatten genomgående är hög i Norrlands kommuner. Gotland, Blekinge och Dalarna är andra regioner med höga kommunalskattesatser. Den lägsta kommunalskatten finner man framför allt i vissa kommuner i stockholmsområdet.

15.3 Jämställdhetspolitiska konsekvenser

Enligt direktiven om jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) skall våra förslag föregås av en analys av hur förslagen förväntas påverka kvinnors respektive mäns villkor och därmed förutsättningar för jämställdhet mellan könen.

Det har framgått att merparten av de personer som helt saknar ATP eller har en låg sådan pension och som därför kommer att beröras av våra förslag är kvinnor. Det kan således sägas att den brist på jämställdhet som karaktäriserat arbetsmarknaden ger återspeglingar i pensionssystemet.

Dagens grundtrygghet kan anses befrämja jämlikheten mellan män och kvinnor genom att den ger även de kvinnor som har haft liten eller ingen anknytning till arbetsmarknaden en möjlighet till försörjning.

Vad som har diskuterats är huruvida de grundnivåer som gäller i dag är tillräckligt höga med tanke på jämställdhetsperspektivet.

Som redan nämnts har ålderspensionssystemet under de senaste åren varit föremål för en grundlig utredning. De förslag som har presenterats för övergångsvis garantipension har inte inneburit någon generell höjning av ersättningsnivåerna. Av detta drar vi slutsatsen att det grundskydd som gäller i det nuvarande systemet har bedömts vara tillfredsställande. Eftersom våra förslag i princip inte medför någon försämring, och i många fall innebär en förbättring för den pensionsberättigade jämfört med de i dag gällande bestämmelserna, förutsätter vi att den övergångsvisa garantipensionen uppfyller de jämställdhetspolitiska krav som kan ställas för vårt uppdrag.

15.4 Konsekvenser för brottslighet och det brottsförebyggande arbetet

I direktiven (dir. 1996:49) om konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet anges att alla förslag som läggs fram av kommittéer eller utredare skall föregås av en analys och innehålla en redovisning av effekterna för brottsligheten och för det brottsförebyggande arbetet. Det gäller bl.a. förslag som rör den sociala välfärden. Om kommittén eller utredaren bedömer att en sådan analys och redovisning inte kan göras på ett meningsfull sätt till följd av utredningsuppdraget eller ämnets karaktär, skall detta anges och särskilt motiveras.

Vi kan konstatera att våra förslag inte innebär någon principiell skillnad för vår målgrupp, huvudsakligen kvinnliga ålderspensionärer, jämfört med det nuvarande systemet med folkpension, pensionstillskott och SGA. Därför är vår uppfattning att de här presenterade utredningsförslagen, inte medför någon förändring vad gäller brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet.

16 Författningskommentar

16.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:702) om garantipension

Inledning

I lagen (1998:702) om garantipension, som träder i kraft den 1 januari 2001, finns i dag bestämmelser angående grundskyddet i det reformerade ålderspensionssystemet såvitt gäller personer födda år 1938 eller senare. Detta grundskydd utgörs av garantipension. I denna lag finns också genom vårt förslag, bestämmelser angående grundskyddet för dem som inte omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet, dvs. personer som är födda år 1937 eller tidigare. På grund av att grundtryggheten i form av folkpension, pensionstillskott och det särskilda grundavdraget (SGA) skall avskaffas föreslår vi att grundskyddet för personer födda år 1937 eller tidigare skall utgöras av garantipension och bosättningstillägg. Benämningen garantipension är lika för såväl de personer som omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet som för dem som står utanför. Flertalet av bestämmelserna i lagen är också lika för båda grupperna, men själva beräkningen av garantipensionen är helt olik. Bestämmelserna om bosättningstillägg avser endast personer födda år 1937 eller tidigare. Vi föreslår inte annat än i förekommande fall följdändringar i de bestämmelser som enbart gäller personer födda år 1938 eller senare. Flertalet av dessa bestämmelser har emellertid fått nya beteckningar, eftersom vi föreslår att bestämmelserna som gäller för personer födda år 1937 eller tidigare skall finnas före bestämmelserna för de yngre personerna.

Nedan har används begreppet pensionsberättigad även när det inte är klart att den berörda personen faktiskt är berättigade till garantipension eller bosättningstillägg. När begreppet äldregeneration används avses personer som är födda år 1937 eller tidigare.

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §
I lagen (1998:702) om garantipension tas även in bestämmelserna om rätten till grundskydd för personer som är födda år 1937 eller tidigare. De nya pensionsformerna benämns garantipension och bosättningstillägg.

Paragrafens nya första stycke innehåller de allmänna förutsättningarna för rätt till garantipension och bosättningstillägg. Av 3 kap. 4 § framgår att för varje pensionsberättigad skall fastställas ett beräkningsunderlag, som skall uppta hans eller hennes pensionsförmåner. Det är storleken på detta beräkningsunderlag som avgör om och med vilket belopp garantipension till personer födda år 1937 eller tidigare skall utges.

2 §
I paragrafen anges att även grundtryggheten för personer födda år 1937 eller tidigare skall finansieras av enbart statsmedel.

2 kap Försäkringstid

1–4 §§ och 6–7 §§
I paragraferna har gjorts följdändringar.

Garantipensionen för personer födda år 1937 eller tidigare är i princip inte beroende av försäkringstid annat än att det krävs tre års försäkringstid för att kvalificera sig för rätt till sådan pension.

Andra kapitlet innehåller bestämmelser om vad som utgör försäkringstid för garantipension. Paragraferna i kapitlet har kompletterats så att bestämmelserna om försäkringstid även omfattar äldregenerationen. Bestämmelserna i andra kapitlet motsvarar i princip bestämmelserna om tillgodoräknande av bosättningstid för folkpension enligt 5 kap. AFL. Någon motsvarighet till ATP-regeln eller att bosättningstid i vissa fall även kan tillgodoräknas på grundval av inkomster gäller inte för garantipension för pensionsberättigade som är födda år 1938 eller senare. De flesta personer som omfattas av grundtryggheten för äldregenerationen har redan sin möjlighet att tjäna in försäkringstid bakom sig. I punkten 2 till övergångsbestämmelserna anges också att den försäkringstid som den pensionsberättigade tjänat in före ikraftträdandet av denna lag skall tillgodoräknas som försäkringstid för garantipension och för bosättningstillägg. Detta gäller såväl för äldregenerationen som för personer födda år 1938 eller senare. Personer som är födda år 1937 eller tidigare och som vid ikraftträdandet av denna lag ännu inte uppbär

ålderspension skall dock kunna tjäna in försäkringstid för garantipension och bosättningstillägg på motsvarande sätt som rätt till folkpension och pensionstillskott har kunnat tjänas in. Även detta regleras i punkten 2 i övergångsbestämmelserna Även de bestämmelser som finns i de i dag gällande övergångsbestämmelserna till 5 kap. AFL föreslås i tillämpliga delar utgöra försäkringstid.

3 kap. Uttag och beräkning av garantipension och bosättningstillägg

Kapitlet som innehåller bestämmelser om uttag och beräkning av garantipension för personer födda år 1938 eller senare, har kompletterats med bestämmelser om uttag och beräkning av garantipension och bosättningstillägg för äldregenerationen. De inledande bestämmelserna omfattar samtliga pensionsberättigade. Därefter regleras hur garantipensionen för personer födda år 1937 eller tidigare skall beräknas. Bestämmelserna om beräkning av garantipension för personer födda år 1938 eller senare kommer därefter. I dessa föreslår vi inga andra förändringar än följdändringar. Slutligen innehåller kapitlet bestämmelser om beräkning av bosättningstillägget.

1 §

I paragrafen finns en kvalifikationsregel som innebär att en förutsättning för att även en person som är född år 1937 eller tidigare överhuvudtaget skall vara berättigad till garantipension eller bosättningstillägg är att personen i fråga kan tillgodoräkna sig försäkringstid om minst tre år. Som nämnts ovan kan försäkringstid för äldregenerationen i detta avseende tjänas in såväl genom bosättning som genom år med tillgodoräknade pensionspoäng för tilläggspension. För personer födda år 1937 eller tidigare finns i motsats till vad som gäller yngre personer inte någon undre åldersgräns för rätt till uttag av garantipension eller bosättningstillägg. Garantipension eller bosättningstillägg skall kunna betalas ut i och med att lagen träder i kraft. Samtliga personer som omfattas av vårt förslag föreslås ha rätt att göra nya eller fortsätta pågående uttag av pensionen vid ikraftträdandet av våra förslag.

2 §

Paragrafens första stycke motsvarar 6 kap. 1 § andra stycket AFL och paragrafens andra stycke avser uttag av garantipension för personer födda år 1938 eller senare. För båda åldersgrupperna följer att den person som också har rätt till inkomstgrundad ålderspension enligt LIP kan ta ut garantipension eller i förekommande fall bosättningstillägg

endast om uttag av inkomstgrundad ålderspension begärs för samma tid. Om den pensionsberättigade gör ett partiellt uttag av den inkomstgrundade ålderspensionen skall garantipensionen eller bosättningstillägget utges med motsvarande andel. Personer ur äldregenerationen kan, till skillnad från personer födda år 1938 eller senare, även göra partiellt uttag av garantipension eller bosättningstillägg på motsvarande sätt som gäller för uttag av folkpension, även om han eller hon inte har rätt till någon tilläggspension.

3 §

I paragrafen anges beräkningsmetoden vid partiellt uttag av garantipension och i förekommande fall av bosättningstillägg. Bestämmelsen är gemensam för båda åldersgrupperna. Beräkningen skall ske så att det först beräknas vad hel garantipension eller helt bosättningstillägg skulle ha blivit vid helt uttag av sådan pension. Därefter sker andelsberäkningen. Som anges i 4 § skall för beräkningen av garantipensionen för äldregenerationen i den pensionsberättigades beräkningsunderlag bl.a. ingå ett belopp motsvarande den tilläggspension, folkpension och pensionstillskott som den pensionsberättigade vid tiden för utbetalning av garantipensionen skulle haft rätt till. Om den pensionsberättigade gör ett förtida partiellt uttag vid t.ex. 63 års ålder skall i beräkningsunderlaget således ingå en hel 63-års pension, som minskats på sätt som framgår av 6 kap. LIP respektive 6 kap. AFL i detta kapitels lydelse före den 1 januari 2001. Vid ett uppskjutet uttag av ålderspension skall på motsvarande sätt nämnda belopp ha räknats upp före det att de läggs till beräkningsunderlaget. Andelsberäkning sker först efter det att garantipensionen eller bosättningstillägget beräknats.

Beräkning av garantipension för den som är född år 1937 eller tidigare.

4 §

I den nya paragrafen anges på vilket underlag den årliga garantipensionen för äldregenerationen skall beräknas. Denna garantipensionen är i princip endast en översättning av det särskilda grundavdraget varför de inkomster som påverkar SGA också skall påverka storleken på garantipensionen. Reglerna för beräkning av andra pensionsförmåner skall inte ändras. För att beräkna garantipensionen skall därför ett beräkningsunderlag som upptar alla de pensionsinkomster som påverkar storleken på SGA fastställas. Den pensionsberättigades garantipension skall fastställas årligen varför ett beräkningsunderlag skall beräknas varje år. Beräkningsunderlaget kan även behövas räknas om under året

och nytt beräkningsunderlag fastställas. När så skall ske redovisas nedan och i avsnitt 7.8.

I första och andra styckena anges vilka pensionsinkomster som skall ingå i beräkningsunderlaget. Vid omläggningen till garantipension från folkpension är det de pensionsinkomster som utges till den pensionsberättigade som skall ingå i beräkningsunderlaget. För den pensionsberättigade som vid denna tidpunkt inte uppbär ålderspension skall vid tiden för ansökan om ålderspension beräkningsunderlaget fastställas på de pensionsinkomster som skulle ha utgetts till den pensionsberättigade om de tidigare reglerna i AFL om folkpension m.m. alltjämt hade tillämpats samt övriga pensionsförmåner som för samma tid utges till den pensionsberättigade. Motsvarande gäller vid den årliga beräkningen av garantipensionen. Om förmånen har samordnats eller skulle ha samordnats med annan förmån eller inkomst skall denna samordning ha skett innan beloppet läggs till beräkningsunderlaget.

När någon av de pensionsinkomster som ingår i beräkningsunderlaget förändras, upphör eller ny sådan förmån tillkommer skall beräkningsunderlaget räknas om.

Den tilläggspension som utges till den pensionsberättigade vid ingången av år 2001 skall ingå i beräkningsunderlaget. Den folkpension som utges i förhållande till antalet tillgodoräknade år med pensionspoäng kommer vid samma tidpunkt att utges i form av tilläggspension. Därför kommer den tilläggspension som skall ingå i beräkningsunderlaget även att omfatta en del av dagens folkpensionen. Den del av tilläggspensionen som utgörs av folkpension skall beräknas efter de i 6 kap. LIP gällande bestämmelserna. Detta belopp skall alltså fastställas i förhållande till antalet fastställda år med pensionspoäng. Hänsyn skall, med tillämpning av vårt förslag till ändring av 15 § lagen (1998:675) om införande av LIP (införandelagen), även tas till vissa år vilka enligt 5 kap. 4 § AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001 likställs med poängår. Vid fastställande av detta belopp föreslår vi i samma paragraf att en kvinna som är född år 1944 eller tidigare och som uppbär änkepension med stöd av övergångsreglerna till lagen (1988:881) om ändring AFL också skall få tillgodoräkna sig mannens ATP-år. Detta behandlas i författningskommentaren till vårt förslag om ändring i införandelagen.

Följsamhetsindexeringen av tilläggspension kan på sätt som redovisas i avsnitt 8.7 medföra att tilläggspensionen minskar eller ökar i förhållande till vad den ursprungligen var fastställd till mätt i kronor. Härigenom kommer tilläggspensionens förändring att påverka beräkningsunderlaget. När detta sker kan det också innebära att även den del av tilläggspensionen som avser att ersätta den ATP-baserade folkpensionen sjunker under storleken av den grundtrygghet som den pen-

sionsberättigade skulle haft rätt till enligt reglerna i AFL om folkpension. För att en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare inte skall få en lägre grundtrygghet än vad han eller hon skulle haft rätt till före omläggningen finns i paragrafens första stycke en spärregel. Innebörden av denna är att i beräkningsunderlaget skall tilläggspensionen alltid uppgå till minst vad den pensionsberättigade skulle haft rätt till i form av ATP-baserad folkpension

Folkpension utges också i förhållande till antalet bosättningsår. Om den pensionsberättigade inte har tjänat in någon tilläggspension utges hans eller hennes folkpension enbart i förhållande till antalet bosättningsår. Hela detta folkpensionsbelopp skall då ingå i beräkningsunderlaget. Om den pensionsberättigade kan tillgodoräkna sig en bättre folkpension i förhållande till bosättningstiden än till antalet år med pensionspoäng, skall den del av folkpensionsbeloppet för vilket den pensionsberättigade inte får kompensation i form av tilläggspension ingå i beräkningsunderlaget. Kan han eller hon i stället tillgodoräknas ett fullt folkpensionsbelopp i form av tilläggspension, dvs. han eller hon kan tillgodoräknas 30 år med pensionspoäng eller därmed likställda år, skall något bosättningsbaserat folkpensionsbelopp inte ingå i beräkningsunderlaget.

Till vilket belopp denna folkpensionsdel skall fastställas och hur många bosättningsår som en pensionsberättigad som vid omläggningen ännu inte uppbär ålderspension kan tillgodoräknas, skall fastställas med tillämpning av bestämmelserna härom enligt 5-6 kap. AFL i dessa kapitels lydelser före den 1 januari 2001. Vid fastställande av intjänad bosättningstid skall hänsyn även tas till därtill hörande övergångsbestämmelser. Vilka dessa bestämmelser är redovisas nedan under författningskommentaren till punkten 2 i övergångsbestämmelserna.

Det folkpensionsbelopp som ingår i beräkningsunderlaget vare sig det utges i form av tilläggspension eller inte skall vara relaterat till den pensionsberättigades civilstånd. Detta framgår av 6 kap. 2 § AFL i paragrafens lydelse före den 1 januari 2001 och av 6 kap. 2 § LIP. Vid ändrat civilstånd kommer därför folkpensionsbeloppet att ändras och därför också beräkningsunderlaget att räknas om.

I beräkningsunderlaget skall också ingå det pensionstillskott som vid omläggningen utges till den pensionsberättigade enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott. Har pensionstillskottet minskats på grund av förekomst av tilläggspension eller utländsk pension skall det belopp som betalas ut efter samordningen ingå i beräkningsunderlaget. Det samma skall gälla för den person som vid omläggningen ännu inte uppbär ålderspension. Vid beräkning av pensionstillskottsbeloppet kan, till skillnad från beräkningen av det bosättningsbaserade folkpensionsbeloppet, hänsyn även tas till det antalet ATP-år som den pensionsbe-

rättigade kan tillgodoräkna sig, om en sådan beräkning är förmånligare för den pensionsberättigade.

Som nyss nämnts är det den pension som vid omläggningen eller vid tidpunkten för ansökan om ålderspension utges eller skulle ha utgetts enligt tidigare gällande bestämmelser som skall ingå i beräkningsunderlaget. Om ålderspensionen i form av tilläggspension och folkpension ökat på grund av att den pensionsberättigade skjutit upp sitt uttag av ålderspension efter fyllda 65 år, skall den uppräknade tilläggspensionen och folkpensionen ingå i beräkningsunderlaget. Det samma gäller om tilläggspensionen och folkpensionen minskats på grund av förtida uttag, dvs. den minskade tilläggspensionen och folkpensionen skall då ingå i beräkningsunderlaget. För den som vid omläggningen ännu inte uppbär ålderspension skall folkpensionen och tilläggspensionen beräknas på motsvarande sätt med stöd av 6 kap. 2 § AFL i paragrafens lydelse före den 1 januari 2001 och 6 kap. 5 § LIP.

För dem som tar ut en del av ålderspensionen skall till beräkningsunderlaget läggas den tilläggspension och folkpension som hade utgetts vid helt uttag av ålderspension. Garantipensionen utges därefter med den andel som uttag begärts med.

I första stycket anges att också den tjänstepension som utges till den pensionsberättigade skall ingå i beräkningsunderlaget. Även i denna situation är det den tjänstepension som den pensionsberättigade får utbetald till sig som skall ingå i beräkningsunderlaget. Om tjänstepensionen är bruttosamordnad med den pensionsberättigades allmänna ålderspension skall denna samordning ske med den tilläggspension och folkpension som den pensionsberättigade skulle haft rätt till enligt reglerna i AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001. I 6 § anges vad som avses med tjänstepension.

Yrkesskadelivränta som enligt 4 kap. 5 § har samordnats med tilläggs- och folkpension skall ingå i beräkningsunderlaget under vissa förutsättningar. I paragrafens tredje stycke anges att om den yrkesskadelivränta som den pensionsberättigade har rätt till, har reducerat hans eller hennes tilläggspension, folkpension och pensionstillskott skall yrkesskadelivräntan ingå i beräkningsunderlaget. Yrkesskadelivräntan skall ingå i beräkningsunderlaget med så stor del att detta uppgår till ett belopp motsvarande vad den pensionsberättigade hade haft rätt till i form av folkpension, pensionstillskott och ATP till den del denna har minskat pensionstillskottet. Om beräkningsunderlaget, trots att yrkesskadelivräntan minskat folkpensionsbeloppet, pensionstillskottsbeloppet och tilläggspensionen, överstiger den grundnivå som den pensionsberättigade enligt reglerna i AFL skulle haft rätt till skall inte någon del av livräntan ingå i beräkningsunderlaget. Om den pensionsberättigades grundbelopp på grund av uppskjutet uttag, överstiger

1,515 prisbasbelopp för en ensamstående och 1,34 prisbasbelopp för en som är gift, får livräntan dock inte ingå med större del än att beräkningsunderlaget uppgår högst till nämnda belopp. Liksom följer av paragrafens första stycke skall även i denna situation i beräkningsunderlaget ingå den tilläggspension, folkpension och pensionstillskott som den pensionsberättigade faktiskt får eller vid ansökan om ålderspension kommer att få utbetald till sig efter samordningen med yrkesskadelivräntan.

Beräkningsunderlaget skall räknas om årligen och under året när något av de belopp som ingår i beräkningsunderlaget ökar, minskar eller på annat sätt förändras.

5 §

I denna paragraf finns bestämmelser om vilka förmåner som skall anses likställda med tilläggspension. Här anges att övergångsvis änkepension från tilläggspensionen beräknad enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL, skall likställas med tilläggspension och ingå i beräkningsunderlaget. Även utländsk socialförsäkringspension skall likställas med tilläggspension och ingå i beräkningsunderlaget. Ett krav för att utländsk pension skall ingå i beräkningsunderlaget är att den pensionsberättigade erlägger skatt i Sverige för pensionen.

6 §

I paragrafen anges vad som avses med tjänstepension. Sådan tjänstepension som påverkar storleken på SGA skall ingå i beräkningsunderlaget för beräkning av garantipension. Detta är sådan pension som utges till följd av föregående tjänsteförhållande. Med tjänstepension avses även pension till anställds efterlevande på grund av tidigare tjänsteförhållande. Vad beträffar utländsk tjänstepension ställs samma krav som gäller för annan utländsk pension, dvs. att den pensionsberättigade skall erlägga skatt i Sverige för utbetalning.

7 §

I paragrafen anges att för rätt till garantipension krävs att den pensionsberättigade vid omläggningen uppbär folkpension eller vid tidpunkten för ansökan om ålderspension skulle ha varit berättigad till sådan pension enligt 5 kap. AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001. Detta motsvarar i princip reglerna för SGA i 48 § kommunalskattelagen jämte anvisningar, men till skillnad från den regeln har en person som endast uppbär utländsk pension som är likställd med svensk folkpension inte rätt till garantipension. Det saknar betydelse om folkpensionsbeloppet är bosättnings- eller ATP-baserat. Inte heller ställs något

krav på att folkpensionsbeloppet skall uppgå till något visst minsta belopp. Som framgår av 8 och 11 §§ kommer emellertid för en pensionsberättigad vars beräkningsunderlag inte överstiger 0,24 prisbasbelopp inte att göras någon beräkning eller utbetalning av ersättning för det slopade särskilda grundavdraget. För en person med så låg pensionsinkomst är det vanliga grundavdraget lika förmånligt som SGA.

Vidare utges garantipension till personer födda år 1937 eller tidigare endast om den pensionsberättigades samlade pensionsinkomster, i beräkningsunderlaget inte överstiger 3,0867 prisbasbelopp för den som är ensamstående respektive 2,709 prisbasbelopp för den som är gift. Dessa gränser är beräknade efter en punkt där det vanliga grundavdraget enligt 48 § första stycket kommunalskattelagen är lika förmånligt som eller förmånligare än SGA. Som framgår av 3 kap. 17 § och punkten 10 i övergångsbestämmelserna kan den pensionsberättigade i dessa fall vara berättigad till bosättningstillägg.

8 §

Om beräkningsunderlaget överstiger 0,24 prisbasbelopp skall den pensionsberättigade ges kompensation för SGA. Det är storleken på beräkningsunderlaget som avgör hur stor kompensationen skall bli. I denna paragrafs första stycke beskrivs hur beräkningsunderlaget skall räknas upp om den pensionsberättigades beräkningsunderlag överstiger 0,24 prisbasbelopp men inte uppgår till 1,3 prisbasbelopp. Denna bestämmelse är lika för gifta och ensamstående. Avdraget om 0,112 görs endast av beräkningstekniska skäl för att garantipensionen i den del den ersätter SGA skall motsvara storleken på det SGA som den pensionsberättigade hade erhållit med stöd av nuvarande skatteregler.

I paragrafens andra stycke beskrivs hur beräkningsunderlaget skall räknas upp när de samlade pensionsinkomsterna uppgår till minst 1,3 prisbasbelopp men inte uppgår till 1,507 prisbasbelopp för den som är ensamstående eller 1,34 prisbasbelopp för den som är gift. För den senare motsvarar 1,34 prisbasbelopp fullt SGA. För en ensamstående ligger emellertid 1,507 prisbasbelopp något under fullt SGA. Att så är fallet beror endast på beräkningstekniska skäl. Genom uppräkningen kommer den pensionsberättigade att kompenseras för det SGA som han eller hon skulle ha erhållit med stöd av dagens SGA-regler.

9 §

Paragrafens första stycke anger till vilket belopp beräkningsunderlaget skall räknas upp för en ensamstående när hans eller hennes samlade pensionsinkomster i princip motsvarar dagens grundtrygghet i form av oreducerad folkpension och pensionstillskott. Det saknar betydelse om den pensionsberättigade endast har rätt till folkpension och pen-

sionstillskott eller om det i beräkningsunderlaget även ingår andra pensionsförmåner såsom t.ex. tilläggspension och tjänstepension. Vid beräkning av SGA görs ingen skillnad i vad pensionsinkomsterna utgörs av, utan det är uteslutande storleken på pensionsinkomsterna som avgör storleken på skatteavdraget.

I andra stycket anges vad som gäller i motsvarande situation för den som är gift.

10 §

Vid pensionsinkomster överstigande dagens grundtrygghet minskar storleken på SGA. I denna paragraf har denna minskning lagts in i beräkningsmetoden för garantipension till personer vars samlade pensionsinkomster överstiger gränsen för fullt SGA.

11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som utgör den årliga garantipensionen för personer födda år 1937 eller tidigare. Sedan pensionsinkomster räknats upp och den inkomstrelaterade pensionen dragits av återstår garantipensionen.

Tilläggspension i form av inkomstgrundad ålderspension och i form av änkepension, tjänstepension, utländsk pension samt livränta skall inte utges i form av garantipension, varför dessa pensionsförmåner skall dras från det uppräknade beräkningsunderlaget.

Eftersom vi föreslår att den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet inte längre skall utges kommer garantipensionen också att ge kompensation för dessa pensionsförmåner.

Garantipensionen utgörs således av ersättning för SGA och i vissa fall även för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet.

I paragrafens andra stycke anges att för den som har så små pensionsinkomster att beräkningsunderlaget för ett visst år inte överstiger 0,24 prisbasbelopp ger garantipensionen endast ersättning för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet. Bestämmelsen är lika för ensamstående och gifta.

Beräkning av garantipension för den som är född år 1938 eller senare

12 §

Paragrafen betecknades tidigare 3 §. I paragrafen har gjorts följdändringar.

13 §
Paragrafen betecknades tidigare 4 §. I paragrafen har gjorts följdändringar.

14 §
Paragrafen betecknades tidigare 5 §. I paragrafen har gjorts följdändringar

15 §
Paragrafen betecknades tidigare 6 §. I paragrafen har gjorts följdändringar

Beräkning av bosättningstillägg

17 §
Denna bestämmelse anger förutsättningarna för rätt till bosättningstillägg och hur detta skall beräknas. Bestämmelsen om bosättningstillägg gäller endast för personer födda år 1937 eller tidigare.

I paragrafens första stycke anges att rätt till bosättningstillägg har bara en pensionsberättigad, vars samlade pensionsinkomster överstiger gränsen för rätt till garantipension.

Paragrafens andra stycke innehåller bestämmelser om med vilket belopp bosättningstillägg skall utges. Om det i den pensionsberättigades beräkningsunderlag ingår ett belopp motsvarande den bosättningsbaserade folkpension för vilket ersättning inte utges i form av tilläggspension enligt LIP, skall den pensionsberättigade erhålla kompensation för detta belopp i form av bosättningstillägg. Detta belopp motsvarar det belopp som den pensionsberättigade skulle ha erhållit i kompensation för denna pensionsförmån i form av garantipension om hans eller hennes beräkningsunderlag understigit de i första stycket angivna gränserna. Detta belopp skall alltid beräknas enligt bestämmelserna i 5–6 kap. AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001. I punkten 10 i övergångsbestämmelserna framgår att bosättningstillägg i vissa fall även kan ersätta den pensionsberättigade för pensionstillskottet.

4 kap. Utbetalning av pension m.m.

1 §
I paragrafen har gjorts följdändringar. Reglerna om utbetalning m.m. av garantipension och bosättningstillägg är i huvudsak lika för personer födda år 1937 eller tidigare och för personer födda år därefter.

2 §
I paragrafen har gjorts en följdändring.

3 §
I paragrafen, som motsvarar 5 kap. 16 § AFL, har gjorts följdändringar. I punkten 9 i övergångsbestämmelserna anges att en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare och som vid utgången av år 2000 uppbär folkpension vid bosättning utomlands med stöd av bl.a. 5 kap. 16 § AFL även skall få garantipensionen eller bosättningstillägget utbetalt till sig utan att någon ny prövning skall ske. Detta redovisas nedan.

4 §
I paragrafen har gjorts följdändringar. Denna bestämmelse gäller endast för personer födda år 1938 eller senare.

5§
I denna nya paragraf anges hur samordningen mellan garantipension och yrkesskadelivränta skall ske för en person född år 1937 eller tidigare. Den samordning mellan å ena sidan yrkesskadelivränta och å andra sidan folkpension, pensionstillskott och ATP som sker i dag enligt 17 kap. 2 § AFL skall även fortsättningsvis tillämpas för personer födda år 1937 eller tidigare. Samordningen skall alltså ske med den folkpension och den ATP som den pensionsberättigade skulle haft rätt till enligt bestämmelserna i AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001. I korthet innebär det att folkpension i form av ålderspension samt tilläggspensionen skall minskas med tre fjärdedelar av den pensionsberättigades för samma tid tillkommande livränta för skada. Minskningen skall i första hand göras på tilläggspensionen. I praktiken minskas därefter pensionstillskottet och sist folkpensionen. Samordningen skall också ske med ATP och folkpension enligt AFL, men i beräkningsunderlag skall enligt 3 kap. 4 § ingå den tilläggspension som utges till den pensionsberättigade enligt LIP efter samordningen. Till den pensionsberättigade skall således utges en minskad tilläggspension inklusive folkpensionstillägget enligt 6 kap. LIP efter samordningen med livräntan enligt denna paragraf.

6§
Denna paragraf betecknades tidigare 4 kap. 5 §. I paragrafen har gjorts följdändringar.

5 kap. Övriga bestämmelser

Bestämmelserna i detta kapitel är lika för personer födda år 1938 eller senare och för personer födda år 1937 eller tidigare.

1 §
I paragrafen har gjorts en följdändring.

2 §
I paragrafens nya första stycke regleras situationer när den pensionsberättigades pensionsinkomster ändras. Eftersom storleken av garantipensionen för äldregenerationen är beroende av de pensionsinkomster som för samma tid ingår i beräkningsunderlaget skall garantipensionen också ändras om dessa inkomster i storlek eller på annat sätt ändras. Följdändringen skall göras oavsett av vilken anledning pensionsinkomsterna i beräkningsunderlaget ändras. Detta kan bl.a. ske p.g.a att den pensionsberättigade ändrar civilstånd, tilläggspensionen höjs eller rätten till tjänstepension upphör. Bestämmelsen motsvarar i sak vad som gäller för ändring av garantipension för personer födda år 1938 eller senare enligt paragrafens andra stycke. Sättet att beräkna deras garantipension skiljer sig dock från sättet att beräkna garantipensionen för äldregenerationen.

3 §
I paragrafen har gjorts en följdändring.

4 §
I denna nya paragraf anges att en person som har rätt till eller uppbär garantipension eller bosättningstillägg är skyldig att till försäkringskassan lämna uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Bestämmelsen gäller såväl för de yngre som för de äldre åldersgrupperna.

I paragrafens första stycke finns en allmän regel om den pensionsberättigades skyldighet att till den allmän försäkringskassan lämna de uppgifter som är av betydelse för rätten till och storleken av garantipensionen och bosättningstillägget. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 20 kap. 8 § AFL.

I paragrafens andra stycke anges att den som uppbär garantipension eller bosättningstillägg är, utan begäran från den allmänna försäkringskassan, skyldig att till försäkringskassan lämna uppgifter om de pensionsinkomster eller belopp som påverkar garantipension eller bosättningstillägget ändras, upphör eller ny sådan förmån tillkommer. Eftersom garantipensionen såväl för äldregenerationen som för de personer

som är födda år 1938 eller senare och bosättningstillägget är beroende av övriga pensionsinkomster som den pensionsberättigade uppbär måste försäkringskassan, för att beräkna grundtryggheten till ett korrekt belopp, ha uppgifter om aktuell pensionsinkomst och andra för beräkningen av garantipensionen och bosättningstillägget erforderliga uppgifter. Om den pensionsberättigade underlåter att lämna erforderliga uppgifter kan han eller hon med stöd av 4 kap. 1 § lagen om garantipension jämförd med 14 kap. 1 § LIP bli återbetalningsskyldig för för mycket erhållen garantipension eller bosättningstillägg.

Genom hänvisningarna i 5 kap. 3 § denna lag till bestämmelserna i 15 kap. 14 § LIP följer bl.a. att de uppgifter som den pensionsberättigade lämnar skall lämnas på heder och samvete.

Övergångsbestämmelser

2.

Bestämmelsen i dess nya lydelse innebär att inte bara den tid som den pensionsberättigade före år 2001 har tillgodoräknats i form av bosättningstid för folkpension enligt 5 kap. AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001, utan även de år som han eller hon tjänat in pensionspoäng för ATP enligt samma lag, skall tillgodoräknas som försäkringstid för rätt till garantipension och bosättningstillägg. Dessutom skall bestämmelserna i 5 kap. AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001 om bosättningstid, och i förekommande fall tid under vilken pensionspoäng för ATP tjänats in, utgöra försäkringstid för personer födda år 1937 eller tidigare även efter ikraftträdandet av våra förslag.

Det är emellertid inte bara de bestämmelser som finns i AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001 jämte övergångsbestämmelserna till lagen (1998:704) om ändring i AFL som utgör försäkringstid. Även de bestämmelser om bosättningstid och intjänandetid av pensionspoäng som finns i övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL och i övergångsbestämmelserna till lagen (1979:127) om ändring i nämnda lag, föreslås i tillämpliga delar utgöra försäkringstid för garantipension. Detta innebär bl.a. att en person som är född år 1937 eller tidigare och som inte varit bosatt i Sverige under minst 40 år kan efter att ha fullgjort den kvalifikationstid som anges i 4 punkten till nämnda övergångsbestämmelser i dess lydelse före den 1 januari 2001, tillgodoräknas 40 bosättningsår. Därmed skall också i hans eller hennes beräkningsunderlag ingå ett folkpensionsbelopp som är baserat på 40 års bosättning i Sverige. Hela det bosättningsbaserade folkpensionsbeloppet skall dock inte ingå i den pensionsberättigades beräknings-

underlag om en viss del eller hela detta belopp utges i form av tilläggspension enligt 6 kap. 2 § 2 LIP.

Först nämnda övergångsbestämmelser (punkterna 6-7) innehåller också bestämmelser om att en kvinna som uppbär änkepension enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL kan, om det är förmånligare för henne, få tillgodoräkna sig mannens bosättningstid eller antal år med tillgodoräknade ATP-poäng, vid beräkning av hennes folkpension. Den sk. överledanderegeln som reglerar den bosättningstid som kvinnans folkpension skall grundas på föreslår vi skall tillämpas även vid fastställandet av det bosättningsbaserade folkpensionsbeloppet och pensionstillskottsbeloppet som skall ingå i kvinnans beräkningsunderlag och även ligga till grund för beräkningen av beloppet för pensionstillskott. Vid fastställande av om kvinnan har rätt till garantipension eller bosättningstillägg, dvs. om hon kan tillgodoräknas tre års försäkringstid, skall båda de nu nämnda bestämmelserna vara tillämpliga även efter ikraftträdandet av våra förslag. Även vid beräkning av pensionstillskottsbeloppet för garantipension eller bosättningstillägg skall denna bestämmelse alltjämt äga tillämplighet.

Därutöver föreslår vi att punkten 1 i övergångsbestämmelserna till lagen (1979:127) om ändring i AFL skall fortsätta att tillämpas även för utbetalning av garantipension och i förekommande fall bosättningstillägg. Detta redovisas nedan under punkten 7.

5

I bestämmelsen anges att utan hinder av bestämmelsen i 4 kap. 1 § jämfört med 12 kap. 1 § LIP skall garantipension eller bosättningstillägg betalas ut till en pensionsberättigad som är född år 1937 eller tidigare och som vid utgången av år 2000 uppbär ålderspension enligt AFL utan krav på ansökan om sådan pension. Som anges i 5 kap. 4 § är den pensionsberättigade dock skyldig att till den allmänna försäkringskassan lämna uppgifter som är av betydelse för att försäkringskassan skall kunna beräkna garantipensionen. En förutsättning för rätt till utbetalning är att den pensionsberättigade vid ingången av år 2001 är berättigad till garantipension eller bosättningstillägg. Om den pensionsberättigades beräkningsunderlag är så högt att han eller hon inte är berättigad till garantipension och det i beräkningsunderlaget inte heller ingår något belopp motsvarande folkpension grundad på bosättning eller pensionstillskott, skall garantipension eller bosättningstillägg inte heller utges.

6

Denna bestämmelse innehåller regler om möjlighet för försäkringskassan att vid omläggningen betala ut garantipension eller bosättnings-

tillägg efter ett provisoriskt fattat beslut. Bestämmelsen har tillämplighet endast vid omläggningen från folkpension till garantipension för personer födda år 1937 eller tidigare. Som följer av punkten 5 i övergångsbestämmelserna föreslår vi att en pensionsberättigad som vid omläggningen uppbär ålderspension enligt AFL skall få garantipension och i förekommande fall bosättningstillägg utbetalda till sig utan att ny ansökan krävs. Emellertid är han eller hon enligt vårt förslag i 5 kap. 4 § skyldig att lämna uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av denna lag och för beräkningen av garantipensionen eller bosättningstillägget. Om dessa uppgifter inte inges till försäkringskassan kan en provisoriskt beräknad garantipension eller bosättningstillägg betalas ut till den pensionsberättigade. Beslutet om garantipension eller bosättningstillägg skall då fattas på grundval av de för försäkringskassan eller annan statlig- eller kommunal myndighet kända uppgifterna. Har garantipensionen eller bosättningstillägget blivit för hög på grund av att den pensionsberättigade inte kommit in med uppgifter, kan han eller hon med stöd av 4 kap. 1 § jämfört med 14 kap. 1 § LIP bli återbetalningsskyldig för för mycket erhållen garantipension eller bosättningstillägg på grund av underlåtenhet att fullgöra en uppgiftsskyldighet. Om det vid det slutliga beslutet visar sig att pensionen i stället har betalats ut med ett för lågt belopp skall den återstående delen utges till den pensionsberättigade.

7

Denna bestämmelse innebär att när den pensionsberättigade på grund av underlåten uppgiftsskyldighet fått sin garantipension eller bosättningstillägg utbetald efter ett provisoriskt fattat beslut, skall försäkringskassan närmare utreda vilka pensionsinkomster som den pensionsberättigade får. I denna situation skall den i 12 kap. 1 § LIP angivna utredningsskyldigheten tillämpas. Försäkringskassan har därvid en skyldighet att närmare undersöka vilka pensionsinkomster som den pensionsberättigade får och andra faktiska omständigheter som påverkar rätten till och storleken av hans eller hennes garantipension eller bosättningstillägg. Omfattningen av utredningsskyldigheten är den samma som gäller enligt 12 kap. 1 § LIP. Denna utredningsskyldighet innebär bl.a. att försäkringskassans personal kan behöva göra hembesök hos den pensionsberättigade.

8

I bestämmelsen anges att, om ålderspension enligt AFL vid utgången av år 2000 utbetalas till annan än den pensionsberättigade personligen, även garantipensionen och bosättningstillägget skall utbetalas till den som vid ikraftträdandet av lagen ta emot ålderspensionen för den pen-

sionsberättigades och hans eller hennes familjs nytta. Sådan utbetalning till annan skall också kunna ske av den pensionsberättigades tilläggspension. Nya beslut om utbetalning av garantipension eller bosättningstillägg till annan än den pensionsberättigade personligen kan inte fattas med stöd av denna lag.

9

I bestämmelsen anges att en pensionsberättigad som vid utgången av år 2000 får sin bosättningsbaserade folkpension och sitt pensionstillskott utbetalda till sig vid bosättning utomlands även skall få garantipensionen eller bosättningstillägget utbetalda till utlandet. Någon prövning motsvarande den som anges i 5 kap. 3 § skall alltså inte ske. Utbetalning av garantipension och bosättningstillägg till utlandet grundas antingen på att en till bestämmelsen i 5 kap. 3 § motsvarande prövning redan skett enligt bestämmelsen i 5 kap. 16 § AFL i paragrafens lydelse före den 1 januari 2001, eller att utbetalningen sker med stöd av punkt 1 i övergångsbestämmelserna till lagen (1979:127) om ändring i AFL. Vid utbetalning av garantipension eller bosättningstillägg till en pensionsberättigad som är född år 1937 och är bosatt utomlands skall det bosättningsbaserade folkpensionsbeloppet, som ingår i hans eller hennes beräkningsunderlag, beräknas som om den pensionsberättigade hade varit bosatt i Sverige. Det folkpensionsbelopp som skall ingå i beräkningsunderlaget skall alltså fastställas till det belopp som faktisk utges till den pensionsberättigade. Motsvarande skall gälla vid beräkningen av bosättningstillägget.

10

I bestämmelsen anges att bosättningstillägg skall kunna utges till den vars beräkningsunderlag för en ensamstående överstiger 3,0867 prisbasbelopp respektive 2,709 prisbasbelopp för den som är gift, men i vars beräkningsunderlag ligger ett belopp motsvarande pensionstillskottet. I vissa situationer, som beskrivs närmare i avsnitt 8.6, kan den pensionsberättigade trots att han eller hon har ett högt beräkningsunderlag vara berättigad till pensionstillskott enligt lagen om pensionstillskott i dess lydelse före den 1 januari 2001. Bosättningstillägget skall då utges med ett belopp motsvarande det pensionstillskott som han eller hon skulle ha varit berättigad till enligt nuvarande regler. Att bestämmelsen inte tagits in i lagen har sin förklaring i att bosättningstillägg enligt denna bestämmelse kommer att utges under en kortare tidsperiod och till förhållandevis få pensionsberättigade.

16.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:704) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Bestämmelserna i övergångsbestämmelserna punkt 11 till lagen (1988:881) om ändring i AFL och punkten 8 till lagen (1992:1277) om ändring i nämnda lag ändras med anledning av att pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare även skall omfattas av bestämmelserna.

I punkten 11 föreslår vi att minskning av barntillägget skall ske först när den pensionsberättigades samlade pensionsinkomst överstiger gränsen för den högsta garantipensionen som kan utges.

Eftersom garantipensionen för de äldre pensionärerna inte är relaterad till antalet bosättningsår såsom gäller för beräkning av garantipension för personer födda år 1938 eller senare, har punkten 8 i övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL kompletterats med bestämmelser om beräkning av barntilläggets storlek för äldregenerationen. Bestämmelsen innebär att storleken på barntillägget skall relateras till den andel av folkpensionens grundbelopp som den pensionsberättigade skulle kunnat ha tillgodoräknats om bestämmelserna om folkpension i form av ålderspension i 5 kap. AFL alltjämt gällde.

16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

15 §

Personer som är födda år 1937 eller tidigare omfattas inte av det reformerade ålderspensionssystemet och deras inkomstgrundade ålderspension består därför endast av tilläggspension. Bestämmelserna om beräkning och utbetalning av tilläggspensionen regleras dock med stöd av bestämmelser i LIP och i lagen (1998:675) om införande av nämnda lag. Tilläggspensionen enligt LIP kommer, till skillnad från den ATP som utges med stöd av bestämmelserna i AFL, även att omfatta den folkpension som baseras på antal ATP-år (det s.k. folkpensionstillägget). Till skillnad från ATP enligt AFL och tilläggspension enligt LIP fastställs ATP-baserad folkpension enligt AFL inte bara på faktiskt

tillgodoräknade ATP-år, utan även på grundval av vissa med ATP-år likställda år.

En kvinna som har rätt till tilläggspension i form av änkepension kan med dagens regler under vissa förutsättningar enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1992:1277) om ändring i AFL, även få sin folkpension i form av ålderspension fastställd på grundval av det antal ATP-år som tillgodoräknats den avlidne mannen vid tilläggspensionens beräknande.

I paragrafens föreslagna nya sista stycke finns bestämmelser om att vid beräkning av den del av tilläggspensionen som motsvarar den ATP-baserade folkpensionen enligt AFL skall personer som är födda år 1937 eller tidigare även få tillgodoräkna sig med ATP-år likställda år. Vidare föreslås att en änka på motsvarande sätt som gäller vid fastställande av folkpension i form av ålderspension enligt AFL får tillgodoräkna sig mannens ATP-år. Detta föreslås gälla även vid fastställande av om rätt till garantipension eller bosättningstillägg föreligger. Härigenom kommer samtliga pensionsberättigade som inte omfattas av det reformerade ålderspensionssystemet att behandlas lika oavsett om de vid ikraftträdandet av det nya grundtrygghetssystemet och utbetalningsreglerna i LIP, redan uppbär ålderspension eller inte.

26 §

Enligt bestämmelserna i AFL kan ålderspensionen under vissa förutsättningar betalas ut till annan än den pensionsberättigade för hans eller hennes egen och familjs nytta. Någon motsvarande bestämmelse har inte förts över till LIP eller lagen om garantipension. I punkten 8 i övergångsbestämmelserna till vårt förslag om ändring i lagen om garantipension föreslår vi emellertid att garantipension och bosättningstillägg skall betalas ut till annan om ålderspension enligt AFL vid utgången av år 2000 betalas ut till annan än den pensionsberättigade.

I paragrafens nya andra stycke föreslår vi att detsamma skall gälla för utbetalning av tilläggspension enligt LIP till personer födda år 1937 eller tidigare. Utbetalning av garantipension eller bosättningstillägg och tilläggspension kommer också i praktiken att ske genom samma utbetalningstransaktion. Härigenom kommer några särregler inte att finnas för utbetalning av ålderspension för dem som har rätt till såväl garantipension eller bosättningstillägg som tilläggspension.

16.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:705) om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott

Punkten 2 i övergångsbestämmelserna.

Bestämmelsen ändras med anledning av att genom vårt förslag kommer från och med ingången av år 2001 pensionstillskott som tillägg till ålderspensionen inte heller att utges till pensionsberättigade som är födda år 1937 eller tidigare. Som framgår av vårt förslag till 3 kap. 4 § lagen om garantipension samt av punkten 10 i nämnda lags övergångsbestämmelser kommer emellertid bestämmelserna i lagen om pensionstillskott att tillämpas för personer som är födda år 1937 eller tidigare. Detta föreslås ske dels vid fastställande av det belopp som kommer att ersätta pensionstillskottet och som skall utges i form av garantipension, dels vid fastställande av bosättningstillägget.

16.5 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Punkten 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (1998:682) om ändring i nämnda lag.

Genom vårt förslag skall fr.o.m ingången av år 2001 grundskyddet i form av bosättningsbaserad folkpension, pensionstillskott och det särskilda grundavdraget tas bort för samtliga ålderspensionärer och ersättas av garantipension. Garantipensionen är ett fullt ut beskattningsbart grundskydd, innebärande att pensionärer skall erlägga skatt på ålderspensionen på motsvarande sätt som gäller för förvärvsinkomster. För personer som är födda år 1938 eller senare har ovan nämnda grundskydd tagits bort fr.o.m. den 1 januari 1999. Lagtekniskt har SGA som är kopplat till ålderspension redan tagits bort, men kvarstår genom övergångsbestämmelser för personer födda år 1937 eller tidigare. Genom vårt förslag till garantipension till personer födda år 1937 eller tidigare tas denna övergångsbestämmelse bort. Härigenom kommer SGA som är kopplat till ålderspension avskaffas för samtliga pensionsberättigade för pensionsinkomster intjänade efter år 2000, dvs för taxeringsåret 2002. För att eventuella beslut om jämkning av skatt skall kunna fattas för år 2001 skall ändringen i kommunalskattelagen träda i kraft den 1 januari 2001.

16.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:707) om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till ålderspension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

5 §
Paragrafens fjärde stycke har kompletterats med regler för beräkning av särskilt pensionstillägg till personer födda år 1937 eller tidigare. Eftersom garantipensionen för personer som är födda år 1937 eller tidigare inte direkt är beroende av försäkringstid, på det sätt som gäller för garantipension för personer födda år 1938 eller senare, är storleken av det särskilda pensionstillägget för äldregenerationen i stället relaterat till den folkpension som de skulle ha fått om bestämmelserna i AFL därom alltjämt hade gällt. Om den pensionsberättigade inte kan tillgodoräknas oreducerad folkpension enligt bestämmelserna i 5 kap. AFL i dess lydelse före den 1 januari 2001, utan folkpensionen skulle ha utgetts med viss andel, skall det särskilda pensionstillägget utges med samma andel som folkpensionen skulle ha utgetts med. Om andelsberäkningen av folkpensionen görs i förhållande till antalet bosättningsår eller till antalet år med tillgodoräknade ATP-år saknar betydelse. Den andelsberäkning som är mest förmånlig för den pensionsberättigade skall tillämpas även för beräkningen av det särskilda pensionstillägget.

6 §
I paragrafen har gjorts en följdändring.

16.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag

17 §
Lagen om handikappersättning och vårdbidrag skall även omfatta personer födda år 1937 eller tidigare. I paragrafen har gjorts förtydliganden så att lagen även omfattar garantipension och bosättningstillägg för personer i äldregenerationen.

16.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:678) om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Övergångsbestämmelsen till lagen (1998:678) om ändring i nämnda lag.

Tillägget till bestämmelsen är en konsekvens av att bestämmelserna om tilläggspension har flyttats från AFL till LIP och att bestämmelserna om folkpension och pensionstillskott genom vårt förslag avskaffas. Som närmare redovisas i avsnitt 10 skall den arbetsskadelivränta som den pensionsberättigade är berättigad till inte samordnas med garantipensionen eftersom denna utges med ett högre bruttobelopp än vad som gäller för folkpensionen. Samordningen skall i stället ske dels med den tilläggspension som den pensionsberättigade uppbär med stöd av LIP, dels med de belopp som i den pensionsberättigades beräkningsunderlag utgör ersättning för den bosättningsbaserade folkpensionen och pensionstillskottet. I tilläggspensionen kommer fr.o.m. år 2001 även utbetalas ett belopp motsvarande den ATP-baserade folkpensionen. Samordningen mellan arbetskadelivränta och allmän ålderspension kommer därför även fortsättningsvis att ske med den ålderspension som den pensionsberättigade skulle haft rätt till om reglerna om ålderspension i AFL alltjämt hade gällt.

Kommittédirektiv

Utformning av garantipension för ålderspensionärer födda 1937 eller tidigare

Dir 1997:149

Beslut vid regeringssammanträde den 18 december 1997.

Sammanfattning av uppdraget

Inom det reformerade ålderspensionssystemet skall garantipension ersätta grundskyddet i dagens ålderspensionssystem. För pensionärer med intjänad tilläggspension (ATP) skall del av folkpensionen omvandlas till inkomstgrundad ålderspension och utgöra en del av ATP. Grundskyddet som skall gälla ålderspensionärer födda år 1937 eller tidigare benämns övergångsvis garantipension.

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att lämna förslag till konstruktion av övergångsvis garantipension för de ålderspensionärer som inte kommer att omfattas av regelsystemet för garantipension inom den reformerade ålderspensioneringen. Reglerna för en övergång från folkpension till övergångsvis garantipension skall utformas så att i princip ingen pensionär får ett sämre nettoutfall ekonomiskt sett än före omläggningen. Detta skall gälla för såväl de pensionärer som kommer att få del av den övergångsvisa garantipensionen som dem som berörs av omläggningen enbart avseende den inkomstgrundade pensionen.

Bakgrund

Grundskyddet inom dagens ålderspensionssystem

Grundskyddet i dagens pensionssystem utgörs av folkpension inklusive de särskilda folkpensionsförmånerna, som garanterar dem som haft

låga inkomster en skälig ekonomisk standard som pensionär. Av betydelse för många pensionärer är även skatteförmånen i form av särskilt grundavdrag.

Folkpension som tas ut vid 65 års ålder motsvarar för ensamstående 96 % av basbeloppet sedan detta minskats med 2 % (det minskade basbeloppet) och för gift pensionär 78,5 % av det minskade basbeloppet. Pensionstillskottet, som avräknas krona för krona mot ATP, uppgår till maximalt 55,5 % av nämnda basbelopp. Den garanterade minimipensionen för ensamstående ålderspensionär utgör därmed 151,5 % av basbeloppet och för gift ålderspensionär 134 % av basbeloppet. De särskilda skattereglerna för pensionärer innebär att den garanterade minimipensionen är befriad från inkomstskatt. Det maximala särskilda grundavdraget motsvarar beloppet för folkpension och maximalt pensionstillskott till ålderspensionär och minskas med 65 % av inkomst i form av allmän pension och tjänstepension som ligger över denna nivå.

Allmänt om det reformerade ålderspensionssystemet

Riksdagen har antagit de av regeringen föreslagna riktlinjerna för reformering av det allmänna pensionssystemet (prop. 1993/94:250, här benämnd princippropositionen, bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439).

Ålderspensionssystemet skall även fortsättningsvis vara ett allmänt obligatoriskt system omfattande såväl ett grundskydd som ersättning för inkomstbortfall. Hela livsinkomsten skall ligga till grund för den inkomstgrundade pensionen. Tillgodoräknad pensionsrätt för visst år skall motsvara 18,5 % av den pensionsgrundande inkomsten. Förtidspension, vård av små barn, plikttjänstgöring och studier kan grunda pensionsrätt beräknad enligt särskilda regler.

De nya reglerna för beräkning av inkomstgrundad ålderspension skall införas successivt. De årskullar som berörs av övergångsreglerna, mellangenerationen, skulle enligt princippropositionen omfatta personer födda åren 1935–1953, men har i Ds 1997:67 Inkomstgrundad ålderspension – finansiella frågor m.m. föreslagits avse personer födda åren 1938–1953. Övergångsreglerna innebär i princip att den inkomstgrundade pensionen skall beräknas enligt både nuvarande och reformerade regler och individen erhåller ett visst antal 20-delar av pensionen enligt vardera regelsystem. Med inkomstgrundad pension enligt nuvarande regler menas ATP med tillägg för folkpensionens grundbelopp beräknat i 30-delar efter antal tillgodoräknade ATP-år. Därtill kan komma tillägg enligt garantiregeln. Garantiregeln garanterar personer i mellangenerationen en inkomstgrundad pension lägst motsvarande den ATP, inkl. folkpension i 30-delar, som intjänats t.o.m. år 1994.

Riksdagen beslutade i december 1996 att de reformerade reglerna avseende inkomstgrundad ålderspension skall träda i kraft år 1999, medan pensioner beräknade enligt reformerade regler av administrativa skäl skall utbetalas först fr.o.m. år 2001.

Garantipension

I det reformerade ålderspensionssystemet skall finnas garantipension för personer som inte tjänat in rätt till inkomstgrundad pension eller en låg sådan. Samtidigt skall den nuvarande konstruktionen av grundskyddet med pensionstillskott och särskilt grundavdrag för pensionärer slopas. Pensionsinkomster kommer därmed att bli beskattade enligt samma regler som förvärvsinkomster.

Garantipensionssystemet skulle enligt riksdagens beslut börja tillämpas fr.o.m. år 2000 och skulle beröra personer födda år 1935 eller senare. Vid samma tidpunkt skulle en särskild övergångsvis garantipension införas för personer födda före år 1935. Som nämnts skall enligt senare förslag årskullarna 1935–1937 inte omfattas av det reformerade ålderspensionssystemets regler, vilket innebär att de inte heller bör omfattas av reglerna för garantipension utan av övergångsvis garantipension.

Enligt princippropositionens förslag skulle en ensamstående pensionär garanteras en lägsta pensionsnivå om 2,1 prisbasbelopp[1]. För gift pensionär föreslogs lägstagarantinivån till 1,87 prisbasbelopp. För pensionärer med låg inkomstgrundad pension skulle garantipensionen ge en utfyllnad, dvs. garantipensionens basnivå skulle trappas av på visst sätt i förhållande till den inkomstgrundade pensionen. Den basnivå från vilken avräkning skulle ske var i detta förslag något lägre än garantipensionens maximala belopp (dvs. än lägstagarantinivån). För ensamstående pensionär skulle basnivån 2,0 prisbasbelopp reduceras med 75 % av den inkomstgrundade pensionen upp till 2,0 prisbasbelopp och med 50 % av pensionsdelar överstigande denna nivå. För gift pensionär avräknades på motsvarande sätt basnivån 1,77 prisbasbelopp med 75 % respektive 50 % av den inkomstgrundade pensionen upp till respektive överstigande nivån 1,77 prisbasbelopp. Garantipensionen skulle därmed vara helt bortreducerad för ensamstående pensionär vid en inkomstgrundad pension på 3,0 prisbasbelopp och för gift pensionär vid 2,681 prisbasbelopp.

[1] Det fastställda basbeloppet avses. Benämningen prisbasbelopp har använts i Ds 1997:66 och 67

Garantipensionen skall avräknas mot inkomstgrundad ålderspension, övergångsvis utgiven änkepension från ATP och viss utländsk pension. I princippropositionen togs ställning för att också tjänstepensioner skulle avtrappa garantipensionen, samtidigt som det anfördes att frågan skulle prövas på nytt.

I departementspromemorian Ds 1997:66 Garantipension och samordningsfrågor, m.m. föreslås en modifierad konstruktion av garantipensionen för de pensionärer som omfattas av det reformerade regelsystemet för inkomstgrundad pension, dvs. för personer födda år 1938 eller senare. Motivet till det nya förslaget är att öka möjligheterna för personer med fastare anknytning till arbetsmarknaden att förbättra sin pension genom ökad livsinkomst.

Princippropositionens förslag till modell har modifierats både vad gäller maximal garantipensionsnivå och avräkningsprocent. Den basnivå från vilken avräkning av garantipensionen görs motsvarar i det här fallet den maximala garantipensionsnivån (fortsättningsvis används uttrycket basnivå). Basnivån föreslås vara 2,13 prisbasbelopp för ensamstående och 1,90 prisbasbelopp för gift pensionär. Basnivån avtrappas med 100 %, dvs. krona för krona, av inkomstgrundad pension upp till 1,45 prisbasbelopp för ensamstående och 1,28 prisbasbelopp för gift pensionär. För inkomstdelar därutöver görs avtrappning med 42 %.

I Ds 1997:66 föreslås också att tjänstepensioner inte skall reducera garantipensionen. Den kostnadsökning förslaget medför skall finansieras inom ramen för den inkomstgrundade ålderspensionen i det reformerade systemet.

Reglerna för garantipension föreslås träda i kraft år 2001.

Den övergångsvisa garantipensionen

Vid samma tidpunkt som garantipension införs för mellangenerationen och senare födelseårgångar (dvs. för personer födda år 1938 och senare) skall, enligt princippropositionen, en särskild övergångsvis garantipension införas för äldre årgångar (dvs. för personer födda år 1937 eller tidigare). Syftet härmed är att alla pensionärer i beskattningshänseende skall likabehandlas med löntagare. Den övergångsvisa garantipensionen skall konstrueras på ett sådant sätt att i princip ingen pensionär får ett lägre nettoutfall än med nuvarande regler.

Enligt riktlinjerna i princippropositionen har bl.a. följande slagits fast beträffande den övergångsvisa garantipensionen.

För en ogift ålderspensionär skall den maximala övergångsvisa garantipensionen (basnivån) vara 2,1 prisbasbelopp. Basnivån skall reduceras med 95 % av inkomstrelaterad pension upp till 1,235 prisbas-

belopp, med 85 % av pensionsdelar mellan 1,235 och 1,725 prisbasbelopp och med 40 % av pension därutöver. Den övergångsvisa garantipensionen är därmed helt bortreducerad vid en inkomstrelaterad pension på 3,0 prisbasbelopp.

För gift pensionär har föreslagits en lägre basnivå, 1,87 prisbasbelopp. Denna skall reduceras med 95 % av inkomstrelaterad pension upp till 1,0 prisbasbelopp, med 85 % av pensionen mellan 1,0 och 1,55 prisbasbelopp och med 40 % över denna nivå upp till 2,681 prisbasbelopp.

Den övergångsvisa garantipensionen har konstruerats med garantipensionsmodellen för yngre pensionärer som förebild, men av kostnadsskäl har avräkningen utformats något annorlunda i den övergångsvisa garantipensionen.

Den övergångsvisa garantipensionen skall avräknas mot inkomstgrundad pension. Pension beräknad efter dagens regler med folkpension och allmän tilläggspension måste därför tekniskt sett omvandlas till att gälla inkomstgrundad pensionsrätt i sin helhet vid omläggningen till övergångsvis garantipension. Omvandlingen av pension beräknad enligt nuvarande regler har föreslagits ske genom att folkpensionens grundbelopp plus ATP-pension sätts lika med inkomstgrundad pension enligt de nya principerna. Vad gäller pensionärer som inte har någon ATP alls – dvs. bara har folkpension och pensionstillskott – skall den översatta pensionsrätten beräknas lika med noll. Med detta förslag uppstår dock en tröskeleffekt vid övergången från en pensionsrätt bestående av folkpension plus noll kronor i ATP till en pensionsrätt bestående av folkpension plus en krona i ATP vad beträffar utfallet av garantipensionen. Den person som har en krona i ATP kommer att få ett omotiverat stort belopp i garantipension jämfört med den som inte har någon ATP alls. I princippropositionen fastslogs att denna tröskeleffekt bör elimineras samt anmärktes att för att åstadkomma detta kan särskilda kompletterande regler behöva införas. Det konstaterades att utformningen av dessa skulle övervägas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Enligt de antagna riktlinjerna skall den övergångsvisa garantipensionen, på motsvarande sätt som garantipensionen inom ramen för den reformerade ålderspensioneringen, reduceras med hänsyn till inte bara ålderspension från ATP och – för dem med någon tilläggspension – folkpensioneringen. Avräkning skall enligt riktlinjerna också göras med beaktande av änkepension enligt äldre regler, tjänstepensioner och utländska inkomstrelaterade pensioner.

I princippropositionen framhölls särskilt att förslaget att den övergångsvisa garantipensionen skall fullt ut avräknas med beaktande av tjänstepensioner i vissa situationer skulle kunna få till följd en sänkt

disponibel inkomst för några pensionärer och att detta inte kan accepteras. Det föreslogs att det med hänsyn härtill bör övervägas att inom det övergångsvisa garantipensionssystemets ram införa särskilda regler som förhindrar konsekvenser av detta slag. Om sådana regler enligt princippropositionens förslag skulle införas och därmed kostnaderna för den övergångsvisa garantipensionen skulle öka, skall finansiering härför sökas inom andra delar av grundskyddet.

Den fortsatta beredningen av ålderspensionsreformen har visat att den modell för övergångsvis garantipension som föreslogs i princippropositionen i vissa situationer vid t.ex. förtida eller uppskjutet uttag kan ge ett nettoutfall som alltför kraftigt skiljer sig från vad som gällde före omläggningen. Under arbetets gång har tydliggjorts att konstruktionen av en övergångsvis garantipension kräver en mer omfattande utredning än vad som varit praktiskt möjligt att genomföra i samband med färdigställandet av förslaget till garantipension för pensionärer födda år 1938 eller senare. Huruvida en modifierad modell av den typ som i Ds 1997:66 föreslås för garantipension för yngre pensionärer skulle kunna tillämpas också för den övergångsvisa garantipensionen har därför inte prövats. I promemorian hänvisas till att en särskild utredare skall ges i uppdrag att lägga fram förslag till närmare utformning av de regler som bör gälla för den övergångsvisa garantipensionen.

Uppdraget

För personer födda år 1937 eller tidigare skall dagens grundskydd för ålderspensionärer i form av folkpension, pensionstillskott och det särskilda grundavdraget för folkpensionärer vid beskattning ersättas med en särskild övergångsvis garantipension, som skall beskattas enligt samma regler som gäller för löntagare och som kommer att gälla för pensionärer födda år 1938 eller senare i det reformerade systemet.

Folkpensionen är emellertid inte enbart en del av grundskyddet utan utgör också en kompensation för första basbeloppet för dem som har tjänat in ATP. Att folkpensionen tas bort kan därför påverka även de pensionärer som inte kommer att vara berättigade till grundskydd i form av övergångsvis garantipension. Inom det reformerade ålderspensionssystemet kommer mellangenerationen att delvis få sin inkomstgrundade pension enligt nuvarande regelsystem och äldre ålderspensionärer skall efter omläggningen av grundskyddet fortfarande få inkomstgrundad pension baserad på intjänade ATP-poäng. Omläggningen av grundskyddet innebär därför också en omläggning av den inkomstgrundade pensionen på så sätt att del av folkpensionen kommer att betraktas som inkomstgrundad pension och ingå i ATP.

En särskild utredare ges i uppdrag att utforma regler för en övergång från folkpension till övergångsvis garantipension med målsättningen att i princip ingen pensionär skall få ett sämre nettoutfall ekonomiskt sett än före omläggningen.

Vid konstruktionen av den övergångsvisa garantipensionen skall också beaktas utformningen av garantipensionen för mellangenerationen så att de två grundskyddssystemen inte kommer att ge väsentligt skilda förmånsnivåer. Likaså skall beaktas eventuella utredningsförslag till beskattat grundskydd inom förtids- och efterlevandepensioneringen.

Generella regler

Inriktningen skall vara att så generella regler som möjligt utformas för omräkningen av nuvarande pensioner till ett högre beskattat grundskydd. Det bidrar till att det blir lättare att överblicka och förstå konsekvenserna av omläggningen. I vissa situationer kan dock reglerna behöva modifieras för att nå upp till de mål som ställts upp. I praktiken skulle det således kunna bli fråga om fler än en modell för den övergångsvisa garantipensionen. Emellertid kan det inte anses nödvändigt att utforma särskilda modeller för tillfälliga situationer som t.ex. partiellt pensionsuttag. Det betyder således att om utformningen av reglerna för den övergångsvisa garantipensionen medför att en pensionär som uppbär partiell ålderspension får sänkt disponibel inkomst efter omläggningen får detta accepteras.

I möjligaste mån bör undvikas att enskilda fall skall behandlas individuellt.

Omvandling av inkomstgrundad pension

Enligt princippropositionen skall den övergångsvisa garantipensionen avräknas mot bl.a. ålderspension i form av ATP med tillägg för folkpensionens grundbelopp. Detsamma föreslogs gälla för garantipensionen för de pensionärer som omfattas av det reformerade regelsystemet. I den fortsatta beredningen av ålderspension för pensionärer födda 1938 eller senare har förslaget formulerats så att det folkpensionsbelopp som läggs till ATP-pensionen skall räknas i 30-delar efter antal tillgodoräknade ATP-år enligt motsvarande regler som gäller för ATP-pensionen.

Det kan vara naturligt att motsvarande skall gälla även för de äldre pensionärerna. Enligt nuvarande regler utbetalas folkpensionen enligt det förmånligaste av de två alternativen i förhållande till antal bosätt-

ningsår respektive i förhållande till antal ATP-år. Det förstnämnda alternativet, folkpension i förhållande till bosättningsår, ses som en del av grundskyddet och utges endast till pensionärer bosatta i Sverige. 30-delsberäknad folkpension däremot utges tillsammans med ATP till svensk medborgare utomlands. ATP-pension utbetalas alltid vid bosättning utomlands. Efter omläggningen kommer folkpensionen att utgöra en del av ATP och kommer därmed att utbetalas till utomlands bosatta, som tjänat in rätt till ATP.

Pensionärer som med nuvarande regelsystem uppbär folkpension i förhållande till bosättning, eller i förhållande till antalet ATP-år, skulle således efter omläggningen i stället till sin ATP få ett folkpensionsbelopp med 30-delsberäkning enligt de regler som gäller för ATP-pensionen, dvs. med beaktande av bl.a. eventuella obetalda avgifter. För pensionärer som har en hög inkomstgrundad pension så att de inte är berättigade till övergångsvis garantipension kan detta innebära att pensionen sänks.

Uppdraget att utforma regler för en omläggning från folkpension till övergångsvis garantipension så att i princip ingen pensionär får sänkt disponibel inkomst omfattar även den grupp av pensionärer som inte kommer att få del av den övergångsvisa garantipensionen. I de förslag som läggs beträffande omvandlingen av den inkomstgrundade pensionen skall således hänsyn tas till eventuella effekter på pensionen också för denna grupp.

Avräkning av den övergångsvisa garantipensionen

Enligt princippropositionen skall såväl garantipensionen som den övergångsvisa garantipensionen avräknas mot inkomstgrundad ålderspension, änkepension från ATP, tjänstepension och viss utländsk pension. I den fortsatta beredningen har frågan om samordning av garantipension och tjänstepensioner prövats på nytt. I Ds 1997:66 föreslås att sådan samordning inte skall ske, dvs. tjänstepensioner skall inte beaktas vid beräkning av garantipension för pensionärer födda 1938 eller senare. Den kostnadsökning den uteblivna samordningen medför skall finansieras inom ramen för den inkomstgrundade ålderspensionen i det reformerade systemet.

Vad gäller den övergångsvisa garantipensionen kan konstateras att regelsystemet för garantipensionen respektive den övergångsvisa garantipensionen skall fylla delvis olika funktioner. Garantipensionen är en del i det reformerade livsinkomstbaserade pensionssystemet. Den övergångsvisa garantipensionen däremot skall ersätta grundskyddet inom nuvarande system med i princip så små förändringar som möjligt

av den enskildes ekonomiska förhållanden. Utifrån denna målsättning skall utredaren pröva vilka inkomster som skall reducera den övergångsvisa garantipensionen.

Jämförelse av nettoutfall före och efter omläggningen

Kommunalskattens storlek har stor betydelse för den övergångsvisa garantipensionens konstruktion och omräkningens effekt på den enskildes disponibla inkomst. Om en pensionär i en högskattekommun i princip skall få oförändrad disponibel inkomst kommer en pensionär med lika stora inkomster men bosatt i en lågskattekommun att få höjd nettoinkomst i och med omläggningen.

Konstruktionen av de modeller för garantipension och övergångsvis garantipension som presenterades i princippropositionen utgick från en kommunalskatt på 34 %. En kommunalskatt på ca 34 % bör därför vara en lämplig utgångspunkt för jämförelse av den enskildes nettoutfall före och efter omläggningen. Men även här skall beaktas att omläggningen i princip skall medföra så små förändringar som möjligt av den enskildes ekonomiska förhållanden.

För pensionärer som har andra inkomster än den allmänna pensionen kan dessa påverka nettoinkomsten på olika sätt före och efter omräkningen. I nuvarande system påverkas grundskyddets storlek av ATP och tjänstepension – ATP reducerar pensionstillskottet och ATP och tjänstepensionen reducerar det särskilda grundavdraget. För en given nivå på den allmänna pensionens bruttobelopp är nettoutfallet således beroende av om pensionären uppbär tjänstepension och till vilket belopp.

Den övergångsvisa garantipensionen skall avräknas mot den allmänna pensionen och eventuellt mot tjänstepensionen. Efter omläggningen till övergångsvis garantipension gäller det vanliga grundavdraget vid beskattning även för dessa pensionärer. Storleken på detta grundavdrag är beroende av, förutom allmän pension och tjänstepension, även andra inkomster som t.ex. privata pensionsförsäkringar och förvärvsinkomster. Sådana sidoinkomster kommer således att ha en viss betydelse för nettoutfallet. I en generell omräkningsmodell är det emellertid inte möjligt att ta hänsyn till förekomsten av sidoinkomster som t.ex. privat pensionsförsäkring. Dessa torde också i flertalet fall ha en mer marginell påverkan på jämförelsen av nettoutfallet före och efter omräkningen. Tjänstepensionen, som i hög grad påverkar det särskilda grundavdraget, kan däremot ha betydligt större effekt på utfallet. Möjligheterna att schablonmässigt eller på annat sätt beakta eventuell tjänstepension skall därför prövas.

Samordning med andra förmåner

Införande av övergångsvis garantipension innebär en höjning av bruttopensionen. Den höjda bruttopensionsnivån kan påverka nivån på andra förmåner, som pensionären uppbär, på ett sätt som inte varit avsikten. Det gäller t.ex. för pensionärer med bruttosamordnad kommunal eller statlig tjänstepension. Om en höjning av den allmänna pensionen skulle medföra att tjänstepensionen sänks och den sammanlagda bruttopensionen därmed är oförändrad har individen inte kompenserats för borttagandet av det särskilda grundavdraget. Omräkningen av pensionen med övergångsvis garantipension har då inte fyllt sitt syfte. Det torde finnas även andra slag av samordningar där motsvarande problem uppkommer. Utredaren skall göra en kartläggning av sådana samordningar och föreslå åtgärder som i möjligaste mån undanröjer de problem som uppstår i samband därmed.

Internationella förhållanden

Inom det reformerade systemet skall krävas en försäkringstid om 40 år för rätt till oavkortad garantipension. Garantipension utbetalas endast till den som är bosatt i Sverige, om inte annat följer av EG-rätten eller konventionsförpliktelse. Inom nuvarande regelsystem krävs en bosättningstid om 40 år eller 30 ATP-år för rätt till oavkortad folkpension. Svensk medborgare bosatt utomlands har rätt till folkpension i 30-delar i förhållande till antalet tillgodoräknade ATP-år.

För personer födda år 1937 eller tidigare, dvs. de födelseårgångar som kommer att omfattas av den övergångsvisa garantipensionen, gäller emellertid övergångsbestämmelser. Dessa innebär i princip att det krävs sammanlagt tio bosättningsår för oavkortad folkpension varav, beroende på födelseår, två-fem bosättningsår i anslutning till pensioneringen. Utredaren skall pröva hur motsvarande övergångsbestämmelser skall kunna överföras till att avse den övergångsvisa garantipensionen.

Ikraftträdande

I Ds 1997:66 föreslås att garantipensionssystemet för personer födda år 1938 eller senare skall träda i kraft år 2001, dvs. samma år som inkomstgrundad pension enligt reformerade regler börjar betalas ut. Lämpligen kan även ikraftträdandet för den övergångsvisa garantipensionen skjutas fram till samma tidpunkt, dvs. till den 1 januari 2001. Eftersom garantipension inte kan uppbäras före 65 års ålder kommer de

första garantipensionsutbetalningarna att göras år 2003, då årsklassen 1938 fyller 65 år. Utredaren skall analysera för-och nackdelarna med att utbetalningarna av den övergångsvisa garantipensionen påbörjas år 2001 alternativt år 2003.

Finansiering

Den övergångsvisa garantipensionen skall finansieras med allmänna skattemedel. De förslag till modifieringar av konstruktionen till övergångsvis garantipension som läggs får inte innebära att de totala kostnaderna för grundskyddet ökar jämfört med princippropositionens förslag. I den mån förslagen innebär en ökad kostnad för den övergångsvisa garantipensionen skall finansiering sökas inom andra delar av grundskyddet.

Arbetets uppläggning

Utredaren skall bedriva sitt arbete i nära samråd med Genomförandegruppen (S 1994:G) och med utredningen Översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägg för pensionärer m.m.

Utredaren skall beakta regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), att redovisa de regionalpolitiska konsekvenserna av framlagda förslag (dir. 1992:50), om att redovisa jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) samt att redovisa konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (dir 1996:49).

Utredarens uppdrag skall vara slutfört senast 31 januari 1999.

(Socialdepartementet)

KUNGL. BIBL.
1999 -03-24
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1999

Kronologisk förteckning

1. Nya förmånsrättsregler + Bilagor. Ju.
2. Steriliseringsfrågan i Sverige 1935-1975. Ekonomisk ersättning. S.
3. Yrkesfiskets konkurrenssituation. Jo.
4. God sed i forskningen. U.
5. Effektiva värme- och miljölösningar. N.
6. Utredningen om Totalförsvarsstöd till Central- och Östeuropa. Fö.
7. Märk väl! Fi.
8. Invandrarskap och medborgarskap. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
9. Att slakta ett får i Guds namn. Om religionsfrihet och demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
10. Rasism, nynazism och främlingskap. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
11. Bör demokratin avnationaliseras? Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
12. Elektronisk demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
13. Etik och demokratisk statskonst. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
14. Den framtida kommersiella lokalradion. Ku.
15. Nytt system för prövning av hyres- och arrendemål. Ju.
16. Ökad rättssäkerhet i asylärenden. UD.
17. Garantipension och Bosättningstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare. S.

Statens offentliga utredningar 1999

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Nya förmånsrättsregler + Bilagor. [1]
Invandrarskap och medborgarskap. Demokratiutredningens skriftserie. [8]
Att slakta ett får i Guds namn. Om religionsfrihet och demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. [9]
Rasism, nynazism och främlingskap. Demokratiutredningens skriftserie. [10]
Bör demokratin avnationaliseras? Demokratiutredningens skiftserie. [11]
Elektronisk demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. [12]
Etik och demokratisk statskonst. Demokratiutredningens skriftserie. [13]
Nytt system för prövning av hyres- och arrendemål. [15]

Utrikesdepartementet

Ökad rättssäkerhet i asylärenden. [16]

Försvarsdepartementet

Utredningen om Totalförsvarsstöd till Central- och Östeuropa. [6]

Socialdepartementet

Steriliseringsfrågan i Sverige 1935-1975. Ekonomisk ersättning. [2]
Garantipension och Bosättningstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare. [17]

Finansdepartementet

Märk väl! [7]

Utbildningsdepartementet

God sed i forskningen. [4]

Jordbruksdepartementet

Yrkesfiskets konkurrenssituation. [3]

Kulturdepartementet

Den framtida kommersiella lokalradion. [14]

Näringsdepartementet

Effektiva värme- och miljölösningar. [5]

fakta info direkt

Tel 08-587 671 00. Fax 08-587 671 71.
Box 6430. 113 82 Stockholm.
order@faktainfo.se www.faktainfo.se

ISBN 91-7610-921-6
ISSN 0375-250X